

ХЕЛСИНШКИ КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2009

 ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

Содржина

Страна 4	Авторски анализи
Страна 24	Анализи
Страна 74	Трендови
Страна 81	Соопштенија
Страна 92	Тркалезни маси
Страна 96	Прилог - Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија за 2009 година

 ХЕЛСИНШКИ

КОМИТЕТ ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА

Годишен извештај 2009

Концентрација на моќта

Ако во Годишниот извештај за 2008 воведниот текст го насловивме како „2008 од лоша полоша година“ сметајќи дека во доменот на човековите права го допревме дното и дека подолу не може да се оди, 2009 со голема сигурност можеме да ја окарактеризираме како година во која власта на ВМРО-ДПМНЕ и пред се нејзиниот лидер вршат концентрација на моќта преку „земањето во раце на сите конци“ на законодавната, извршната и судската власт, процес во кој ќе се маргинализираат до апсурд правната држава и владеењето на правото, со тоа и човековите права и слободи.

Исо Руси

Во 2009 година – една година по вонредните парламентарни избори на кои Владата, со нов албански коалиционен партнер, доби доволно гласови комотно да владее и година во која го освои и последното упориште кое не го контролираше (позицијата на претседател на државата), со други зборови година во која доживеа општа кулминација на моќта на владеењето – и покрај сеењето магла со тоа дека власта се занимава со многу поголеми прашања и проблеми (бришење на шенген визите, (не) добивање препорака за почеток на преговори за членство во ЕУ и секако најмногу проблемот со името со јужните соседи со импликации на идентитетот на мнозинската етничка популација...) - сепак, дојде до израз јасната намера опсегот на моќта на владеачката елита да се заокружи со своевиден „воен удар“ врз демократијата со „земањето во раце на сите конци“ на законодавната, извршната и судската власт,

процес во кој ќе се маргинализираат до апсурд правната држава и владеењето на правото, со тоа и човековите права и слободи.

Политичката рамка во која се остваруваа човековите права и слободи во државата влијаеше двојно негативно – секојдневно, преку неотстранување на дефектите во системот кои генерираа нови случаи на непочитување на човековите права на поединечно ниво, и како проекција за година, две на напред, со се она што концентрацијата на моќта додатно ќе продуцира во овој домен како ново нивно кршење на општо рамниште.

Автократските тенденции на лидерот на ВМРО-ДПМНЕ срамежливо најавувани по првото доаѓање на власт во 2006 за неколку години еволуираа во јасна политика на рушење на поделбата на власта, како основа на секоја демократска држава.

Влијанието на извршната власт, особено Владата врз парламентот е нешто што од првиот парламент по

стекнувањето на независноста па до овој актуелен состав, постепено, но сигурно ја претвораше законодавната власт во беспоговорна гласачка машина на Владата. Сега работите се двосмерно положи. Од една страна Владата, според сопственото јавно „признание“ во вид на директно пренесувани седници на тв екраните повеќе личи на клас ученичиња во кој главниот збор го има учителот/премиерот, атмосфера во која речиси незамисливо е министрите да бидат еднакви во расправата дури и во областите на нивните ресори. Од друга страна актуелната власт ја запечати својата јасна намера за улогата на парламентот со спроведената ударничка акција на донесување на закони по констатирањето на новиот парламент по вонредните парламентарни избори во 2008 година, кога новите парламентарци, дел од нив во двојна улога и нови парламентарци кои изгласуваат предлозите на Владата во заминување во која се уште формално седеа. Потоа се беше само продолжение на фарсата, парламентот, онаков како вообичаено функционира и во земји кои не се свезди на демократијата, кај нас дефинитивно исчезна.

Претседателски избори од 2009-та година се уште една назнака за концентрацијата на моќ (но и ако сакате крајно арогантна манифестација на сила) кај оние кои ништо не сакаат да му остават на случајот, дури и кога рејтинзите (и партиски и лични) се такви што речиси гарантираат победа на нивниот кандидат. Овие избори, колку и да се истакнуваше, дома и од надвор, нивниот главен квалитет (немање посериозни инциденти), поминаа во знакот на досега невиден ниво на притисок и контрола на гласачкото тело. Системот на „анкетирање по реони“ пред изборите, практикуван и претходно, беше надграден со своевидна проверка меѓу двата круга комбинирана со потсетување што се добива и што се губи доколку излезе на виделина дека не се гласало за вистинскиот претседателски кандидат. Работите отидоа дотаму што дел од заплашените гласачи видливо желни да не остават никаков сомнеж за кого гласаат минуваа во категоријата гласачи на кои им е потребна помош при гласањето (болни и неписмени), чиј број меѓу двата круга видливо се зголеми.

Во такви околности останаа настрана сомнежите дека постојат речиси 150 000 „мртви души“ од вкупниот број од 1,7 милиони гласачи, гласови со кои значително може да се влијае на резултатите на претседателските избори или може да се освојат 10-15 пратеници или над 10 проценти од местата во парламентот. Рошомонијадата е поголема и потрагична по квалитетот на нашите избори со официјалното тврдење дека 134.699 лица се запишани во избирачкиот список, но не поседуваат лична карта или пасош за да можат да гласаат. Работите се уште поцрни кога на сета оваа кажа ќе се додаде

и податокот дека бројот на оие кои имаат два единствени (!?) матични броја нималку не е занемарлив.

Донесувањето на Законот за внатрешни работи беше јасна назнака за тоа во кој правец ќе се движат **реформите во правосудството**. 2009-та како да беше точка-пресвртница од каде реформите тргнаа во спротивен правец од посакуваниот. Реформите во правосудството беа мотивирани со јакнење на неговата самостојноста и независност, пред се во однос на дневната политка. Тие претпоставуваа такви институционални рамки кои ќе го елиминираа влијанието на политиката.

Ако претходно недоречениот Закон за полиција го остави и натаму нереструиран најзначајниот сегмент на ресорот, Законот за внатрешни работи го зацементира целиот сегмент на „внатрешни работи“, вклучувајќи ја и тајната полиција, санкционирајќи ја де факто позицијата која битно не се разликува од онаа во претходната држава и систем пред 1990 година. Таа назнака сосема јасно покажа во кој правец ќе се разреши дилемата, која навидум постоеше и во самата владата - меѓу желбите на Министерството за внатрешни работи ништо да не се менува и еуфоричната без основа најава дека полицијата и особено онаа тајната ќе се маргинализираат во однос на правосудството – на експертите околу Министерството за правда ангажирани во реформата на кривичното право.

Овој пример е добра илустрација за суштината на проблемот – разликата меѓу она што се прокламира и она што конкретно се добива со новите законски решенија. И она што навидум е само по себе позитивно (постојаното менување на законската рамка како услогласување со европската легислатива) неведува на заклучок дека или станува збор дека најчесто се работи за недоволно квалитетен процес (нема воспоставен систем на следење како законите се спороведуваат, да не говориме за информација дека е направена соодветна анализа колку средства ќе бидат потребни за спороведување на законите и сл.) или станува збор за реализација на намера да се оди во спротивен правец од декларираниот. За жал, речиси и нема нов закон кој нема сериозна фалинка во одделен сегмент.

Во меѓувреме, по целиот циклус на реформи во правосудството, несреќно започнат со уставните измени во времето на Владата на сега опозиционата политичка опција, кој реално ја оставија можноста за политичко влијание на власта во работата на советите судскиот и на обвинители, преку улогата на актуелниот Министер за правда до таа мерка ги компромитира и онака скромните реформски постигања што се доби впечаток дека реформите во правосудството наместо да го соопрат влијанието на политиката, практично ја отворија вратата да се влијае во правосудството до таа мерка

Концентрација на моќта | Исо Руси

што серија судски случаи даваа доволно елементи за тоа дека од обвинението до пресудата се „сработени“ по нарачка.

По превземањето на контролата врз Врховниот суд цел стана Уставниот суд, на кој му се упатуваа сосема јасни пораки / предупредувања. Апсурдот да е поголем обвиненијата за неговата политичка обоеност не беа мотивирани од впечатокот дека Уставниот суд го контролира, со тоа и носи одлуки со кои и штети на власта, туку од желбата токму таква политичка контрола да се воспостави од владеачката партија, за во иднина да не и се случуваат, за неа, непријатни изненадувања.

Во мозаикот на состојбите во правосудството интересна е фигурата на Министерот за правда. Тој вниманието не го заслужува со постигнатите резултати, ниту пак неговиот „лик и дело“ одразуваат креативен експерт на истурена државна позиција. Тој, пред се заради својот бекграунд, е идеалната личност, со сите неопходни квалитети ефикасно да ја остварува улогата на извршител на вољата на политичката гарнитура на власт во правосудната сфера. Се покажа дека никој како човек кој сиот свој работен век го поминал во социјалистичкото правосудство не умеа да ја остварува замислата на власта за целосна контрола на судската власт од страна на извршната. Како ефикасна полука на владеачката елита тој за неа е очигледно незаменлив. Неговата универзална употребливост, сега е веќе јасна, го достигна врвот во разрешницата на судирот МВР-Министерство за правда околу реформите во кривичното право, при што министерот широкоградо ја остави на страна од него ангажираната еснавска елита приклонувајќи се на најконзервативните решенија за улогата на полицијата (јавна и тајна) во истрагите, обвинителствата и судовите. Инаку само серијата скандали со него лично, или пак неговата сопруга, во главна улога, ќе беа доволни да се сфати дека човекот целосно го изгуби политичкиот кредибилитет како Министер за правда да се грижи за владеештето на правото како основна гаранција за заштита на човековите права и слободи во Република Македонија, и замине во пензија на општо задоволство.

Високиот степен на поддршка за **членство во НАТО и ЕУ** што постои кај граѓаните на државава отсекогаш сум го сметал за прагматичен резон при што гаранцијата за опстанокот на државата се бара во НАТО, а можноста за реален економски просперитет во ЕУ. Пролонгирањето на евроатланските интеграции така, и покрај патриотските и популистички резони, веројатно фрустрирачки делува на граѓаните кои имаат желба иднината да ја врзат со ЕУ и НАТО. Од друга страна останувањето надвор од овие два системи го слабеа за жал своевидниот мониторинг и влијаето врз основа на сознанијата за поправање на состојбите внатре во земјата според важечките, преовладувачки и би рекле,

нормални стандарди. Тука, човековите порава, по правило се најчестата жртва. Така неповолниот развој во оделни сегменти во општеството наместо да биде доведен во позитивна корелација меѓу домашниот и меѓународниот политички фактор најверојатно ќе биде земен како повод и кај земјите членки на НАТО и ЕУ како оправдување за натамошна маргинализација на Република Македонија во интегративните процеси. И кога работите на овој план одеа многу подобро, и оние кои не вреднуваа од надвор, од ракурсот на НАТО и оние од ракурсот на ЕУ, за жал често беа вољни да ги затворат очите за многу работи кои одеа на штета на невладините организации. Растојанието од ваквите состојби па до чувство на целосна бесперспективност, за жал, е само чекор.

Меѓунационалните односи дефинитивно стануваат најилустративниот пример за ненаучена лекција од веќевиденото на овие простори и доказ за тоа дека во македонската бескрајна транзиција во континуитет се чекори наназад.

Македонија ја стекна својата независност мирно. Најавата во вид на првите слободни, плуралистички парламентарни избори мина во најдобар ред. Албанските политички партии учествуваа во изборите, што беше јасна манифестација дека работите сакаат да ги менуваат на подобро низ институциите на системот. Но, „оазата на мирот“ и „мудрата политика“, за жал ја покажаа својата празнина во годините кои следеа. Ќе се покаже дека во Македонија работите, кога стануваше збор за трансформацијата на државата и

општеството, одаа многу споро и многу често во спротивниот правец од посакуваниот. Во македонската бескрајна транзиција состојбите речиси не се менуваа и што е потрагично како да постоеше намера воопшто да не започне да се менуваат. И она малку што се постигна се постигна како резултат на најнапред пријателски совети надвор од државата, кои на крајот се трансформираа во своевиден диктат на работи кои треба да се остварат за нешто да се заслужи. По десет години „фабрички грешки“ (меѓу кои и усвојување на Уставот без гласовите на пратениците Албанци според авторот на овој израз) се случи 2001 година. По која Република Македонија доживеа темелна уставна преобразба во која даваше надежи дека конечно ќе се изгради општество на поинакви

основи од етничките – граѓанско и мултиетничко. Речиси 10 години потоа работите како да се враќаат на почетокот.

Од една страна власта дури и од оние кои формално се дел од неа, се обвинува за разградување на Охридската спогодба, дека таа практично е мртва, за официјално стимулирани сценарија единствено ефикасната уставна брана за заштита на правата на малцинствата, Бадинтеровиот принцип, посредно да направи неефикасен како алатка за заштита на правата на Албанците, за намерата или желбата во „второто полувреме на 2001“ да се исправи неправдата нанесена на Македонците. Од друга страна, секој обид да се дебатира за прецизирање и решавање на договореното во Охрид се дочекува со тврдењето дека е обид за проширување на

Охридскиот договор или барање нов... Не само што не се воспостави нешто што би било дух на Охридскиот договор, како делотворен начин за дебата за надминување на недоразбирањата во главно меѓу двете најголеми етнички заедници, туку секое размислување во тој правец се смета деструктивно по државата.

Дури и она што е очигледно не може лесно да се негира – таканаречената правична застепеност во државната администрација - е заплеткано во дневно-политичкото видување и надмудрување на етнички основи. Бидејќи сеопштата партизација на државната администрација е одамна завршена работа, вработувањето на претставници на малцинските етнички заедници во неа дополнително боледува од две крајно непродуктивни болести. Едната е фактот дека се вработува заради вработување, заради бројка, при што од вработените не се очекува да бидат вклучени во секојдневните обврски на администрацијата, па и не ретко овој вид вработени седат дома и примаат плата. Второ, ставајќи ја на прво место партиската припадност, се вработуваат и лица чии способности се далеку од минимумот неопходен за вршење на било која работа во администрацијата, што само по себе го девалвира принципот заради кој припадниците на малцинските заедници, пред сè Албанците, се вработуваат во државната администрација, плус ги прават драстично поболни смените (бркања од работа/вработување) по секоја промена на коалициониот партнер од етничките заедници.

И не е чудо што повторно се говори за етнички тензии. Видливо дека целата сфера на меѓуетнички односи се сведува на односи меѓу Македонците и Албанците, како заедници кои де факто живеат паралелно, што само по себе неминовно води кон се послабо взаемно познавање, ги продлабочување взаемните стереотипи и предрасуди и создава впечаток дека заедничкиот живот е невозможен.

Но, најдобра илустрација за состојбата на меѓуетничките односи е секако положбата на Ромите. На средината на Декадата на Ромите повеќе од јасно е дека и амбициите нешто посуштествено да се промени во нивното образование, здравствена грижа, вработување и услови за живеачка останала пусти желби и дека натамошната социјална маргинализација на Ромите доби застрашувачки димензии.

И во контекст на сево ова треба повторно да ги предочиме трендовите на радикализација на албанскиот политички фактор. Одбирајќи да бидат дел од сите досегашни влади, албанските политички партии ја превземаа одговорноста дека на тој начин ќе ги реализираат своите политички цели, за кои тврдеа дека коренспондираат со желбите на нивното гласачко тело. За жал најголем дел од нив не успеваа во тоа при што најчесто беа „трошени“ од своите (македонски) политички партнери во чии влади земаа учество. Ако ПДП

Концентрација на моќта | Исо Руси

на почетокот (од 1990 до 1998) беше потрошено од јаловото учество во владите на СДСМ, ако партијата која доби силен рејтинг кај Албанците во Македонија, ДПА, радикализирајќи ги албанските барања и истовремено посочувајќи го ПДП како виновник и самата отиде јабана по партнерството со ВМРО-ДПМНЕ (1998-2002), што освен истата констатација може да се каже и за ДУИ и нејзиното учество најнапред во владата на СДСМ (по 2002) и сега (по 2008) во владата на ВМРО-ДПМНЕ? Притоа јасно е како ден дека ДУИ, која произлезе од ОНА, до крај го радикализира албанскиот политички фактор застанувајќи зад конфликтот во 2001. Каква натамошна радикализација е можна по 2001?

Јавноста, и домашната и меѓународната, доправа ќе се соочува со доказите за бесперспективноста на доминантната политичка платформа со која Република Македонија се соочува во последниве години. На крајот, ќе бидеме уште среќни, ако ова одење наназад се сведе само на изгубено време и перспективи.

Како и секогаш во вакви околности доаѓаме до противречноста за улогата на јавноста. **Јавноста** е заглавена во партиските ровови, етнички поделена, но и застрашена од агресивната промоција на докрината „кој не е со нас е

Судски реформи –војна за позициите на МВР

Министерството за внатрешни работи, за жал, и натаму останува најнереформираниот сегмент од државните институции. Од самиот почеток, по стекнувањето на независноста, остана она што беше и во стариот систем и старата држава - ефикасна алатка во рацете на владеечката партија. Обидите за реформи, од оние најнаивните (на Љубомир Фрчковски како министер во владат на Бранко Црвенковски) до мисиите на ЕУ (од Проксима до ЕУ-пол) по правило завршуваа неуспешно.

Во 2006 година Предлог законот за полиција го дочека новиот премиер Никола Груевски во владините фиоки подготвен од претходната влада на Владо Бучковски, но и со јасна одлука да не биде испратен во Собранието на усвојување и покрај големиот притисок кој доаѓаше од Брисел. Брисел, во усвојувањето на законот гледаше и успешен завршеток и на своите неуспешни обиди да ги помага реформите во сегментот на полицијата. Новиот премиер се обиде со еден удар да се ослободи од две муви- предлогот на својот претходник и опонент го упати како свој во парламентот демонстрирајќи дека е за засилено усогласување на домашната легислатива со онаа на ЕУ. И новиот закон за полиција се чини само дотука функционираше. Во парламентот се создаде помалку комична

ситуација, оние кои го подготвија сега во улога на опозиција жестоко го напаѓаа (де факто својот) предлог, владата пак го бранеше како самата да го подготвила. Претставниците на ЕУ се најдоа во шизофрена ситуација – нејзиниот претставник во земјата упати писмо со поголема листа фалинки кои ги содржеше предлогот, кое целосно беше игнорирано од страна на предлагачот, новата влада. Една од најсериозните беше установувањето одговорност на припадниците на МВР и полицијата во случаи на непочитување на законите. Но, тоа воопшто не му сметаше на Брисел со телеграма честитка да го поздравува усвојувањето на Законот за полиција. Оправдувањето, кое го користеа сите кон кои беа упатувани критиките за слабостите на законот, беше дека во многуте подзаконски акти, кои го следеа усвојувањето на законот, ќе бидат отстранети воочените слабости. Се разбира тоа не се случи, бидејќи и на партиите од новата влада, како и на оние што претходно ја сочинуваа, на крај памет не им беше лишувањето од така драгоцен алатка во своите раце.

Законот за внатрешни работи требаше да го регулира останатиот дел од активностите на МВР. Но, приодот кон изготвување на законот беше погубно јасен во однос на намерите. Како што и самата министерка за внатрешни работи кажа во едно ТВ интервју – законот

против нас“, а истовремено од неа се очекува да ја одигра улогата на браник на демократијата и коректор на погрешните политики.

Влијанието на **невладиниот сектор** на она што се случува во нашето општество никогаш не ни било појаката страна. Сега невладините организации не само што и натаму се маргинализирани според влијанието што делумно е резултат на внатрешните слабости, туку нивната позиција до се поткопува до границата на постоење со две политики кои взаемно се дополнуваат – редуцирањето на меѓународната поддршка и натамошното непостоење на државен механизам за поддршка на невладиниот сектор.

Меѓународната поддршка на домашните НВО слабеа поради одлуката на земјите кои донираа да се повлечат од Македонија со објаснување дека таа во меѓувреме стана „успешна приказна“ доаѓајќи пред вратите на НАТО и ЕУ, но и последицата од стекнување на статусот на земја кандидат за членство во ЕУ. Овој статус наметнува политика според која НВО не се субјект на директна поддршка од страна на земјите членки преку механизмот на ЕУ, туку тие може да добиваат таква поддршка доколку се дел од проект на институциите на системот. Практиката стара година, две, засега покажува

само ја санкционира постоечката состојба. Како таа да е најдобрата, како да не постоеше потреба МВР да го добие своето место во системот државни институции, надвор од идеолошките и партиски посакувани негови функции.

Законот за внатрешни работи е клучен за заштитата на основните уставни права и слободи. Но, наспроти очекувањата адекватно да ги среди местото и улогата на Управата за безбедност и контраразузнавање, законот промовира застарени и естатистички модели на „тајна полиција“ без јасно правно уредени надлежности, овластувања и без можности за било каква реална надворешна контрола. Законот ги остави на страна заложбите УБК да биде самостоен орган во рамките на МВР кој ќе функционира во склад со Уставот и меѓународните договори, корелацијата со Законот за јавно обвинителство, Законот за кривична постапка, Националната концепција за безбедност и одбрана, а особено врз Препораката бр. 1402 на Советот на Европа, како и правните стандарди и правила за надзор над безбедносните и разузнавачки служби прифатени од ООН, ОБСЕ и Организацијата за економска соработка и развој... меѓу другото особено важната потреба јасно да се регулираат надлежностите на службата и овластувањата на нејзините припадници за да се спречи

арбитрерност и политичка злоупотреба на службата за цели на политичките елити на власт, и да се обезбеди владеењето на правото и почитување на човековите права.

За жал законот, ги забетонира позициите на МВР во однос на правосудството. Надлежноста на УБК активно да се занимава со откривање и гонење криминалци (гонењето сторители на кривични дела Уставот на РМ го резервира за јавното обвинителство!) создава проблеми и во остварувањето на полициската и обвинителската соработка во рамките на Европол и Евроцаст. Ова од причини што службите за државна безбедност не подлежат на стандардите за заштита на лични податоци, кои пак се битен елемент во меѓународната полициска соработка. Нема никаква ниту правна ниту реална основа УБК да делува како тајна крим-полиција за потешките дела на организиран криминал. Патем речено, никој досега не дефинирал кој организиран криминал е тежок, бидејќи лесен организиран криминал нема. Во законот не е овозможена никаква реална контрола од Собранието врз УБК. Предлогот предвидува УБК на собраниската комисија да и доставува програма и извештај за својата работа врз кои комисијата очигледно нема никакво влијание! Освен тоа, вистински скандал е фактот што МВР во ЗВР уредува односи помеѓу Комисијата и Собранието!? Така нечепнатите со реформи тајни служби, остааа она што беа во социјализмот: ефикасна алатка во рацете на владеачката партија, поточно партискиот врв и неговата фамилија!

Концентрација на моќта | Исо Руси

лоши резултати. Не само што партиски обоените државни институции ги делат средствата за проекти со (политички) блиските НВО, туку се почеста е појавата на користење во функција на НВО партнери на невладини формирани токму за таа цел. Ваквиот брак е взаемно корисен – државните институции добиваат послушни партнери, додека „владините невладини“ удомуваат и лагодно користат средства, не ретко далеку од целите за кои се доделени. Така средствата добиени од другите земји како поддршка на НВО во земјата ја играат улогата спротивна од желбите на донаторите да јакне улогата на невладиниот сектор.

Одбивањето на сите досегашни влади да изградат механизам за поддршка на НВО во земјата директно го слабеа цивилниот сектор. Актуелната влада, во нејзината прва фаза уште на стартот во 2006, промовира, заедно со ЕУ, платформа за соработка со невладиниот сектор, но сето време не само што не пристапува кон воспоставување на механизам за поддршка на НВО, напротив партиите кои ја сочинуваат

владата се покажаа успешни во креирањето свои НВО преку кои не само што се одработува својата политичка агенда, туку де факто се злоупотребува странската поддршка за НВО.

Во такво менгеме послабите НВО се туркаат кон исчезнување, посилените влегуваат во егзистенцијална агонија, дел од нив неминовно ќе тргнат во собирање трошки од странската помош по секоја цена, било преку земањето учество како маргинални партнери во проекти водени од невладини од надвор, било како тенденција на приближување кон владеечките структури, сите заедно видливо се супституираат со „владини невладини“...

Хелсиншкиот комитет, уште во 2006/2007 година беше соочен со егзит-стратегии на двете сестрински организации, норвешкиот и шведскиот хелсиншки комитет, со чија помош ги реализираше своите основни програми, преку кои тие го најавија прекилот на натамошната финансиска поддршка за проектите општ мониторинг на состојбите на човековите права во Македонија и бесплатната правна помош по

Политички судски случаи

Судската одисеја на поранешниот министер за одбрана Љубен Пауновски изобилува со моменти кои говорат за ускратување на правото на одбрана до таа мерка што може да се тврди дека правосудството со инает и по секоја цена реализира нечија намера Пауновски да заврши во затвор дури и кога се нудат нови докази според кои најмалку што треба да се очекува ако не да се обнови процесот, тогаш барем сериозно да се преиспита разнишаното обвинение според кое Пауновски е правосилно осуден.

Судските случаи против Васил Тупурковски и Владо Бучковски продложуваат таму каде што случајот Пауновски завршува – обвинение кое пред се докажува дека на обвинетиот му се припишува и она што тој и физички никако не бил во ситуација да го направи, но и селекцијата и толкувањето на понудените докази, вештачења, што де факто значи укинување на правото на одбрана. Убедени сме дека ако се продолжи со начинот на кои беа водени првостепените судења против Тупурковски и Бучковски и сега по укинувањето од страна на второстепениот апелационен суд правдата нема да биде задоволена. Пораката пред се до сите судии во вид на разрешување на судиката Дума јасно и гласно стаса.

Сакале или не, кога врз основа на нешто што не е втемелено на бесоговорна судска постапка, во која секој доказ, вештачење, секое барање за изведување докази не е проследено со единствено можен одговор темелно преиспитување од страна на судот, води кон изведувањето

заклучок дека станува збор за монтирани судски случаи, за судења во кои судењето е само неопходна формална етапа за да се исрече пресудата донесена друго место надвор од судот.

Во држави пак каде популизмот носи жетва, каде авторитарноста е повеќе од видлива, при што се оди во правец во кој ретко кој современ автократ се осмелува – кон бришење на границите меѓу законодавната, извршната и судската власт, каде судските реформи наместо да ја јакнат независноста и самостојноста на судовите и обвинителствата се движат во спротивна насока и патем, каде миситерот за правда, како симбол на социјалистички успешен експерт во правосудството со тапија за морално-политичка подобност станува симбол на новото време кој продолжува ги дисциплинира навидум цеховските тела во кои е по службена должност кои треба да бидат гаранција за независноста и самостојноста на судовите и обвинителствата... е во такви држави по се она што се случи во судовите го голем процент на сигурност може да се тврди дека судењата на Пауновски, Тупурковски и Бучковски се политички судски случаи.

Како што и поради повредите на одделни права на обвинетите и во случаите на Драган Даравелски и претходно Јован Вранишковски може да се говори за дневни, политички побуди. Или како што во полициските акции во Сопот и Бродец, за кои и службените извештаи и информации во содржината говорат едно, во заклучоците спротивното, и се што потоа се одвиваше во правосудството, ќе најдете јасни политички есапи.

2010. На домашен план, покрај тоа што ја плаќа заедничката цена на недостаток на механизам за поддршка на НВО, Комитетот својата критичност во однос на државните институции ја плаќа со статусот неподобен за соработка со нив на заеднички проекти финансирани од ЕУ.

Комитетот кој се уште не е во безизлезна состојба успева да се одржи воглавно благодарейќи им на резултатите што ги постигнуваше и постигнува. Но, за жал новоотворените врати за поддршка, по наша оценка се често резултат на прифаќање проекти со кои во нормални ситуации не би биле најсреќни, бидејќи имаат се помалку блискост со областите кои традиционално ги покриваме или пак заради не најсреќниот избор на области одбрани за покривање од страна на странските донатори.

На програмски план пред Хелсиншкиот комитет е и разрешувањето на дилемата дали концептот на хелсиншки комитети дава простор за натамошни активности или е непходна трансформација во согласност со новите околности и потреби. Од една страна овој концепт доживеа сериозен удар со исчезнувањето на Федерацијата на хелсиншки комитети по 25 години постоење, токму на прославата на јубилејот во Хелсинки (крајот на 2007) и практично неизвесното опстојување на комитетите по земјите каде се уште постоеа (од поранешните советски републики, каде не ретко бордовите на комитетите се половина надвор од државите, половина по затворите, преку поранешните земји на Источниот блок, каде или ги снемјува или стануваат институции сами по себе, па се до западните демократии, каде комитетите се јавуваат во улогата на провајдери на поддршката на своите земји на НВО во другите земји или воглавно се маргинализираат). Од друга, соочувајќи се со движења на назад

во своите средини, потребата од вакви НВО се уште постои од едноставниот факт дека се соочуваме со непочитување на човекови права кои спаѓаат во категоријата елементарни.

Медиумите во 2009 се соочија со искуството на медиумски простор во транзиција - кој по дефиниција треба да се прилагоди на пазарните услови на опстојување, при што средствата добиени од реклами играат клучна улога - со владата/државата во главна улога како еден од најголемите огласувачи. Овој ефект беше зајакнат и со смалувањето на колачето од реклами кои медиумите го добиваа во времињата со подобро стопанство. Така износите кои Владата ги трошеше играа видлива улога на уредувачката политика. Во услови кога дополнително и сопственичката структура на најмоќните електронски медиуми директно влијаеше на уредувачката политика на медиумите, ефектите во однос на квалитетот на информациите кои конзументите ги добиваа беа поразувачки.

Дополнително македонскиот новинарски цех, генерално без соодветно квалитетно професионално образование, остана поделен генерациски, меѓу постарите кои го заработиле новинарскиот леб во стариот систем, во кој поточно и се формирале, со сите фалинки кои се одразиле на нивното професионално бавење со професијата и помладите кои оставени сами на себе ги граделе, или поточно пропуштиле да ги изградат своите професионални стандарди.

Глобалната економска криза не ги поштеди ниту македонските медиуми, особено печатените. Бројни, се уште не оспособени да опстојуваат на пазарот, во потрага по други можности за опстанок, медиумите ја делат неизвесната судбина. Единствената сериозна странска инвестиција во македонските медиуми ВАЦ кубури меѓу определбата да се опстојува почитувајќи ги законите (плаќање на сите придонеси на плати, даноци и сл.) и падот на тиражите и приходите од реклами на економијата во длабока криза. Кај електронските медиуми, кои по дефиниција на планот на финансиски обврски кон државата гледаат како да ги заобиколат, видлива е и „политиката на рекет“ во средината на деведесетите својствена за нашиот сосед Албанија, во која логиката на постоење на медиумот е во моќта тој да промовира или руши актери на политичката сцена и да служи како заштита за деловните, воглавно од страна на почитување на законот, проблематични деловни активности на сопствениците. Би рекле, идеални предуслови за висок степен на непрофесионализам во македонското новинарство.

Се на се, 2009 веројатно ќе биде запаметена како точка во која јасно беа назначени правците во кои Македонија ќе се движи. Во годиниве што следат останува да се види цената која притоа ќе се плати.

Владеење на правото над политиката

Кога не постои јасна стратегија сами по себе се наметнуваат прашањата: Дали сме сериозни кон реформите во правосудството и полицијата? Независност на судството, самостојност на обвинителството - Реформа или контра-реформа?

Д-р Гордан Калаџиџев

Најновите реформи во судството и полицијата повторно се изведуваат без јасна стратегија и со доза на авантуризам и импровизација.

Стратешки(от) план на Министерството за правда 2008-2010 е документ кој стратегија содржи само во насловот. Реформите во полицијата пак никој не ги разбира бидејќи зависат од странските партнери и го менуваат курсот со секој нов проект во Министерството за внатрешни работи (МВР), а раководството на министерството впрочем и не сака вистински реформи. Затоа не треба да нè зачудува тоа што од време на време некои нови идеи за уставни и други правни реформи – како оние за проширено користење на прислушкувањето од пред една година или оваа најновата, за нови реформи во изборот и составот на Судскиот совет – доаѓаат ненајавени и неподготвени, без притоа воопшто да се кон-

султира стручната и научната јавност. Ваквиот пристап кој врз реформите гледа како на инструмент за постигнување на краткотрајни политички цели е нужно обременет со дилетантизам и експериментирање во области кои во секоја модерна демократија се сметаат за темел на правната држава и гарант за основните човекови права и слободи.

**(Не)зависно судство,
(не)самостојно јавно обвинителство**

Никој впрочем не направил стручна или научна евалуација за тоа каде лежат вистинските причини за неуспехот од реформите кои требаа да обезбедат независност на судството и јавното обвинителство. Под притисок на домашните и странските критики, особено по скандалозните резултати од фамозната анонимна анкета спроведена меѓу судиите и сличните признанија и молкот (кој одекна гласно!) од нив-

ните колеги – јавните обвинители, во врска со бруката при конкурсот за јавни обвинители на престижното обвинителство за борба со организиран криминал и корупција сета вина се фрли само врз министерот за правда.

Ова нè води во погрешна насока. Не треба да се биде наивен да се мисли дека целиот „фелер“ и сите проблеми поврзани со независноста на судиите и обвинителите се во учеството на Министерот за правда во Судскиот совет и Советот за јавните обвинители. Неговото влијание или поточно влијанието на политиката (преку него) нема сосема да исчезне и ако министерот формално не биде член или не гласа во работата на овие тела. Имено, ниту еден модел не е сам по себе доволен гарант за независноста и самостојноста на судството и обвинителството. Тоа е можно само доколку, од една страна, власта односно политичарите навистина ја прифатат независноста на судството како сопствена цел и вредност на демократското општество и правната држава во која би и верувале како на основен принцип, а не само во принцип и само декларативно. Впрочем, штета од упадите во судството не трпат само судството, граѓаните и демократијата заснована врз владеењето на правото, туку и самата извршна власт, на која ваквите состојби ѝ се бројат како промашување и неуспех. Од друга страна, самите судии и обвинители треба вистински да држат до сопствениот интегритет и интегритетот на системот во целина ако сакаат и други да го респектираат истиот.

Дека системските гаранции за независноста не се доволни и можат да се извртат во своја спротивност покажуваат речиси сите решенија кои наводно требаше засекогаш да гарантираат независност на судиите и јавните обвинители: трајниот мандат може да значи трајно инсталирање на партиски решенија; изборот и разрешувањето доделено на едно мало тело кое работи нетранспарентно стана уште полесна цел на политиката за владеење врз правото; судиите и обвинителите се ставаат „во скут“ уште пред да бидат кандидати за судии и обвинители.. итн итн..

Судството така останува цел на носителите на извршната власт која, како што може да видиме, дури не ги ни крие намерите за негова политичка инструментализација. Потврда за ова е и скандалозното повикување на „разговор“ кај премиерот лично на претседателот на Апелациониот суд во Скопје и други слични притисоци за кои секојдневно слушаме сè почесто и сè поотворено.

Еклатантен пример за непочитување на независноста на судството е интензивното политичко влијание што Владата го врши врз Уставниот суд. Изјавите на претставници на извршната и законодавната власт дека судиите на Уставниот суд се политички избрани и политички одлучуваат е атак врз правната држава заснована врз поделба на власта и директ-

но ја поткопува довербата во работата на Уставниот суд на РМ, но и дигнитетот на судството во целина.

Независноста и ефикасноста на судството, во еден дел, се остварува и преку (не)сигурните извори на финансирање. Од почетокот на 2009 година управувањето со судскиот буџет од Врховниот суд на Република Македонија премина во надлежност на Судскиот совет на Република Македонија, но ваквата измена не ја поправи состојбата со финансирањето. Основна забелешка е што не постои стабилност во износот на средствата што од буџетот на РМ би се одвојувал за судството. Потребите на судството честопати не може да се остварат бидејќи годишниот износ на средства што ќе се одвои за судството зависи од одлуката на извршната власт. Проблемот би се решил доколку постои фиксно пропишан процент кој од државниот буџет би се издвојувал за судството на годишно ниво, а неговиот номинален износ би зависел од висината на државниот буџет. Воедно, мора да се забележи дека отсутствуваат мерки, критериуми и стандарди за планирање на буџетот и од страна на судовите.

Во однос на буџетските средства за јавното обвинителство, иако буџетот номинално е зголемен, тој реално е недоволен да ги покрие значително зголемените обврски со формирањето на Советот на јавните обвинители и на Вишото јавно обвинителство во Гостивар. Овој проблем ќе стане уште покритичен кога во практика ќе почне имплементацијата на новиот концепт за активно јавно обвинителство кое ќе го замени истражниот судија и ќе треба во истрагите да ја раководи полицијата и другите органи со посебни истражни овластувања, а на претресот пред судот комплетно ќе треба да го преземе и товарот на докажувањето.

Го слабее ли МВР јакнењето на независноста и капацитетите на јавното обвинителство?

Успехот на реформата на казнено-правниот систем зависи токму од јакнењето на независноста и капацитетите на јавното обвинителство. Ако Правосудната полиција навистина биде под раководство на јавното обвинителство, како негова главна алатка во откривањето и гонењето на криминалот и корупцијата, тоа ќе ја гарантира законитоста и професионалноста на органите на прогонот. Од друга страна, раководната улога на јавното обвинителство Министерството за внатрешни работи би можело да го растовари од обвинувањата за политизираност и селективност во кривичните истраги.

МВР засега ги кочи реформите во казнено-правосудството кои предвидуваат зголемени надлежности и активна улога на јавното обвинителство. Формирањето на истражни центри на јавното обвинителство во кои треба да отстапат

определен број на инспектори кои ќе работат во тимот на јавниот обвинител според МВР ќе ја ослаби полицијата! Ова, се разбира е погрешен заклучок, бидејќи полицијата и обвинителот се на иста задача, или така барем би требало да биде. Идејата обвинителот самиот, со помош на сопствен стручен тим, да може да ги провери пријавите и други информации за да може да донесе една сериозна одлука за кривично гонење која од него се очекува без разноразни преписки со полицијата и другите државни органи значително ќе ја забрза постапката. Не треба да се заборава дека определени реформи во оваа смисла, особено тогаш кога се испитуваат полициските пречекорувања од нас го бара и Европскиот суд за правата на човекот во Стразбур. Се чини дека главното стравување на МВР се состои токму во тоа сопствените истражни капацитети на јавното обвинителство да не го загрозат монополот на МВР и Финансиската полиција во случаите на полициска тортура, но и на полициска или политичка корупција! Од друга страна, ако по укинувањето на судската истрага јавното обвинителство не ја преземе одговорноста за контрола врз законитоста на постапувањето на полицијата и другите државни органи со посебни овластувања, РМ лесно може да стане полициска држава во вистинска смисла на зборот.

Во случаите пак каде јавното обвинителство активно ќе работи со полицијата од самиот почеток, во оваа фаза (т.н. претходно прибирање известувања) ангажманот на инспекторите од полицијата кои се во тимот на јавното обвинителство нема да биде потребен. Притоа, нема стравување од паралелизам со истрагите на полицијата, бидејќи таа и сличните државни органи со посебни овластувања задржуваат определена автономија и иницијативност во откривањето на кривичните дела. Јавното обвинителство и натаму ќе се потпира врз нивната работа, на која тој само се надоврзува. Сепак јавното обвинителство е единствен со уставот овластен да одлучи за тоа дали ќе гони кривично, односно дали против лицето ќе се поведе формална (судска) постапка.

Наспроти стравувањата во МВР дека со тоа ќе се ослаби самото министерство, ќе видиме дека се работи за релативно мал број инспектори. Тие заедно со јавното обвинителство нема да го заменат истражниот судија така што сега тие ќе преземаат формални истражни дејствија, што обично е првата идеја која на луѓето им паѓа на ум замената на судската истрага со обвинителска. Напротив, токму укинувањето на формалната истрага (како еден вид судење пред судење) впрочем е главната новина на новиот закон, па така поправилно би било да се зборува всушност за укинување на судската истрага, наместо за нејзина замена со обвинителска. Напротив, тимот на инспектори и други соработници на јавното обвинителство ќе работи на проверките (истрагите)

на обвинителството кога тоа ќе го добие случајот (сега тоа е фаза на т.н. претходно прибирање известувања), наместо предметот да го враќа назад на полицијата а подоцна да го проследува до истражниот судија. Со тоа истрагата многу ќе се поедностави и забрза преку значителното редуцирање на бројот на работни станици низ кои еден предмет сега минува во претходната постапка. Идејата е сите овие работни станици да се спојат во една единствена истрага за криминалниот настан која со здружени сили и координирано ја водат полицијата и другите органи со посебни овластувања под раководство на јавниот обвинител.

Од друга страна, ослонувањето или блиската соработка на јавниот обвинител со полицијата МВР ќе го растовари од обвинувањата дека е политизиран и селективен во кривичните истраги. Тоа позитивно ќе се одрази врз унапредувањето на професионалноста во самата полиција, но и во зголемената доверба во полицијата на дру-

гите учесници во кривично правниот систем и општеството во целина.

МВР не треба да се плаши ниту дека со конституирањето на правосудната полиција и префрлањето на дел од криминспекторите во истражните центри на јавното обвинителство ќе го заслабне министерството. Капацитетите на државата во борбата со криминалот со тоа нема да бидат хендикепирани, туку напротив ќе добијат на професионалност и квалитет. Од друга страна, истражните центри на јавното обвинителство нема да се развиваат како некаква конкуренција на криминалистичката полиција или на Финансиската полиција. И тие, впрочем, самите понепосредно отколку досега ќе работат по инструкција или по наредба на јавното обвинителство. Во таа смисла, јавното обвинителство нема

Неефикасност и долги процедури

да гради сопствени капацитети во смисла на криминалистички лаборатории, опрема за прислушување и сл. Тие работи ќе останат лоцирани во МВР, но непречено ќе се користат за заедничките истраги.

Предуслов за ова е позитивен пристап на МВР, особено поради фактот што клучен предуслов за успех на новиот концепт е соработка меѓу МВР и јавното обвинителство односно меѓу правосудната полиција во МВР и правосудната полиција во истражните центри на јавното обвинителство. Особено е важно овие последниве да бидат во „кругот на доверба“ да имаат непречен пристап до сите информации во МВР и другите државни органи, или со други зборови да не бидат третирали како луѓе „од надвор“. Се разбира, ова е полесно да се каже, отколку да се оствари, бидејќи МВР е традиционално затворена организација.

Јавното обвинителство своите истражни капацитети не треба да ги гради само со преземање во своите редови на по-

Загрижува податокот од Министерството за правда дека повеќе од 60% од апликациите поднесени до Европскиот суд за човековите права во Стразбур против РМ се однесуваат на предолгото траење на постапките. Навистина, Врховниот суд од декември 2008 година започна да донесува пресуди за непочитување на правото на судење во разумен рок од страна на основните судови и досудува паричен надоместок кој се исплаќа од судскиот буџет, но со ова правно средство во суштина не се зафаќа во вистинските причини за долготраење на постапките. Слично, растоварувањето на судовите од прекршочните предмети, во целина гледано е - како што вели народот - „претурање од шупливо во празно“.

Главна причина за преоптовареноста на судовите и долготраење на судските постапки треба да се лоцира во огромниот број на предмети кој се решава во редовни судски постапки обременети со судскиот патернализам. Затоа, забрзување на постапувањето во кривичните предмети реално може да се очекува со укинувањето на судската истрага и деформализирањето на претходната постапка и отворање повеќе моности за спогодување на странките. Сепак, од воведувањето на консензуалните елементи во казнената постапка не треба премногу да се очекува. Причини за ова има повеќе, но како главни може да се наведат ниската казнена политика на судовите и слабата предвидливост на казните.

Во однос на ефикасноста на судството, начелно радува состојбата на мален број заостанати предмети, но и мален прилив на судски предмети во 2008 година, кое се должи на растоварување на судовите од дел на прекршоците, извршните и оставинските предмети кои преминаа во надлежност на други органи. Сепак, оценката на ефикасноста останува еднонасочна бидејќи се зема предвид само квантитативните податоци за „решени“ предмети, без да се води сметка за квалитетот во работењето и големиот број предмети укинати од страна на повисоките судови.

Извештаите за работата на судовите беа поздравени од Европската комисија, но истите се благо речено сомнителни бидејќи не даваат јасни податоци за правосилно решени предмети, па така повеќе предмети се само одлучени а се водат како решени, иако истите се укинати и вратени на пониските судови на повторно судење. Оваа појава на непотребно одлагање и повеќекратно укинување на пресудите ја осуди и Европскиот суд за правата на човекот. Измените во процесните закони се обидуваат оваа појава на голем број укинати пресуди да ја редуцираат со наметнување ограничување на бројот на можно враќање на случајот на пониските судови и стипулирање на обврска повисокиот суд самиот почесто мериторно да решава.

лициски инспектори, туку напротив обвинителството треба да зајакне и со сопствени кадровски и технички капацитети. Ваквата можност е впрочем веќе отворена со новиот Закон за јавното обвинителство кој што предвидува можност во обвинителството да се вработат криминалистички, финансиски и други експерти. Се разбира, колку обвинителството ќе ги јакне сопствените капацитети не е само концептуално прашање, туку прашање на определена политика. Можеме да замислиме дека држење на обвинителството во ситуација на фактичка зависност од капацитетите на МВР може да им одговара на определени политички и други структури на моќ од причина што можноста да се влијае врз постапувањето во определени случаи е поголема кај полицијата отколку кај обвинителството.

Состојбите во судството

Видени од секојдневен, директен учесник во неговото функционирање

Сашко Дукоски

Од осамостојувањето на Република Македонија судството и состојбите во него беа предмет на постојани критики, како од европските бирократи и институции така и од домашната стручна јавност и професионалците инволвирани во оваа сфера.

Еден од условите за посериозно аплицирање на Република Македонија во европските институции и Европската унија беше реформата во судството, кое секогаш беше окарактеризирано како неефикасно, корумпирано и споро, со огромно политичко влијание на владејачката номенклатура врз неговата работа.

Се чини дека Република Македонија реално, многу споро воведува реформи во правосудството а и тоа што е воведено, се чини дека функционира само на хартија и неретко претставува чиста козметика а во секојдневната пракса нештата остануваат како и порано, односно судството и понатаму останува сервилно во однос на естаблишментот независно дали се работи за едната или другата политичка опција кои се менуваат низ годините на самостојноста на Република Македонија.

И последниот избор на судии, укажа дека единствен критериум за избор е блискост до владејачката номенклатура. И во оваа прилика беа избрани судии кои со поддршка од

партиите на власт, независно дали се работи за партиите на Македонците или Албанците. Не беше избран кандидат кој не беше потпомогнат од некоја од владејачките партии, независно колку истиот е стручен и какво искуство има.

Уште повеќе, беа бирани кадри со многу мало или никакво претходно искуство на работа во судовите, па во пракса, сега, тие судии многу тешко се снаоѓаат во решавањето дури и на најбаналните предмети. Колку и да делува нестварно овие судси се консултираат, било со свои поискусни колеги, било со судии од повиските судови и за најмало процесно прашање во текот на судењето за да знаат како да постапат.

Ваквиот начин на избор доведува до тоа да овие судии бидат комплетно зависни при донесувањето на одлуки кои директно или индиректно се “интересни” за естаблишментот. И секако дека донесуваат дирижирани одлуки.

Се забележува феноменот дека вака избраните судии најчесто изрекуваат многу строги казни во кривичните предмети, мислејќи дека со вакви казни секако не можат да згрешат, иако тоа често го прават без солидни докази. „Логиката“ е - тие го решиле предметот а за останатото нека мисли повисокиот суд. За овие судии за ослободителни пресуди не може да стане ни збор независно колку фактичката состојба укажува на тоа.

Се покажа дека судството е под големо влијание на МВР

и обвинителството. Тоа се гледа по постапувањето на истражните судии во секој поголем предмет.

Се чини дека се воспоставува недозволена пракса да секогаш кога МВР помпезно ќе најави некој „според нив“ „голем предмет“, независно од тоа дали има или не докази, независно од реалната тежина на предметот, истражните судии речиси секогаш определуваат мерка притвор.

Еднаш определената мерка притвор потоа многу тешко или никако не се укинува, па се случува обвинети, во предмети со повеќе обвинети, кои имаат повеќе од банална или никаква улога во случајот, да се држат во притвор, често до законскиот максимум, без било какво реално оправдание.

Алтернативните мерки за обезбедување на присуство на обвинетиот во постапката, особено во почетокот на кривичната постапка, воопшто или многу ретко се користат.

Се чини дека скоро во секој предмет особено од областа на организираниот криминал, притвор да се определува и трае најмалку 5-6 месеци па дури тогаш да се замени со алтернативна мерка независно дали имало оправдана причина за притвор или не.

Алтернативните мерки, како и гаранциите, особено тешко се применуваат, а и кога ќе се применат, од обвинетите се преферира положување на готови пари како предност во однос на другите предмети за гаранција (недвижности, хартии од вредност и сл.).

Повеќе од таканаречените големи предмети, се укинуваат во втор степен со многу сериозни забелешки за постапувањето на првостепените судови.

Иако уставно поставена како посебна, судска власт, со секодневното постапување, судската власт се покажа исклучиво сервилна и подложна на притисоци.

Зачудува мешањето на Министерството за Правда, посебно на првиот човек, министерот, во повеќе судски предмети.

Користејќи ја својата функција на член на Републичкиот Судски совет, често поведува постапки за одговорност на одредени судии и покривајќи се под покривот на Републичкиот Судски Совет врши увид и селективна анализа на судските предмети, со што врши притисок како одреден предмет да се реши.

Реформите во судството на кои укажуваа преставниците на Европската Унија, не беа вистински реформи кои ќе преставуваат модерно правораздавање, туку останаа на отварање на веб страници на судовите на кои беа објавувани пресудите и на фалбата на Министерот за Правда колку нови орманчиња поставиле во некој суд и со тоа се реформирала и унапредила работата на тој суд.

Стечајните постапки се старата и неизлечена болка на македонското судство. Скоро да не се знае за некој голем стечај да завршил во разумен рок, туку секогаш постапките

траат неверојатно долго, често поради интересот на стечајните управници кои имаат финансиски интерес истите да траат долго, и, на крајот, всушност стечајниот должник нема ниту денар од кој барем и најмалку би се намириле доверителите. Во врска со ова апсолутно ништо не е сторено за надминување на оваа состојба кој се провлекува низ години.

Стана пракса во поголемите предмети да се повредува презумпцијата на невиност кога со имке и презиме, уште на почетокот на постапката се наведува името на наводниот сторител кој е именуван како неспорен извршител кој сторил тоа и тоа и така натаму. Потоа ова лице понатаму и да се ослободи од вина за јавноста останува виновен поради помпезното објавување на неговите наводни дејанија

Во таа смисла остана и старата лоша пракса судиите да работат на норма односно секој судија да заврши месечно одреден број на предмети што е несфатливо ако се има предвид дека некој предмет е посложен и може да трае подолго. Со ова се доведува во прашање квалитетот на работа на судиите кои се приморани по секоја цена да завршуваат предмети кои не се готови за завршување се со цел да ја постигнат нормата.

Не се стори ништо за исправање на нелогичноста и грешката за некои судови кои беа поставени како судови од таканаречена мала надлежност. Во пракса тоа доведува до значителни проблеми.

На пример, судот во Гевгелија е суд од мала надлежност кој суди за предмети за кои е запрета казна во траење од максимум 5 години.

Се работи за граничен град каде делата од типот шверц на дрога или други предмети како и за кривични дела за кои е предвидена казна над 5 години се чести.

Доколку биде фатен сторител на кривично дело за кое е предвидена казна над 5 години, истиот ќе се процесуира во Основниот Суд во Велес, а ако е притворски предмет ќе биде во истражниот затвор во Скопје, што доведува до непотребни трошоци и одолговлекување на постапката.

Постапувањето по предметите исто така зависи кој е инволвиран во нив. Ако се работи за обични лица или припадници на спротивната политичка номенклатура тогаш се земаат поитно во работа, за разлика кога се во прашање припадници или лица блиски до владеачката структура чии предмети или не се процесуираат или се водат особено споро.

При постапувањето или одлучувањето на судовите многу ретко или воопшто не се има предвид Европската Конвенција за човекови права а уште помалку праксата на Судот за човекови права во Стразбур, па често судиите, особено на помалите судови во Републиката воопшто не се запознаени со Конвенцијата и секако не ја применуваат.

Реална и одржлива примена на политики за недискриминација на локално ниво

Генерална цел на проектот е да придонесе кон градење на ефективни антидискриминаторски политики во Република Македонија и да се осигура нивно целосно спроведување преку примената на индикаторите и обезбедување на можноста на граѓаните да учествуваат во креирањето и спроведувањето на политиките од јавниот домен.

Елизабета Буова

Почитувањето и подобрувањето на човековите права, со други зборови, борбата против секаков вид дискриминација, не најде ни во 2009 година, ни по 20 години самостојност, соодветна законска рамка за заштита во земјата. Врзувањето за доктрината од претходниот систем дека правата се индивидуално и уставно заштитени, не само што не доведе до подобрување, туку во ова продолжено и повторено транзициско време доживеа ретроградно свртување и напуштање на определени мултикултурни и интеркултурни вредности или пак влошување во однос на придобивките и правата на жените или еднаквите можности за сите граѓани во државата. Дури и придобивките од видот на декриминализација на хомосексуалноста или редефинирање на хомосексуалноста во правна смисла денес е предмет на дискусија и докажување кое во современиот свет, а и во нашето минато и искуство од претходниот систем, беа надмината во втората половина на минатиот век.

Карактеристика во денешно време за граѓаните на Република Македонија и за државата воопшто е апсолутната несензибилизираност во однос на појавата на дискриминација и дефетизмот и недовербата во системот и институциите. Имено, најчесто се вели дека не постои дискриминација – со оглед на исклучително малиот број судски случаи и претставки, на тоа се гледа како на појава која е постојано прокламирана само од невладиниот сектор. Втората страна на тој медал - дури и оние кои ја почувствувале дискриминацијата на своја кожа и во својот живот, зазираат од институциите и барањето на своето “право“ пред нив, со оглед на искуството во односите со “тромата“ администрација, и веќе познатите состојби во судската власт во целост.

Со цел да се обедини системски и систематичен пристап во следењето на состојбата со човековите права и уште повеќе, природ кој ќе овозможува подобрување на истите неопходно е да се изготви определена алатка со помош на која во реалниот дневен процес на примена на јавни политики ќе се овозможи премостување на законскиот

вакуум и ќе се прејде на директна примена во практиката.

Првиот чекор во изготвувањето на политика и практиката против дискриминација е **развивање и утврдување на индикатори за мерење на дискриминацијата**. Развиени како лесно разбирлива и применлива алатка најдоборот место да се отпочне со нивната примена е локалната самоуправа. Тие ќе им служат на локалните власти како водич за креирање политики на национално ниво, за идентификација на постоечките јазови во податоците кои ги синтетизираат, за создавање на акциски планови со конкретни мерки/ активности и треба да служат како основа за понатамошна обука на администрацијата за спроведување на законот, политиките и активностите, како и за подигнување на свесноста меѓу засегнатите страни и пошироко во заедницата. Поттикнати од наведените состојби и од потребата на делување на локално ниво, таму каде граѓаните ја имаат потребата од реална, видлива и директна поддршка и подобрување на нивните права, **Хелсиншкиот комитет** за човековите права на Република Македонија и **СИГМЕ 7** – Центарот за интердисциплинарно истражување, едукација и развој, **развија проект** насловен **“Индикатори за мерење на дискриминацијата на локално ниво”**. Поддршката за овој проект беше добиена токму од програмите на ЕУ, т.е. од програмта PROGRESS, поддржан преку Министерството за труд и социјална политика. Партнери во проектот се единиците за локална самоуправа, Министерството за труд и социјална политика и здружението на финансиски работници на Република Македонија.

Покрај нив, овој проект треба да се спроведува во тесна соработка и со локалните канцеларии на народниот правобранител, центрите за социјална заштита, со претставниците од политичките партии и владините институции ќе бидат вклучени како активни учесници во проектот, како и локалните НВО кои работат на полето на заштитата и унапредувањето на човековите права. Претставниците од овие НВО заедно со претставниците од владините институции и општини ќе создадат силна мрежа базирана на веќе утврдените (во рамки на претходниот проект) активности – локална мулти-секторска мрежа за еднакви можности.

Индикаторите до кои ќе се дојде преку соработка на локално и национално ниво, меѓу НВО, националните и локалните власти ќе овозможат процес на учењето и проактивно дејствување во односно на следењето на развојот и напредокот и да се реагира, корегираат и редефинираат пристапите на локално и национално ниво во подобрување на социо-економските, политичките и граѓанските права.

Најважните **цели** на овој проект се:

- подигнување на нивото на свест и сензибилизација во однос на засегнатите страни во процесот дискриминацијата

и воведување на практики за спроведување на недискриминацијата и еднаквоста;

- спроведување на законите, политиките и активностите/мерките од локалните самоуправи во сите области на нивна надлежност, преку елиминација на сите форми на дискриминација, без оглед дали се директни или индиректни;

- поттикнување и поддршка на процесот на создавање и полноправно функционирање на институционалните механизми за еднакви можности и недискриминација и на национално и на локално ниво.

Од општествена гледна точка, имајќи ја предвид долгата традиција на интеркултуризам и соживот во земјата и во регионот, овој проект би требало да овозможи рефлексива и заживување на овие позитивни искуства, зајакнување на почитта кон различноста, еднаквоста, достоинството и над сè, разбирањето.

Спроведувањето на проектот исто така ќе служи да се мапираат постоечките јазови и проблеми за спроведување на индикаторите за мерење на дискриминацијата на локално ниво и ќе служи за развој на акциски планови за спроведување на индикаторите за да се подобри ефективностa на антидискриминаторските политики на локално ниво.

Клучните проблеми на кои ќе се осврне проектот во однос на заедничкото разбирање и зголемената сопственост од страна на креаторите на политики и засегнатите страни и развирањето и поттикнувањето на ефективни партнерства преку сензитизација и разбирање, се идентификувани на следниот начин:

- Механизмите за родова еднаквост се утврдени на национално/ локално ниво, но сè уште недостасува ефективна антидискриминаторска политика;

- Недостасуваат индикатори за мерење на дискриминацијата, податоци и статистика;

- Не постои методологија за спроведување на антидискриминаторските политики на национално и локално ниво;

- Неопходно е зајакнување на соработката меѓу антидискриминаторните национални и локални тела, како и соработка меѓу овие институции и НВО;

- Потреба за подигнување на свесноста околу прашањата за недискриминација и родовите прашања во општеството, вклучувајќи ги локалните власти, креаторите на политика на локално ниво и младите луѓе.

Заради недостатокот на индикатори за мерење на дискриминацијата, законодавството и механизмите, не постои доследен одговор од страна на државата на инцидентите што вклучуваат дискриминација ниту пак заштита на жртвите.

Реална и одржлива примена на политики за недискриминација на локално ниво

Генерална цел на проектот е да придонесе кон градење на ефективни антидискриминаторски политики во Република Македонија и да се осигура нивно целосно спроведување преку примената на индикаторите и обезбедување на можноста на граѓаните да учествуваат во креирањето и спроведувањето на политиките од јавниот домен.

Изготвените индикатори за мерење на дискриминација,

дискриминација, возраст, ранливи групи.

Индикаторите за следење на дискриминацијата ќе им овозможат на локалните самоуправи при нивната доследна примена продуктивни промени во однос на реалниот живот на граѓаните на локално ниво. Преку процес на висока партиципативност, сите засегнати страни на локално ниво ќе бидат во состојба да ги креираат и спроведуваат политиките

базирани на меѓународно искуство, треба да бидат во форма на лесно читлива матрица, а областите кои ќе се обработуваат се: економија и сиромаштија, образование и обука, здравје, домашно насилство, власт и донесување одлуки, институционални механизми, стереотипи и предрасуди во медиумите, прашања што засегаат повеќе групи: жени, хен-

и активностите за адресирање на проблемите во општините на начин кој ќе овозможува доаѓање до долгорочни позитивни ефекти, подобрување на состојбите на општо задоволство на граѓаните, владеење на правот, зголемена доверба кај граѓаните во институциите.

Индикаторите за недискриминација паралелно со мони-

Буџетот низ призмата на човековите права

МХК со партнерите, СИГМЕ7 и ЗФР, ја дефинираше својата цел да направи анализа, методологија, прирачник, односно да произведе модел преку кој ќе се врши мониторинг, но и ќе се обучат сите засегнати страни како да интервенираат или да бидат активен дел во процесот на буџетирање, и притоа да ја вметнат перспективата за заштита на човековите права.

Буџетот на Република Македонија е еден од основните инструменти и претставува одраз на тековните и планираните активности на државата во контекстот на социо-економскиот развој и постигнување на подобар квалитет на животот на граѓаните. Со државниот буџет се пренесуваат плановите и приоритетите на државата во програма на активности. Буџетот во финансиска смисла е израз на програмата на активностите на државата, преку кој се координираат планираните трошоци со очекуваното ниво на прибрани приходи и предложените заеми – тоа е план на национално ниво со кој се планираат годишните приходи и другите приливи и одобрените средства и

ги надминува границите на различните институции, кој ги поврзува сите планови/програми и проекти.

Буџетот покрај раководењето врз начелата кои се пропишани со Законот за буџетите (сеопфатност, буџетска рамнотежа, специфичност, економичност, ефикасност, ефективност, транспарентност и сигурно финансиско управување), потребно е да се раководи и да ги применува и следниве начела: отчетност, учество на јавноста, правичност, недискриминација и еднаквост.

Буџетот на Република Македонија се состои од централен буџет и буџетите на фондовите (Фонд за пензиско и инвалидско осигурување, фонд за здравствено осигурување, Агенција за вработување на Република Македонија и фонд за магистрални и регионални патишта/Агенција за државни патишта).

Согласно Законот за локална самоуправа Општините се финансираат од сопствени извори на приходи (локалните даноци, надоместоци и такси утврдени со закон) и др. Извори на финансирање. Општината се финансира и од Буџетот на Р.М. дотации од државата и други извори на приходи, во согласност со Законот за

торирање то на процесот на креирање и спроведување на буџетите на локалните самоуправи, дава многу подоследен пристап во директното учество во работата на општините, интеракцијата со граѓаните и можноста да се адресираат постојните проблеми на многу пореален, одржлив и изводлив начин, преку развивање праткични мерки и активности за надминување на јазовите.

вите права.

Со овие два поврзани проекти, во текот на развивањето на целата методологија за следење и идно дизајнирање на буџетите на ЕСЛ, во целост ќе се следат индикаторите за мерење на дискриминацијата, или во позитивна смисла, индикаторите со кои се следи и овозможува подобрување на почитувањето и заштитата на човековите права во сите об-

Република Македонија има обврска за **почитување, заштита, и реализација (координација, промоција и овозможување на сите услови за исполнување) на човековите права**. Оваа обврска бара државата да преземе соодветни законски, административни, буџетски, судски и други мерки во правец на целосна реализација на човеко-

ласти од животот - како алатка за идното следење, учество и влијание во креирањето на буџетите на локално ниво.

Фокусот е на приодот за заштита на човековите права (human rights based approach), се огледа во обезбедување облици на заштита на граѓанските, економско-социјалните права на граѓаните, т.е. на крајните корисници на буџетите

Буџет на РМ и Законот за финансирање на ЕЛС.

Буџетите на ЕЛС се документи во кои преку финансиска перспектива се прикажани приоритетите за финансирање. Но, буџетите на ЕЛС не се неограничени, и токму поради, тоа од ЕЛС зависи како ќе се распределат ресурсите со кои располагаат и на кој начин ќе го поддржат сопствениот развој.

Во Македонија досега нема некои посериозни напори, ниту пак има некои најавени активности, да се воспостават механизми на локално и на централно ниво кои на систематски начин би ги следеле процесот на планирање, алокациите, но и реалните расходи од буџетите од аспект на човековите права кои подоцна би ги искористиле во процесот на креирање на политики на локално, но и на централно ниво. Тое не е направено ниту од страна на државата која е определена да биде социјална држава и која е потписник и ги има ратификувано сите конвенции и протоколи за заштита на човековите права, сошто тие стануваат дел од националното законодавство. Тоа не е направено ниту од страна на граѓаните или граѓанските организации. Со

оглед на тоа дека се воведуваат инструменти како Проценка на влијанието (regulatory impact assessment – RIA) во донесувањето на законите, или пак воведување на родово буџетирање како практика, а притоа не се прави наведената анализа на буџетот и не се вклучува перспективата за човековите права во тие процеси, сметаме дека отсуствува холистички пристап кој ќе обезбеди внесување и креирање на буџетот на централно, а првенствено на локално ниво од перспективата за заштита на човековите права.

По двегодишно анализирање, разговори и консултации со релевантни лица во републиката (ЗФР, Државен завод за ревизија, приватни консултантски компании, економски експерти и експерти за човековите права, државни службеници, донатори, раководители на проекти во РМ и во странство –Equal in rights, Bulgarian Gender Research Foundation etc) МХК со партнерите, СИГМЕ7 и ЗФР, ја дефинираше својата цел да направи ваква анализа, методологија, прирачник, односно да произведе модел преку кој ќе се врши мониторинг, но и ќе се обучат сите засегнати страни како да интервенираат или да бидат активен дел во процесот на буџетирање, и притоа да ја вметнат перспективата за заштита на човековите права.

Реална и одржлива примена на политики за недискриминација на локално ниво

на општините. Самиот приод е во тесна врска со доктрината на хуманата безбедност (human security), и дава можност за развивање холистички пристап во работата на ЕСЛ, со обезбедување директен ефект за граѓаните.

Република Македонија има обврска за **почитување, заштита, и реализација (координација, промоција и овозможување на сите услови за исполнување) на човековите права која обврска произлегува од Уставот и низа меѓународни инструменти кон кои РМ е потписничка и кои со чинот на ратификација стануваат дел од националното законодавство.** Оваа обврска бара државата да преземе соодветни законски, административни, буџетски, судски и други мерки во правец на целосна реализација на човековите права.

Буџетот покрај раководењето врз начелата кои се пропишани со Законот за буџетите (сеопфатност, буџетска рамнотежа, специфичност, економичност, ефикасност, ефектив-

ност, транспарентност и сигурно финансиско управување), потребно е да се раководи и да ги применува и следниве начела: **отчетност, широк процес на консултација, учество на јавноста, правичност, недискриминација и еднаквост.**

Имајќи предвид дека општините, на локално ниво, се активни применувачи на националните политики, неопходно е сознанието за сегашната состојба во однос на перцепциите во самата општина (администрација, совет и други активни партнери) за заштитата на човековите права, обврската за заштита и појавата на дискриминација. Воедно, во таа смисла многу се важни сознанијата за перцепцијата на локално ниво во однос на поврзаноста меѓу политиките, програмите, законите и нивната примена, а наспроти тоа и нивното преликување во буџетот на ЕЛС. Притоа, од особена важност е да се дознае дали постои тенденција, практика или сознание за примена на приодот /принципот на човекови права (human rights based approach).

Буџетите на локално ниво, дискриминацијата и човековите права

Во продолжение на проектот за развивање индикатори за следење на дискриминацијата, а со цел да се добијат исходи и практики кои се применливи и одржливи, започнавме со реализација на уште еден проект поддржан од програмата на Civica Mobilitas: **“Подготовка и тестирање на инструменти за следење на буџетските алокации и трошења на локално ниво преку приодот заснован на почитување на човековите права”**.

Целта на овој комплементарен проектот е преку анализа

- о да се осознаат проблемите и нејаснотиите кои ги имаат граѓаните во врска со буџетите на централно и локално ниво,
- о да им се дадат инструменти и насоки на граѓаните за изготвување на буџетска анализа од аспект на човековите права, како и
- о нивното учество во креирањето на локалните политики преку учеството во буџетскиот процес.

Голем недостаток во процесот на буџетирање е во суштина и несинхронизираноста на чекорите во планирањето. Согласно законските обврски и примената постојните практики, наметнато е прво да се предвидат буџетските средства по ставки и области (фискални обрасци и буџетски импликации за следната година), а дури потоа следи процесот на стратешко планирање, чија изработака честопати е сведена на чист техницизам. На приоритетите се гледа многу ограничено а призмата за заштита на граѓаните, и заштитата на нивните елементарни и секундарни права, воопшто не е присутна во тој процес на планирање.

Анализата на Буџетот преставува сеопфатна и сестрана активност која подразбира прибирање, проучување и толкување на податоците, корелацијата на буџетските податоци со останатите релевантни информации, како што се државната политика и програми и утврдувањето на состојби, наоди и резултати. Нејзината цел е да се обезбедат анализа и информации кои се веродостојни, пристапни за најшироката јавност и кои даваат навремен придонес кон дискусиите за политиката, а со цел да се влијае на начинот на кој се донесуваат одлуки за прашањата поврзани со буџетот, како и врз самите одлуки.

Преку запазување и активна примена на перспективата на човекови права во процесот на буџетирање и трошење на јавните средства се утврдува колку средства определила државата за реализација на човековите права споредено со алокациите за останатите функции преку пресметување на уделот на средствата планирани и одредени за секое право и функција во вкупните

алоцирани средства (средствата определени за реализација на правото на образование како процент од вкупните буџетски алокации, итн). Оваа информација обезбедува податоци за комбинацијата на буџетските трошоци и служи како индикатор за државните приоритети за тековната година.

Приодот и перспективата заснован на заштитата и почитувањето на правата наспроти анализата на буџетот, исто така, може да се фокусира и врз приходите и алокациите. Се анализираат јавните приходи со цел да се определи дали државата се придржува кон нејзините обврски за почитување, заштита и реализација на правата во напорите за прибирање на средства за финансирање на функциите на државата. Алокацијата на јавните средства претставува преглед на испораката на услугите од страна на државата (односно дали проектите, програмите итн. кои се финансираат реално и се реализираат; дали целните буџетски корисници реално и ги користат програмите кои се спроведуваат; дали овие програми придонесуваат кон прогресивна реализација на одредени права итн.). Таквата анализа бара споредба на буџетот со службената ревизија на државните трошоци спроведена од Државниот завод за ревизија.

Иако процесот на децентрализација се смета дека е во својата завршница, голем дел од функциите и моќта на општините да делуваат во определени области е навистина ограничена, било преку надлежноста и (не)овластување, било преку финансиски средства.

Накратко, проблемите може да се сумираат на следниов начин:

- Неинформираност за начините за учество и влијание на јавноста во креирањето на буџетската политика на државно и локално ниво.
- Непостојење на стручна анализа и методологија за следење на буџетските расходи на државно ниво и во рамките на ЕЛС.
- Пристап и разбирливост на буџетските податоци и информации (Главните сметководствени/деловни книги за буџетот, деталните финансиски анализи и документи и останати документи во врска со буџетот често се држат настрана од јавноста)
- Објаснувањето на буџетските информации и податоци во смисла на соодветна идентификација на органите и спецификацијата на функциите.
- Непостојење на јасни критериуми за распределба на буџетските средства во рамките на централниот буџет, но и на локално ниво
- Целосно отсуство на запазување и водење во креирањето и трошењето на буџетот од перспективата за заштита на човековите права (human rights based approach).

„Едноставно е да станеш жртва на трговија со луѓе“

Рефлексија на фактичката ситуација на борбата против трговија со луѓе во Република Македонија

Срашо Ангелески

Континуираната посветеност и грижа на Владата на Република Македонија во врска со борбата против трговијата со луѓе во текот на претходната (2009) година формално беше јасно рефлектирана преку ратификацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за акција против овој вид на криминал¹, како и (посебно) преку изработката и усвојувањето на нова **Национална стратегија и Акционен план** пропратено со воведување на еден нов бран на новини во позитивно кривично-правната легислатива на Република Македонија во ова подрачје.

За жал, поради непознати причини **овие документи** се уште (и во моментот на пишување на овој труд) **не се јавно публикувани** во “Службен весник на РМ” ниту пак на веб-страницата на Националната комисија за борба против миграција и трговија со луѓе (во *најнамошниот теексст* означена како *Национална Комисија*) вклучувајќи ги тука и веб-страниците на релевантните владини министерства; ова е истовремено пропратено и со отсуство на било каква

информација во врска со овие развои на тие веб-страници².

Посветеноста на Владата, односно на клучните централни државни ентитети задолжени со менаџирање и анимирање на борбата против трговија со луѓе беше дополнително зајакната со **етаблирање** и на посебно важната функција на **Национален известувач за борбата против трговија со луѓе во Република Македонија**, чија “оправданост” и “продуктивност” беа многу неодамна (јануари 2010) рефлектирани преку неговиот прв извештај³, кој содржи (меѓу другото) опис на најновите трендови на овој план и некои конкретни заклучоци односно “препораки” за натамошен успех во борбата против трговијата со луѓе во нашата држава. Но, **и овој извештај се уште не е никаде публикуван**, иако истиот е јавно презентираан при крајот на минатата година и дистрибуиран⁴ (во месец јануари 2010) до членовите на Националната Комисија, Секретаријатот на Комисијата (во чиј состав има е неколку невладини организации), како и до дел од дипломатскиот кор во државата. Во контекст на последново, останува уште само нејасно дали Националната Комисија за борба против илегална миграција и трговија со луѓе ќе изработи (и конечно) јавно ќе објави нејзин

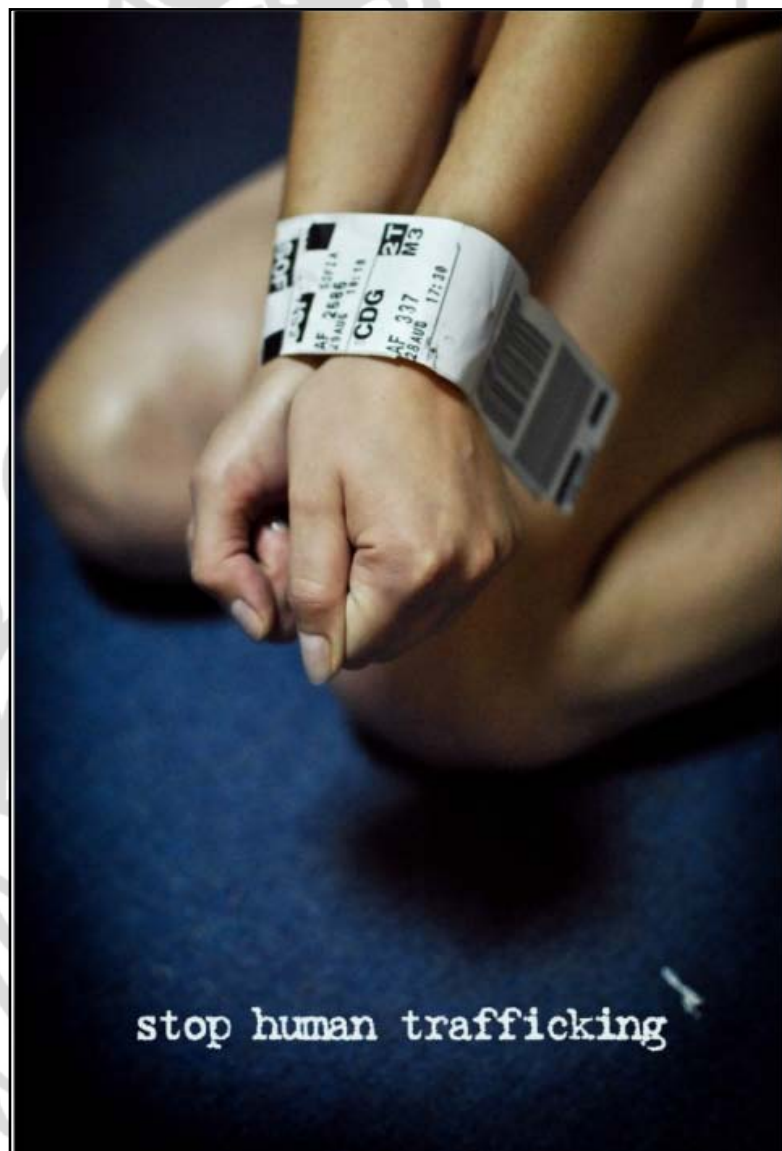
сопствен извештај како континуитет на досегашната нејзина таква пракса. Истовремено, скоро е невозможно да се дојде до било каква информација за релевантната национална работна група за борба против трговија со деца, во врска со (можната и/или правилна) имплементација на релевантниот акционен план усвоен во тој поглед⁵.

Сета оваа (на општ начин прикажана) најнова динамика во македонскиот национален одговор во подрачјето на борбата против трговија со луѓе е рефлектирана и во самиот актуелен наслов на официјалниот слоган на Националната комисија против илегална миграција и трговија со луѓе, кој гласи: “Едноставно е да станеш жртва на трговија со луѓе”⁶.

Но, зошто е и зарем навистина е едноставно да се стане жртва на овој вид на криминал во Република Македонија? Дали тоа се должи на “вистинскиот и сеопфатен национален одговор” на нашата држава спрема ова зло? Дали борбата против трговијата со луѓе (треба да) се води само од страна на државните субјекти и исклучиво на централно, односно национално ниво? Дали горенаведените нови стратегиски документи треба да бидат изработувани и дистрибуирани (како форма на публикување?) само во рамките на членството на Секретаријатот, Националната Комисијата, респективните, селектирани меѓународни организации активни во државата и странски амбасади (кои се појавуваат како најчести спонзори на конкретни активности на Комисијата & Секретаријатот)?

Првиот извештај на Националниот известувач не е наменет за пошироката јавност⁷, што веднаш **наметнува** цела серија на **многу сериозни прашања** бидејќи содржината на членот 29 на горенаведената Конвенција на Советот на Европа сосема јасно индицира поинаква содржина за мандатот на оваа многу важна функција во ова подрачје во државите-договорни страни на конвенцијата! Дали новите стратегиски документи важат и за единиците на локална самоуправа, односно за сите релевантни државни и недржавни локални актери или тие служат само како оригинални поводи за организирање на семинари и изработка на нови павр-поинт презентации за учество на високи претставници на централната власт на семинари во странство далеку од македонската јавност? Каква е улогата на невладините организации во ова подрачје?⁸ Дали улогата доволно добро дизајнирана и треба ли да се анализира само преку членството и активностите на неколкуте такви организации (пред се од Скопје) во Секретаријатот на Националната Комисија? **Со други зборови, што се случува со локалниот одговор рефлектиран преку локалните невладини организации во рамките на единиците на локална самоуправа ширум нашата држава?** Дали последниве имаат посебно место и улога во изградбата и имплементацијата на македонскиот национален одговор против ова зло со оглед на фактот што тие се наоѓаат во самата основа демократијата во секое општество?

Како потсетување: секое вистинско истражување и сите

релевантни меѓународни документи во подрачјето на борбата против трговија со луѓе, особено на планот на превенција на овој феномен, цврсто ја нагласуваат тесната меѓусебна врска на трговијата со луѓе со разните форми на насилството (особено врз жените и децата), дискриминацијата, трудовата експлоатација, сексуалната експлоатација, неправилното и нерегуларното информирање и образованието за сите релевантни таргет групи на лица во секое општество во поглед на превенцијата на ова кривично дело, како и непостоењето на минимум животни услови за децата (особено за децата на улица), односно сиромаштијата и корупцијата.

Се разбира, моќта на единиците на локална самоуправа изгледа ограничена бидејќи јасно е дека, голем дел од акцијата од правна и административна природа не може секогаш да биде преземена на локално ниво. Но, ова не значи дека за локалните власти не останува ни едно подрачје на акција во овој домен: имено, најважното подрачје за нивна акција се однесува (во најголема мерка) на комплексот на социјални прашања. Токму овде се наоѓа и одговорот на прашањето зошто единиците на локална самоуправа треба и мораат да бидат

Едноставно е да станеш жртва на трговија со луѓе | Срашо Ангелески

целосно проактивно инволвирани (особено) во сегментот на превенцијата на трговијата со луѓе? Набљудувано од општа перспектива, драмата на трговија со луѓе, односно секоја секвенца на тој процес, секогаш се одигрува на некое локално ниво; голем број од проблемите поврзани со трговијата со луѓе се почувствувани на локално ниво и (поради тоа) тоа се локалните власти, кои природно растечки се соочени со барањата на граѓаните за акција против тие проблеми. Одтука, тие се во најдобра позиција за реагирање спрема грижите на граѓаните и за дефинирање на прашањата и изработување на конкретни политики за нивните специфични потреби и проблеми во нивната локација.

Во светло на горенаведеното, **Хелсинскиот комитет** за човекови права **започна** (во месец април 2009) со имплементација на неговиот едногодишен **проект** насловен како **“Етаблирање на мониторинг на граѓанското општество во борбата против трговија со луѓе во Република Македонија”**, чија главна цел се состои во утврдување на фактичката ситуација на локалниот одговор на оваа тема во рамки на селективни единици на локална самоуправа и (најважно) етаблирање на вистински мониторинг од страна на граѓанското општество во ова подрачје, се разбира со главна референца спрема Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе и двата горенаведени стратегиски документи⁹. Основниот постулат врз кој е заснован проектот е фактот дека не може да постои национален сеопфатен одговор против ова кривично дело без локален одговор во тој контекст, во најмала рака, во делот на превенцијата како еден од клучните столбови на борбата против овој вид криминал¹⁰. Проектот беше официјално лансиран за време на тркалезната маса организирана во месец април 2009 во Скопје, кога директно беше потврдена неговата оправданост и оригиналност¹¹. Потоа

се одржа цела серија на тркалезни маси во селективни единици на локална самоуправа, на кои беа поканети и учествуваа локални државни и недржавни ентитети¹². Главните заклучоци, односно општите карактеристики на локалниот одговор во тие општини може да резимира со следниве цврсти констатации:

1. **неинформираност** на голем број **на локални актери** (државни и недржавни ентитети) за постоењето на самата Национална Комисија за борба против илегална миграција и трговија со луѓе и посебно за нејзините неодамнешни и тековни и / или планирани активности; консеквентно, ова ја опфаќа и нивната неинформираност на постоечките клучни стратегиски документи (т.е. горенаведената Националната Стратегија за борба против трговија со луѓе и Акциониот план во тој контекст);

2. **неинформираност особено на недржавните локални актери** за ратификацијата на Конвенцијата на Советот на Европа за акција против овој вид криминал и за нејзината содржина и аналогно за сите други релевантни (односно, предметно поврзани меѓународни и европски правни инструменти, вклучувајќи ги тука посебно оние на Советот на Европа¹³; ова, аналогно ги опфаќа и сите предметно релевантни препораки донесени од страна на Комитетот на министри на Советот на Европа, како и (посебно) соодветните препораки усвоени од страна на Конгресот на локални и регионални власти на оваа организација¹⁴;

3. **недостасува вистинска свест за превенција на трговијата со луѓе** и (консеквентно) постои несинхронизиран локален одговор меѓу клучните државни и недржавни актери на план на превенција на овој криминал, односно отсуство на борбата против трговија со луѓе како компонента во постоечките локални планови за развој на единиците на локална самоуправа¹⁵; и аналогно, слабата инволвираност

НЕКОЛКУ ФАКТИ

Утврдени во Извештајот на Европската Комисија за напредокот Република Македонија во процесот на интеграција во ЕУ за 2009

“Недостасува стратешки пристап кон еднакви можности. Постигнат е мал напредок во однос на спроведувањето на Законот за еднакви можности на мажите и жените; ...На Националниот акциски план за родова рамноправност му недостига сообразност; За Националниот акциски план за жените Ромки не се добиени наменски средства за 2008 година. Како и во случајот со Законот за еднакви можности, реализирањето на работните планови во голема мера зависи од надворешните придонеси; Секторот за еднакви можности нема соодветен капацитет за исполнување на својата обврска за надгледување на министерствата и на својата меѓуресорна улога за координирање на родовите прашања; Малку е направено за решавање на прашањата за правата на жените во руралните области; Не се посветува доволно внимание за здравјето на жените, дискриминацијата на работното место и на сексуалното

малтретирање. Жените и девојките Ромки се уште се предмет на расна и родова дискриминација; Во однос на правата на децата донесен е Акциски план за спречување и борба против сексуалното злоупотребување на деца и против педофилија за периодот 2009-2012 година. Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба не е ратификувана; не се спроведуваат реформи во согласност со меѓународните инструменти, како што е Конвенцијата на Советот на Европа за правата на детето; спроведувањето на Акцискиот план за заштита на правата на децата за периодот 2006-2015 година и на-таму е бавно; бројот на пријавени случаи на физичка и сексуална злоупотреба на деца и на педофилија е зголемен; бројот на околу 1.000 деца препуштени на улица не е намален, при што 95% од нив се Роми; децата со посебни потреби се наоѓаат во мошне неповолна состојба: не постојат соодветни социјални служби и овие деца не се интегрирани во формалното образование и во редовните рекреативни програми; слабиот физички пристап, исто така, сериозно го ограничува нивното

или скоро целосното отсуство на самите локални единици на самоуправа (т.е. општините) во овој креирањето и имплементирањето на овој одговор. Ова го опфаќа и отсуството на активности дизајнирани против корупцијата на локален план, семејното насилство, проституцијата, разните форми на дискриминација, односно заштита на специфични ранливи групи на лица, набљудувани од перспектива на поширокиот контекст на превенцијата на трговијата со луѓе; консеквентно, се појакно е верувањето дека обемот и причините за појава на внатрешната трговија со луѓе во државата е поголем проблем од транснационалниот организиран криминал.

4. **постои цврсто верување меѓу локалните невладини организации дека граѓанските организации се потиснати од „владините - невладини“ организации;**

5. **нерегуларност и дисконтинуитет**, односно отсуство на јакнење и/или оддржување на **веќе еднаш покренатите иницијативи** на локалните невладини организации, особено недостиг од поддршка на досегашни добри локални практики на полето на превенција од трговија со луѓе (особено оние во форма на кампањи за информирање и подигнување на свеста особено кај младата популација во врска со предметните феномени; нивната зависност од надворешно (пред се, странско) финансирање¹⁶;

6. **недоволен кадровски капацитет на центрите за социјална работа**, кои растечки се преоптеретени со нивните други обврски кои произлегуваат од голем број на домашни закони (на пример, законот за социјална заштита, закон за семејство, итн.) резултирајќи со нивна (пред се) физичка невозможност целосно и правилно да му се посветат на проблемот, односно превенцијата на трговија со луѓе;

7. **отсуство на договори за соработка** меѓу самите единици на локална самоуправа, чиј предмет би ги опфатил

прашањата во врска со превенцијата на конкретни облици на криминал, вклучувајќи ја тука и проституцијата, односно поширокиот контекст на потенцијални причини за појава на внатрешната трговија со луѓе;

8. **отсуство на прекугранични проекти** меѓу локални недржавни субјекти (особено невладини организации) во единиците на локална самоуправа кои гравитираат во пограничните точки на државата.

Ова е само еден дел од она што е заедничко за фактичкиот локален одговор во единиците за локална самоуправа опфатени со проектот, односно тоа не ја исцрпува листата на прашања, кои ќе бидат предмет на **Советот на невладини организации** (етаблиран врз основа на овој проект): нивниот број е огромен со оглед на мултидимензијалноста на самиот проблем на трговија со луѓе и неопходноста од мултидимензијалност на самиот одговор, кој треба да ја содржи и горенаведената локална компонента.

Усвојувањето на новата Национална стратегија и Акционен план против трговијата со луѓе се навистина (формално) позитивен развој! Но, Република Македонија **имаше такви стратегиски документи и пред 2009-та година!**

Аналогно природно е да се постави основното прашање: Дали претходните кореспондирачки документи биле целосно имплементирани и/ или ако “не” (тогаш) кои се причините за таквиот неуспех? Се прават ли анализи на причините за појавата на внатрешна трговија со луѓе во државата, и ако “да”, дали тоа се прави без учество на локалните актери? Што се случува со имплементацијата на останите конвенции на Советот на Европа? Дали тие се “имплементираат” само како повод за изработка на нови акциони планови и програми во конкретно поле? Што е случува со оние кои веќе ја издржале казната за некое кривично дело поврзано со трговија со луѓе?

интегрирање во општеството; малолетничката деликвенција останува на мошне високо ниво, особено меѓу Ромите; потребни се натамошни напори за спречување малолетничка деликвенција и за зголемување на капацитетите на агенциите за спроведување на законот за справување со малолетниците; мал напредок е постигнат во областа на политиката на антидискриминација; се уште не постојат механизми за идентификување, прогонување и казнување на сите форми на дискриминација од страна на државните и недржавните органи против поединци или групи; потребни се натамошни значителни напори, особено во однос на правата на децата и политиката на антидискриминација; се уште постои дискриминацијата базирана на родовата припадност, етничкото потекло, религијата, инвалидноста и сексуалната ориентација. Етничките малцинства, особено ромската заедница, страдаат од дискриминација во различни сфери на економскиот, социјалниот и културниот живот; семејното насилство и натаму е причина за загриженост; потребно е да се зајакне заштитата на жените од сите форми на насилство; се

уште недостига посветеност за соодветни политики за социјална вклученост и дијалог со заинтересираните страни; земјата делумно ги исполнува своите цели во оваа област; постигнат е ограничен напредок во областа на социјалната вклученост; бројот на Ромските деца на улица расте; голем број ромски деца, девојчиња од селски средини и деца со инвалидитет се уште не го завршуваат образованието; политичките мерки за подобрување на пристапот до пазарот на трудот за ранливите групи, вклучувајќи ги хендикепираните лица, се уште се недоволни; статистичките податоци и анализите на сиромаштијата и понатаму се недоволни. административниот капацитет на полето на социјалната вклученост не е подобрен. Истиот е особено несоодветен во општините кои презедоа поголема одговорност за политиките за социјална вклученост во втората фаза на децентрализацијата; координацијата меѓу институциите што се вклучени во спроведувањето на политиките за социјална вклученост останува несоодветна. Учесството на сите засегнати субјекти во развивањето на долгорочни политики за социјална вклученост отсуствува. преземени се сосема малку чекори за превенција на социјалната исклученост воопшто; широко распространетата корупција останува причина за загриженост... ”.

Едноставно е да станеш жртва на трговија со луѓе | Срашо Ангелески

Дали тие имале вистинска програма на ресоцијализација за време на издржувањето на нивната казна? Што е неопходноста од конфискација на приходите на осудените трговци со луѓе или другите лица инволвирани во кривичните дела поврзани со трговија со луѓе, стекнати со извршувањето на тој криминал? Дали тие имале вистинска програма за ресоцијализација за време на издржувањето на нивната казна? Кој врши едукација, кога, врз кои таргет групи, и врз основа на кој едукативен материјал? Како ова се спроведува, односно дали ова воопшто се спроведува на локален план? Дали тоа се само веќе познатите експерти исклучиво од Скопје, кои се способни за овој вид на активности и само во рамки на добро платени проекти?! Зошто Националното Собрание не е правилно инволвирано во ова подрачје, особено неговите релевантните комисији кои покриваат некој од горенаведените аспекти на националниот одговор спрема ова зло?¹⁷ Последново, се разбира, (најважно) посебно се однесува и на Заедницата на единиците на локална самоуправа. (ЗЕЛС).

Горенаведениот Извештајот на Националниот известувач во ова подрачје содржи заклучоци со чија примена може да се “подобри и усоврши борбата против трговијата со луѓе во Република Македонија”. Но, дали оваа борба е доволна ако само “на органите на прогон им се дадени усовршени алатки за борба против овој вид на организиран криминал¹⁸. Но, што е со алатките на останатите субјекти, особено центрите за социјална работа, единиците на локална самоуправа, невладините организации, итн.? Дали е доволно при изработка на било какви заклучоци да се користат само ограничени извори на податоци?¹⁹ Во овој поглед, горенаведените општи заклучоци регистрирани во рамките на проектните активности на Хелсиншкиот Комитет станаа уште подетално рефлектирани и реafirмирани во последниот Извештај на Европската Комисија

за напредокот на Република Македонија во интеграцијата со ЕУ, во кој јасно се нагласени сите најрелевантни факти, кои, како целина, треба да ја претставуваат вистинска основа за дизајнирање и имплементирање на конкретни меѓусебно поврзани активности во повеќе сегменти, посматрано особено од перспектива на вистинска превенција на феноменот на трговијата на луѓе²⁰. Оваа вежба треба да се базира врз сите релевантни конвенции и други документи усвоени од страна на Советот на Европа, ООН, УНИЦЕФ, ЕУ, ОБСЕ, а во овој поглед од посебна и практична вредност е и Акциониот План на ЕУ за борба против трговијата со луѓе (изработен од страна на Европската комисијата), што во предвидените мерки во ова подрачје посебно ја вклучува ПРЕВЕНЦИЈАТА на трговијата со луѓе преку: постапување спрема социјалните проблеми кои имаат позитивен ефект врз трговијата со луѓе; зголемување на јавност свест и постигнување на поголема ефикасност на раното препознавање на процесот на поставување на жртва на трговија со луѓе), како и преку утврдување на вистинскиот обем и облик на појавата на трговијата преку: елаборирање на стандарди за собирање на податоци, организирање на континуирано истражување; намалување на побарувачката во ова подрачје; постојана обука на сите судии и припадници на сите релевантни криминалистички агенции на национално и локално ниво.

Работата не завршува само со горенаведеното; постојат уште многу други факти и информации, особено оние кои се поврзани со локалниот одговор против трговијата со луѓе, кои се апсолутни неопходни при анализата на фактичката ситуација на овој план, што треба да претставува комплементарен дел на процесот на дизајнирање на националниот одговор во ова подрачје. Се разбира, неопходноста од ратификацијата на сите релевантни меѓународни документи од ова подрачје останува

1 Вслужбен весник на РМг, бр.49 од 14.04.2009.

2 Види, на пример, www.nacionalnakomisija.gov.mk

3 Основањето на оваа функција е целосно во согласност со Членот 29 на Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговија со луѓе (вСекоја држава-договорна страна ќе назначи национален известувач или други механизми за мониторинг на активностите на државните институции проишв трговијата со луѓе и условите на национално законодавство).

4 Види подолу во шекстиот.

5 Во овој контекст може исто така да се спомне и **Владиниот Акционен План усвоен за превенција и брба против сексуална злоупотреба на деца и педофилија за временскиот период 2009-2012** година. Но, слично, како и во случајот на претходно спомнатите стратешки документи, така и овде, тешко е да се пронајде било каква јавна индикација и/или информација во врска со имплементацијата на овој план.

6 Види, www.nacionalnakomisija.gov.mk

7 Според националниот известувач: “Целта на овој извештај е дистрибуција на карактеристични податоци и појави во областа на трговијата со луѓе до експертската јавност која е запознаена со генералните карактеристики на трговијата со луѓе во Македонија и која е заинтересирана за најновите аналитички информации кои произлегуваат од ситуацијата на теренот”.

8 Види го членот 35 на Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе, кој гласи: *вСекоја договорна страна ќе ги охрабри државните органи и јавни службеници да соработуваат со невладините организации, други-ше релевантни организации и членовите на граѓанското општество, во елаборирање на стратешки паринтерсија заради осигурување на целина на ова Конвенцијат*. Во овој поглед, види го и образложението во врска со овој член во рамките на Објаснувачкиот Извештај на Конвенцијата.

9 Повеќе види подолу во текстов.

10 Ова во меѓувреме е децидно рефлектирано и во последниот Извештај на Европската Комисија за напредокот на Република Македонија во процесот на интеграција со ЕУ. (“Постигнат е напредок за подобро координирање на борбата против трговија со луѓе на национално ниво. Координацијата останува слаба на локално ниво”). www.sep.gov.mk

11 Округлата маса беше одржана на ден 27-ми мај 2009 во Скопје во организација на Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија и невладината организација “За Среќно Детство” од Скопје, во поддршка и рамки на регионалната мрежа на невладини организации “ARIADNE NETWORK”. Еден од клучните излагачи во ова прилика беше и г-динот Санде Китанов (Началник на Одделот за борба против трговијата со луѓе при МВР и Заменик-Претседател на Националната Комисија за борба против илегална миграција и трговија со луѓе на Република Македонија, кој даде приказ на содржината на новата Национална стратегија и Акционен план (во нивната финална работна верзија) во ова подрачје, истакнувајќи ги притоа резултатите, односно успехите на Националната комисија, но истовремено и за некои регистрирани слабости во тој контекст. Последново, како што беше истакнато од страна на г-динот Китанов, се однесува на “пропустите на локално ниво”. За повеќе релевантни детали во врска со округлата маса, види го Извештајот за овој настан публикуван на веб-страницата на Македонскиот Хелсиншки Комитет за човекови права, www.mhc.org.mk

12 До моментот на пишување на овој труд, со округлите маси (во рамките на проектот) беа опфатени (меѓу другите) следниве општини: Струга, Ресен, Прилеп, Битола, Кичево, Дебар, Тетово, Гостивар, Куманово, Штип, Веница, Пробиштип, Кочани, Гевгелија, Валандово, Дојран, Богданци, Делчево, Берово, Македонска Каменица и Пехчево.

13 Ова ги опфаќа (меѓу другите) *Прејораката П (91) П во врска со сексуална експлоатација, порнографија и проституција, трговија со деца и млади лица, Прејораката П (2001) 16 во поглед на заштитата на децата од сексуална експлоатација*, како и низа други препораки во врска со семејното насилство, заштита на жената, улогата на младина, итн.

14 Конгресот има посебна улога во (меѓу другото) спроведување на конвенциите на Советот на Европа на локално и регионално ниво, и за таа цел, тој дополнително усвојува посебно резолуции и препораки, вклучувајќи и во ова подрачје.

неопходен чекор, како што е на пример, се уште нерагификуваната многу релевантна ревизирана Европска Повелба (на Советот на Европа)²¹ и Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба²², но ова треба секогаш да биде пропратено со вистинска синхронизација на активностите во сите предметни подрачја опфатени со тие инструменти односно едновремено зајакнување на алатките и капацитетите на сите актери инволвирани во борбата против овој сложен криминален феномен, особено на оние на локален план.

На крај, како заклучок, донесувањето на нови стратески документи и акциони планови е неопходна вежба во дизајнирањето и ажурирањето на националниот одговор против трговијата со луѓе, но тоа ќе остане без практична вредност доколку нема координација на сите релевантни акциони планови и национални стратегии индицирани во овој труд, особено на локален план, што е рефлексивна на неопходноста од вистинско мулти-актерско функционално партнерство во секој сегмент на борбата против трговија со луѓе на национален и локален план²³. Со други зборови, неопходно е етаблирање на вистинска и функционална рамка за мерење на македонскиот национален одговор, што во себе соодветно ќе ја опфати и локалната компонента согласно на Европската најдобра пракса во ова поглед²⁴, што ќе биде во функција на постојано ажурирање и подобрување на одговорот. Во спротивно, слоганот “Едноставно е да станеш жртва на трговија со луѓе” може да претставува целосно исправна формула и потенцијална и/или фактичка реалност во нашата држава. Но, за да се оствари ова, постои

само еден предуслов: **ТРАНСПАРЕНТНОСТ** на работата, што ја вршат релевантните владини органи и **ТРАНСПАРЕНТЕН МЕХАНИЗМ ЗА КОНСУЛТИРАЊЕ И ИНВОЛВИРАЊЕ НА ГРАЃАНСКОТО ОПШТЕСТВО & ЛОКАЛНИ ЗАЕДНИЦИ ВО ИЗРАБОТУВАЊЕТО И ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕТО НА СЕКОЈА ПОЛИТИКА, ЛЕГИСЛАТИВА, ПРОГРАМА ИЛИ БИЛО КОЈ СТРАТЕГИСКИ ДОКУМЕНТ**²⁵. Ова е вистинската основа за етаблирање на функционалната рамка за мерење & оценување на Македонскиот национален одговор во ова подрачје, ктo во вид ќе ги има сите постоечки национални програм и акциони планови²⁶ во сите клучни подрачја, кои се однесуваат на поширокиот контекст на борбата против трговија со луѓе во државата.

15 Во овој поглед, посебно треба да се нагласи фактот што, во овој момент, како најдобар модел за локално коалицирање меѓу сите клучни државни и недржавни актери во борбата против трговија со луѓе е оној кој постои во општина Битола.

16 Оваа констатација треба да биде видена во тесна спрега е со (односно е рефлексивна на) содржината на претходната точка (т.е. точка бр. 4).

17 Види, COMBATING TRAFFICKING IN PERSONS: A Handbook for Parliamentarians, A HANDBOOK FOR PARLIAMENTARIANS N° 16 – 2009, UNODC/ IPU publication.

18 Види, *Прв Извештај на Националниот извештаувач за борбата против трговија со луѓе*, стр. 14.

19 Податоците кои се користени goveavenedeniot Извештај на Nacionalniot izvestuva~ се добиени од страна на Секторот за аналитика, истражување и документирање, Единицата за борба против трговија со луѓе и криумчарење мигранти при МВР, Националниот Механизам за упатување при МТСП, како и од Основниот Суд Скопје. Види го Извештајот, *ibid*.

20 Овие факти, односно, наоди се прикажани во рамката

21 Ревизираната Европска Социјална Повелба (**European Social Charter (revised, ETS No. 163)** ги гарантира основните социјална и економски права на сите поединци во нивните секојдневни животи. Таа ја зема во вид еволуцијата што се појави во Европа по усвојувањето на Повелбата во 1961-та година, и го опфаќа (меѓу другото) следново: **Нови права: правото на заштита од сиромаштија и социјална исклучување; правото на домување; правото на заштита во случаи на окончување на вработувањето; правото на заштита од сексуално вознемирување на работно место и други форми на вознемирување; правата на работниците со семејни одговорности на еднакви шанси и еднаков третман; и слично.** Амандманите на ревизирираниот инструмент се состојат во: зајакнување на принципот на не-дискриминација, подобрување на родовата еднаквост во сите подрачја покриени со договорот; подобра-та заштита на мајчинството и социјалната заштита на мајките; подобра социјална, правна и економска заштита на вработените деца; подобра заштитан а хендикепираните лица. Во моментот, Република Македонија го има само потпишано (27.05.2009) овој многу важен Европски правен инструмент.

22 Оваа Конвенција е првиот инструмент што инкриминира разни форми на сексуална злоупотреба на деца како кривични дела, вклучувајќи ја тука и таквата злоупотреба извршена во домот или семејство-то, со употреба на сила, присилба или закани. Превентивните мерки стипулирани во Конвенцијата ги вклучуваат контролирањето, регрутирањето и обуката на лицата кои работат во контакт со деца, правејќи ги (на тој начин) децата свесни за ризиците и учејќи ги нив за нивна само-заштита, како мерки на мониторинг за фактичките и потенцијалните сторители на овие кривични дела. Конвенцијата исто така етаблира (меѓу другото) и програми за поддршка на жртвите на овие кривични дела, ги охрабрува луѓето да пријават осомничена сексуална експлоатација, итн. Истовремено, овој правен инструмент содржи и посебни одредби во поглед на борбата против сексуален туризам со деца инкриминирајќи ја притоа употребата на новите технологии во контекст на кривичните дела опфатени со конвенцијата. Аналогно, ова е комплетирано со одредби во врска со заштитата на децата-жртви на овие кривични дела за време судска постапка.

23 Повеќе информации, види, COUNCIL, **EU plan on best practices, standards and procedures for combating and preventing trafficking in human beings, 9.12.2005, C31/1 Official Journal of the European Union.** Исто така, многу важно, во овој поглед посебно мора да се нагласи фактот дека последниот Извештај (на Европската Комисија) за напредокот на РМ во интеграцијата со ЕУ може и треба да послужи како една од најсеопфатните основи за анализирање на фактичката ситуација во врска со трговијата со луѓе во Република Македонија, како и за дизајнирање на вистински сеопфатен одговор во ова подрачје. *Прилог во шпрудов.*

24 Повеќе информации види во, **Measuring Responses to Trafficking in Human Beings in the European Union: an Assessment Manual**, (18 October 2007), Mike Dottridge **Consultancy for Directorate-General Justice, Freedom and Security European Commission.**

25 Види го последниот извештај на ЕК за напредокот на РМ во интеграцијата со ЕУ (2009), кој го стипулира следново: “The government only partially respected the existing consultation mechanisms and, over all, failed to engage in a meaningful dialogue with civil society. Most of the draft legislation and regulatory impact assessment forms were not available to the general public for review. There is no systematic and transparent mechanism for consulting civil society on national development policies, legislation, programmes or other strategic documents”. www.sep.gov.mk

26 Сите овие програми и акциони планови се јасно индицирани во овој труд и посебно во рамката

Власта не ја сфаќа сериозно фундаментална обврска да обезбеди заштита за лицата лишени од слобода

Јавната контрола и транспарентност на затворите и психијатриските болници е дел од секој систем кој се базира на принципите на демократијата и владеењето на правото. Ова особено важи во случај на следење на моќта на државата да се лишуваат лица од слобода и создавањето на внатрешни контролни механизми

Христо Ивановски | Тони Менкиноски

Почитувањето, унапредувањето и заштитата на човековите права претставува обврска на секое современо општество што налага задолжително востановување инструменти и механизми за контрола. Во таа насока значајна е заштитата на правата на лицата на кои им е ограничена слободата на движење без разлика дали се наоѓаат на издржување казна затвор или се наоѓаат во која било друга затворена институција како што се специјализирани здравствени институции.

Република Македонија на 9 Ноември 1995 година стана членка на Советот на Европа, а две години подоцна го донесе Законот за ратификација на Европската конвенција за заштита од маچهње и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (ЕКПТ) и Протоколите број 1 и број 2, со што влезе во групата на 47-те држави кои ја потпишале и ратификувале оваа конвенција.¹

Делегации на Комитот против тортура во периодот од

1998 до крајот на 2008 година, седум пати ја има посетено Македонија. Заклучокот од последниот извештај до Владата на Република Македонија за посетата на Република Македонија извршена од Европскиот комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ) од 30 Јуни до 3 Јули 2008 е сосема јасен: „Десет години откако за прв пат ја посети Република Македонија, квалитетот на односите на КПТ со националните власти останува, од многу аспекти, длабоко незадоволителен. Најнапред, Комитетот не може да се потпира на информациите кои му се доставени од националните власти. Сепак, обезбедувањето на веродостојни информации е основен темелник на соработката. Второ, не се направени видливи подобрувања на состојбата, во светлина на бројните препораки на КПТ. Фрапантниот заклучок е дека се чини дека националните власти не ја сфаќаат сериозно нивната фундаментална обврска да обезбедат заштита за лицата лишени од слобода. ...Земја посветена на владеењето

на правото и на заштитата на човековите права, како што е случај со Република Македонија, не може да сврти грб на своите меѓународни обврски - да соработува со тела основани според спогодби, какво што е КПП.“

На 30 декември 2008 година ратификуван е Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, а Народниот правобранител ја врши функцијата на национален превентивен механизам. Во соработка и врз основа на претходна согласност од Народниот правобранител, невладини организации регистрирани во Република Македонија и организации кои имаат статус на хуманитарни организации во Република Македонија може да преземат некои од надлежностите на националниот превентивен механизам. До сега таква практика не постои!

Уште од своето основање во 1994 година, македонскиот Хелсиншки комитет врши редовен надзор на места за лишување од слобода. Извештаите од овие посети преставуваат една од најефективните мерки во подигање на јавната свест и запознавање на пошироката јавност за случаите на тортурата, деградирачко постапување и лошите услови во кои се наоѓаат лицата лишени од слобода. Целта е да им се помогне на лицата лишени од слобода, но воедно и да се укаже на администрација од овие институции на нарушувањето на важечките правила, а потоа да се биде сигурен дека таквите прекршувања престанале. Како што покажаа искуствата од ваквите мисии во изминативе години извештаите испратени до министерот за правда, министерот за внатрешни работи или до некоја парламентарна комисија не се потполно ефективни за постапно подобрување на ситуацијата.

Сепак, практиката за надзор од страна на македонскиот Хелсиншки комитет не е и не може да биде замена за обврската на официјален надзор од страна на државата во места за лишување од слобода. За жал, во Македонија оваа практиката е доста сиромашна и доколку истата постои таа е површна и е селективна, а што можеби преставува и една од причините за лошата состојба во оваа област.

Мониторинг на национално ниво на третманот и условите на лицата лишени од слобода преку редовни и ненајавени посети е една од најпознатите и ефективни средства за спречување на тортура и лошо постапување. Таквата контрола треба да биде пракса на националните институции, но исто така и претставници на независните тела треба да можат да имаат пристап до местата каде што лицата се лишени од слобода. Извршените проверки од страна на меѓународните организации имаат превентивен, но не и константен и траен карактер.

Загрижени од ваквата состојба македонскиот Хелсиншки комитет од 1 Февруари 2009 започна со работа на проект, финансиран од Отворено оштество – Њујорк „**Зајакнување на општествениот надзор врз затворите во Македонија и во Бугарија низ засилување на улогата на националните и специјализираните органи за надзор**“. Проектот се спроведува на територијата на Република Македонија и на Република Бугарија, во партнерство со бугарскиот Хелсиншки комитет.

Општествениот надзор врз затворите во Македонија, поточно

засилувањето на улогата на националните и специјализираните органи за надзор игра важна улога во местата за лишување од слобода. Јавната контрола и транспарентност на затворите и психијатриските болници е дел од секој систем кој се базира на принципите на демократијата и владеењето на правото. Ова особено важи во случај на следење на моќта на државата да се лишуваат лица од слобода и создавањето на внатрешни контролни механизми.

Целта и наменета на проектот е да се изгради основа на конструктивен дијалог меѓу граѓанскиот сектор и властите што

Власта не ја сфаќа сериозно фундаментална обврска да обезбеди заштита за ли

се на позиција да прават подобрувања за да се зацврсти заштитата на лицата лишени од слобода од видовите на постапување и казнување што се забранети од страна на меѓународното и националното право, и да се стреми да се подобри нивниот третман и условите во затворите. Со еден збор проектот се однесува на имплементирање на Опциониот протокол и формирање и етаблирање на националниот превентивен механизам. Крајната цел е да се вклучат сите расположливи правни механизми за набљудување и контрола на затворите и затворените институции, а со цел да се постигне поголема објективност и непристрасност, како и генерално подобрување на условите во овие институции. Проектот содржи активности и дејности кои се во насока на размена искуства и добри практики, на неколку локални и билатерални работилници во Македонија и во Бугарија, помеѓу претставници на канцелариите на Омбудсманот; Министерствата за правда, труд и социјална политика, и здравство; Управите за извршување на санкции; Судиите за извршување на санкции; Хелсиншките комитети како и други релевантни субјекти од Македонија и во Бугарија. Треба да се нагласи дека македонскиот Хелсиншки комитет ќе се обиде да ги активира законската обврска за надзор на затворите на генералните (министерствата за правда, труд и социјална политика, и здравство; управите за извршување на санкции;) и специјализираните органи (судиите за извршување на санкции, Здравствената и Санитарната инспекција како и Трудовиот инспекторат) за надзор.

Врз основа на спроведените активности, а кои се редовни состаноци со специјализираните и генералните органи за надзор, дебатите од двете тркалезни маси, како и редовниот надзор на затворите во изминатата година генералните заклучоци може да ги поделиме во две области и тоа извршувањето на надзор од страна на националните и специјализираните органи и правата на лицата лишени од слобода. Националните и специјализираните органи, немаат изградено целосна функционалност, па така иако Законот за извршување на санкциите е влезен во сила од 9 Јануари 2006 година, се уште не е формирана Државната комисија за извршувањето на санкциите која е меѓуресорско тело составено од претставници на различни министерства, судии, пенолошки, социјални и просветни работници. Таа има за задача да врши повремени посети на установите и да ги согледува состојбите во однос на примената на законот и другите прописи и правила за извршувањето на санкциите, третманот на осудените лица, условите во кои тие живеат и работат и да спроведува анкета за положбата и правата на осудените лица. Непостоење на ова меѓуресорско тело покажува и имплицира дисфункционалност што ја отежнува како работата на управата за извршување на санкции така и правата на лицата лишени од слобода. Мора да се спомене дека центрите за социјална работа освен давањето

на еднократна парична помош и регулирање на односот родител – дете, немаат преземено ама баш никакви конкретни мерки кои се однесуваат на прифаќање на лицата лишени од слобода во пост казниениот период, како и создавање на услови за побрза интеграција на овие лица во заедницата. Од непостоењето на ова тело, латентно е и однесувањето на Министерството за образование кое потфрла во обврската да обезбеди средно образование за лицата лишени од слобода.

Надзорот од страна на судиите за извршување на санкции е непотполн и во зависност од многу објективни фактори во некои судови се извршува во целост, некаде делумно, а некаде и воопшто не постои. Причини за ваквата состојба се секако најнапред од материјална природа, но и од недореченостите и правните празнини кои постојат во законските текстови кои ја предвидуваат оваа обврска на судиите за извршување на санкции.

Здравствената и санитарната инспекција како и трудовиот инспекторат својот надзор го вршат на основното и елементарно ниво, водејќи се од прифатената максима дека постои „екстериторијалност“ кога се во прашање затворите и затворените институции.

Универзално правило е третманот на сите лица лишени од слобода да биде хуман и да се почитува нивното достоинство и интегритет. Затоа, примената на ова правило, како минимум, не може да зависи од материјалните ресурси со кои располага државата. Ова правило треба да се применува без отстапки и дискриминација од каков било вид, а правата на лицата лишени од слобода главно се сумирани на недоволните и крајно слабите материјални услови. Загрижувачки е што прашањата за работната ангажираност, образование, религиските активности се на многу ниско ниво и на истите не се посветува значајно внимание од страна на надлежните, а се работи за права кои се круцијални во остварување на ресоцијализацијата и социјалната адаптација на лицата лишени од слобода.

Едно од најнеексплоатираните од овај корпус права е и користењето на расположливи правни механизми во затворите за заштита на правата и третманот на лицата лишени од слобода или остварување на можноста за ефикасна индивидуална жалба пред националните власти.

Треба да се напомене дека иако постои богата пракса на Европскиот суд за човекови права по однос на прекршување на правата на лицата лишени од слобода, поради неисцрпување на овај правен лек кој им стои на располагање на лицата лишени од слобода нема ниту еден аплициран случај пред Европскиот суд за човекови права од Македонија. Овај факт говори дека постои непознавање и неинформирање на лицата лишени од слобода со постоењето на ваков вид постапка кој што не само што би ги заштитил лично нив, туку и би придонеле за генерално подобрување на условите во овие институции.

1 Закон за ратификација на Европската конвенција за заштита од мачење и нечовечко или понижувачко постапување или казнување и Протоколите број 1 и број 2 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 23/1997).

ЕКПТ е донесена од страна на СЕ на 26.11.1987 година, додека нејзините Протоколи број 1 и број 2 се донесени на 04.11.1993 година. Заклучно со 05.05.2007 година, ЕКПТ е потпишана и ратификувана од страна на 47 држави. Повеќе податоци во однос на потпишувањето и ратификацијата можат да се најдат на интернет страницата: <http://www.conventions.coe.int>. Според Протоколот број 1, Комитетот на министрите на СЕ може да покани и држава не-членка на СЕ да се приклучи кон ЕКПТ.

Бракот држава-црква дава плодови

Инцидентот кој се случи на 28 март меѓу членовите на здружението „Прва архибригада“ на студентите на Архитектонскиот факултет во Скопје кои под мотото „Не го силувајте градот“ сакаа да ја одржат својата „Прва архитектонска офанзива“ против градбата на црква на централниот скопски плоштад меѓу некогашната Стоковна куќа и ресторанот „Дал мет Фу“ и нивните спонтано организирани неколку пати побројни опоненти кои подготвени ги дочекале на просторот на најавените мирни демонстрации е без сомнение школски пример за кршење на едно од базичните човекови права – правото на собирање и организирање[1]. Настрана тоа што ваквото самоорганизирање е уште една позајмица од времето на растот на свездата на Слободан Милошевиќ – таканаречените „случувања на народот“.

З а правото на слободно собирање и организирање јасно се определуваат и Универзалната декларација за човековите права[2] и Меѓународната конвенција за граѓански и политички права[3] на ООН, како и Европската конвенција за човековите права која во член 11 го заштитува правото на слобода на собирање и здружување. И Уставот на Република Македонија е на тоа ниво на вреднување на овие права. Прва алинеа во член 8 за темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија се „основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот“. Во член 9 се вели: „Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување; имотната и општествената положба.“, со член 19 „се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други изразување на верата“. Но, и децидно се кажува

дека „Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот“, како што и во членовите 20 и 21 се гарантираат слободата на здружување и собирање[4].

Во своите обиди да ги обвини жртвите и заштити напаѓачите, Министерството за внатрешни работи се повикува на член 4 од Законот за измени на Законот за јавни собири (по иронија донесен во времето кога сегашната опозиција била на власт – февруари 2006!)[5]. Вака само се релативизира стариот став 2 од овој член (од Законот за јавни собири донесен во 1995 година) според кој „организаторот може да го известува Министерството за внатрешни работи за одржување на јавен собир“, но и не мора бидејќи Уставот на РМ во цитираниот член 21 тоа не го бара („Граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест без претходно пријавување и без посебна дозвола.“). Така МВР се повикува на изменет член на закон што е проблематичен во однос на јасна уставна одредба, да не кажеме неуставен и како таков не само што не може да послужи за оправдување,

уште помалку како основ за обвинување на организаторите како виновници за инцидентот за што може и да се најдат пред суд.

МВР својот удел во инцидентот го смета за успешен, иако во јавноста доминираа мислењата дека полицајците повеќе посматрале, отколку што интервенирале во „блиц кругот“. Останува отворен одговорот на прашањето дали ретерирањето на премиерот по првичната изјава-посочување на угледен универзитетски професор како организатор на протестите (што секако има елементи на клевета) е гаранцијата дека виновниците ќе бидат идентификувани и изведени пред лицето на правдата („Секој има право да го каже своето мислење, да протестира, да поддржува, да осудува, но тепање и инциденти се недозволиви. Против сите кои на некој начин учествувале треба да се преземат и ќе се преземат мерки“).

Работите за жал не се така едноставни и ги надминуваат рамките на инцидентот кој може арогантно да се третира и како беззначаен и нередок и во поразивиени демократски општества.

Најнапред, владите на ВМРО-ДПМНЕ од крајот на 2006 кога дојдоа на власт до денес чепнаа во демократски принципи кои во земји кои држат до демократијата и владеењето на правото, во кои е вложена голема енергија и платена висока цена за да бидат респектирани принципи:

автономијата на универзитетот (со менувањето на ректорската управа на Тетовскиот универзитет од страна на министерот за образование и наука, собирањето потписи на државните универзитети за партиски претседателски кандидат), попречувањето на штрајкот во образованието и културата и сега правото на слобода на собирање. Што може да се очекува, кога по 5 април ќе имаме апсолутна еднопартииска или еднокоалициона власт на сите нивоа?

Во и околу целиот инцидент имавме јасни примери на говорот на омразата – на самите демонстрации (навредливото „Шиптари“ за Албанците, „бранителите на верата“ им го упатуваа на безверните „комуњари“ меѓу другото и клетви, што е секако нова мода во политичката конфронтација во Македонија), а и во медиумите (на пример текстот во „Вечер“ под наслов „Хаос и немири: Бранко се враќа! [6]“ или повикот на блогот „Јади бурек“ [7]).

Во месечниот извештај за декември 2007 и јануари 2008 [8] Хелсиншкиот комитет се осврна и на прашањето на секуларизмот во државата и притоа забележа дека градбата на црквата на локацијата за која се случи и инцидентот има неславна историја на страната на владеењето на правото: одлуката за градба е донесена на седница на влада со аклакативно прифаќање на идеата на премиерот, Министерството за култура распишува меѓународен тендер за идејно архитектонско-урбанистичко решение со награден

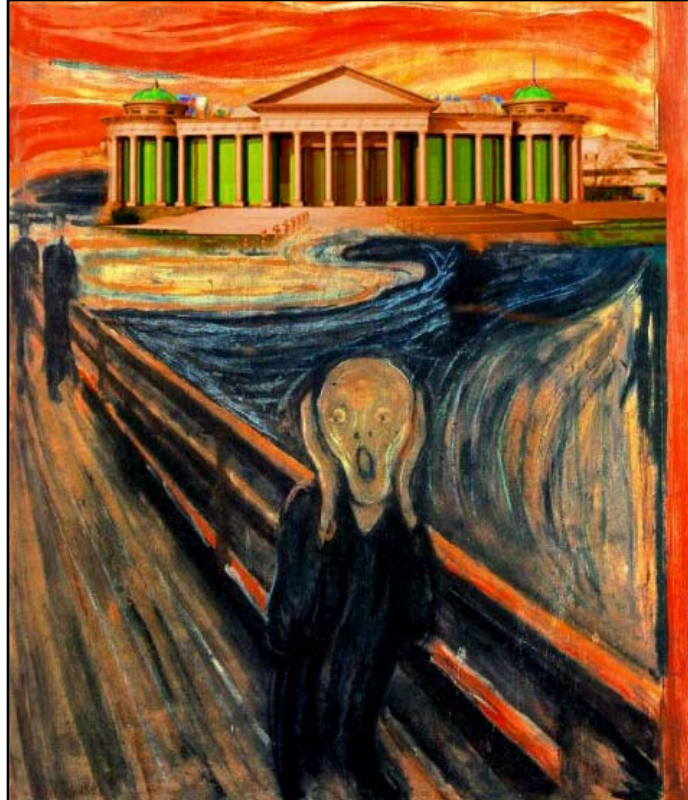

фонд од 860 000 денари (буџетски пари)... во исто време кога локација за таква црква на централниот скопски плоштад според сите урбанистички планови на општина Центар и град Скопје воопшто нема! Но, и тоа лесно, пост фестум, се стори - централната власт во време на најактивно спроведување на децентрализација им покажа на локалните власти кој е газда – општината Центар брзо „свитка опаш“ и го заврши својот дел од обврските во промената на деталниот урбанистички план, а завршувањето на локалните избори треба на Владата да и донесат покооперативен градоначалник на Скопје за овој и другите конфликтни ситуации што ги имаа со градоначалникот Трифун Косотовски.

Тогаш немаше ниту било какво службено објаснување зошто државата, а не верската заедница, треба да гради верски објект. Констатиравме дека барем во таа фаза, „сите подготовки за негова изградба (вклучувајќи и трошење на буџетски пари за тоа) се вон од со законите предвидени процедури и како таква само е израз на самоволие и ароганција на владеачката гарнитура.“

Но, тогаш и сега сметаме дека во целата работа најпроблематично е што Владата со оваа одлука најдиректно го доведува во прашање принципот на одвоеност на државата и верските заедници. Но, не само тоа. И претходните Влади, особено онаа на ВМРО-ДПМНЕ (1998-2002) трошеше државни пари за Милениумскиот крст на Водно, црквата на Плаошник во Охрид, се обиде да воведо веронаука во образованието. Но, ако тогаш и можеше да се најде некое какво-такво културолошко и цивилизациско образложение за таквите одлуки (2000 години од распнувањето на Исус Христос, одавање почест на Климент Охридски...), за најновата одлука на Владата државата да гради Црква нема ниту такво „тенко“ оправдување, освен ако за образложение кое држи не се земаат изјавите на владиниот потпарол и премиерот дека на главните плоштади на европските метрополи секаде има цркви (што со оние што имаат синагоги, џамии...).

И на крајот констатиравме: „Оваа одлука е едноставно чекор понатаму во промоцијата на „државна религија“ или попрецизно, бидејќи поинаку и не може, „државни верски заедници“ видени во Македонската Православна Црква (МПЦ) и Исламската верска заедница (ИВЗ). Во

таа насока одлуката за изградба на православна црква, и евентуалната одлука за градење на џамија во Тетово, само ги фаворизира овие две верски заедници. Политичките мотиви на владеачките партии се јасни и препознатливи. За оваа Влада на ВМРО-ДПМНЕ е и логичен чекор по обидот во предизборието за последните парламентарни избори (оние од 2006) да се добие благослов од МПЦ за кандидатите за членови на парламентот, додека нејзиниот албански коалиционен партнер (тогаш ДПА) пак и не крие дека ја контролира ИВЗ. И воведувањето на веронаука во образованието, оспорено пред Уставниот суд, е еден вид услуга на власта на овие фаворизирани верски заедници со цел да се воспостават поблиски взаемни односи.“ Сега е јасно дека бракот е склучен и медениот месец веќе одамна тече.

Не се без основ и тврдењата на дел од јавноста дека инцидентот на скопскиот плоштад е дел од подлабок внатрешен конфликт меѓу граѓаните поттикнуван од власта. Впрочем сеењето страв, како метод го видовме во последниве години во многу области од јавниот и приватен живот. Дали во случајов станува збор за политичка манипулација со верски чувства, наметнување покрај длабока, полна со емоции/омраза поделба на политичка основа и поделба на верници и еретици и најава на други „диференцијации“ ќе се види бргу.

[1] Според интернет страницата на Arthur W. Diamond Law Library at Columbia Law School како базични човекови права се назначени: слободата на вероисповест, уверување и мислење; слободата на изразување; слободата на собирање, демонстрации и барања со собирање потписи и слободата на здружување.

[2] Член 20, став 1: „Секој има право на слобода на мирно собирање и здружување“.

[3] Член 21: Правото на слободно собирање е признато. Ова право не може да има ограничувања сем наметнатите во согласност со законот кои се неопходни во демократско општество во интерес на национална безбедност, јавниот ред и заштита на јавното здравје или етиката или заштитата на правата на слободите на другите.

[4] Член 20: „На граѓаните им се гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања.

Граѓаните можат слободно да основаат здруженија на граѓани и политички партии, да пристапуваат кон нив и од нив да истапуваат.“

Член 21: „Граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест без претходно пријавување и без посебна дозвола.

Користењето на ова право може да биде ограничено само во услови на воена и вооружена состојба“.

[5] Кој гласи: „Во членот 3 по ставот 1 се додава нов став 2, кој гласи: “Известувањето за јавен собир од ставот 1 на овој член се поднесува во подрачната единица на Министерството за внатрешни работи на чие подрачје се одржува јавниот собир најдоцна 48 часа пред почетокот на одржувањето на јавниот собир.” Ставот 2 станува став 3.“

[6] Види Вечер он лајн – линк: <http://www.vecer.com.mk/?ItemID=884179CBD4B9D0409E6BBBF592ED1B60>

[7] Види <http://jadiburek.blog.com.mk/node/219489>

[8] Следи го линкот: <http://www.mhc.org.mk/?ItemID=08807F9A27B35E4898D50E9A67CC8B75>

**Веронаука во
образованието,
алатка за подобар
дијалог или
причинител на
конфликти?**

Вовед

Основното образование, на сите ни е познато, е клучно, пред се бидејќи станува збор за првиот значаен социјален контекст каде детето го стекнува односот кон знаењето, одговорностите и навиките и се социјализира во духот на општествените вредности. Ниеден повисок образовен степен не може да ги надомести пропустите и грешките направени во рамките на основното образование.

Чести се критиките дека нашиот образовен систем е нестандардизиран, стереотипен и традиционалистички, а сето тоа откако истиот ќе се спореди со образовниот систем на развиените земји.

Треба ли да се говори како учењето за веронаука (поединечно за православна, исламска, католичка или јудаизам) ќе ги зголеми ваквите критики, и како истата, без разлика дали ќе се определи за православна, исламска, католичка и др. ќе влијае врз односот на детето спрема останатите верски заедници и религии? Можеме ли да го поставиме прашањето дали тоа ќе придонесе кон игнорирање на останатите верски припадности, освен сопствената што ја изучувал на десет годишна возраст, и на крај верски и етнички конфликти во поодминатата фаза од развојот?

Па можеби и токму запоставувањето на одговорите на овие прашања, и покрај Одлуката на Уставниот суд на РМ[1] со која се оспори воведувањето веронаука во образованието, Владата на РМ и Министерството за образование и наука сосема стихијно, несистематски, зад затворени врати и далеку од очите и мислењето на стручната и пошироката јавност, особено од најзаинтересираните субјекти – родителите и децата, спротивно на сите домашни и меѓународни документи и препораки, повторно набрзина ја подбутна веронауката во основното образование, ублажено со уште еден избран предмет “Запознавање на религиите” кој и покрај тоа остана затскриен некаде под сенка, со оглед на тоа да сите ја пропагираат веронауката. Не ни зачудува фактот што стручната и пошироката јавност молчеше, имајќи ја во предвид брзината со која “стручни лица” од образованието успеале да ги подготват наставните планови и програми за сите предмети од областа на веронауката и запознавање на религиите. Притоа сигурно се заборава дека перманентното јакнење на моќта на граѓаните за активна партиципација и влијание врз административните одлуки е составен дел од демократијата и јакнењето на развојот на секое општество.

Во целата работа сепак проблематично е што Владата со ваквиот начин на одлучување најдиректно го доведе во

прашање принципот на одвоеност на државата и верските заедници, поточно религијата.

Проблематично е и прашањето за правата и личноста на децата во најзначајниот стадиум од нивниот психо - физички развој – основното образование, па се заборава на потребата за продлабочена внимателна анализа на сите прашања и проблеми од оваа област.

Уште попроблематично беше што дури на самиот почеток на учебната година 2008/09 имаше еднодневна обука и пријавување на вероучители. Со таквата едукацијата „сигурни сме дека стекнале“ знаење и вештини околу водењето на наставата и околу кодексот на однесување во училиштата. Исто така, немаше ниту учебници за овие ново воведени предмети, па Министерството за образование и наука известуваше дека ќе се потруди учебниците побрзо да стигнат, па од таа причина доцнесе и почетокот на предавањата.

Па се запрашуваме зошто Владата на РМ и особено Министерството за образование и наука сега остро ја осудуваат втората Одлука на Уставниот суд на РМ со која повторно се укина веронауката во училиштата, а заборава на неподготвеното воведување на овие предмети, без никаква анализа на потребите и без потребните човечки и материјални ресурси?

Воведување на веронауката во основното образование

Дали воведувањето на новите Наставни програми од оваа област беа проследени со издржливо образложение за основните причини зошто се преземени промените, кои се придобивките и целите, дали на наставниците им беше доволно објаснето што од нив се очекува во реализацијата на истите, дали беа земени во предвид реалните кадровски потенцијали, специфичностите на училиштата? Уште повеќе, се водело ли сметка што му е потребно на еден ученик на одредена возраст, со недоволно оформени потенцијали и интереси за да може успешно да го остварува сопствениот физички, емоционален и социјален развој и со успех да го продолжи своето школување, па во поодминатата фаза од сопствениот развој самостојно да ја оствари верската определба? Очигледен е негативниот одговор на поставените прашања, а особено доколку заинтересираните би се осврнале на Водечките принципи за учење за верата и убедувањето од Толедо, изготвени од ОДИХР (ОБСЕ), кои ги утврдуваат критериумите што треба да бидат земени во предвид од страна на државите кои ќе изберат да воведат учење за религијата и тоа само на општ начин и само како средство за зајакнување на човековите права, пред се слобода

Анализа I Веронаука во образованието, алатка за подобар дијалог или причини

на вера и убедување. Подолу во текстот ќе следат главните чекори, предвидени во овој документ, при овој процес.

Факт кој не наведе на наведеното, е самото тоа што Министерството за образование и наука на ден 08.07.2008 година (за време на училишниот/годишен одмор) испратило писмен допис до сите основни училишта, чиј предмет бил Задолжување, со кој надлежните во училиштата се задолжуваат заедно со одделенските наставници на учениците кои завршиле четврто одделение во учебната 2007/2008 година, да одржат родителски средби со родителите/старателите на овие ученици најдоцна до 11.07.2008 година на која ќе се пополнат анкетни листови (изготвени од нивна страна и пратени во прилог на дописот), со кои треба да извршат избор на еден од двата изборни предмети – еден од предвидените за веронаука или запознавање на религиите. Понатаму, се задолжуваат сумираните резултати за избран предмет во петто одделение за учебната 2008/2009 година

на децата по избор на нивните родители според нивната национална и верска припадност. Сметаме дека потребно е младите да се запознаваат со плурализмот на гледиштата, со мноштвото погледи на свет, а потоа самите да го прават сопствениот избор. Неопходно е, со перманентна анализа, да се обрне посебно внимание на граѓанското образование, на кое упатуваат голем број Препораки на Советот на Европа чија членка е и нашата држава, особено сегментот кој се однесува на човековите права, и поконкретно на правата на детето, со оглед на тоа што сите анализи покажуваат дека кај училишната популација постои огромна празнина и недостаток на знаења од оваа сфера. Меѓу другото, граѓанското образование, според Препораките на Советот е сеопфатен предмет кој може да го вклучи општото изучување на историјата и филозофијата на религијата, како што ќе видиме подолу.

Насоки и реформи кон кои треба да се движи нашиот образовен систем

Светот во кој што денес Европејците живеат, е општествено и политички сложен. Повеќето луѓе сакаат да го планираат сопствениот живот и очекуваат активно да придонесуваат во општеството, па затоа мораат да научат да живеат со културните, етничките и јазичните разлики.

Овој период за младите генерации се карактеризира со зголемување на желбата за подобар квалитет на живеењето и создавањето нови добра, на желбата за запознавање на светот и нагласениот авантуризам, поголемата еколошка свест, желбата за забава и слободен живот, поголема

индивидуалност и самостојност. Но исто така, овој период за младите пројавува и некои негативни појави, какви што се зависности од цигари, алкохол и дрога, некултурно и недолично однесување, криза на вредности и морал.... Во овој домен училиштата не се снаоѓаат баш најдобро, но и затворањето на учениците уште од десет годишна возраст само во рамките на сопствената вера, за кои Министерството за образование велеше дека ќе придонесе кон возобновување на моралниот и духовниот интегритет на младата популација и подигање на здрави личности, не беше добро, ниту пак единствено решение. Подобро би било Министерството за образование и наука да ја прифати Одлуката на уставниот суд и да ги разгледа и послуша меѓународните препораки од оваа област, наместо да спроведува волонтаризам на места каде не се засегнати нивните витални интереси, туку интересите на општото добро и да посега по независноста на судството.

да ги достават до Министерството за образование и наука, Сектор за основно и средно образование најдоцна до 15.07.2008 година.

Немаше експлицитно образложение од Владата на РМ и Министерството за образование и наука, кои беа причините за вака поставените рокови, кои беа причините за забрзување на севкупниот процес на реформите и дали токму таков вид реформи беа потребни во образовниот систем на нашата држава и тоа токму во основното образование и токму во тој момент, особено без продлабочена анализа на потребите и интересите?

Се уште го поздравуваме чекорот понапред сторен со воведувањето на предметот “Граѓанска култура“ во 7 и 8 одделение, кој води кон усвојување знаења, развивање на способности и вештини кои водат кон компетентно, одговорно и активно учество на децата во граѓанскиот живот, кога за жал чекорот отиде во насока на образование

Клучна цел во развојот на образовниот систем е отворањето и приближувањето на образованието кон достигнувањата и искуствата од европските земји, а посебно земјите од Европската унија. Бидејќи сме земја која се стреми кон европските интеграции и членство во НАТО и ЕУ, би требало по нивниот пример коренито да се напуштаат авторитарните односи во воспитно - образовниот систем и сето она што нив ги предизвикува. Спротивно од тоа, кај нас упорно се задржува и воведува се поголем традиционализам во наставата.

Имено, во нашите училишта треба да се едуцираат индивидуи способни да се справат со предизвиците на времето во кое што ќе работат и живеат, особено во мултинационална држава каква што е нашата. Нам ни е потребен ефективен образовен систем кој ќе располага со механизми за подготовка на младите за сите предизвици и промени со кои ќе се соочат во иднина, а не млади кои ќе негуваат верска нетолеранција.

Оттука ја повикуваме Владата на РМ и Министерството за образование и наука да ги разгледаат и со поголемо внимание и објективност да водат сметка за следниве аспекти предвидени, како што е споменато погоре, во Водечките принципи од Толедо и особено во Препораката бр. 1720 за религија и образование, донесена од Советот на Европа на 04.10.2005 година, а не да повикуваат на протести пред Уставниот суд:

1. Изучувањето на религијата мора да биде промовирано на начин кој ќе биде општ, фер, исправен. Учениците треба да учат за религијата во средина која ги почитува човековите права, фундаменталните слободи и граѓанските вредности. Оние кои предаваат за религијата треба да имаат обврска кон слободата на верата и убедувањето која придонесува за училишна средина што ја негува заштитата на правата на другите во духот на взаемната почит и разбирање меѓу членовите на училишната заедница. Оние кои предаваат за религијата и верата треба да бидат адекватно образовани за таа цел. Таквите наставници мораат да имаат знаење, став и вештини да предаваат за религијата и верата на фер и балансиран начин. На наставниците не им е потребно само соодветно верско образование за предавање, туку и педагошки вештини како би можеле да комуницираат со учениците и да им помогнат на учениците тие меѓусебно да комуницираат на внимателен и учтив начин. Изработката на програмата, учебниците и материјалите за овој предмет треба да ги има во предвид религиските, но и останати погледи на начин кој е фер и учтив. Развојот и имплементацијата на програмата треба исто така да вклучи отворена и фер постапка која им овозможува на сите страни соодветна можност да понудат коментари и совети. Програмата во врска со религијата и

верата треба да опфаќа клучни историски и современи развоји поврзани со религијата и верата, и да дава осврт на глобалните и локалните прашања.

2. Овој предмет, доколку се воведува, треба единствено да придонесе кон зајакнување на свеста на учениците за религијата и верата, но не треба да ги притиска за прифаќање на некоја од нив; да промовира учење за религијата и верата, не нивно практикување; може да ги насочи учениците кон различни религиски и не-религиски погледи, но не наметнува ниту еден посебен поглед; да ги образува за религијата и верата без да промовира ниту една од нив; ги информира учениците за различните видови религии и вери, но не бара од учениците да се покорат или насочат кон некоја посебна религија или вера.

3. Имајќи ги во предвид односите меѓу државата и црквата, државата има важна одговорност во полето на образованието, и во неговото остварување има должност да дејствува на неутрален и објективен начин, должност која е неспојлива со било каква моќ на страната на државата за да ја оцени легитимноста на верските убедувања, и оттука не треба да зазема страна околу вистинитоста или неvistинитоста на било која форма на религија или вера; може да дозволи, во јавните училишта, предмет како што е општата историја за религијата и етиката доколку е прикажана на неутрален и објективен начин. Согласноста со обврските за човековите права може да биде постигната единствено преку внимателна анализа за интересите кои треба да бидат почитувани при образованието и начинот на кој тие се почитуваат. Државните авторитети од областа на образованието имаат широки овластувања во креирањето, изборот и имплементацијата на одлуките за програмите во нивните држави. Ова сепак не ги овластува за повреда на фундаменталните права на слобода на верата и убедувањето или други фундаментални права. Давајќи им специјален статус на правото на родителите и старателите во врска со религиското и филозофското воспитување на нивните деца, сепак правата на децата во областа на образованието се често остварувани од страна на родителите како нивно право, повеќе отколку во име на децата. Во конвенцијата за правата на децата член 3 став 1: „Во сите акции во врска со децата, без оглед дали се преземаат од страна на јавните или приватните социјални институции, судство, административните авторитети или законодавни тела, основна грижа треба да бидат најдобрите интереси на децата“. Поради тоа целиот процес може да биде последица само на една подолготрајна анализа во која ќе бидат вклучени децата, родителите, наставниците, високите образовни институции, државните институции, образовните авторитети и претставници на граѓанското општество, како

Анализа | Веронаука во образованието, алатка за подобар дијалог или причина

и верските заедници, национални и локални, како би дале свое експертско мислење и совети и да ги изразат своите грижи, да се спроведат различни анкети и прашалници со цел да се утврди како училиштата ги адресираат и менаџираат различните прашања, структурирани интервјуа со наставниците, учениците и родителите, претходно да обезбедат создавање безбедна средина каде сите ученици ќе се чувствуваат почитувани, слободно да ги изразуваат сопствените мислења и верувања, најважно од се да внимаваат на соодветноста на содржината на програмата на годините на децата.

4. Исто така, потребно е воспоставување на советодавни тела на различни нивоа – национални, регионални и локални – кои ќе ги адресираат проблемите при развојот на програмата, кои ќе бидат избрани на објективен начин, ќе осигураат отвореност спрема прашањата/проблемите кои можат да произлезат.

5. Владата има важна улога во гарантирање дека наставниците ја добиле најдобрата обука за нивна подготовка за предавање за верата. Владите се охрабруваат да воспостават систем на надзор, доколку таков систем веќе не постои, со цел мониторирање и евалуација на начинот на кој наставниците се избрани и обучени да предаваат за верата и убедувањата.

6. Треба да се идентификуваат пристапи и политики кои можат да придонесат кон тоа верата во образование да биде фактор кој ќе промовира дијалог во контекст на Европскиот развој, а не да биде фактор за конфликти. Кај наставниците постои недостаток од обуки, разговори за различните вери и убедувања во фер и балансирана атмосфера и не секогаш имаат адекватно разбирање за тоа како прашањата за верата и убедувањето се поврзани со човековите права. Многу нови наставници велат дека никогаш немале обука која ги опфаќа таквите прашања и дека никогаш немале директно

излагање за другите култури, верски системи или принципи на човекови права. Ваквите обуки се неопходни, ако имаме во предвид дека членовите на училиштето – учениците и наставниците, па и родителите, имаат различни потреби, интереси, вредности, верувања, очекувања, стилови на однесување, стилови на комуницирање.

Како што е и потенцирано во Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015 донесена од страна на Министерството за образование: “Улогата на менаџментот на училиштето е да изгради мостови меѓу тие различни концепциски излези“, а не, како што беше случај, да создава јаз меѓу истите и самоволно да избира дополнителни соработници од верските заедници или теолошкиот факултет кои ќе ја спроведуваат наставата.

Најмало внимание се посветува на тоа како наставната единица ќе влијае врз учениците, какви ефекти предизвикува кај нив на планот на усвојување на знаењата, развивање на вештините и изградување на ставовите, како и на прашањето како и дали би можеле учениците да ги применуваат стекнатите знаења, вештини и ставови во вистинските животни ситуации.

Она што можеби сите го занемаруваат, и секако не преземаат мерки за подобрување на тој план, особено во денешниот бурен свет, е семејството, како врска на детето со општествено – културниот живот и главен фактор во неговиот развој. Поради тоа, повеќе би требало да се работи на планот на неговата стабилност, особено во услови на мултикултурно општество, потребата за следење и интервенција на полето на социјалното однесување на децата и на полето на поддршка на семејствата во таа смисла, а не да им се наметнува на родителите

да вршат избор за сопствените деца и таа задача да ја препуштат на дополнителните професори по веронаука. Улогата на родителите во развојот на децата е основна и треба да биде поголема, како резултат на што упатуваме апел за преземање соодветни мерки на државно ниво и на ниво на определени институции надлежни во оваа област. Доколку семејството го сфатиме како основа на човештвото, тогаш не може државата едноставно да се изолира по однос на поддршката и развојот на семејното воспитание, а потоа, од друга страна, при одредени негативни појави да се повикува на одговорноста на семејството за меѓучовечките односи.

Како што е потенцирано и во самата Национална програма за развој на образованието 2005-2015, Министерството за образование и наука на Република Македонија е тоа што во конкретниов случај ја сноси најголемата општествена одговорност за создавање услови за унапредување на образованието и можности за зголемување на

ител на конфликти?

добросостојбата на граѓаните. Последиците од активностите што ги презема Министерството се долгорочни и силни и имаат директно влијание врз животот на секој граѓанин, па можеби би требало да се запрашаме дали не е подобро да се пристапи кон некоја од наведените заложби и реформи, а надлежните да се запрашаат дали возраста на децата за кои беа направени реформите соодветствува на потребата за учење за магии, табуа, секуларизација, екуменизам, тотемизам, анимизам, Јуда, распнување, литургија, богослужба, просфора, нафора, ацилак, менора, синагога ... Ниеден домашен и меѓународен акт (како што може да се види подолу во делот на домашната и меѓународна регулатива) не зборува за изучување на посебните вери, со поделба на децата од исто одделение само поради изборот на нивните родители да ја изучуваат сопствената вера. Напротив сите акти упатуваат на компаративно и неутрално изучување на религијата и тоа на најопшт можен начин, соодветно на возраста на децата, и тоа по претходно внимателно и темелно анализирани, испитани мислења и создадени неопходни услови, и повторно како изборен предмет во наставните програми.

Не е тешко да се заклучи дека Министерството за образование и наука не спроведе ниту еден чекор од горе наведените, и уште поалармантно ниту објасни и образложи како ќе го спроведе целиот процес, како ќе ја врши поделбата на учениците по предмети и со кој наставен кадар. Последиците од сето тоа, сега по укинувањето на така воведената веронаука, ќе ги снесат најосетливиот дел од популацијата – децата ученици.

Домашна и меѓународна регулатива која Министерството треба да ја има во предвид пред да стори било каков чекор за реформи

Хелсиншкиот Комитет препорачува да се започне со увид пред се во најконкретниот домашен документ од оваа област, имено самата Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005 – 2015 во која се вели: „Целиот процес би одел во насока на афирмација на наоѓање заеднички именител меѓу постоечките супкултури, како единствена база на вредносната матрица...Посебно внимание ќе биде посветено на формите и активностите од мултикултурен карактер кои промовираат социјална кохезија и здружување. Во таа смисла, мултикултурализмот и размената меѓу културите ќе бидат поддржани“. Понатаму во делот за целта на програмата стои дека: „Условите и можностите за превенција и компензација што Министерството ги создава на планот на образованието и обуката, истражувањето, развојот и афирмацијата на

културните вредности се од суштинско значење за животните определби на младите и возрасните“. За какви ли животни определби зборуваат? Дали наметнување на определби за верски, религиски предмети од страна на државниот орган на управата надлежен за работите на образованието и од родителите претставува средство кое ќе овозможи слободна животна определба на децата?

Во делот пак кој зборува за вредностите и принципите врз кои се потпира националната програма јасно е укажано: „Развојот на компетентен, креативен, граѓански ориентиран и етички изграден човечки капитал, сфатен како клучен фактор кој влијае врз социјално – политичкиот и економскиот развој на државата и нејзината меѓународна компетентност, е приоритетна цел на оваа програма“.

Согласно член 19 од Уставот на РМ: „Се гарантира слободата на вероисповеста. Се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот. Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон“.

Донесувањето на новиот Закон за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група претставува конкретна потврда на уставно гарантираните стипулирани права, кој следеше по сериозните проблеми што Република Македонија ги имаше со верските слободи, а чие усвојување беше еден од условите за нејзиното евро - атлантско интегрирање. Уште повеќе истиот тој закон прецизно го уредува начинот на основање и работа на верските училишта за оние родители или деца кои во раната возраст ја избрале таквата определба.

Понатаму самиот Закон за основно образование во член 13 пропишува: „Во основното училиште се забранува политичко и верско организирање и дејствување. Во основното училиште се забранува истакнување на партиски и верски обележја“.

Во Законот за заштита на децата во член 2 јасно е стипулирано дека: „Заштитата на децата е организирана дејност заснована на правата на децата, како и на правата и обврските на родителите и државата за планирање на семејството, обезбедување услови и животен стандард што одговара на физичкиот, менталниот, емоционалниот, моралниот и социјалниот развој на децата и обврските на државата во создавањето услови за водење на хумана популациона политика...“ Член 9 став 2 одредува: „Се забранува политичко или верско организирање и дејствување и злоупотреба на децата поради политичко или верско

Анализа I Веронаука во образованието, алатка за подобар дијалог или причини

организирање и дејствување“. Посебно внимание треба да се обрне на член 43 од истиот закон кој ги уредува другите облици на заштита: „За развој на личноста на детето, талентот, менталните, физичките, креативните и другите способности, подготвување за самостоен и одговорен живот се обезбедуваат и други облици на заштита на децата како програмски активности од областа на културата, издавачката, згрижувачката и воспитната дејност, екологијата, уметноста и спортот“.

Конвенцијата за правата на детето, донесена од страна на ООН, а ратификувана од РМ, во Член 14 ги задолжува државите-членки: “(1) Државите членки го почитуваат правото на детето за слобода на мислење, совест и вероисповед. (2) Државите членки ги почитуваат правата и должностите на родителите, и, ако е таков случајот, на

права и основни слободи. Освен тоа, тие се согласни дека образованието треба да му овозможи на секое лице да игра корисна улога во слободното општество, да го унапредува разбирањето, толеранцијата и пријателството меѓу сите народи и сите расни, етнички или верски групи .“.

Можеме да ја споменеме и Европската конвенција за остварување на правата на детето на Советот на Европа, според која, РМ како нејзина членка, а согласно член 12 треба: „(1) страните ќе го поттикнуваат унапредувањето и остварувањето на децата, преку органите, кои меѓу другото, ги вршат функциите предвидени во став 2. (2) Тие функции се следните: а) поднесување предлози за зајакнување на законодавството кое се однесува на остварувањето на правата на децата, б) давање мислења кои се однесуваат на законите за остварување на правата на децата, в) давање општи информации за остварување на правата на децата на медиумите, јавноста и лицата и органите кои се занимаваат со прашања поврзани со децата, г) барање мислење од децата и давање на потребни информации на децата.

Најкорисно би било кога надлежните институции ќе ги земат во предвид бројните Препораки на Советот на Европа од областа на образованието. Меѓу нив, особено ќе издвоиме неколку.

Имено Препораката No. R (85) 7 на Комитетот на министри на Советот на Европа од 14.05.1985 за “Изучување на човековите права во училиштата“, “Убедени дека училиштата се заедници кои можат и треба да бидат пример за почит спрема достоинството на индивидуата, разликите, толеранцијата и за еднаквост на можностите;... препорачуваат: 1.1. Разбирањето и искуството за човековите права е важен дел од подготовката на младите личности за живот во демократското и плурално општество. Тоа е дел од социјалната и политичката едукација

и вклучува меѓукултурно и меѓународно разбирање; 1.2. Концептот за човековите права, може и треба, да се стекне уште во најраните фази, во предшколската подготовка и основното образование; 1.3. Можноста за запознавање на младите луѓе со повеќе теориски ставови за човековите права, како оние кои вклучуваат разбирање на филозофските, политичките и правните концепти, треба да се изучуваат во рамки на средното образование; 3.1. Учењето за човековите права во училиштата ќе се спроведува на различни начини зависно од возраста на учениците и околностите и би ги вклучило следниве теми: основните категории човекови права, должностите, обврските и одговорностите, различните форми на неправда, нееднаквост и дискриминација, основните меѓународни

законските старатели, а го насочуваат детето во остварувањето на неговото право на начин кој е во согласност со развојот на неговите способности. (3) Слободата на манифестирањето на вероисповедта или на убедувањето може да потпаѓа само под оние ограничувања што се пропишани со закон и што се неопходни поради заштита на јавноста, сигурност, редот, здравјето или моралот или основните права и слободи на другите“.

Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права во својот член 13 пропишува: „Државите – страни на овој пакт го признаваат на секое лице правото на образование. Тие се согласуваат дека образованието треба да е насочено кон целосен развој на човечката личност и достоинство и да го зајакне почитувањето на човековите

ител на конфликти?

декларации и конвенции за човекови права ...“ .

За каква веронаука и запознавање со религиите зборуваме тогаш на 10 – годишна возраст, кога самиот Совет на Европа препорачува изучување на теориските ставови, и тоа за човековите права, во поодмината фаза на образование? Смета ли истиот дека таквото изучување, кое меѓу другото е мошне интересно и корисно, е несоодветно на возраста на децата во основното образование?

Од друга страна во Препораката Рес (2002) 12 за „Едукација за демократско општество/граѓанска култура“, „Водени од зголемениот степен на политичка и граѓанска апатија/незаинтересираност и недостатокот на доверба во демократските институции, и од се поголемиот број случаи на корупција, расизам, ксенофобија, агресивен национализам, нетолеранција спрема малцинствата, дискриминација, кои претставуваат најголеми закани по безбедноста, стабилноста и порастот на демократијата“, Комитетот на министри на Советот на Европа прокламира дека: „Едукацијата за демократска/граѓанска култура е фактор за социјална кохезија, заемно разбирање, меѓукултурен и верски дијалог, и солидарност, бидејќи го поттикнува воспоставувањето на хармонични и мирољубиви односи меѓу луѓето, како и одбрана и развој на демократското општество и култура“.

Би можеле да се осврнеме и на Препораката Рес (2006) 12 за „Вклучување на децата во новото информатичко и комуникациско општество“ одредува дека: „Земјите членки треба да обезбедат дека децата ќе ги стекнат потребните вештини/знаења за креирање, творење и дистрибуирање содржини и комуникации во новото информатичко и комуникациско општество на начин што ги почитува фундаменталните права и слободи на другите и погоден да придонесе кон остварување и уживање на сопствените права, особено слободата на изразување и правото на приватен живот.“

Најважната, Препорака бр. 1702 за Религија и образование на Советот на Европа, спомената погоре, јасно стипулира: “(3) Со учење на децата за историјата и филозофијата на главните религии со воздржаност и објективност и со почит спрема вредностите на Европската конвенција за човекови права, ефективно ќе го спречи фанатизмот. Разбирањето на историјата на политичките конфликти во името на религијата е суштествено. (5) Наставниците по вера и убедување мора да поминат низ специфична обука. Тие мора да бидат наставници по културни/просветни или книжевни дисциплини. (6) Државните власти треба да вршат надзор над обуката на наставниците и донесувањето на наставните програми кои треба да бидат приспособени на потребите на секоја држава, како и на возраста на учениците.

Сепак, не е мал бројот на одредбите кои укажуваат дека

таквото изучување може да биде дел од поврзани предмети, како што се историја, филозофија, граѓанска култура...“

Споредбена анализа

Во Босна и Херцеговина воведен е “Култура на религиите“, како предмет кој ги учи учениците за четирите вери практикувани во Босна. Наместо да ги учи за верите од доктринарен поглед, како што е во традиционалните верски одделенија за ученици од посебна вера, овој предмет ги поканува и учи сите ученици да истражуваат за четирите вери преку часови за историја, култура и општество. Овој пристап е непристрасен и служи како мерка за градење доверба кој бара на преден план да биде верската толеранција и разбирање. Негова цел е да ги редуцира недоразбирањата и конфликтите кои произлегуваат поради недостаток на знаења за верата на другите луѓе и култури, со тоа што ја снабдува идната генерација со основните знаења за културата и историјата на верата на другите.

Доколку настојуваме да се приклучиме кон Европската унија, можеби би било добро да се осврнеме на искуствата од земји членки на унијата. Како добар пример ќе ја издвоиме и Словенија, во која, наставниот план вклучува социјални науки во рамки на 4 и 5 одделение, и секако по препораките на меѓународните организации, граѓанско образование и етика во 7 и 8 одделение.

Треба ли да се оди подалеку во споредбената анализа, имајќи ги во предвид овие примери?!

Заклучок

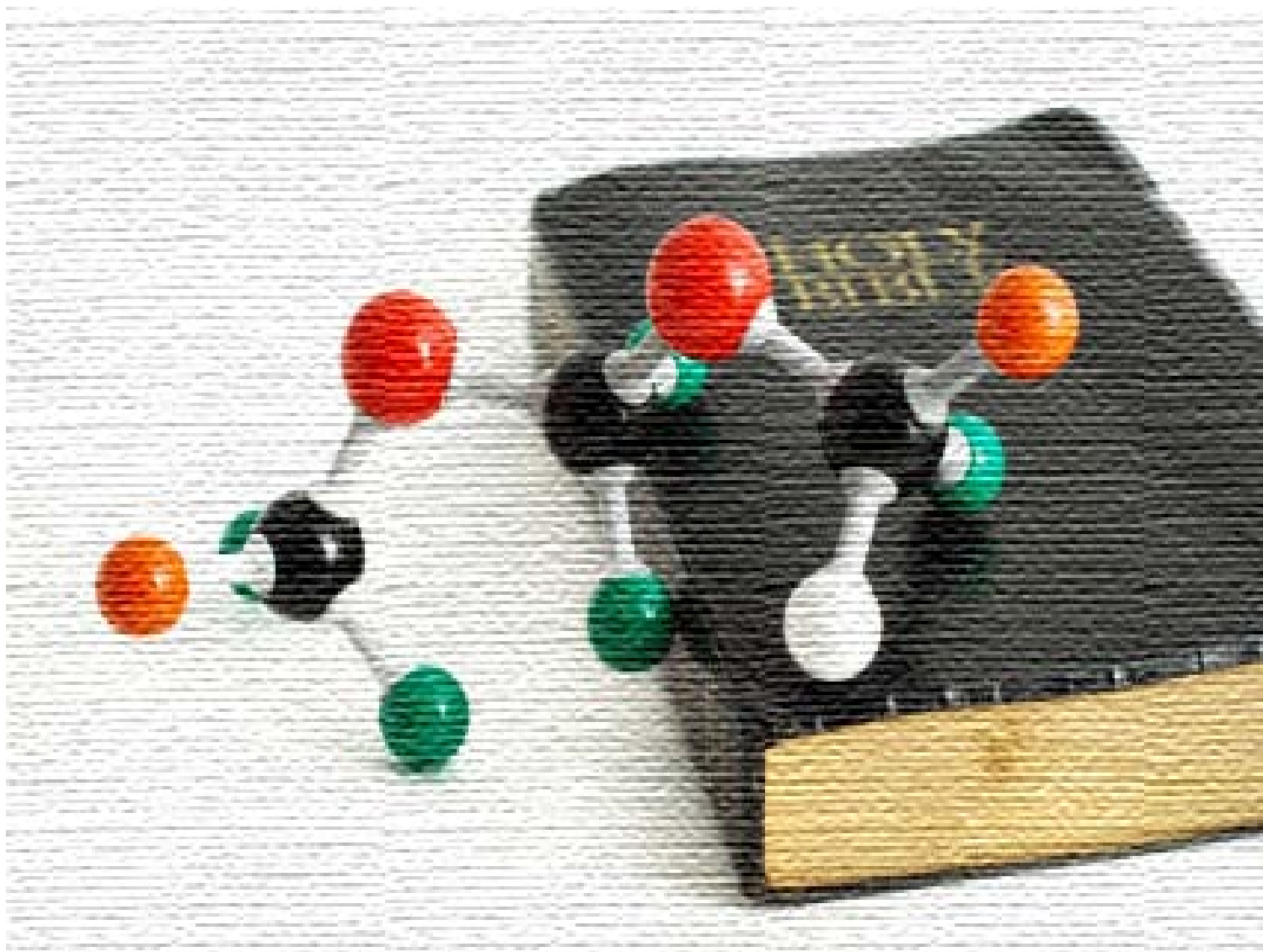
Хелсиншкиот комитет за човекови права ја поздравува Одлуката на Уставниот суд со која повторно се укина веронауката во основното образование, бидејќи единствен заклучок кој би можел да се извлече од волунтаризмот на Владата на РМ и Министерството за образование и наука при ваквите промени е фактот дека воопшто не се почитувала претходната Одлука на Судот од 2003 година, како што е тоа и сега случај со организирањето протести од страна на владини организации и членови и против оваа Одлука. Воведувањето на Веронауката во образованието, имајќи го во предвид начинот на кој тоа беше сторено, во никој случај немаше да биде алатка која ќе придонесе кон подобар меѓу-културен дијалог, туку единствено причина повеќе за интензивирање на верските недоразбирања, нетолеранција и конфликти.

Наместо да воведува нови предмети без наставници и без учебници, Министерството за образование и наука би требало да се зафати со еден продлабочен, подолготраен

Анализа I Веронаука во образованието, алатка за подобар дијалог или причини

и внимателен проект за анализа на потребите за реформи кои ја засегаат работата со компјутери, странски јазици, технолошка култура, претприемништво и социјални вештини. Само на тој начин може да им се овозможи на децата и младите образование кое ќе ги негува и унапредува нивните капацитети, ќе ги почитува нивните интереси и склоности и ќе им понуди можности да направат избор и да се реализираат себеси преку воспитно – образовните процеси. Во тој процес да ја вклучи севкупната стручна и поширока јавност; интересите на децата и нивната возраст да бидат на преден план, да придонесе најпрвин кон учење кое промовира знаење и разбирање, а не да промовира посебна религија или вера; соодветно на меѓународните препораки да

се залага за претставување на суштинското, а не длабинско значење на различните вери; способност за поврзување на прашањето за верата со пошироките прашања за човековите права и промоција на мирот...можеме да одиме во недоглед, но само една работа треба да се има на ум, а тоа е фактот дека историското и филозофското запознавање со религиите се врши само како средство за зајакнување на човековите права и слободи, особено слободата на верата и убедувањето, како и дека недостатокот на почит за верските разлики водат до екстремни насилства во минатото, и во врска со ова, да се има предвид важноста на улогата на човекот во заземањето активна улога во заштитата на правата на другите, а не како причинител на конфликти.

[1] У.број 42/2003-0-0 од 05.11.2003 година: „Тргувајќи од уставната гаранција за слободата на верското уверување, слободата на вероисповеста, како и од принципот за одвоеност на државата од верските заедници и религиозни групи, произлегува дека ниту државата, ниту нејзините органи со свои акти и дејствија не можат во рамките на институциите или надвор од нив на граѓаните на Република Македонија да им наметнуваат верско дејствување во било каков вид и форма. Државата и нејзините органи во своето делување без исклучок мораат да задржат неутралност, а со цел граѓанинот слободно да може да се определи дали ќе прифати или нема да прифати одредена вера, дали ќе ја исповеда или нема да ја исповеда, дали ќе учествува или нема да учествува во верски обреди. Тука би припаднала и слободата на определувањето дали граѓанинот ќе ги изучува светите книги на религиозната група на која и припаѓа, како и на други религиозни групи. Сите наведени делувања во правец на верско определување или само запознавање со религијата на било која религиозна група преку изучување на верските книги, според изнесениот уставен концепт, граѓанинот има можност да ги реализира во рамките на верските заедници и религиозни групи и надвор од нив, според амандманот VII точка 2, но не и во рамките на државните органи или државните училишта како јавни институции“.

ител на конфликти?

Има ли владата реална стратегија за борба против “белата чума“?

Македонија, според статистичките показатели, веќе неколку години се соочува со намалување на природниот прираст, стагнација на наталитетот, зголемена стапка на морталитет и тенденција за забрзано стареење на населението. Според статистиката, младите со високо образование најчесто остануваат на едно до две, додека оние со ниско образование имаат повеќе деца[1].

Вовед

Македонија, според статистичките показатели, веќе неколку години се соочува со намалување на природниот прираст, стагнација на наталитетот, зголемена стапка на морталитет и тенденција за забрзано стареење на населението. Според статистиката, младите со високо образование најчесто остануваат на едно до две, додека оние со ниско образование имаат повеќе деца[1].

Во 2008 год. Владата на Република Македонија подготви Стратегија за демографски развој на Република Македонија 2008-2015, во која, како прва специфична стратешка цел ја постави борбата против намалениот наталитет и создавање услови за одржлив демографски развој на земјата. Со промена на релевантните законски одредби, секое семејство, доколку живее во законски одредените општини во РМ, кое ќе го зголеми бројот на членовите од 1 јануари ќе добие помош од државата, како дел од програмата на Владата да се сопре

негативниот тренд на опаѓање на наталитетот во Македонија.

Родителите кои по 1 јануари 2009 ќе го добијат своето второ дете, во текот на 2009 год. месечно ќе добиваат по 5.000 денари во траење од девет месеци, а 8.250 денари ќе добијат родителите кои се одлучиле за трето дете. Оваа помош родителите ќе ја добиваат во траење од 10 години, додека 15 години, родителите кои го добиле своето четврто дете месечно ќе добиваат 11.500 денари. Родителскиот додаток ќе го примаат мајки, а во исклучителни случаи и таткото или старателот кои живеат најмалку три години во општините каде што природниот прираст на населението е под 2,1 промили.

Една од мерките и интервенциите во Стратегијата е и подобрување на системот на финансиски надомест (платено породилно отсуство, паричен надомест по раѓање на дете, детски и посебен додаток) за охрабрување на семејствата за раѓање на деца. Меѓутоа, без разлика колкава плата земала жената, кога ќе отиде на породилно максимум може да добие 27.000 денари. Со ваквиот потег, државата ги обесхрабри жените кои економски можат да го поднесат одгледувањето на повеќе деца, да раѓаат и сосема неправедно и непоткрепено ги

Анализа I Има ли владата реална стратегија за борба против “белата чума”?

оштетува економски обезбедените мајки.

Во изминативе години купишта национални стратегии се вртеа низ Собранието – за евроинтегрирање, за приближување до НАТО, за надминување на сиромаштијата, за справување со невработеноста, за младите, за информатичкото општество, за развој на економијата, за здравството, за образованието.

Прашањето кое сега се наметнува е дали сега Владата на Република Македонија навистина има стратегија за борба против белата чума или ова е само една ad hoc мерка, која како и другите досега тешко ќе заживее.

Уште на самиот почеток сведоци сме на бројни проблеми поврзани со остварувањето на оваа цел, како финансиски (доцнење со исплата на средствата), така и правни (Уставниот суд на Република Македонија донесе Решение за поведување постапка за оценување на уставноста на членовите 30-а и 30-б од Законот за заштита на децата и Решение за поведување постапка за оценување на уставноста на членот 24-а во делот: „која е со место на живеење во општините во кои порастот на природниот прираст е под 2,1 живородено дете по жена, а според податоците на Државниот завод за статистика на Република Македонија, објавени за претходната година“ од Законот за здравственото осигурување).

Во Решението за поведување на постапка, Уставниот суд наведува дека со оглед на тоа што со членовите 30-а и 30-б од Законот се определува правото на родителски додаток за дете да го остваруваат само мајките кои се со место на живеење во општините во кои природниот прираст на населението е под 2.1, односно ова право да го остваруваат само една група мајки во рамките на определени општински граници или според територијален принцип, тие законски одредби не важат на целата територија на Република Македонија, создаваат нееднаквост и не се во функција на заштитата на мајчинството и на децата.

Хелсиншкиот Комитет го очекува исходот од покренатите постапки пред Уставниот суд и предупредува дека со законските измени директно се прави дискриминација на мајките во зависност од тоа во која општина живеат, со утврдувањето дека носител на правото е само мајката, а таткото само во исклучителни услови, се врши родова дискриминација. Гледајќи ја листата на општини кои ги исполнуваат условите, од кои само во 2 (Зајас и Осломеј) поголемиот дел од населението е од албанска националност, се добива чувство дека постои и етничка дискриминација. Точно е дека листата на општини е направена врз основа на цензусот од 2,1%, но сепак е симптоматично тоа што со овој цензус влезени се само две општини со над 90% албанска припадност и неколку со мал процент на жители од албанска национална припадност.

Меѓународна регулатива

Забраната на дискриминација е еден од основните принципи на правата на човекот кој се заснова на еднаквата вредност и достоинство на сите човечки суштества. Овој принцип е артикулиран во сите меѓународни и регионални инструменти

за правата на човекот. Член 1 од Универзалната Декларација за правата на човекот гласи: “Сите човечки суштества се раѓаат слободни и еднакви по достоинство и права“. На сите им припаѓа еднаква заштита од каква и да е дискриминација.

Во членот 14 од Европската конвенција за човекови права се наведува: “... уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, ќе се обезбеди на сите без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго уверување, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, род или друг статус“. Забраната на дискриминација е уште повеќе

нагласена со донесувањето на Протоколот 12[2] на Европската конвенција за човекови права според кој никој нема да биде дискриминиран од страна на било која власт по било кој основ.

Исто така, во членот 2[3] од Конвенцијата за правата на детето е предвидено дека државите ги почитуваат правата содржани во Конвенцијата за секое дете под нивна јуридикција без било каква дискриминација.

Дури и во Препораката R (92) 2 на Комитетот на министри[4] до државите членки за обезбедување семејни бенефиции е определено тие да бидат генерално достапни. Во истата е наведено дека имајќи го во предвид правото на социјална

сигурности забележувајќи дека концептот на семејни бенефиции може да вклучи во секоја држава членка најразлични видови бенефиции, им се препорачува на државите-членки развивање на правото на семеен додаток за сите деца кои живеат во секоја од земјите-членки на оваа препорака.

Компаративен преглед на правото на додаток за деца

Република Бугарија во 2002 год. донела посебен Закон за фамилијарна поддршка за деца во кој се регулира прашањето за финансиска поддршка на фамилијата во процесот на раѓање

и одгледување на деца. Она што може да се забележи е дека носител на финансиската бенефиција е како мајката така и целата фамилија во зависност од просечните примања по фамилија.

Република Хрватска исто така има закон насловен како Закон за додаток за деца во кој додатокот се определува како финансиско примање кое му користи на родителот или друга личност како поддршка во издржување и одгледување на децата. Правото на додаток за деца се стекнува и остварува во зависност од висината на вкупниот приход на членовите на домаќинството како и други услови утврдени со законот. Со

законот се издначуваат правата на лица во вонбрачна со оние во брачна заедница.

Дополнителен услов за стекнување на ова право е корисникот да живее во домаќинство со детето а доколку детето нема родители тогаш истото е носител на правото. Додатокот се определува во форма на месечна финансиска поддршка.

Во Норвешка се употребува таканаречениот Cash Benefit Act кој обезбедува финансиски бенефиции за родители со мали деца. Носител на финансиската поддршка е лицето со кое детето живее а доколку родителите живеат заедно и двајцата аплицираат за додатокот тогаш носител на правото е мајката. Додатокот се исплаќа месечно во вид на финансиска бенефиција.

Во Република Словенија е предвидено право на голем/висок семеен додаток за семејства со три или повеќе деца до 18 години или до 26 години доколку се на редовно школување.

Во Австралија предвиден е поголем број на додатоци за финансиска помош за одгледување на деца. Еден од нив е и големиот/висок семеен додаток за семејства со три или повеќе деца. Статистичките податоци покажуваат дека австралискиот наталитет е зголемен, по воведувањето на Бонусот за бебиња во јули 2004 год. Бонусот не зависи од личниот доход и се дава и на немажени мајки. Тој е, исто така, ослободен од даноци.

Како што може да се види од компаративната анализа, она што е заедничко е дека законите важат за сите семејства, односно за сите деца подеднакво. Сите оние кои ги исполнуваат условите од законот можат да се стекнат со правото на финансиска помош и носител на правото не е само мајката.

Национално законодавство

I. Со измените на Законот за заштита на децата од 04.08.2008 год. во Република Македонија проширени се правата на заштита на децата врз основа на овој закон и востановено е право на родителски додаток за дете. За жал со овие измени на законот се врши дискриминација на голем дел од семејствата во Република Македонија.

Според измените на законот родителски додаток за дете остварува мајка за своето второ, трето и четврто живородено дете, која е со место на живеење во општини на Република Македонија со стапка на природен прираст на населението под 2,1 според статистичките податоци од Државниот завод за статистика на Република Македонија објавени пред 2 години од тековната година. Правото го остварува мајка која непосредно се грижи за детето за кое поднела барање. Правото на родителски додаток, во случај мајката да не е жива, да го напуштила детето, или од оправдани причини да е спречена непосредно да се грижи за детето, правото наместо мајката може да го оствари таткото или старателот.

Согласно член 9 став 2 од Уставот на Република Македонија “Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви“. Оттука, еднаквоста во примената на правото според Уставот на Република Македонија претставува појдовна основа во

Анализа | Има ли владата реална стратегија за борба против “белата чума”?

остварување на принципот на еднаквост на жената и мажот. Ова право опфаќа два елемента: 1) сите граѓани подеднакво се третираат во законодавниот текст, односно законот важи подеднакво за сите граѓани (*erga omnes tangit*) и 2) законот подеднакво се применува кон сите граѓани од страна на државните органи, што значи заштита на граѓаните од секаков вид дискриминација во уживањето на правата, но и во извршувањето на законодавните обврски.

Со вметнувањето на членот 9 во Главата на Уставот на Република Македонија за основните слободи и права на човекот и граѓанинот, односно во делот кој се однесува на граѓанските и политичките права, уставотворецот прифатил дека „правото на недискриминација, има вредност на право на човекот само за себе. Ова „право,, се смета за рамковно, општо право кое треба да биде почитувано во однос на одделните права на човекот.

Уставот на Република Македонија очигледно ја инкорпорира забраната на дискриминацијата, но ја поставува многу пошироко - како принцип на еднаквост на граѓаните. Од една страна принципот на еднаквост ја содржи забраната за дискриминација, а од друга тој истовремено е ставен во функција на другите слободи и права гарантирани со Уставот, систематизирани како граѓански, политички, економски, социјални и културни. Според тоа, сите права Уставот на Република Македонија им ги признава под еднакви услови на сите граѓани.

Од содржината на оваа уставна одредба произлегуваат три основни консеквенции во поглед на забраната на дискриминација:

Прво, со подигнувањето на принципот на еднаквост на ниво на уставна норма се постигнува највисок облик на негова правна гаранција во рамките на домашниот правен поредок.

Второ, забрана наведените човекови природни особини и општествен статус да бидат основа за нееднаква правна положба на граѓаните при уредувањето на општествените односи со општи правни норми и

Трето, остварувањето на слободите, правата и должностите на човекот и граѓанинот да се одвива преку еднаква примена на Уставот и законите.

Како што веќе истакнавме, преку медиумите и на веб страницата на Министерството за труд и социјална политика е објавено дека : “За второ, трето или четврто дете кое ќе се роди по 1 јануари државата ќе донира од 5.000 до 11.500 денари со цел да го сопре негативниот тренд на природен прираст со кој неколку години се соочува Македонија.

Владината стратегија за спречување на т.н. „бела чума“ опфаќа родителски додаток од 5.000 денари месечно во траење од девет месеци за секое второ дете, по 8.250 денари за трето дете во траење од 10 години, а за четврто дете ќе следуваат 11.550 денари месечно во траење од 15 години.

Родителскиот додаток ќе го примаат мајки, а во исклучителни случаи и татко или старател кои живеат најмалку три години во општините каде што природниот прираст на населението е под 2,1 промили“.

- Едно од прашањата кое се поставува е зошто е земена како граница токму стапката од 2,1 промил ? И уште повеќе, каква е стратегијата за борба против намалениот наталитет за оние семејства кои сакаат второ, трето или четврто дете, но не живеат во една од општините со стапка на природен прираст на населението под 2,1? Од која причина истите се лишуваат од финансискиот стимул? Каде е стимулот за овие семејства?

- Исто така, останува нејасен и терминот “непосредно да се грижи за децата“, кој и со донесениот правилник не беше дообјаснет. Дали тоа значи дека доколку мајката е вработена не може да го оствари ова право на родителски додаток? Дали во тој случај работниот однос на мајката се смета за оправдана причина и таткото ја добива можноста да биде носител на правото на родителски додаток?

- Ниту во законот, ниту во Правилникот не е дообјаснето прашањето кој ќе биде носител на родителскиот додаток во услови кога родителите се разведени и детето живее со својот татко. Тогаш сигурно дека како носител нема да може да се јави мајката, сепак се работи за родителски додаток ЗА ДЕТЕ.

Поблиските услови и критериуми за остварување на право на родителски додаток за дете се утврдени со донесениот

Правилник за поблиските услови, критериуми и начинот на остварување на правото на еднакратна парична помош за новороденче и на правото на родителски додаток за дете. Во него конкретно е наведено дека правото на родителски додаток за дете може да го оствари таткото, односно старателот доколку мајката од оправдани причини е спречена непосредно да се грижи за детето во случај на:

- Подолготрајно континуирано болничко лекување на мајката,
- Сериозно нарушена здравствена состојба на мајката,
- Студиски престој, усовршување и специјализација на мајката,
- Одземена деловна способност на мајката.

Ова се екстремни случаи кои поретко настануваат и со тоа му се ускратува правото на таткото да биде носител на правото на родителски додаток.

Исто така, никаде конкретно не е дефинирано дали истите овие права важат и за сите посвоени деца, а не само за првото.

II. Истовремено со измените на Законот за заштита на децата беше донесен и Закон за изменување и дополнување на Законот за социјална заштита.

Во него е предвидено ново право на социјална помош и тоа право на парична помош на мајка која родила четврто дете. Право на парична помош има мајка која родила четврто живородено дете од 1 јануари 2009 година. Правото од ставот 1 на овој член го остварува мајка која се грижела за децата до нивната 18 годишна возраст, која е невработена и не користи право на пензија, по наполнувањето на 62 години живот.

Еден од проблемите кој се јавува со донесувањето на измените на овие два закона е определувањето само мајката да биде носител на правото на родителски додаток и можноста само мајката да остварува право на парична помош за четврто дете.

Во претходните одредби од Законот за заштита на децата, конкретно кај правото на користење на еднакратна парична помош за новороденче носител на правото е еден од родителите, а во однос на воведениот родителски додаток носител е мајката. Само во одредени екстремни случаи правото може да го оствари таткото или старателот. И во Законот за социјална заштита ова е прв пат да се ограничува само еден од родителите да биде носител на одредено право на социјална помош.

Имајќи ги предвид одредбите од Законот за еднакви можности на жените и мажите се забранува дискриминација врз основа на пол во јавниот и приватниот сектор во областите на ... социјалната сигурност, согласно со овој или друг закон. Дискриминација значи секое разликување, искористување или ограничување врз основа на пол што го загрозува или

оиевозможува остварувањето или заштита на човековите права и слободи. Самиот закон предвидува дека воспоставувањето на еднакви можности е обврска на целото општество и претставува отстранување на пречките за воспоставување и остварување на еднаквост меѓу жените и мажите, преку превенција и отстранување на нееднаквиот третман на жените и мажите и воспоставување на услови за воведување на еднакво учество на жените и мажите во сите сфери на општествениот живот.

Тоа подразбира право и на таткото, а не само на мајката да биде носител на одредено право, и тоа во редовна постапка, а не само во исклучителни ситуации.

Под претпоставка во одредени општини поголем број вработени лица да се жените, а мажите се тие кои се дома и непосредно се грижат за децата, се поставува прашањето зошто да не се даде можност и на таткото да биде носител на право на социјална помош за четврто дете. Од ова произлегува дека потребна е итна измена на Законот за социјална заштита, така што наместо Право на парична помош на мајка која родила четврто дете, истото да гласи Право на парична помош за четврто дете и носител на ова право да биде еден од родителите, а не само мајката.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Хелсиншкиот Комитет ја поздравува иницијативата на Владата на Република Македонија да го стимулира зголемувањето на природниот прираст. Врз основа на прашањата кои произлегоа од анализата на Законот за измени и дополнување на Законот за заштита на децата и Законот за измени и дополнување на Законот за социјална заштита, а со цел надминување на проблемите кои би произлегле од законите сакаме да ги истакнеме следниве препораки:

1. Да се овозможи добивање на родителски додаток за второ, трето и четврто живородено дете за сите семејства на територија на Република Македонија
2. Носител на правото на родителски додаток да биде семејството со кое живее детето, а не само мајката.
3. Измена на Законот за социјална заштита, така што наместо Право на парична помош на мајка која родила четврто дете, истото да гласи Право на парична помош за четврто дете и носител на ова право да биде еден од родителите, а не само мајката.
4. Конкретно утврдување на правата кои би ги добиле семејствата или самохраните родители во услови на посвојување на едно или повеќе деца.

[1] www.stat.gov.mk

[2] Протокол 12 на ЕКЧП

1. Уживањето на правата утврдени со закон ќе бидат загарантирани без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, раѓање или друг статус.

2. Никој нема да биде дискриминиран од страна на било која власт по било кој основ како оние наведени во параграф бр.1.

[3] Член 2 од КПД

1. Државите – членки на оваа Конвенција ги почитуваат и ги обезбедуваат правата содржани во Конвенцијата за секое дете под нивна јурисдикција без било каква дискриминација и без оглед на расата, бојата на кожата, полот, јазикот, вероисповедта, политичкото или друго убедување, националното, етничкото или социјалното потекло, имотната состојба, онеспособеноста, потеклото или друг статус на детето или на неговиот родител или законски старател.

2. Државите – членки ги преземаат сите потребни мерки за да се обезбеди заштита на детето од сите облици на дискриминација или казни засновани врз статусот, активностите, изразеното мислење или убедување на родителите, законските старатели или членовите на семејството на детето.

[4] Усвоена на 13.01.1992 година/Совет на Европа

Правата на децата и граѓаните низ призмата на економско социјалните права во Македонија

**20 годишнина на Конвенцијата за правата на децата
Мониторинг на Центрите за социјална работа**

I. ВОВЕД

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија (во натамошниот текст: Хелсиншкиот комитет) свесен за неделивоста и меѓузависноста на човековите права и воедно потврдуваќи ја својата заложба за промоција на социјалните права, како интегрален дел на човековите права; како и дека сиромаштијата и социјалната исклученост, се фактори кои, меѓу другите, го поткопуваат уживањето на човековите права; особено оние кои се во состојба на ранливост, изврши мониторинг на работата на центрите за социјална заштита во Македонија. Обсервацијата на овие институции е врз основа на Европската социјална повелба оддел I член 14 и оддел II член 14 .

Тргувајќи од бројот и содржината на поднесените индивидуални претставки од областа на социјалната сигурност и заштита, Хелсиншкиот комитет во претходно

добиевната согласност од Министерството за труд и социјална политика, направи анкета и ги посети осумте центри за социјална работа во Република Македонија, и тоа Центарот за социјални работи во Битола, Велес, Кочани, Куманово, Скопје, Струмица, Тетово и Штип.

Целта на посетата на Центрите за социјални работи, како установи надлежни за вршење на работите од социјалната заштита беше да се извршат разговори со директорите и вработените во Центрите, да се согледаат условите во истите, да се изврши посета на посебните одделенија формирани во рамки на Центрите и добивање на информации во врска со нивната работа.

После спроведувањето на посетите се појави потребата за подготвување на посебна анализа за делокругот и начинот на работењето на центрите за социјална работа. Целта на анализата беше да се утврдат капацитетите на овие центри кои се однесуваат пред се на персоналот, просторните услови и техничка опременост, стручната работа и социјалната превенција.

Притоа се наметнаа прашањата: колкав е бројот на вработени во Центарот (на определено или неопределено) и нивната стручна подготовка; дали има формирано посебни одделенија во рамки на центарот, нивниот број и вид; број на обуки на вработените во минатата година и од каков вид; број на простории во Центарот и вид на опрема која ја поседуваат и користат; проблеми со кои се соочуваат во однос на просторот и техничката опременост; број на корисници/жители и територија која ја покрива Центарот; број на предмети: месечни и годишни (вкупен број и број по области — трговија со луѓе, семејно насилство, малолетничка деликвенција, односи во семејството и др.); дали постои посебно одделение за работа со правата од материјална природа или сите вработени работат на оваа проблематика; дали се работи со семејствата на зависниците од алкохол и дрога; дали постои советувајќиште и едукација на згрижувачките семејства и посвоителите; дали се преземаат активности за информирање на граѓаните за теми и проблеми поврзани со социјалната заштита и семејството и т. н.

Генерален заклучок е дека постојат голем број на идентификувани недостатоци во социјалната сигурносна мрежа во Македонија кои имаат ефект на попречување на способноста на луѓето да ги бараат своите социјални права. Ова доведува до такви јазови во социјалната правда што претставува отсуството на кохерентна визија за здравствената и социјалната благосостојба во Македонија. Не е доволно да се имаат добри закони и одредби, потребно е да се има добра волја и спремност истите да се следат и спроведуваат како ефективно би функционирале во пракса. Постојат голем број на пречки, вклучувајќи го и недостаток на контрола, постоењето и адекватноста на системите за да се заштитат од не-реализација на правата, постоењето на наведен и диференцијален третман во пракса и недостатокот на одговорност на службените лица.

Македонија мора да направи трансформации во социјалниот модел иако постои недостиг на посветеност или политичка волја на било кое ниво на извршната власт. Во оваа опсежна анализа ќе ги разгледаме и меѓународните стандарди во оваа област кои би требале да дадат нов приод во решавање на проблемите од ваков карактер.

Врз основа на сите информации добиени во текот на извршените непосредни посети, Хелсиншкиот комитет е во позиција да ги идентификува главните предизвици во поглед на пристапот до социјалните права во денешната Македонија, и тоа:

- Да се зајакне значењето и квалитетот на обезбедување на социјалните права со подобрување на соодветните услуги;
- Да се зајакне институционалниот мониторинг на остварувањето на социјалните права;

- Зголемување на ресурсите ставени на располагање за реализација социјалните права;

- Да се изменат и подобрат постапките и управувањето на услуги и бенефиции, кои се наменети за остварување на социјалните права;

- Да се подобри информирањето на граѓаните за социјалните права и начинот на нивно остварување и користење на придобивките од истите.

II. ДЕЛ ОД МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ И ПРОЦЕДУРИ ВО ОБЛАСТА НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

Економските и социјалните права се сметаат како интегрален дел на човековите права на меѓународен план, а тоа го утврдува и Универзалната декларација за човекови права. Според Универзалната декларација човековите права во себе ги вклучуваат правото на социјално осигурување, правото на адекватен стандард на живеење, правото на храна, правото на образование, правото на домување, правото на здравје, правото на работа и правото на одмор и слободно време. Овие економски и социјални права не се дефинирани во вакуум, тие биле засновани на искуство од минатото, а нивното игнорирање или неостварување на социјалната правда секогаш резултирало и било проследено со кризи и конфликти.

Меѓународните стандарди и процедури во областа на економските и социјалните права претставуваат збир на норми и правни инструменти отелотворени во резолуциите и препораките на Обединетите нации, Советот на Европа како и на Европската унија. Поточно, или погледнато од регионален аспект, Европската социјална повелба и Ревидираната Европска социјална повелба, два инструмента на Советот на Европа кои поблиску ја разработуваат оваа материја, не се однесуваат само на координирање, туку нивните одредби одат подалеку од областа на социјалното осигурување. Тие се, и претставуваат социјален пандан на Европската конвенција за човекови права.

Европската конвенција за човекови права заедно со Европската социјална повелба (и Ревидираната социјална повелба) обезбедуваат луѓето, коишто се под нивна заштита, да имаат не само поднослив живот ослободен од неоправдани мешања од страна на државата, туку достоинствен живот, и секогаш кога тоа е возможно, независност.

Европската социјална повелба беше отворена за потпишување во 1961 година и влезе во сила во 1965 година. Таа содржи вкупно 19 члена. Во 1996 година, со 125 Дополнителниот протокол кон Европската социјална повелба беа додадени уште 4 члена. Европската социјална

Анализа I Правата на децата и граѓаните низ призмата на економско социјални

повелба е “инструмент мени”. За да ја ратификуваат договорните страни мора да изберат најмалку 10 членови. Од овие 10 членови, најмалку пет мора да припаѓаат на категоријата суштински членови. Во суштинските членови се вклучени членовите со кои се уредува правото на социјално осигурување и правото на социјална и медицинска помош.

Ревидираната социјална повелба беше отворена за потпишување во 1996 година и влезе во сила во 1999 година. Со неа се менуваат некои од постоечките права содржани во Европската социјална повелба и се додаваат серија нови права, вклучувајќи го правото на заштита во случај на престанок на работниот однос, правото на заштита од сиромаштија и општествено исклучување и правото на домување. Цел на Ревидираната социјална повелба е државата да обезбеди повисоки стандарди и да изготви глобална политика против проблемите, каква што е сиромаштијата. Оваа повелба Р. Македонија ја има потпишано, но сепак ја нема ратификувано.

Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба имаат надзорен механизам. Овој надзорен механизам се заснова на систем на поднесување извештаи. Договорните страни изготвуваат редовни национални извештаи кои потоа се доставуваат до претставници на организациите на работниците и работодавачите, на кој начин им се овозможува на овие организации да дадат писмени коментари. По добивањето писмени коментари и забелешки, националните извештаи се доставуваат до Европскиот комитет за социјални права. Комитетот е составен од 9 независни експерти избрани од Комитетот на министри на Советот на Европа. Потоа, на независните експерти им се приклучува претставник од Меѓународната организација на трудот. Европскиот комитет за социјални права изготвува серија заклучоци, во кои се утврдува и посочува дали информациите содржани во секој од националните извештаи се во согласност со членовите од Европската социјална повелба или Ревидираната социјална повелба, коишто ги избрала засегнатата договорна страна.

Потоа заклучоците на Европскиот комитет за социјални права се доставуваат до Владиниот комитет, кој е составен од претставници на владите и од набљудувачи на социјалните партнери. Владиниот комитет подготвува одлуки за Комитетот на министри. Комитетот на министри го сочинуваат по еден министер од владата на секоја од договорните страни. Комитетот на министри усвојува резолуција за целокупната надзорна постапка и посебни препораки, коишто се однесуваат на одредени договорни страни за кои се смета дека ги повредиле одредбите на Повелбата.

Во 1998 година влезе во сила Дополнителниот протокол

кон Европската социјална повелба, со кој се воведо систем на колективни жалби. Преку овој дополнителен систем, одредени претставнички организации се стекнаа со право да поднесуваат жалби до Европскиот комитет за социјални права за сторени повреди на Европската социјална повелба и нејзините протоколи. Организации коишто можат да понесат жалби се меѓународните организации во кои се претставени раководните лица и работниците, потоа националните претставници на работодавачите и работниците и одредени меѓународни и национални невладини организации. Европскиот комитет за социјални права најпрво определува дали жалбите се допуштени или не, а потоа изготвува извештај за Комитетот на министри, кој одлучува дали ќе усвои препорака во однос на одредена договорна страна со цел да се надминат повредите на Европската социјална повелба.

Македонскиот Хелсиншки комитет е посветен на решавање на сите повреди на човековите права, вклучувајќи ги и оние на социјалните права. Во време кога улогата на државата е предмет на многу дебати, неопходно е правилно да се разјаснат и реafirмираат основните надлежности на Владата во областа на социјалната политика. Со оглед на големината и широчината на мандатот на Хелсиншкиот Комитет, уникатна е улогата која се наметнува преку институтите на Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба во промовирање на јавна дебата околу социјалните права. Тие се во сржта на сите пристојни и хармонични општество во кои владее правото и се базирани врз солидарноста на општеството. Развојот и кризата во општеството и нивното бreme не треба да претставува товар на наплата на оние кои имаат најмалку материјални средства за егзистенција, а секако одговорност за постигнување рамнотежа помеѓу економскиот пораст и социјалната правда секогаш е обврска на националните власти.

III. ПЕРСОНАЛ, ПРОСТОРНИ УСЛОВИ И ТЕХНИЧКА ОПРЕМЕНОСТ НА ЦЕНТРИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА РАБОТА

1. Центар за социјални работи во Битола

Центарот брои вкупно 47 вработени во што се опфатени и вработените во дневните центри. Во истиот се работи во тимови по области (пр. брак и семејство и семејно насилство). Две лица од социјалните работници се со сертификати (работа на трговија со луѓе). Надлежните ја изразија потребата од проширување на стручниот кадар што го наложуваат самите надлежности и обемот на работа. Во однос на просторната опременост вработените изразија

задоволство со оглед на можноста за определена надградба на просториите. Просториите на центарот за социјални работи се неодамна реновирани и се одлично технички опремени.

Паричните давања од социјалните права се одвоени на посебен шалтер кој постои од 2007 година. Согласно мислењето на надлежните, материјалните примања за социјална помош не треба да бидат во надлежност на Центрите за социјална работа бидејќи поради преоптовареност со истите трпи стручната работа на тимовите.

Во рамки на центарот постои посебна просторија за остварување на видувања на странки од бракоразводни постапки. Има и посебна просторија која е планирана да се користи како просторија за работа со лица – жртви на трговија со луѓе но поради недостиг на опрема таа не е во функција, иако е во план наскоро да се опреми. Бевме известени дека во последните 2 години имало 2 случаи од оваа проблематика.

2. Центар за социјални работи во Велес

Центарот со својот делокруг на работа ги опфаќа териториите на општините Велес, Чашка и Градско во кои се населени околу 54.000 жители.

Центарот брои вкупно 24 вработени лица на неопределено време и тоа 9 социјални работници, 1 социјален работник со виша, 1 педагог, 2 психолози, 3 правници, 1 социолог, 1 книговодител, 1 благајник, 1 административно - технички работник, 1 дактилограф, 1 архивар, 1 возач домаќин и 1 куриер. Центарот има посебни деташирани стручни работници за проблематиката за трговијата за луѓе и малолетничката деликвенција. Скоро сите стручни соработници располагаа со компјутер, но моменталниот простор беше тесен и несоодветен. Истите во моментот се сместени во семејна куќа/станбен објект. Печатари и компјутери имаше, но потребно е да се има фотокопир и други детали за техничка опременост. Центарот има и мрежно покриеност меѓу просториите, а нема електронско поврзаност со Министерството за труд и социјална политика (во натамошниот текст Министерството) и другите центри низ државата. Пробниот период укажал на проблеми, кои сега министерството ги корегира.

Центарот има едно возило кое е распаднато, но затоа имаат договор со такси компанија која работи за услугите и потребите на Центарот. Ваквата практика беше издвоена како релативно добра можност за извршување на предвидените задачи.

Центарот има просторија за случаи со трговија со луѓе и истата ја користи не само за таквите, туку воопшто за потребите на Центарот. Просторијата е опремена со донација

на ОБСЕ. Центарот нема посебен простор за регулирање на видувањата, при што во такви случаи се користат самите канцеларии на вработените.

3. Центар за социјални работи во Кочани

Во Центарот вкупниот број на вработени лица изнесува 17. Притоа меѓу вработените лица, нема вработено хендикепирано лице. Од вкупниот број вработени 3 (три) лица се со средно образование, 2 (две) лица се со виша стручна спрема, 3 (три) лица правници, 1 (еден) психолог, 1 (еден) педагог, 1 (еден) книговодител, 1 (еден) социолог, и 5 (пет) социјални работници.

Во рамки на Центарот нема посебни одделенија, ниту пак материјалните давања се одвоени од стручната работа. Единствено направена е неформална поделба меѓу вработените, односно формирани се тимови по областите за старателство, семејно насилство и посвојување. Секој од тимовите има по еден координатор, додека педагогот, психологот и правниците се вклучени во рамки на секој од тимовите и за сите области.

Надлежните не известија дека повремено и според потребите се организираат семинари од страна на министерството и од Заводот за социјални дејности (вонатамошниот текст Заводот). Сепак сметаат дека нема доволно стручни обуки за вработените, поради што нема доволно познавање на проблематиката особено за педофилија, како и за работа со зависници од дрога.

Како резултат на недоволноста од стручни обуки, не се прават ротации на вработените од едно одделение во друго (во случајот од еден тим во друг), поточно нема ротации во делот на стручната работа. Единствено во однос на социјалната помош се вршат територијални ротации на вработените на секои две до три години (понекогаш и повеќе).

Нема воспоставено систем на награди и казни за вработените. Надлежните укажаа на потребата за дополнителни вработувања, најмалку на уште еден социјален работник и еден психолог.

Зградата во која е сместен Центарот е изградена во 1987 година, истата е стара и во лоша материјална состојба. Во склоп на Центарот има 10 (десет) простории, но истите се многу мали и недоволни за ефикасно вршење на работните задачи.

Исто така, во рамки на Центарот нема посебна просторија за остварување на видувањата на родителите со децата, ниту просторија за работа на странки од областа на семејното насилство, трговијата со луѓе, малолетничка деликвенција и слично. Меѓу другото, нема ниту посебна просторија за архивирање на предметна документација, оттука секој

Анализа I Правата на децата и граѓаните низ призмата на економско социјални

вработен сам ги чува предметите. Во однос на техничката опрема изразија незадоволство бидејќи истата била стара, дотраена и слабо функционална.

Како резултат на сето тоа, надлежните укажаа дека се соочуваат со голем проблем по однос на ова прашање. Имено, истите посочија, а и се констатираше итната и неодложна потреба за комплетно реновирање на просторните услови во кои се сместени и секојдневно ги извршуваат своите работни задачи, како и потребата за снабдување со нова техничка опрема или дополнување на постојната.

Центарот ги покрива териториите на Општина Кочани, Општина Зрновци и Општина Чешиново-Облешево во кои се населени околу 50 000 жители. Во моментот на посетата бројот на корисници на социјална помош изнесувал приближно 1500 лица, од кои приближно 400 лица биле Роми.

Во Центарот нема инсталирано програма за електронско ажурирање на податоците. Нема посебно одделение за работа со правата од материјална природа, така што сите вработени работат на оваа проблематика.

Во врска со прашањето дали надлежните сметаат дека правата поврзани со материјалните средства ја оптоваруваат работата на центрите, па оттука дали истите би требало да останат во негов домен, надлежните се изјаснија дека не би било добро материјалните давања да бидат надвор од доменот на Центарот, но сепак повеќе од потребно е оваа проблематика да биде одвоена од стручната работа на Центарот во посебно одделение.

Посета на корисниците на материјалните примања се вршеле редовно, обично два пати на ниво на една година, меѓутоа во случај на потреба посетите биле и почести. Од вршените посети, досега не биле констатирани било какви проблеми во остварувањето на правата.

4. Центар за социјални работи во Куманово

Во рамките на Центарот во моментот се вработени вкупно 60 лица, од кои 7 лица се правници а останатите се педагози, социолози, социјални работници, психолози и административни работници, но според тврдењата на директорката овој број на вработени лица е недоволен а постои и дефицит од социјални работници, профил кој е најпотребен за работата на Центарот, односно во одделението за социјално исклучени. Неколкупати писмено се обратиле до министерството за вработување на соодветен кадар за потребите на Центарот меѓутоа на истото било негативно одговорено.

Во рамките на Центарот се формирани повеќе одделенија: одделенија за општи и заеднички работи, одделение за малолетничка деликвенција, одделение за брак

и семејство, трговија со луѓе, одделение за остварување на права од социјална заштита.

Во рамките на Центарот е формирано и ново т.н. истурено одделение во чиј делокруг на работа влегуваат работите поврзани со остарување на правата од социјална заштита/парична помош, односно доставување документи, обработување на податоци, теренска работа, донесување на решение за остварување на правата и сл. Ова одделение е многу корисно бидејќи ја олеснува целокупната работа на Центарот.

Вработените во Центарот често пати посетуваат различни обуки организирани од страна на министерството и Заводот меѓутоа истите немаат посебни обуки за препознавање на жртви од сексуална злоупотреба, педофилија, семејно насилство и трговија со луѓе. Во 2007 год. дел од вработените посетувале обука во Италија поврзана со деинституционализацијата.

Последната ротација на вработените во центарот била извршена пред еден месец, односно вработените биле распределени од едно во друго одделение.

Во поглед на прашањето на системот на награди и казни, дали истиот е воспоставен во рамките на Центарот и како тој функционира, директорката на Центарот не извести дека немаат посебен систем, односно дека самата плата претставува и награда за вработениот а во поглед на казните се применуваат законските решенија.

Центарот се наоѓа во зграда која се користи и од Агенцијата за вработување во Куманово. Во подрумскиот дел на зградата се наоѓа Дневниот Центар за лица кои употребуваат дроги и други психотропни супстанции. Центарот не располага со доволен број на канцеларии па поради тоа постои пренатрупаност (по тројца вработени во канцеларија). Во периодот кој следува ќе им бидат отстапени дополнителни 3 канцеларии/простории.

И покрај бројните донации техничката опрема која ја поседува Центарот е недоволна за да ги задоволи потребите на сите вработени, односно имаат дефицит од компјутери потребни за извршување на секојдневните работни задачи на вработените, па не секој вработен има свој компјутер.

Во моментот не постојат посебни простории во кои би се остварувале видувања со родителите на децата, жртвите од семејно насилство, трговија со луѓе, малолетничка деликвенција, па доколку постои потреба за видување тогаш истите се одвиваат насамо со вработеното лице во неговата канцеларија. Бројот на жители на подрачјето на кое се простира Центарот за социјални работи во Куманово изнесува 15.000, при што се опфаќа територијата на Куманово, старо Нагоричане и Липково.

Во поглед на бројот на формуларите потребни за

стекнување на правата од социјална заштита, надлежните сметаат дека е преобемна и често пати странките се изложуваат на дополнителни трошоци.

Центарот сеуште нема инсталирано нов програм за електронско ажурирање на податоци иако било најавено од страна на Министерството дека таков програм треба да профункционира.

5. Центар за социјални работи во Скопје

Во рамките на Центарот направена е поделба на 5 одделенија: одделение за брак и семејство; одделение за лица со пречки во развојот; одделение за старателство; одделение за деца и млади; одделение за општи и аналитички служби

Во однос на стручната служба, од страна на вработените добивме информација дека по неколку вработени делат канцеларија, има по еден компјутер на 3 лица и просториите во кои работат оние стручни лица кои се сместени само по еден во канцеларија, се премногу тесни и неизводливо е да се работи со нив посебно со поголем број на странки. Според вработените тоа е причината поради која е почнато со целодневна работа од 1 мај 2009 год. Има посебно деташирани социјални работници од областа на трговија со луѓе.

Како проблем кој ни го предочија беше потребата од докомплетирање на возниот парк. Во моментот имаат 5 возила од кои само 2 работат и се користат за потребите на дневниот центар и шесте подрачни одделенија. Тоа според вработените е една од причините поради кои не се вршат контроли и не се разговара со семејствата и странките во домашна средина, туку се чека тие да дојдат кај нив.

Салата која е прилагодена за остварување на видувањата – скрининг стаклото не е прилагодено за таква употреба, децата може да видат дека некој ги набљудува

6. Центар за социјални работи во Струмица

Центарот брои вкупно 17 вработени со Договор за вработување на неопределено време. Исто така има 5 лица кои се вработени со Договор на определено време како и три лица волонтери. Во истиот се работи во тимови по области (пр. брак и семејство и семејно насилство). Надлежните ја изразија потребата од проширување на стручниот кадар што го наложуваат самите надлежности и обемот на работа, бидејќи центарот опслужува 4 (четири) општини со 12 илјади жители, за што според него се потребни околу 26 вработени лица. Во однос на просторната опременост, Центарот располага со 8 простории но за нормално функционирање според надлежните потребни се уште 4-5 простории. Исто така на Центарот му недостига архива додека техничката опременост е на задоволително ниво.

Паричните давања од социјалните права се одвоени во

посебно одделение во кое работат 5 лица. Согласно мислењето на директорот, материјалните примања за социјална помош не треба да бидат во надлежност на Центрите за социјална работа бидејќи поради преоптовареност со истите трпи стручната работа на тимовите.

7. Центар за социјални работи во Тетово

Центарот брои вкупно 44 вработени. Во однос на стручната служба, од страна на претставникот на центарот добивме информација дека секој има своја канцеларија за работа и истата е целосно технички опремена. Има двајца деташирани социјални работници од областа на трговија со луѓе.

Како проблем кој ни го предочија беше потребата од интернет за сите компјутери и обезбедување на објектот. Во центарот има голема сала, но истата не е прилагодена за остварување на видувањата или други активности

8. Центар за социјални работи во Штип

Центарот брои вкупно 16 вработени заедно со директорот на неопределено време како и 15 вработени на определено време. На неопределено време имаат 3 правници, 5 социјални работни, 2 психолози, 1 педагог, 2 економисти со средно и 1 економист со вишо и 2 администрација. На определено време се вработени 2 социјални работни, 1 психолог, 1 дефектолог, 4 медицински сестри за потребите на Дневниот Центар за деца со посебни потреби, 1 социолог за потребите на Центарот за зависници, каде се сместуваат деца од 15 – 17 годишна возраст.

Во однос на стручната служба, од страна на директорот бевме известени дека имаат потреба од проширување на работните простории. Има деташиран социјален работник од областа на малолетничка деликвенција. Центарот располага со службено возило кое е старо, но во функционална состојба.

IV. СТРУЧНА РАБОТА НА ЦЕНТРИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА РАБОТА

1. Центар за социјални работи во Битола

Во Центарот не известија дека се работи со жртвите на сторено кривично дело и со нивните семејства, истите се контактираат од страна на центарот за што се и законски обврзани. Работата се одвива во тимови.

Немаат голема пракса на работа со семејства на лица зависници од дрога и алкохол и истите ги поврзуваат со работа на предметите од семејно насилство. Зависниците најчесто ги упатуваат во психијатриската болница во Демир Хисар додека посебно не се работи со зависници или семејства на зависници од алкохол.

Анализа I Правата на децата и граѓаните низ призмата на економско социјални

Досега немале случај на педофилија но надлежните сметаат дека Центрите за социјална работа се крајната алка за решавање на проблемите. Исто така, наведоа дека имаат слаба соработка со училиштата на територија на општина Битола.

Помалку или воопшто не работат на прашањето на превенција на проблемите од нивна надлежност. Во рамки на Центарот функционира и дневен центар за деца со посебни потреби (надвор од просториите на центарот) кој ја опфаќа најтешката категорија на деца со посебни потреби. Центарот располага и со Шелтер центар за жртви на семејно насилство. Тоа се два станови кои се опремени за прием на лица на кои им е потребна помош. Немаат голем број на вакви случаи.

Центарот работи со шест (6) згрижувачки семејства во Битола, едно (1) во Демир Хисар и три во Прилеп, додека има 42 деца кои се сместени кај блиски сродници кои се јавуваат како нивни старатели. Комплетен стручен тим работи со згрижувачките семејства на нивна обука, активност што според директорката е особено интензивирана во последно време. За прашањата од областа на посвојување и старателство работи комплетен стручен тим.

Во извршувањето на стручната работа, стручниот тим изготвува индивидуален план за работа за сите странки, но ова е пракса која започнува да се спроведува. Стручниот персонал од Центарот ги посетува обуките на различни теми организирани од страна на Министерството за труд и социјална политика и НВО секторот.

2. Центар за социјални работи во Велес

Работата на Центарот е поделена на неколку одделенија и тоа: 1. одделение за општи и заеднички работи; 2. одделение за семејство и правна заштита на децата и семејството (оддел за брак и семејство = тука спаѓаат одделението за трговијата со луѓе и малолетничка деликвенција, оддел за старателство, оддел за деца и младинци посвојување, оддел за лица со психички недостатоци); 3. одделение за социјално исклучени лица и непосредна социјална заштита (социјална парична помош, постојана парична помош и парични надоместоци за помош од друго лице, детскиот додаток, посебниот додаток и родителскиот додаток); 4. Дневен центар за лица со интелектуална или телесна попреченост; 5. Клуб за стари и возрасни лица Чешка (со проширување во Богомила, а во припрема за пуштање е и кујната); 6. Дневен Центар за стари и возрасни лица (со Народни кујни во Велес и во Чашка),

Во однос на стручната работа се работи во тимови по области, но поради недостигот на некои профили не секогаш тимот е целосно комплетиран. Во извршувањето на стручната работа стручниот тим работи согласно план

за индивидуална работа со корисникот, кој како формулар им е доставен од 2007 година, согласно наод и мислење на тимот, и со извештај со заклучок од стручниот тим, кои како документи/формулари се препорачани од страна на извршните и надзорните органи на Министерството за труд и социјална политика и Заводот за социјални дејности. Се работи со жртвите на сторено кривично дело и со нивните семејства како во текот на постапката така и после завршувањето на судската постапка.

Имаат добра соработка со Министерството за внатрешни работи (МВР); Основно јавно обвинителство (ОЈО) здравството, училиштата, невладиниот сектор, кои воедно и пријавувале случаи до Центарот. Се прават обуки само за одредени теми, како за згрижувачките семејства, семејното насилство, малолетничка деликвенција и трговија со луѓе. Други обуки немало подолг временски период особено од областа на педофилијата или сексуалната злоупотреба.

По потреба се врши и ротација на вработените, но истото не се прави со решение. Последната ротација била извршена во јуни 2007 година, кога биле променети и новите правилници и новите предвидени норми.

Во рамки на Центарот за социјална работа функционира и дневен центар за деца со посебни потреби и дневен центар за стари и возрасни лица. Во Велес има згрижувачки семејства, вкупно околу 9 семејства, не се во голем број, но со истите се работи во канцелариите на Центарот, а децата кои треба да бидат згрижени во принцип ги препраќаат во Прилеп и Крушево.

Центарот има барања за посвојување на деца од страна на посвоители. Центарот работи и со згрижувачките семејства и со посвоителите. Со згрижувачките семејства може и групно, а со посвоителите индивидуално, како пред постапката за посвојување така и после посвојувањето

Во однос на материјалните давачки во центарот постои посебно одделение во кое работат посебни вработени. Само еднаш во годината на оваа проблематика работат сите вработени, а тоа е во периодот на обнова на документи. На крајот на секој месец се врши пријавување на корисниците на социјална помош. Два пати годишно се врши увид на документите по потреба и нови увиди.

Во Центарот функционира интерното оценување, така да има казни, но за жал нема награди. Стручниот тим со жртвите работи и групно и индивидуално, како и со членовите на семејството

Во склоп на Центарот нема Дневен Центар за зависници од дрога, но има дискусија за отворање на таков центар во таа подрачје., а исто така нема ни Дневен Центар за семејно насилство, но сметаат дека има потреба од постоење и отворање на таков.

3. Центар за социјални работи во Кочани

Надлежните не известија дека работат со жртви и сторители на кривични дела, повеќе од аспект на советување, меѓутоа нема посебно формирани тимови за таа цел. Тимови од оваа област се формираат кога постои потреба за таа цел во конкретен случај, при што секогаш првиот контакт се воспоставува од страна на координаторот на тимот.

Во секој случај, надлежните изразија незадоволство поради недостаток на обуки за овој вид стручна работа, на што се должи и минималното познавање на стручната материја во овој дел.

И работата со семејствата на зависници од дрога и алкохол се остварува на ист начин како и во случајот со жртвите и сторителите на кривични дела, но сепак истакнаа дека бројот на корисници на овој вид помош е минимален. Истакнаа дека и за овој вид на стручна работа кадарот не е доволно обучен.

Во околината на Центарот има Шелтер центар за жртви на семејно насилство кој има капацитет за 5 (пет) до 6 (шест) лица, кој постои од 2004 година. Во истиот, периодот на сместување може да изнесува најмногу 6 месеци. Нема никакви други видови на дневни центри, за што изразуваат големо незадоволство но и подготвеност да соработуваат на планот на промена на оваа состојба.

За работа со згрижувачките семејства постои неформално формиран работен стручен тим. Додека пак, за работата со посвоителите ангажирано било само едно лице од вработените, кое претходно посетувало обука за посвојување. При работата со корисниците на социјална помош, тимовите секогаш изготвувале индивидуални планови за работа со конкретниот корисник.

4. Центар за социјални работи во Куманово

Центарот преку своите посебни одделенија работи со жртвите од кривично дело како и нивните семејства но не и со самиот сторител. Исто така во рамките на Центарот нема посебно тело кое работи со жртвите од сексуална злоупотреба односно педофилија, бидејќи како што наведоа надлежните во Центарот, не постои законска одредба која ги обврзува на истото. Тие наведоа и дека пречка за работа со жртвите од педофилија е и самото семејство кое честопати се изолира и несака јавно да го изложува случајот.

Во рамките на одделението за малолетничка деликвенција посебно се работи со малолетниците како и нивните семејства. Во Куманово исто така постои и шелтер центар кој работи со жртвите од семејно насилство, чиј што број во последниве неколку години постојано се зголемува. Меѓутоа според мислењата на директорката истиот би требало да се дислоцира во друг град се со цел да се заштити жртвата и

нејзиниот идентитет.

Центарот работи и на полето на посвојување меѓутоа работата е намалена од причина што немаат деца за посвојување а секојдневно пристигнуваат многубројни барања. Истиот проблем го имаат и во врска со згрижувачките семејства кои се малобројни бидејќи не постои интерес за истото од страна на населението. Меѓутоа Центарот не располага со посебно одделение или пак тим кој ќе работи со зависните од алкохол и со нивните семејства.

Во рамките на центарот за социјални работи функционира и Дневен центар за улични деца - деца на улица во кој во моментот се сместени 24 деца. Секојдневно се повеќе и повеќе расте интересот за овој Дневен Центар меѓутоа недостасува простор за сместување на истите. Во Дневниот Центар работат дефектолог, педагог, психолог, 2 медицински сестри, социјален работник, наставник по одделенска настава како и возач, односно тука имаат целосен тим.

Бројот на корисници на материјални примања преку Центарот изнесува 6000 лица. Во рамките на Центарот е формирано ново одделение чија што задача се токму правата од материјалната природа, односно ова одделение работи на прием на барања, испитување на состојбата на терен (посета во домовите, условите на терен и сл.), изготвуваат записник, носат решенија. Посетата на корисниците на правата во нивите домови се прави по потреба, но теренската работа е отежната поради немањето доволно исправни возила. Старите корисници на материјални примања вршат обновување на своето барање два пати годишно.

Правата поврзани со добивањето на материјалните средства порано се остварувале во рамките на Заводот за вработување па поради тоа надлежните сметаат дека би било подобро постапката за остварување на овие права повторно да биде префрлена во рамките на Заводот со што би се олеснила работата на Центарот а сето тоа би допринело да се подигне квалитетот на другите услуги кои се даваат во рамките на центарот.

5. Центар за социјални работи во Скопје

Во однос на стручната работа се работи во тимови, но поради недостигот на некои профили не секогаш тимот е целосно комплетиран. Се работи со жртвите на сторено кривично дело и со нивните семејства како и со зависниците од дрога, а немаат евиденција и воопшто не се работи со зависници од алкохол. Во Тетово постои служба за метадонска терапија и со зависниците од дрога се работи и со нивните семејства и во центарот и во нивните домови.

Не добиваат секогаш повратна информација од судот и од Министерството за внатрешни работи за конечниот исход на постапката, како би можеле да водат евиденција за

Анализа I Правата на децата и граѓаните низ призмата на економско социјални

сторителите и жртвите на одредени кривични дела. Центарот има соработка со судот за браќо-разводни постапки и малолетничка деликвенција.

Се прават обуки само за одредени теми, како за семејното насилство и трговијата со луѓе. Други обуки немало подолг временски период а особено од областа на педофилијата или сексуалната злоупотреба.

Во Скопје е отворен Шелтер центар за жртви на семејно насилство. Во однос на материјалните давачки, формирани се 6 подрачни единици за материјални давачки Гази Баба, кисела Вода, Чаир, Шуто Оризари, Карпош и Центар, така што тие воопшто немаат контакт со тој дел. Во извршувањето на стручната работа, стручниот тим изготвува индивидуален план за работа за сите странки.

6. Центар за социјални работи во Струмица

Во Центарот малку се работи со жртвите на сторено кривично дело и со нивните семејства, потребно е продлабочување на праксата на тоа поле. Во рамките на Центарот функционира и посебно одделение за брак и семејство. Исто така во рамките на Центарот се наоѓа и еден дневен центар за прифат на лица зависници од психотропни супстанции каде освен со зависниците не се работи со нивните семејства. Бевме известени дека во план е отворање и на други видови на дневни центри.

Помалку или воопшто не работат на прашањето на превенција на проблемите од нивна надлежност, ниту пак вршат истражувања на терен поради недостатокот на човечки потенцијал и соодветни служби. На увид задолжително излегуваат за потребите на предметите поврзани со материјалните примања на корисниците.

Центарот располага и со Шелтер центар за жртви на семејно насилство. Тоа се еден стан опремен за прием на лица на кои им е потребна помош, каде ги сместуваат во период од шест месеци. Немаат голем број на вакви случаи, во текот на 2008 година имало 18 случаи за семејно насилство (1 жртва е сместена во шелтер центарот, за три од случаите е покрената постапка а со другите се работело советодавно со акцент на правата на децата). Центарот работи со едно згрижувачко семејство кое било предмет на едукација од страна на Министерството и Заводот.

Освен вработените во одделението за материјални примања од социјалните права, сите останати вработени работат на сите области без потесна специјализација или одделни тематски тимови. За прашањата од областа на посвојување и старателство работат стручните вработени.

7. Центар за социјални работи во Тетово

Во однос на стручната работа се работи во тимови,

но поради недостигот на некои профили не секогаш тимот е целосно комплетиран. Се работи со жртвите на сторено кривично дело и со нивните семејства како и со зависници од дрога, додека немаат евиденција и воопшто не се работи со зависници од алкохол. Во Тетово постои служба за метадонска терапија и со зависниците од дрога се работи и со нивните семејства и во центарот и во нивните домови. Не добиваат повратна информација од судот и од Министерството за внатрешни работи за конечниот исход на постапката, како би можеле да водат евиденција за сторителите и жртвите на одредени кривични дела.

Се прават обуки само за одредени теми, како за семејното насилство и трговијата со луѓе. Други обуки немало подолг временски период а особено од областа на педофилијата или сексуалната злоупотреба. Потребно е според нив и обука од областа на бракот и семејството.

Во рамки на Центарот функционира и дневен центар за деца со посебни потреби (сместен во една од градинките во Тетово) кој во моментот го посетуваат 25 деца и возрасни од различна возраст. Центарот не располага со Шелтер центар за жртви на семејно насилство. Истите се сместуваат во шелтер центарот во Скопје, иако поради брзиот пораст на семејното насилство потребно е отворање на центар и во Тетово. Во Тетово нема згрижувачки семејства.

Во однос на материјалните давачки во центарот постои посебно одделение во кое работат 7 социјални работници, 2 социолози и 1 правник. Само еднаш во годината на оваа проблематика работат сите вработени, а тоа е во периодот на обнова на документи. Во извршувањето на стручната работа, стручниот тим од почетокот на 2009 год. изготвува индивидуален план за работа за сите странки.

8. Центар за социјални работи во Штип

Во принцип работата на Центарот е поделена на неколку одделенија и тоа: 1. административно техничко одделение (за администрацијата, финансиите, архива и благајна); 2. Стручно одделение (социјална помош, материјалните права, малолетничка деликвенција, брак и семејство, старателство, посвојување, згрижувачки семејства).

Во однос на стручната работа се работи во тимови по области, но поради недостигот на некои профили не секогаш тимот е целосно комплетиран. Во извршувањето на истата стручниот тим работи согласно план за индивидуална работа со корисникот. Се работи со жртвите на сторено кривично дело и со нивните семејства како во текот на постапката така и после завршувањето на судската постапка. Имаат добра соработка со МВР; ОЈО, здравството, училиштата, невладиниот сектор, кои воедно и пријавувале случаи до Центарот.

Се прават обуки само за одредени теми, како за родовата рамноправност и малолетничка деликвенција. Други обуки немало подолг временски период а особено немало обуки од областа на педофилијата или сексуалната злоупотреба.

По потреба се врши и ротација на вработените, но истото не се прави со решение. Во рамки на Центарот функционира и дневен центар за деца со посебни потреби (сместен во една од градинките во Штип) и Центар за превенција од алкохол и дрога. Нема евиденција за бројот на случаи за алкохолизам, а во моментот на посетата имаше регистрирано 37 случаи на зависници на дрога.

Во Штип нема згрижувачки семејства, а децата кои треба да бидат згрижени во принцип ги препраќаат во Прилеп и Крушево, каде во моментот беа згрижени 16 деца. Од Центарот биле сместени деца во државни институции, Ранка Милановиќ, 11 Октомври. Имаат посвоители со кои се работи во канцелариите на Центарот.

Во однос на материјалните давачки во центарот постои посебно одделение во кое работат 2 социјални работници и 1 правник. Само еднаш во годината на оваа проблематика работат сите вработени, а тоа е во периодот на обнова на документи. Во Центарот нема интерно оценување, ниту пак пропишани правила за внатрешно оценување на работата на вработените.

Во однос на проблематиката на посвојувањето, меѓу Центрите има поделено мислење за ефикасноста на работата на Комисијата за посвојување како и за потребата од нејзиното укинување или измени во целокупната постапка на посвојување.

V. СОЦИЈАЛНА ПРЕВЕНЦИЈА

1. Центар за социјални работи во Битола

Во однос на информирање на граѓаните за работата и активностите на Центарот била организирана трибина за згрижувачките семејства за што имало и видео спот кој се прикажувал на телевизија и радио со што се планира да се продолжи. Исто така имало и се планира и во иднина да има печатени флаери за згрижувачките семејства за што во план е да се користат и промоторите на Владата.

Во Центарот се задоволни од соработката со останатите центри за социјална работа како и со Министерството за труд и социјална политика и сите останати институции (МВР, ОЈО и др.) Се соочуваат со проблем при сместувањето на лица во судското одделение во Демир Хисар каде истото е преполно и нема доволен капацитет. Центарот е предмет на редовен инспекциски надзор како и по барање на одредени странки, кои даваат забелешки со што според директорката се придонесува за подобрување на работата.

2. Центар за социјални работи во Велес

Во однос на информирање на граѓаните за работата и активностите на Центарот, по иницијатива на Центарот преку определени стручни работници има соработка со училиштата и држат предавања за зависност од дрога, при што се делат и брошури со кои располага во моментот Центарот.

Во Центарот се задоволни од соработката со останатите центри за социјална работа како и со Министерството за труд и социјална политика. Центарот има соработка со институциите од областа на здравството и образованието, кои го известувале истиот за проблеми воопшто. Исто така има соработка со општината и локалните подрачни единици на здравството, ОЈО, судот и полицијата. За малолетничките заштитни мерки добивале повратни информации од судот. За предметите од семејно насилство не добиваат повратен одговор

Центарот е предмет на редовен инспекциски надзор. Од страна на Заводот имале забелешка во однос на изготвувањето на индивидуалните планови и наодите и мислењата.

3. Центар за социјални работи во Кочани

Поради малиот број на вработени, а големиот обем на работа, надлежните не известува дека не работат на полето на социјална превенција. Исто така, не преземаат конкретни мерки со цел поголема информираност на граѓаните. Во принцип, сите грѓани за можноста за остварување на социјални права се информирале на шалтер и преку огласната табла.

Во врска со прашањата за соработка со останатите институции, напоменаа дека соработка со другите Центри за социјална работа остваруваат по потреба за одреден случај, додека соработката со Министерството за труд и социјална политика е релативно добра.

Исто така, соработката со други органи (МВР, ОЈО...) се одвива без никакви проблеми, при што во случај на проблем појавен за време на неработни денови сепак има брза рекација од нивна страна на барање на Центарот.

Инспекција и надзор над работата на Центарот за социјална работа во Кочани редовно се вршела еднаш годишно и тоа од страна на Заводот за стручна работа, социјална инспекција, како и од управна и финансиска инспекција.

4. Центар за социјални работи во Куманово

Центарот за социјални работи не превзема активности за информирање на граѓаните за теми поврзани со социјалната заштита и семејствата ниту пак за проблемите во овие

Анализа I Правата на децата и граѓаните низ призмата на економско социјални

рамки. Соработува со училиштата, ОЈО, Судот, Казнено поправните домови, Воспитно поправните домови и сл.

Инспекцискиот надзор се врши од страна на Министерството за труд и социјална политика како и Заводот за социјални дејности. Меѓутоа надзор се врши и од Државната ревизија и Управната инспекција. Нивните забелешки се најчесто за стручноста и квалитетот на работењето.

5. Центар за социјални работи во Скопје

Во однос на информирање на граѓаните за работата и активностите на Центарот, не добивме информација дали Центарот има такви активности.

Во Центарот се задоволни од соработката со останатите центри за социјална работа како и со Министерството за труд и социјална политика и сите останати институции (МВР, ОЈО и др.), имаат соработка со Министерството за здравство кое ги известува, а на пријави според нивните наводи реагираат. Центарот е предмет на редовен инспекциски надзор.

6. Центар за социјални работи во Струмица

Во однос на информирање на граѓаните за работата и активностите на Центарот многу малку се служат со кампањи или информативни материјали, најчесто ги користат оние на централната власт.

Во Центарот сметаат дека соработката со останатите институции (МВР, ОЈО и др.) треба да биде од помалку формален карактер поради сензитивноста на предметите кои ги работи Центарот како и потребата од итно постапување во голем дел од нив.

Центарот е предмет на редовен инспекциски надзор како и по барање на одредени странки, кои даваат забелешки со што се придонесува за подобрување на работата.

7. Центар за социјални работи во Тетово

Во однос на информирање на граѓаните за работата и активностите на Центарот, одделението за малолетничка деликвенција соработува со училиштата и држат предавања за зависност од дрогата. Распределени се брошури за семејно насилство во некои од училиштата.

Во Центарот се задоволни од соработката со останатите центри за социјална работа како и со Министерството за труд и социјална политика и сите останати институции (МВР, ОЈО и др.)

Центарот е предмет на редовен инспекциски надзор. Како забелешка од страна на Министерството им било препорачано почесто да се излегува на терен, а од страна на Заводот за социјални дејности имале забелешка во однос на изготвувањето на индивидуалните планови.

8. Центар за социјални работи во Штип

Во однос на информирање на граѓаните за работата и активностите на Центарот, по иницијатива на Центарот преку определени стручни работници има соработка со училиштата и држат предавања за зависност од дрогата., при што се делат и брошури со кои располага во моментот Центарот.

Во Центарот се задоволни од соработката со останатите центри за социјална работа како и со Министерството за труд и социјална политика. Полицијата не ги известувала по службена должност за случаите за семејно насилство.

Центарот е предмет на редовен инспекциски надзор. Како забелешка од страна на Министерството им било препорачано почесто да се излегува на терен, да се изврши попис на стварите и детална обработкана предметите, а од страна на Заводот за социјални дејности имале забелешка во однос на изготвувањето на индивидуалните планови и наодите и мислењата.

VI. ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРИСТАПОТ ДО СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Нивната цел е да се олесни пристапот до социјална помош за оние лица кои ги исполнуваат условите на правото на овие придобивки, но се соочуваат со тешкотии во афирмација на нивните права. Тие се:

1. Јакнење на капацитетите на центрите

Зајакнување на капацитетот на Центрите за социјална работа преку вработување на дополнителен кадар и нивно стручно усовршување.

Формираните на тела за социјална заштита и социјалните услуги треба да бидат прилагодени на потребите на корисниците на овие услуги. Распределба на надлежностите помеѓу различни органи и услуги треба да се јасно утврдени. Социјалните тела за заштита и социјалните услуги кои тие ги даваат треба да бидат прилагодени особено на потребите на лицата во ситуација на изолација. Просториите на органите за социјална заштита и услуги треба да се стават на располагање на сите (на постари лица, лица со хендикеп, лица со мали деца), а работното време треба да се организира и да се земат во предвид различните потреби на корисниците.

2. Дополнителна и континуирана обука на стручниот кадар за специфични теми за работа во стручни тимови по области

Функционирање на органите за социјална заштита и социјалните услуги треба да биде насочено кон потребите на нивните корисници. Начинот на кој најзагрозените лица се примени, е од клучно значење, бидејќи нивната доверба

во институцијата зависи од добиениот третман, вработените треба да бидат обучени за потребните стручни и интерлични вештини.

Обуките на вработените треба да се фокусираат на одделни тематски области како што е работа со жртви и сторители на семејно насилство, сексуална злоупотреба и педофилија, трговија со луѓе и слично. Вработените треба да бидат обучени и особено сензитивни за прашањата на дискриминација и особено свесни за потребите на лицата во ситуација на изолација. Информирањето на стручниот кадар за светските трендови ќе придонесе за зголемување на ентузијазмот и желбата за соодветно навремено решавање на прашањата.

3. Мобилност на персоналот со работа на терен и нивно превентивно делување за спречување на проблемите

Потребна е поголема присутност на стручните тимови на терен како навремено би се запознале и би изградиле појасна слика за одредени проблеми со цел истите ефикасно и навремено да бидат санирани. Исто така неопходен е ангажман и волја за превентивно делување и спречување на одредени појави што стручниот тим може да го постигне преку советување и комуникација со странките, активно следење на состојбите и решителна и навремена реакција.

4. Достапност до Центрите 24 часа во итни случаи (дежурна служба)

Согласно природата и сензитивноста на работата која е во надлежност на Центрите за социјална потребна е достапност и отвореност на службите.

5. Издвојување на материјалните примања за социјална помош надвор од надлежноста на Центрите за социјална работа

Согласно добиените податоци од истражувањето еден од проблемите со кои се соочуваат сите центри низ државата е големиот обем на корисници на услуги наспрема малиот број на вработени. Поради преокупираност на персоналот со социјалните права од материјална природа трпи стручната работа со лицата на кои им е потребна стручна помош. Затоа Хелсиншкиот Комитет Апелира да се изнајде начин како материјалните примања ќе се издвојат од надлежност на Центрите за социјална работа како истите би можеле повеќе да се посветат на стручната работа.

6. Опремување на посебни простории за работа со жртви на семејно насилство, на сексуална експлоатација и остварување на видувањата на децата со своите родители

Самата природа на работата со жртви од овие области подразбира работа во засебни простории, што е минимален технички услов за успех во работата.

7. Воспоставување на посебен систем за прибирање и анализа на податоците поврзани со секојдневните области на работа на Центрите за социјална работа (на национално и на локално ниво)

8. Опремување со дополнителни технички средства и простор на ниво на центрите, како и функционални и исправни службени возила,

9. Да се укине погрешната примена на законот во однос на задолжителното пријавување, еднаш месечно, на корисникот на услугите на центрите

10. Развивање на партнерството и ефективна соработка на дневна основа меѓу органите за социјална заштита и другите јавни институции како меѓу себе така и со граѓанското општество

Партнерство мора да биде сфатена во нејзината широка смисла: партнерство со организациите што ги претставуваат граѓанското општество, локалните власти, социјални партнери, приватниот сектор, и партнерство со правно лица со цел да се промовира учество и поддржување.

11. Транспарентност во работата проследена со континуирано дистрибуирање на информации до граѓаните,

Јавноста треба да ги имаат сите потребни информации на располагање за социјалните придобивки и социјалните услуги. Ширењето на информации треба да биде дел од концепцијата на ефикасна политика за информирање на јавноста. Дистрибуирањето на информации (брошуриза целото население, телевизиски реклами, слободни телефонски броеви, отворени денови, итн) треба да се однесува на сите лица кои имаат права и на кои треба да им се олесни нивното остварување. Таквите информации би требало да биде достапни во неколку јазици и да бидат прилагодени на лицата со посебни потреби. Кога информациите се дистрибуираат во форма на брошури тие треба да бидат напишани на јасен и прецизен јазик и редовно да се ажурираат.

[1] Европската социјална повелба оддел I член 14 – „Секое лице има право да ги користи услугите на службите за социјални грижи...“

[2] Европската социјална повелба оддел II член 14 – „Право на помош од службите за социјални грижи со цел да обезбедат вистинска примена на правото на помош од службите за социјални грижи. Страните-договорнички се обврзуваат:

1. да поттикнуваат формирање или да формираат служби кои ќе користат методи својствени на социјалната работа и кои ќе придонесуваат за благоостојбата и развојот на поединците и групите во заедницата, како и за нивно прилагодување кон општествената средина;

2. да го поттикнуваат учеството на поединци и на доброволни или други организации во формирањето или поддршката на тие служби.“

[3] Европската социјална повелба и Ревидираната социјална повелба се однесуваат на фундаменталните социјални права, какви што се правото на работа, слободата на здружување, правото на колективно преговарање, правото на безбедни и здрави услови за работа, правото на соодветни простории за стручна обука, правото на социјално осигурување, правото на социјална и медицинска помош, правото на примања од социјалните служби и правото на работниците мигранти на заштита и помош.

[4] Европската конвенција за човекови права ги опфаќа фундаменталните граѓански и политички права, какви што се: слободата од тортура, правото на фер судење и слободата на говорот.

Враќање на политички мотивираните судења

Прифаќајќи го во целост Обвинителниот акт, Судот ги забиколил фактите кои недвосмислено одат во прилог на обвинетите, а поради фактот дека Јован Андонов и особено Васил Тупурковски се познати јавни личности и подолго време во минатото биле присутни на политичката сцена не може да се одбегне и впечатокот дека целиот случај е политизиран. Со ваквото занемарување на фактите, односно пристрасно прифаќајќи го обвинението, Судот формално, на драстичен начин ги повредил основните човекови права на обвинетите, неовозможувајќи им фер судење.

Обвинението, судењето и пресудата против Васил Тупурковски (за „злоупотреба на службената положба и овластување од чл. 353 ст.3 во врска со ст.1 и во врска со чл.22 и чл.45 од КЗ“) и Јован Андонов (за „злоупотреба на службената положба и овластување од чл. 353 ст.3 во врска со ст.1 и во врска со чл.22 од КЗ“) отворија многу дилеми кои создаваат доволно простор за сомневање дека станува збор за процес во кој фактори вон од правосудството одиграле пресудна улога во донесувањето на пресудата од страна на Основниот суд Скопје I. Имено, во целиот процес не може да се избегне сознанието дека прифаќајќи го во целост Обвинителниот акт, Судот ги забиколил фактите кои недвосмислено одат во прилог на обвинетите, а поради фактот дека Јован Андонов и особено Васил Тупурковски се познати јавни личности и подолго време во минатото биле присутни на политичката сцена не може да се одбегне и впечатокот дека целиот случај е политизиран. Со ваквото занемарување на фактите, односно пристрасно прифаќајќи го обвинението, Судот формално, на драстичен

начин ги повредил основните човекови права на обвинетите, неовозможувајќи им фер судење.

I. Факти

Според Обвинителниот акт КО.Бр.24/05 од 4.12.2007, поднесен од Јавното обвинителство на Република Македонија – Одделение за гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција (застапувано од заменик јавниот обвинител Вилма Рускоска) година Васил Тупурковски е обвинет дека „во својство на службено лице – директор на Агенцијата за обнова и развој при Владата на Република Македонија во периодот од 6.09.1999 до 25.10.1999 со искористување на своето службено овластување со намера за друг да прибави имотна корист во значителен износ“ од кредитот што Владата го добила од Меѓународната комерцијална банка на Кина од Таипеи, Тајван „на повеќе правни субјекти префрлил девизни средства во вкупен износ од 172.304,092,00 денари, на начин што склучил осум договори за одобрување на девизен кредит“. Јован Андонов според истиот

обвинителен акт е обвинет дека „Алмако Вино Био“ прибавил имотна корист во значителен износ.

Со пресудата IV КОК бр.24/07 од 6.4.2009 Основниот Скопје суд I (претседавач на Советот – судијата Јани Нича) во целост го прифаќа обвинението и го осудува Васил Тупурковски на казна затвор во траење од 3 години и надомест на штетата на Република Македонија во рок од 6 месеци од правосилноста на пресудата во износ од 89.008.917,00 денари. Со истата пресуда Јован Андонов е осуден на казна затвор од две години. Андонов и Тупурковски солидарно се осудени да го надоместат износот од 61.992.398,00 денари на Република Македонија и да ги платат трошоците за кривичната постапка.

II. Наши сознанија

Најнапред би посочиле едно, речиси емпириско сознание до кое Хелсиншкиот комитет дојде бавејќи се со низа случаи, особено од оној вид каде што постоеше простор за сомнеж дека се политички наредени, или инструирани, наметнати од извршната власт и слично. И овој случај се одвива по шемата: обвинението го покренува одделот за организиран криминал и корупција на Јавното обвинителство на Република Македонија, случајот по таа логика дои кај мал број судии во основниот суд (и по жалбата во апелациониот суд) кои ја покриваат оваа област, пресудите по правило ги прифаќаат обвинителните акти во целост.

Во случајов индикативен е и еден друг, многу конкретен момент во врска со заменик јавниот обвинител кој го застапува обвинението[1].

И во постапката пред Основниот суд I Скопје дојде до израз нерамноправниот третман на страните во процесот – обвинителството и одбраната. Проблем на кој како Комитет сме посочиле во многу случаи без притоа судиите да најдат за потребно да ја корегираат својата „навика“ да го толерираат ваквото однесување на обвинителите. И на рочиштата од ова судење дојде до израз „опуштеноста“ на застапниците на обвинението кои демонстрирајќи ароганција всушност демонстрираа дека тие го диктираат развојот на ситуацијата во судницата. Како илустрација ќе ја посочиме изјавата на заменик јавниот обвинител Вилма Русковска во завршниот збор пред Судот во овој судски случај кога таа на првообвинетиот му порачува дека не го познава правото и дека мора да живее на некоја друга планета!

1. Обвинението против Васил Тупурковски, што судот во целост го прифати, имено дека префрлил пари од тајванската кредитна линија до крајните корисници, е целосно неточно и правно незасоново.

Агенцијата е формирана со Одлука на Влада на РМ на 11.12.2008 год и е во нејзин состав. Агенција е владино тело без статус на правно лице. Со одлуката, Васил Тупурковски, освен што е именуван за директор, не добива никакви други овластувања.

На 23.07.1999 Влада на РМ склучува договор за кредит

од Тајван. На почетокот на септември 1999 година парите од кредитот од Тајван се ставени на времена сметка кај Народна Банка, а од таму по налог на Агенцијата за обновување и развој (АОР) се распоредуваат по различни Македонски банки меѓу кои и Стопанска Банка.

На 10.09.1999 год. АОР и Стопанска Банка (СТ) склучуваат Договор за комисиони услуги, според кој СТ врши комисиони услуги исклучиво во име и за сметка на АОР. Според истиот Договор банката се обврзува да ги води средствата кај себе и по добивањето на Договорот за одобрување на девизен кредит треба да ја обезбеди од крајниот корисник целокупната документација предвидена со договорот за одобрување на кредит, пред да се изврши исплата на средствата на крајниот корисник.

Понатаму во Договорот се вели дека Банката ќе врши исплата на средствата од кредитот на крајните корисници и притоа ќе ги врши сите потребни работи за наплата на побарувањата од крајните корисници.

Меѓутоа, обвинението против Васил Тупурковски што судот во целост го прифатил, е дека тој префрлил пари од таканаречената тајванска кредитна линија до крајните корисници, кое што согласно претходно изложеното може лесно да се заклучи дека е правно неосновано,

Јасно е дека ниту АОР, ниту Васил Тупурковски не располагале со тие средства и од едноставната причина дека АОР немала својство на правно лице, немала жиро сметка

Случај | Васил Тупурковски

во Стопанска банка ниту пак Тупурковски бил овластен да потпишува налози, а заради тоа тој немал депониран потпис на овластено лице во Стопанска банка. Во законот за платен промет јасно е дефинирано дека учесници во платниот промет се исклучиво правни лица или овластени за таа намена физички лица.

Според горенаведената законски регулирана ситуација и неспорната фактичка сосостојба, Тупурковски не префрлил никакви кредитни сретства до крајните корисници. Сретствата до крајните корисници ги префрлала Стопанска банка како што е законски регулирано со Законот за платен промет и законските прописи за банкарско работење, а од 15.9.1999 година, спрема договорот заклучен со АОР, прашањето е уредено во членот 4 каде децидно се предвидува дека средствата до крајните корисници на кредитите ги префрла самата банка.

2. Обвинението и пресудата го теретат Васил Тупурковски дека сретствата ги префрлил до крајните корисници без никаква програма. Сосема неспорно е дека политичките партии кои ги добија парламентарните избори во 1998 година тоа го заслужува со промоцијата на деталната програма која го носи истото име кое го носела и Агенцијата. Од своја страна, Владата имала свои програми во чија што реализација на разни начини учествувале разни министерства и владини агенции. Ова во својство на сведоци го потврдија тогашниот премиерот на владата Љубчо Георгиевски и тогашниот министерот за земјоделство Марјан Ѓорчев. Дури и актуелниот министер за земјоделство Ацо Спасеновски, кој во тоа време имал консултантска компанија за изотвнување на програми за развој на земјоделството, потврди дека таа изработувала такви програми.

Во владината програма што го покрива периодот 1998 - 2002 како и во експозето на Премиерот Георгиевски пред Собранието на Македонија од декември 1998 година, меѓу останатото, наведени се развојот на живинарството и откупот на грозје, односно производството на вино, како и развојот на малите и средни претпријатија како приоритетни програмски определби на Владата. Според тоа, не точно дека немало програми кои АОР ги следела и ги реализирала. Напротив, АОР работела во целосна согласност со програмските определби на Владата. Несериозен е заклучокот на судот, во целост преземен од паушалната оценка на обвинителството дека АОР всушност работел спрема дискреционите одлуки на Васил Тупурковски, а не спрема програмските определби на Владата. Паушалните обвинувања и заклучоци на судот се опасни преседани. Тие водат кон политизирање на судот и кон узурпација на основниот принцип врз кој што се заснива судската власт спрема Уставот на РМ, имено дека таа го толкува и го применува правото и дека не се меша во политиката. Дополнително, според Законот за Владата, Министерот за финансии е законски обврзан да ја следи и контролира законитоста на трошњето на финансиски сретства од страна на министарства и владините агенции. Во ниеден извештај на Министерот, АОР не е цитирана за незаконско трошење на финансиски сретства.

3. Предмет на пресудата против Васил Тупурковски е и

одобриениот кредит на фирмата Алмако Вино Био што според Судот е направено без договор и обезбедување на кредитните средства, но само со издаден налог до Стопанска банка за исплата на средствата.

Оваа конкретна точка од обвинението е и најјасна за несоодветниот пристап и на судот и на обвинителот, бидејќи одобриениот инкриминиран кредит не е предмет на Договорот за комисионо работење помеѓу АОР и Стопанска банка, бидејќи истиот е подоцна склучен.

Имено, пред склучувањето на ваквиот Договор, Агенцијата за обнова и развој со допис ја известува Стопанска Банка дека дава согласност за префрлување на два милиони германски марки на сметка на Алмако Вино – БИО веднаш, при што ја овластува банката да во име на агенцијата склучи Договор со фирмата кредитокорисник со точно определени услови во однос на отплатата и гаранциите. Овој допис е потпишан од заменик директорот на Агенцијата Јован Андонов, а потврден и од страна на Васил Тупурковски.

Согласно доказите изведени во постапката, Банката постапила по првиот дел од задолженијата во дописот и ги префрлила бараните средства на сметка на фирмата, по што дополнително изготвила договор во име на агенцијата а со услови на отплата и гаранции, кој Договор не бил потпишан. Во овој случај Банката му префрлила на Алмако Вино Био средства без да склучи никаков договор при што повеќе од јасно е дека таквата постапка е целосно спротивна на законските прописи за банкарско работење и е без никаков правен основ. Тоа го потврдуваат и вештаците од Државното биро при Министерството за правда кои што констатираат дека банката морала да заклучи договор за да ги префрли сретствата. Истото го потврдува и Генералниот директор на Стопанска банка, Глигор Бишев, кој во одговор до Јавното обвинителство го информира дека банката немала правен основ да ги исплати сретствата на Алмако Вино Био.

Впрочем истото подоцна е констатирано и од страна на државниот ревизор при што по изготвената ревизија била поднесена и кривична пријава против директорот на секторот за кредитирање на Стопанска Банка во критичниот период, а поради злоупотреба на службената положба затоа што не постапил по налогот на АОР и кредитните средства за Алмако Вино не ги обезбедил согласно дадените инструкции од Агенцијата.

Ова недвосмислено го наметнува прашањето, зошто за случај кога постоеле јасни инструкции од Агенцијата за обнова и развој упатени до Стопанска Банка а кои таа ги прифатила, но не постапила по истите не само што е покренато обвинение туку претставниците на Агенцијата се огласени за виновни и казнети? Истото не може да се оправда со констатацијата на Судот во пресудата дека Договорот бил истовремено изготвен но не бил потпишан.

4. Во однос на одобрените кредитни средства на другите фирми корисници предмет на обвинението е повторно товарот за непостоење на развојни програми и соодветни обезбедувања на

кредитот. Меѓутоа притоа се занемаруваат фактите поддржани и од определени сведоци дека врз основа на програмска процена во согласност со начинот на работа во АОР како иницијална инстанца за реализација на тајванската кредитна линија биле склучени првични спогодби за одобрување на кредит во кои се наведувало кои услови мора да ги исполни кредитот примачот за да ги добие средствата.

Во поглед на обезбедувањето на неопходните гаранции од корисниците на кредитите пред да им се исплатат одобрените средства, обвинителот сем конкретните докази во прилог на обвинетите за секој спорен кредит го игнорирал (а Судот ја следел истата логика) и Известувањето од Агенцијата за обнова и развој испратено до Стопанска Банка во кое изречно се вели дека доставената документација од Агенцијата до банката за одобрен кредит е валидна само доколку е проследена со документи кои се таксативно наведени (како хипотека на недвижен имот, бланко акцептни налози, барирани чекови, изјава за невршење на статусни промени на фирмата, изјава за отстапување на приливот на денарски и девизни средства... и изричита напомена дека „целокупната документација која ја поседува не може да биде предмет на одобрување на билокакви одобрувања на кредитни линии доколку не е комплетирана целосно со овие документи“). Така што и во случаи во кои било постапувано во итност сепак не може да се заобиколи обврската на Банката која произлегува од ова Известување како и од Договорот за комисионо работење, а имено за обезбедување на соодветни документи кои ја подразбираат гаранцијата за секој одобрен кредит.

Логично се наметнува и прашањето колку е правно основан Обвинителниот акт, целосно потврден од страна на Судот, ако во него недостасува еден од актерите во целата афера - банката? И какви се заклучоци врз основа на овој неспорен факт можат да се извлечат.

5. Во случајот на одобрен кредит на фирмата ИФВ од Кочани, како отежнителна околност обвинителот го третира, а судот го прифатил податокот дека Васил Тупурковски знаел дека ИФВ е под стечај. Судот, притоа, му дал верба на исказот на стечајниот управник дека тој “чул дека фирма под стечај не може да добие кредит”. Што е неточно. Според законот за стечај фирмите остануваат целосно деловно способни но се менува

начинот на управување со поставување на стечаен управник. АОР, во согласност со програмската определба на Владата да го обнови производството ја ценела околноста дека ИФВ врз база на постигнати спогодби произведувал продукти што ги пласирал на странски пазар и саскала таа деловна ориентација да ја подржи. Фактот дека ИФВ бил во стечај и бил целосно познат и на Стопанска банка, но и таа во склад со законските прописи не го зела во предвид како незаконито пласирање на кредит.

Јасно произлегува дека Васил Тупурковски нити имал намера нити на еден начин не ги прекршил важечките законски и договорни норми. Од тоа, исто така произлегува и фактот дека судот постапил на правно незаснован начин.

III. Наместо заклучок

Вака разбран судскиот процес против Тупурковски и Андонов е само уште пример за негативните состојби во правосудството: реформите се наполно заглавени, бидејќи не ја остваруваат основната цел - изградба на самостојно и независно правосудство професионално силно да одолее на било каков притисок на (дневната) политика. Наместо тоа имаме процес на внатрешно трулење на правосудството, процес во кој од една страна владее страв, од друга имаме бројни манифестации на речиси елементарна професионална неписменост комбинирана со огромна количина енергија и ентузијазам да им се служи на партиски интереси и цели. Дополнително, од надвор овој крајно негативен тренд се стимулира притисоци (во вид на сугестии, разбрани и како нарачки и сл.) од сферата на политиката.

Вака сфатено владеење на правото ни од далеку не може да биде бедем за одбрана од повредувањето на базичните човекови права.

Во таа смисла Хелсиншкиот комитет е загрижен заради тренд на судења во кои на еден или друг начин е видливо политичкото влијание. Затоа и подготвуваме компаративна анализа на неколку случаи, вклучувајќи го и овој, низ сличностите во постапките на обвинителството и судството да алармираме на опасноста од враќањето на политички мотивираните судења, дури и враќањето на категоријата на ваков вид политички затвореници.

[1] Извештај за ноември 2008 посочивме: „Кога кон крајот на јули државниот јавен обвинител Љупчо Шврговски, според тогашните свои овластувања донесе одлука за прераспоредување на нови работни места на тројца заменици обвинители од Одделението за гонење на сторители од областа на организиран криминал и корупција, тој ги негираше шпекулациите во јавноста дека тоа го сторил поради незадоволството од постигнатите резултати особено на двете негови колешки Гордана Гешкоска и Вилма Рускоска. Посочените заменички - обвинители инаку го застапуваа обвинението во низа, за јавноста атрактивни случаи (случаите на градоначалниците на Струмица и Аеродром Зоран Заев и Кирил Тодоровски, „Југ“, „Змеј“, „Охис“, „Бачило“, „Змиско око“, „Тајванските кредити“...).

Во медиумите се појави и информацијата според која неименувани дипломати од Брисел го изразиле своето незадоволство со смената (цитиран е нивниот израз „деградирање“) на двете обвинителки и тоа пред да започне да работи Советот на јавните обвинители кој пред себе како една од првите работи го имаше токму изборот на обвинители во одделот за организиран криминал и неговото формирање во посебно обвинителство. Тогаш за „Дневник“ Јавниот обвинител на РМ Шврговски како причина за смената на Гешкоска и Рускоска ќе го наведе „нивното непрофесионално однесување во извршувањето на работните задачи“, избегнувајќи да изнесе повеќе детали.

Со новиот Закон за јавни обвинители, кој стапи во сила на почетокот на годинава, изборот и разрешувањето на сите јавни обвинители во државата премина во рацете на новото 11-члено тело, во кое партиципираат избрани обвинители, претставници од Собранието, како и Државниот јавен обвинител и Министерот за правда по функција. На конкурсот на крајот, покрај првичното одбивање се јавија и Гешкоска и Рускоска.

Двете поранешни обвинителки од Одделението за организиран криминал на 25 ноември на седница на Советот за јавни обвинители беа избрани за обвинителки и покрај противењето на Државниот јавен обвинител Љупчо Шврговски, со чија одлука претходно беа разрешени. Со изборот на последните тројца обвинители, докомпетиран е целиот 10-член состав на новото обвинителство за гонење сторители од организиран криминал и корупција. Обвинителот Шврговски за „Утрински весник“ не криеше дека е разочаран од одлуката на своите колеги од Советот. Тој потврди дека гласал против изборот на Рускоска и Гешкоска. Зад двете обвинителки отворено застаана Министерот за правда Михајло Маневски и претседателката на Советот Елена Гешовска со што како да се покажаа за точни шпекулациите дека разрешените заменички-обвинителки нема да бидат оставени на целило од страна на нивните ментори.

И не треба да се биде особено вилдовит на да се воочат досегашната практика сите „атрактивни“ судски случаи (оние за кои може да се изрази сомнеж за влијание на дневната политика врз правосудството) да влегуваат во судот преку поранешниот оддел за организиран криминал, сега посебното обвинителство и потоа доследно, според обвинението да бидат спроведувани преку судин кои судат токму по основ на организиран криминал. Впрочем, случаите кои ги водеа старо-новите обвинителки за организиран криминал само по себе беа најдобри примери за ваквите контраверзии“.

Има ли секој право на правично судење

Членот 6 од Европската Конвенција за човекови права предвидува дека “Секој, при определувањето на неговите граѓански права и обврски или кога е кривично гонет, има право на правично и јавно судење во разумен рок, пред независен и непристрасен трибунал основан со закон”.

Прашањето кое во последно време често се поставува е дали навистина сите луѓе го уживаат тоа право.

Во судската постапка на Г-нот Љубен Пауновски, кој е осуден за кривично дело “Злоупотреба на службената положба и овластување“, се појавија бројни неправилности за кои Хелсиншкиот Комитет веќе известуваше и преку своите месечни извештаи и со посебни соопштенија за јавноста[2].

Делот на пресудата со која се прогласува за виновен Љубен Пауновски е базирана исклучиво на исказот на второобвинетот Кирил Ѓоргов, поткрепен со дел од исказот на сведокот Зоран Симоновски, за наводна наредба и закани од негова страна за да ги склучи двата договори. Самиот тој второобвинет потврди дека лично тој во согласност со неговите најшироки овластувања за склучување договори за набавки на нелимитирани износи, определил на кој законски основ и во каква постапка да се извршат двете набавки и категорично тврди дека е целосно применета законитоста за двете набавки и договори.

Судот не дал образложение и не ја утврдил оваа логичка и правна противречност бидејќи невозможна е закана ако самиот

второобвинет тврди дека: законитоста е целосно применета и дека тој ја определил таквата законска основа за градежниот договор според Одлуката за определување на опрема, материјали и услуги од одбранбен и безбедносен карактер.

Основниот суд во текот на постапката не допуштил да се изведат поголемиот број на предложени докази кои би придонеле до целосно нова фактичка состојба. Меѓу предложените докази е и Записник КД.бр.31/03 од 15.05.2003 г. во кого е констатирано пријавување на нелегално однесување односно крадење на документацијата од Секторот за набавки инвестиции и развој во МО од 1993 г. до крајот на 2001 г. што иако докажано службено од судот беше одбиено, а тоа претставуваше доказ зошто немаше многу документи кои беа битни за процесот.

Исто така, првостепениот суд не го спровел напатствието дадено од страна на Апелационен суд дека: Неопходно е потребно со сигурност да се утврди дали обвинетиот Владимир Талевски имал овластување од ХС Компани да ги склучува двата договори, па затоа е потребно да се прибави полномошно во оригинал од МО, бидејќи одбраната тврди дека такво полномошно постои во списите кои се наоѓаат во Министерството за одбрана. На овие и на други околности значајни за утврдување на фактичката состојба да се

сосушаат поранешните сопственици на ХС Компани Зоран и Маја Симоновски како и управителот на истата фирма Сашо Стојановски. Овие сведоци, а и вештото лице по финансии ќе треба да се изјаснат дали истите располагале и користеле од средствата кои биле префрлени од МО на

нивна жиро сметка и тоа во времето додека фирмата била нивна сопственост.

Во однос на сведоците Зоран и Маја Симоновски, поранешни сопственици на ХС Компани, за истите првостепениот суд само побарал известување и добил

3
Имајќи го предвид изложеното, а согласно чл.422 ст.1 од ЗКП, Советот одлучи како во изреката на ова решение.
К.ПОВ.бр.293/09
ОСНОВЕН СУД СКОПЈЕ 1 СКОПЈЕ, К.ПОВ.бр.293/09 од 25.06.2009 година
Залписничар,
Васка Николовска Масевска с.р.
Претседател на советот судија на советот-судија,
Томислав Крчински Спирска с.р.
Управител на судот
ПОУКА: Жалба е дозволена во рок од 3 дена по приемот на решението преку овој суд
Апелациониот суд во Скопје
ДН: На осудениот Љубен Пауновски од Скопје,
На адвокат Венцислав Крчински од Скопје

2
Кривичниот совет по извршениот увид во списите на кривично правниот предмет на Основниот суд Скопје 1 Скопје К.бр.1861/01-1, најде дека:
Кривичната постапка завршена е правосилна пресуда
ако се изнесат нови факти или се поднесат нови докази
вешните докази се подобни да причинат ослободување на
по поблаг кривичен закон.

КРИВИЧНИОТ СОВЕТ ПРИ ОСНОВНИОТ СУД СКОПЈЕ 1 СКОПЈЕ, составен од Претседателот на советот судија Гордана Спирска и членовите на советот судиите Љубинка Башеска и Јане Таланишски, со стручен соработник Васка Николовска Масевска, како залписничар, постапувајќи по барањето за повторување на кривичната постапка поднесено од осудениот Љубен Пауновски од Скопје, преку неговиот бранител Венцислав Крчински адвокат од Скопје, на нејавна седница одржана на 25.06.2009 година, согласно чл.422 ст.1 од ЗКП го донесе следното:

РЕШЕНИЕ

БАРАЊЕТО за повторување на кривичната постапка, правосилно завршена со пресуда на Основниот суд Скопје 1 Скопје К.бр.1861/01-1 од 04.01.2007 година, потврдена со пресуда на Апелациониот суд Скопје К.бр.1139/07 од 18 и 19.09.2007 година, поднесено од осудениот Љубен Пауновски од Скопје, преку неговиот бранител адвокат Венцислав Крчински од Скопје, **ОДБИВА КАКО НЕОСНОВАНО.**

ОБРАЗЛОЖЕНИЕ

Со пресуда на Основниот суд Скопје 1 Скопје К.бр.1861/01-1 од 04.01.2007 година, сега осудениот Љубен Пауновски од Скопје, е огласен виновен за сторено едно кривично дело Злупотреба на службената положба и овластување од чл.333 ст.3 в.в. со ст.1 в.в. со чл.22 и ч.45 од КЗ, за што е осуден на казна затвор во траење од 3 години и 6 месеци.

Со пресуда на Апелациониот суд Скопје К.бр.1139/07 од 18 и 19.09.2007 година првостепената пресуда е потврдена.

Со пресуда на Врховниот суд на РМ К.в.бр.16/2008 барањето на осудениот Љубен Пауновски за вонредно преиспитување на правосилната пресуда на Основниот суд Скопје 1 Скопје К.бр.1861/01-1 од 04.01.2007 година и пресудата на Апелациониот суд К.бр.1139/07 од 18 и 19.09.2007 година е одбиено како неосновано.

Барање за повторување на кривичната постапка до овој суд, поднесе осудениот Љубен Пауновски од Скопје, преку неговиот бранител Венцислав Крчински адвокат од Скопје во кое се наведува дека по правосилноста на пресудата се појавиле нови докази кои би овозможиле и би биле подобни да причинат ослободување на осудениот Љубен Пауновски, имено како нови докази се наведува дека во повторената постапка треба да се утврди фактот дали осудениот Владимир Талевски имал овластување од ХС Компани да ги склучува двата договори помеѓу Министерството за одбрана на РМ и Претпријатието ХС Компани ДОО Експорт-импорт Скопје бидејќи такво полномошно постои во списите што се наоѓаат во Министерството за одбрана. Потоа се наведува дека во повторената постапка потребно е да се сослушаат сведоците поранешните сопственици на ХС Компани ДОО Скопје Зоран Симоновски и Маја Симоновска како сопственици и управителот Сашо Стојановски. Видно од правосилната пресуда на Основниот суд Скопје 1 Скопје К.бр.1204/02 од 20.02.2009 година Зоран Симоновски е огласен виновен за кривично дело Фалсификување исправа од чл.378 ст.3 в.в. со ст.1 од КЗ и осуден на казна затвор во траење од 2 години, а како оштетени во постапката се јавуваат Љупчо Петровски и Владимир Талевски, што упатува на фактот дека осудениот Љубен Пауновски немал никаква врска со склучените договори ниту му било познато за нивното склучување, па ниту му наложил на осудениот Кирил Горгов да ги склучи договорите, туку тој самиот согласно своите овластувања истите ги склучил. Пресудата со која осудениот Симоновски е огласен за виновен и осуден ги утврдува дејствијата што тој ги преземал и ги утврдува писмените докази за тие дејствија, кои се во потполно спротивни на исказот на осудениот Симоновски кој тој го дал на записник КИ.бр.278/01 од 26.10.2001 година во истражната постапка против осудениот Љубен Пауновски. Исказот на осудениот Зоран Симоновски даден на истрагата добил третман на веродостоен доказ и бил доведен во директна врска со осудениот Кирил Горгов дека осудениот Љубен Пауновски му наложил да ги склучи двата договори. Поради наведеното се предлага да се дозволи повторување на кривичната постапка поради нови докази.

03.07.2009.

и дека од изведените материјални и вербални докази во ка во дејствијата на обвинетиот Љубен Пауновски, се што дело за кое што се товари. Имено, во поглед на Владимир Талевски имал овластување од ХС Компани да ги склучува двата договори, Советот утврди дека Владимир Талевски имал овластување од ХС Компани ДОО Скопје, а во фирмата ХС Компани ДОО Скопје како управител со неограничено овластување и лице во делото. Од движењето на регистрирањето и промената на ДОО Скопје неспорно се докажа дека во време на постапката за одбрана осудениот Владимир Талевски немал право да склучува договори за инвестициона градба, а ХС Компани ДОО Скопје не биле регистрирана, што е противречно на дејноста на претпријатието кое било на постапката по нападствата на Апелациониот суд ги утврди дека Зоран Симоновски и Маја Симоновска како сопственици и Компани ДОО Скопје и утврди дека има место за осудениот Пауновски. Зоран Симоновски со пресуда на Основниот суд Скопје 1 Скопје К.бр.1204/02 од 20.02.2009 година е огласен виновен и осуден за кривично дело од ст.1 од КЗ, во тоа е друго кривично дело, и таа пресуда се однесува на направена фиктивна деловна книга однес помеѓу фирмите ХС Компани ДОО Скопје и за што бил склучен фиктивен договор за деловна книга од 01.12.2000 година. Советот констатира дека договорот број 03-74002 од 27.12.2000 година за од одбранбен и безбедносен карактер на земјата доверливо или доверливо, како што во такъв случај и мерките за заштита на тајноста на податоците и согласно висината на вредноста на склучениот договор не требало да биде склучен со ограничен повик за инвестициона изградба на станбен комплекс во број 4821 од 28.12.2000 година во вкупна вредност од 1.000.000 МКД, одбрана, ниту пак градба на станини на тајна, одбрана, ниту пак градба на станини на вредноста на кој е склучен овој договор истиот повик на набавки со ограничен повик, со пропишана постапка во никој случај неможе да биде спроведена постапка. Поради наведеното Советот цени дека пресудата на обвинението не била запалена законската постапка на Законот за јавни набавки, а предложението во врска со поранешните докази довел до пресуда, со оглед на тоа што при претходно известување и оценка на сите релевантни докази е видно со второстепената пресуда донесена од Основниот суд на РМ кој постапувал по барање за повторување на кривичната постапка што го добил како неосновано.

Случај | Љубен Пауновски

информација дека подолго време живеат во САД. Одбивањето тие да се повикаат да сведочат било со образложение дека тие веќе дале исказ, а нивното повикување само ќе ја одолговлекува постапката.

Затоа зачува фактот дека во донесеното Решение во однос на Барањето за повторување на постапката, поднесено врз основа на правосилна пресуда против Зоран Симоновски за сторено кривично дело “Фалсификување исправа“, Основниот суд Скопје 1 утврдил дека првостепениот суд постапувајќи по напатствијата на Апелациониот суд ги сослушал во својство на сведоци лицата Зоран и Маја Симоновски, како сопственици на ХС Компани ДОО Скопје.

Ова воопшто не е точно од причина што сведокот Зоран Симоновски има дадено изјава само во истрага, а откако се утврди дека постојат контрадикторности во изјавите и Апелациониот суд даде напатствија тие да се сослушаат

одредба од овој закон.

Европскиот суд за човекови права во пресудата Костовски против Холандија утврдил повреда на правото на правично судење поради неможноста обвинетиот или неговиот бранител да го сослуша сведокот со образложение во однос на правата од членот 6 од Конвенцијата дека: “овие права бараат на обвинетиот да му се даде адекватна и соодветна можност да го оспори и испраша сведокот против него во време кога сведокот ја давал изјавата или во некоја подоцнежна фаза на постапката“.

При сослушувањето на сведокот Зоран Симоновски во истрага, не биле присутни ниту обвинетиот, ниту неговиот бранител и тие никогаш не добиле можност да го испрашаат сведокот или да го оспорат неговото сведочење.

Очигледно е дека повредите на начелото на правична постапка за Љубен Пауновски, од непознати причини за нас,

истите веќе не беа достапни на судот, така што понатаму сведокот Зоран Симоновски ниту еднаш не беше сослушан.

Со директно игнорирање на чл.406 став 3 од Законот за кривична постапка (пречистен текст) каде изрично е наведено дека првостепениот суд е должен да ги изведе сите процесни дејствија и да ги расправи сите спорни прашања на кои укажал второстепениот суд во својата одлука, од страна на Основниот суд се прави суштествена повреда на одредбите на кривичната постапка. Врз основа на чл.381 ст.2 од Законот за кривична постапка, суштествена повреда на одредбите на кривичната постапка постои и ако судот во текот на главниот претрес или при донесувањето на пресудата не применил или неправилно применил некоја

продолжуваат и понатаму.

Свесни дека постапката за утврдување на нестручно и несвесно вршење на судиската функција се поведува по барање на член на Советот, претседателот на судот, претседателот на повисокиот суд или општата седница на Врховниот суд на Република Македонија, но од друга страна очигледно е дека во текот на изминативе години истите тие не се заинтересираа да ја разгледаат работата на надлежниот судија во овој предмет, иако имаше очигледни повреди, Хелсиншкиот Комитет јавно се обраќа до гореспоменатите тела и бара да преземат конкретни мерки и конечно да поведат постапка во однос на работата на судијата во конкретниов предмет.

[1] Хелсиншкиот Комитет испрати писмо до Судскиот Совет на Република Македонија со барање да поведат постапка во однос на судиите кои работеле на овој предмет и да ја испитаат нивната работа
[2] www.mhc.org.mk

Подмладокот (и во 2009) чекори само напред!

Во текот на изминатата година Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија, преку Младинската група континуирано им даваше поддршка на младите и ги поттикнуваше да бидат активни граѓани во општествените процеси и институции. Активностите на Младинската група во рамките на 2009 год беа во насока на признавање на улогата на младите во општеството како позитивна движечка сила, отворајќи им простор за креативност, самостојност, критичност.

Павлина Зефиќ

Младите кои се посебна социјална категорија не секогаш се активно вклучени во процесите на донесување на одлуки. Токму преку нивното активно вклучување во граѓанското општество, преку волонтеризам, младински групи и здруженија се дава една поинаква димензија односно истите се земаат како релевантни актери во градењето на едно демократско општество.

Младинската група при Хелсиншкиот Комитет за човекови права, со своите 40 активни членови во текот на 2009 спроведе најразлични активности преку кои се поттикнува креативноста меѓу младите, се промовираа начините за здружување на младите, активно партиципација во општеството, но и неформалното образование.

Во периодот од јануари до мај беше спроведен младинскиот проект „Употреба на верските симболи во средните училишта и како истите влијаат врз односите меѓу

самите ученици и меѓу учениците и професорите“.

Главна провокација за спроведување на ваков проект беше да се осознаат ефектите од употребата на верските симболи како една од потенцијалните причини кои доведуваат до поделбите на учениците во повеќе градови (Струга, Куманово, Дебар), и до се позачестени конфликти меѓу нив. Целта на проектот беше да се истражи ставот на младите во врска со јавното истакнување на верски симболи од страна на нивните ученици и од страна на професорите, односно дали користењето на верските симболи резултира со дезинтеграција на учениците или пак претставува начин за зближување.

Меѓутоа Младинската група сметаше дека е особено важно во рамките на овој проект да се стави акцент и на прашањето колку самите професори во училиштата јавно говорат за својата религиозна определба, и како учениците се чувствуваат во врска со тоа.

Проектот се спроведе во две фази, во кои беше дисеминиран анонимен прашалник за средношколците. Првата фаза

на проектот се спроведе во 9 средни училишта во Скопје кои беа внимателно селектирани, а при изборот се внимаваше на етничката застапеност на учениците, религијата, бројот на учениците, поделбата на паралелките во училиштата, подрачјето на кое се наоѓаат училиштата и сл.

Втората фаза се спроведе во Велес, Гостивар, Битола, Дебар, Струга, Берово и Кочани. Врз основа на добиените истражувања беше подготвена посебна анализа со помош на стручно лице од Институтот за социолошко и политичко правни истражувања.

учениците од различна национална и верска припадност, ниту пак врз односите меѓу учениците и професорите.

Проектот „Школи за човекови права“ се спроведуваше и во 2009 година. Во школите беа вклучени повеќе од 100 средношколци на возраст од 15 до 19 години од различни градови.

Проектот побудува голем интерес меѓу младите поради тоа што едукацијата за човековите права и слободи се уште не е составен дел од формално образовниот процес во Македонија. Токму поради тоа младите имаат органичени

Истражувањето покажа дека јавното истакнување на верските симболи во училиште нема значително влијание врз односите меѓу учениците, и истите покажуваат висок степен на почитување на религиските права на нивните професори кои јавно во училиште ги истакнуваат своите верски симболи. Од друга страна истражувањето ни даде друг податок дека повеќе од половина од професорите (според одговорите на учениците) имаат потценувачки однос кон учениците кои јавно ги истакнуваат своите верски симболи.

Она што беше важно е сознанието кое се доби во рамките на овој проект, дека носењето на верските симболи во училиштата нема влијание врз меѓуетничките односи на

можности да добијат ваков вид на едукација, чија што методологија подразбира интеракција, активно учество, критичко размислување, дебарирање, работа во групи и сл.

Учесниците во рамките на школите за човекови права обработуваа актуелни теми за нашето општество како: дискриминација, толеранција, еднаквост, конструктивно слушање, култура и монокултура, религија, ЛГБТ популација и нивните права, родова еднаквост и права на децата, космополитизам, фобии и стереотипност, човековите права во Република Македонија и Европскиот суд за човековите права. Програмата на Школата за човекови права се збогати и со нови и интересни теми кои беа посочени од страна на

Трендови I Подмладокот (и во 2009) чекори само напред!

самите учесници.

Проектните активности за четири школи беа финансиски поддржани од страна на норвешкиот Хелсиншки комитет. Но, овој проект, поради својата важност го привлече вниманието на дипломатските претставништва во земјата кои поддржуваат активности наменети за младите. Во 2009 година овој проект доби финансиска поддршка и од страна на Швајцарската амбасада во Скопје.

Групата активно работеше и на одбележување на позначајните денови. Младинската група по повод 8 Март- Денот на жената одржа улична акција, на која беше поделен леток (подготвен од членовите) со текст за состојбата на жената во нашето општество, кое е значењето на овој ден, кои меѓународни документи ги штитат правата на жените, информации за тоа што претставува Декларацијата за елиминација на секој вид насилство над жените, злоупотребата на женското тело во рекламни цели, стереотипите за жените и пораката на младинската група за овој ден. Членовите на групата подготвија рачни подароци како мали хартиени ружи и пораки во вид на срце во кои беа испишани зборови на познати писатели за жената. Акцијата се одржа на плоштадот во Скопје, но истата паралелно течеше и во Битола, Берово и Струга.

Во соработка со Швајцарската Амбасада во Скопје, ја организираше изложбата „1000 жени на мирот низ светот“ подготвена од истоимената организација. Целта на членовите на групата, беше преку изложбата да се пренесат позитивни искуства за важноста на жените кои работат за мирот низ светот. Изложбата се одржа во ЈОУ библиотека „Искра“ во Кочани во период од 19 јуни до 10 јули 2009 година. На отворањето на изложбата присуствуваа претставници на Општината, членови и претседателот на Комисијата за еднакви можности меѓу мажите и жените, а ја посети голем дел од локалното население и голем број на млади луѓе. Изложбата беше медиумски покриена од страна на локалните телевизиски станици во Кочани.

Младите активно учествуваа и во граѓанскиот Марш на толеранција кој се одржа на 16 ноември 2009 година а на кој присуствуваа претставници на дипломатските претставништва, претставници на граѓанскиот сектор, активисти за човекови права и сл.

Исто така Младинската група го одбележа и Денот за правата на децата -19 ноември со одржување на неколку работилници во средните училишта каде беа прикажувани филмови поврзани со човековите права. Идеја беше да се одржат и предавања за најмладите во самите градинки. Такво предавање беше одржано во Дебар од страна на младинците, но за жал истите не беа одржани во Скопје, поради технички проблеми.

Групата по повод Денот на човековите права - 10. декември заедно со невладината организација „ЦИВИЛ“ спроведе фотографска петиција. За овој ден групата подготви картички на кои беше напишано „Јас ги знам своите права“. На Плоштадот во Скопје беше поставен штанд на кој граѓаните беа повикани да направат фотографии со картичките. Фотографиите на крај во соработка со „ЦИВИЛ“ беа внесени во еден документ со сите оние кои ја „потпишаа“ петицијата за заштита на човековите права.

Освен локалните активности младинската група учествуваше и во регионални активности, односно членови на групата учествуваа во регионалната Школа која се одржа во Мостар - Босна и Херцеговина од 17 до 24 април, 2009 година. Регионалната Школа беше насловена како „Градиме Мостови а не сидови“ а фокусот на истата беа поделените етнички заедници.

Членовите на групата земаа учество и во регионалниот проект „Демократија, тука, таму и секаде“ кој се одржа во Осло, Норвешка. На истиот учествуваа млади од Западен Балкан и Норвешка а фокусот на семинарот беше демократијата како од теоретски така и од практичен аспект, од политичка и граѓанска перспектива. Учесниците за време на овој семинар имаа можност да запознаат претставници од граѓанскиот сектор во Норвешка, претставници на Норвешкиот парламент, претставници на политичките подмладоци од Норвешка.

Членови на младинската група земаа учество и на Патувачката регионална Школа за млади од Западен Балкан, која се одржа од 21 до 28 октомври 2009. На оваа школа учествува млади на возраст од 18 до 24 години од Македонија, Косово, Црна Гора, Србија, Хрватска, и Босна и Херцеговина а целта на школата е младите да се запознаат со воените конфликти кои се случиле на територијата на поранешна Југославија во деведесетите години на минатиот век, како младите да ги надминат случките од минатото и да станат идни промотери на мирот.

Младинската група изготви брошура, чија што цел е да се изврши промоција на групата. Брошурата содржи информации за целтите на групата, нејзиното формирање, активностите и проектите на групата, за долгогодишниот проект „школа за човекови права“, како и за начинот на кој може сите заинтересирани да и се приклучат на групата и да земат активно учество во работата на групата. Брошурата е преведена на повеќе јазици а истата е дистрибуирана низ средните училишта низ Републиката.

Групата одржа неколку состаноци со членовите од другите градови, а целта на истите беше членовите да се поврзат меѓусебно, да соработуваат и постепено да се развиваат групи и во другите градови.

Трендови во работата на правната помош 2008/09

Во 2009 година во рамките на проектот Бесплатна правна помош забележани се одредени движења (намалување или зголемување на претставки) во одредени области.

Во граѓанската област и покрај тоа што е забележан тренд на намалување на бројот на претставки поднесени до комитетот, сепак за разлика од 2008 година забележлива е појавата на поголем број претставки кои се однесуваат на долготраење на постапката и повреда на правото за судење во разумен рок. И покрај воведувањето ново правно средство – „Барање за заштита на правото за судење во разумен рок“ кое се поднесува до Врховниот суд на Република Македонија, сепак во 2009 не се забележани никакви подобрувања во надминувањето на проблемот. Особено и поради фактот што засега ниту новото правно средство не се покажа како ефикасно.

Во 2009 година се зголеми бројот на претставки од областа на работните односи, по чија обработка се увиде дека ваквиот тренд се должи пред сè на спроведување на локалните избори во март истата година кои доведоа до промени во локалната власт. Исклучително голем број на претставки до Комитетот се однесуваат на жалби за престан на работниот однос по истекот на времето, а на истото работно место се примаат неквалификувани кандидати, или пак престан на договорот и пред истекот на времето со цел да се вработат други лица, со наводи за политичка припадност како основ на ваквото постапување. Ваков проблем се појави на ниво на целата држава кога во исто време градоначалниците кои се од редовите на владејачката партија извршија масовни отпуштања најмногу/особено во основните училишта ширум државата, и на местото на отпуштените работници експресно вработија нови лица со несоодветна квалификација, што секако од своја страна ги зголеми проблемите и во областа на образованието.

Значајно за споменување е дека измените на Законот за работни односи во 2009 година во поглед на психичкото вознемирување на

работното место (мобинг), допринесоа за охрабрување на лицата да ги пријават случаите на мобинг на своите работни места до Хелсиншкиот комитет (во 2009 ги имаме првите претставки за мобинг), но не и да поведат судски спорови. Во рамките на Судовите, се уште не е донесена ниту една пресуда во корист на жртвите од мобинг, што може да биде последица на немањето знаења, капацитети како и размена на позитивна пракса од оваа област.

И во рамки на кривичната област се забележа трендот на големо намалување на бројот на претставки, но сето тоа се должи на фактот што се зголеми бројот на групни претставки, поточно резултат на зголемениот тренд на групни апсења за кривични дела кои се подведуваат под редот на организиран криминал, кој тренд започна уште кон крајот на 2008 година.

Таков е на пример случајот на контролорите на наплатните станици за патарините, таканаречен “Змиско око 2” (според полициската акција во која тие се приведени) во кој во својство на обвинети за злоупотреба на службена положба и овластување се третираат 25 лица. Кон крајот на 2009 година, во Комитетот е примена и претставка од 18 лица, полицајци на пасошка контрола на граничниот премин Табановце, кои се обвинети за сторување на кривичните дела “Злосторничко здружување” и “Примање поткуп”.

Дека продолжува трендот на групни случаи зборува и предметот во кој двајца судии Роза Делева и пет други лица се обвинети за злоупотреба на службена положба и овластување, претставка која е добиена во Комитетот а предметот се наоѓа во иницијална фаза пред судските органи (предмет Роза Делева).

Од 2008, се уште активни се и предметите на „Змиско око 1“ (каде обвинети се 72 лица) во кој случај неодамна Апелациониот Суд Скопје донесе пресуда со која ја укина првостепената пресуда и

го врати предметот повторно на разгледување пред првостепениот суд, а за кој Комитетот поднесе апликација пред Судот во Стразбур за неоправдан притвор. Тука може да се спомене и групната претставка од крајот на 2008 година на 82 полицајци од граничен премин Дево Баир и Кафасан под обвинение за злоупотреба на службена положба и овластување за кои комитетот во 2009 година (кога и правосилно завршија кривичните постапки) изготви апликации за Судот во Стразбур во однос на основното право на фер судење пред непристрасен суд.

Во однос на правата на децата, иако имаме тренд на намалување во квантитет, сепак со носењето на Законот за заштита на децата (во 2008 година), но и Законот за социјална заштита кој беше донесен во 2009 година, а со кои се врши проширување на правата на децата, но и правата од социјалната заштита, се зголеми бројот на претставки до Комитетот кои се однесуваат на затајување на работата на Центрите за социјални работи.

Поради истото, Хелсиншкиот Комитет во текот на 2009 година изврши посета на 10 Центри за социјални работи ширум државата, одржа состаноци со управата и стручните тимови на истите, и направи мониторинг на целокупната материјална состојба и стручна работа како и се осврна на проблемите со кои центрите се соочуваат давајќи одредени препораки како истите да бидат надминати. Целокупниот извештај за посетата на центрите, детектираните проблеми и соодветните препораки е објавен на веб-страницата на Комитетот.

Во 2009 година се бележи тренд на охрабрување на граѓаните да пријавуваат случаи на дискриминација во Комитетот, но од нив заклучокот сепак останува дека се уште не постои судска пракса во однос на прашањата на дискриминација, поради што странките пак од друга страна се обесхрабрани да поведат судска постапка што од неможност да ја докажат истата, како и од причини што немаат надеж дека македонското правосудство ќе може да ги заштити. За таа цел се зголемија и активностите на комитетот во однос на предлог Законот за заштита од дискриминација во насока на залагање за поитно донесување на истиот. Забелешките на предлог законот се објавени на нашата веб-страница.

Во 2009 па наваму, дури и во почетокот на 2010 година, конти-

нуирано се зголемуваат бројот на претставки кои се однесуваат на затвори и затворени институции. Кај првите посебно од аспект на необезбедување на правото на соодветна и навремена здравствена заштита, а дел и за нехуманите материјални услови, додека кај вторите особено од аспект на проблемот на присилна хоспитализација. Проблемот со хоспитализацијата ги проширил своите корени и во однос на хоспитализација со согласност за доброволно лекување со што оправдано се постави прашањето дали во затворените институции речиси во сите случаи при прием на пациенти на лекување се прави повреда на одредбите од Законот за вонпарнична постапка кои ја уредуваат процедурата за таа цел. Како заклучок стои фактот дека и во 2009 година, а очигледно ќе продолжи и понатаму, уште повеќе се продлабочува летаргијата која владее кај надлежните органи и нивната неподготвеност за позначајни промени во овој домен.

СТАТИСТИКА СЛУЧАИ 2008 /2009

ОБЛАСТ	2008 БРОЈ	2009 БРОЈ
ИЗВРШНА ПОСТАПКА	21	11
УПРАВНА ПОСТАПКА	73	62
ГРАЃАНСКА ПОСТАПКА	75	59
КРИВИЧНА ПОСТАПКА	150	78
ПРЕКРШОЧНА ПОСТАПКА	14	9
ВОНПРОЦЕСНА ПОСТАПКА	4	8
ПРИВАТИЗАЦИЈА И СТЕЧАЈНА ПОСТАПКА	4	7
СЛУЧАИ ПОВРЗАНИ СО ЗАТВОРИ И ПСИХИЈАТРИСКИ БОЛНИЦИ (затворени институции)	12	15
СЛУЧАИ ПОВРЗАНИ СО ПОЛИЦИЈА	30	29
СЛУЧАИ ПОВРЗАНИ СО ОБРАЗОВАНИЕ	6	6
СЛУЧАИ ПОВРЗАНИ СО ДЕЦА	29	21
СЛУЧАИ ПОВРЗАНИ СО ЕКОЛОГИЈА	2	3
РАБОТНИ СПОРОВИ	48	55
ПРИТВОР	3	4
ДИСКРИМИНАЦИЈА	2	4
БАРАЊА ПРОТИВ СУДИИ	6	9
СОВЕТИ ЗА АПЛИКАЦИИ ПРЕД ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА	17	18
ИНИЦИЈАТИВИ ПРЕД УСТАВЕН СУД	1	3
ТОРТУРА	5	4
ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА	20	3
ДРУГИ	71	113
ВКУПНО	593	521

Министерот Маневски да замине!

Дури и во сфера каква што е политиката во држава како нашата постои етички минимум под кој не се може.

Хелсиншкиот комитет имаше увид во документ, чија автентичност ја провери, според кој Министерот за правда

Михајло Маневски по неговата изјава дека се согласува да му се ускрати правото на пензија, Фондот за пензиско и инвалидско осигурање од него побарало да достави три документи меѓу кои и барање дека се согласува пензијата да му се стави во мирување. Министерот во одговорот на ова писмо на Фондот поднел ново барање за мирување на пензијата од 1.5.2009 година[1]. Згора на тоа Владата на РМ до Фондот доставила документ во кој како датум за почеток на вработувањето на Маневски во Владата е евидентиран 1.5.2009 година. Овој документ ги отвара прашањата колку месеци министерот примал и плата и пензија и дали Владата ваквото кршење на законот се обидела да го покрие со неговото (наводно ретроактивно) одјавување

и потоа пријавување како вработен во министерството кое го води повеќе од две години.

Изјавата на самиот Маневски за овдешните медиуми по избивањето на скандалот во која тој признава дека зел и плата и пензија за јануари 2009 е сосема доволен доказ дека Министерот за правда не го почитувал законот.

Огрешувајќи се од законот Маневски целосно го губи политичкиот кредибилитет како Министер за правда да се грижи за владеењето на правото како основна гаранција за заштита на човековите права и слободи во Република Македонија.

Оваа афера со министерот во главна улога само ги надополнува серијата гафови на Маневски во јавноста со кои тој покажа дека нема чувство за потребата од правосудство независно од дневната политика, што е основна цел на реформите на правосудството во кои главна улога има токму министерството што тој го води. Од една страна, воколку, со политичка одлука биде поштеден, ќе се демонстрира дека важи орвеловата мисла дека сите сме еднакви, ама некои се поеднакви. Од друга страна, довербата во нашето правосудство и онака сериозно разнишана, ќе биде доведена целосно во прашање. Особено заради очигледниот концепциски судир внатре во Влада со појавата на предлог законот за внатрешни работи кој во однос на улогата на полицијата и Управата за безбедност и контраразузнавање во процесот на истраги е во дијаметрална спротивност со

концептот на реформи на кривичното право подготвен од експерти за потребите на Министерството за правда. По објавувањето на овој скандал, опстојувањето на Маневски на постојната функција ќе го направи во најмала рака заложник на неговите спасители, при што ќе се зацементира политичкото влијание врз правосудството од структурите на МВР.

Имајќи го предвид овој неспорен факт дека Министерот за правда не го почитувал законот, Хелсиншкиот комитет бара министерот Маневски да ја понесе политичката одговорност и да поднесе оставка од функцијата што ја врши во Владата. Воколку тој лично не ја чувствува потребата од овој императивен гест, тогаш Премиерот Никола Груевски треба да се лиши од неговите услуги.

Хелсиншкиот комитет натаму смета дека врз основа на се што во врска со овој случај беше изнесено во јавноста треба да се поведе истрага која ќе ја испита законската одговорност не само на Маневски, туку и на сите оние кои се обидоа на различни начини да ја релативизираат неговата одговорност: вработени во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (службеното лице кое само пред еден месец тврдеше дека Маневски во законскиот рок се откажал од користење на пензијата, авторите на писмото во кое се тврди дека Фондот згрешил...) и владините служби (кои министерот го одјавиле и пријавиле како вработен во министерството кое повеќе од две години го води на почетокот на мај).

[1] Законот за изменување и доплнување на Законот за пензиско и инвалидско осигурување кој стапи на сила од 1 јануари 2009 на лицаса кои стекнале право на користење пензија, а се вработени им наложува да се определат да примаат или пензија или плата

Навикнуваме да живееме со тортурата

Речиси не минува седмица без медиумите да информираат за жалбите во однос на начинот на кој припадниците на полицијата милуваат да „комуницираат“ со граѓаните. И во очи на овој Меѓународен ден ООН за поддршка на жртвите на тортурата, во печатот татко и син се жалеа дека биле претепани од полицијата бидејќи не сакале да се легитимираат!

Точно пред една година Комитетот за борба против тортура на Советот на Европа и порача на нашата Влада: „Во светлина на постојаното пропуштање од страна на националните власти да се осврнат на некои фундаментални недостатоци во постапувањето на судовите во притворање на лицата лишени од слобода, Претседателот на КПП ги информираше националните власти, со писмо со датум 19 декември 2007, за одлуката на Комитетот да ја покрене постапката пропишана со Член 10, став 2, од Европската конвенција за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување.“[2] Овој ценет комитет на Советот на Европа многу ретко се решава на ваков чекор. По правило тоа е краен израз на незадоволство со однесувањето на властите на една држава. За Република Македонија оваа закана се уште е актуелна.

Хелсиншкиот комитет за заштита на човековите права на Република Македонија веќе трета година по ред добива поддршка од Доброволниот фонд на ООН за жртвите од тортура за своите активности поврзани со жртвите на тортурата во нашата држава. Кога аплициравме и за прв пат ја добивме поддршката на Фондот бевме единствената НВО

од РМ, во годините потоа поддршката на Фондот ја добија и други невладини организации. Еден од предусловите што требаше да го исполниме за да ја добиеме поддршката беше и доставувањето на десет случаи на жртви на тортура обработени според меѓународните стандарди – првата година употребивме случаи од неколку години, во наредните доволни беа само случаите во претходната година...

И во периодот меѓу ланскиот и овој меѓународен ден за поддршка на жртвите на тортурата во Комитетот беа евидентирани нови, сериозни случаи на тортура и друг вид сурово нечовечко или понижувачко постапување или казнување. И уште повеќе сите наши претставки, вклучувајќи и кривични пријави, за вакви случаи поднесени од наша страна до надлежните органи беа целосно игнорирани.

Од почетокот на 2009 година започнавме со реализација на проектот за зајакнување на општествениот надзор на затворите во Република Македонија низ зајакнување на улогата на националните и специјализираните органи на надзор. Претходниве денови ја одржавме првата тркалезна маса на таа тема. И се соочивме со проблемот на условите во нашите затвори, но и примерите за тортура по затворите. Иако во наредните две години треба во реализацијата на проектот да изодиме долг пат и сега повеќе од јасно е дека

на проблемот на тортура и други видови на нехумани или понижувачки казни и постапки во затворите ќе мора да му го посветиме должното внимание изнаоѓајќи соодветни форми на алармирање на јавноста од едноставна причина што она што се случува по затворите е под нивото на елементарното човечко достоинство и претставува форма на продолжено, крајно загрижувачко кршење на елементарните човекови права.

На крајот на минатата година парламентот го ратификува факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортурата и друг вид сурово нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

За жал во изминативе месеци не видовме знаци дека со тоа борбата против тортурата зајакна или пак дека прифаќањето на Протоколот им помогна на оние кои се борат против неа.

Одбележувањето на годишнините Меѓународен ден на ООН за поддршка на жртвите од тортура е во знакот на зголемениот ризик за злоупотреба и занемарување на многуте начини на кои лицата со посебни потреби можат додатно да станат жртви: неволно задржувани подолг период во затворени институции во неадекватни услови, без законска основа и соодветни надзорни механизми кои тоа ќе го оневозможат; внатре во специјализираните институции често се предмет на сурови форми на изолација, физичко, ментално и сексуално

насилство и уште повеќе хендикепираните лица се чести жртви на најразлични видови злоупотреба и по нивните домови и од страна на нивни блиски или пак луѓе од нивната животна околина или лица кои се задолжени за нив да се грижат. Додатно дел од овие лица се изложени

и на медицински експерименти и штетен и деградирачки медицински третман без нивно знаење. За жал ние премалку знаеме или пак премалку сме свесни за овој вид проблеми во нашата средина, па така речиси целосно изостанува превенцијата на тортурата, нечовечкото и понижувачкото однесување и казнување и на оваа крајно чувствителна категорија наши сограѓани.

И овој пат, за жал, мораме да констатираме дека тортурата и други видови на нехумани или понижувачки казни и постапки не само што се тука со нас, како што порачавме пред една година, туку уште полошо, се навикнуваме на таа реалност и стануваме нечувствителни на нивното присуство.

[1] На 12 декември 1997 година, на десет годишнината од стапувањето на сила на Конвенцијата против тортурата и друго сурово, нехумано и понижувачко постапување и казнување, Генералното собрание на ООН со резолуцијата 52/149 го пригласи 26 јуни за Меѓународен ден на ООН за поддршка на жртвите на тортурата

[2] Член 10, точка 2, гласи вака: "Доколку државата, потписничка не соработува или пак одбива да ја подобри состојбата во светлина препораките на Комитетот, Комитетот може да одлучи, откако Државата-потписничка имала можност да ги изнесе своите гледишта, со мнозинство од две третини од своите ченови да даде јавна изјава за тоа прашање".

Стоп за неправдите, насилството и понижувањата против жената

Меѓународниот ден на жената, 8 Март е ден со кој се прославува борбата на жената за нејзините права, за нејзино еднакво учество во политичките, економските и социјалните процеси. Одбележувањето на овој ден започнува во далечната 1910 година кога на втората меѓународна конференција на жените социјалистички одржана во Копенхаген и на иницијатива на Клара Цеткин се донесе одлуката овој ден да се празнува во чест на демонстрациите на жените ширум светот во 1903, кои се одржаа со мотото „Борба за општо право на глас“.

На 19 Март 1911 година за прв пат е одбележан Меѓународниот ден на жената во Австрија, Данска, Германија и Швајцарија, а повеќе од милион жени одржаа митинзи за да се изборат за нивното право на глас и учество во јавниот живот, правото на работа, образование и заштита од дискриминација на работните места.

Половата еднаквост како фундаментално човеково право за првпат се признава во Повелбата на ОН во 1945 година, потпишана во Сан Франциско. ОН ја прогласува 1975 година за Меѓународна година на жената. Истата година 8 Март се предлага да биде прогласен за Меѓународен ден на жената. Во 1977 година Генералното собрание при ОН ја изгласува Резолуцијата (A/Res/32/142 од 16.12.1977) за Правата на жените и меѓународниот мир.

Денес, овој ден се прославува ширум светот и кај нас. Кај нас стана традиција прославувањето да се состои во посета на мајките, бабите, сопругите, девојките, купување на симболични подароци и цвеќиња, но најмногу се прославува групно по кафеани.

За жал ваквото „одбележување“ на Меѓународниот ден

на жената е со симболичен статус и не е поврзан со идеите за родова правичност. Наместо промоција на родовата правичност, безмисленото одбележување на овој ден се повеќе ги нагласува разликите и поделбите меѓу мажите и жените.

Од друга страна, целиот процес на транзиција е проследен со политики кои ги потенцираат стереотипната улога на жената и начинот на однесување кои биле создадени, но и надминати многу одамна. Се позачестени се јавните политики кои ги прокламираат патријархалните односи, изразените промени во репродуктивната политика, ставањето на акцент на традиционалната улога и одговорност на жената во рамките на семејството, доведуваат до општествена поделба меѓу мажите и жените, поделба која само се приспособува на новонастанатите услови.

Неискрената и ретроградната политика на државата која се состои единствено од носење закони во кои декларативно се наведува еднаквоста меѓу мажите и жените, доведува до една безмалку хаотична состојба во која жената е распната меѓу минатото и сегашноста, традицијата и современото живеење, додавајќи ? дополнителен товар на еманципираната жена.

Погрешните политики на државата не ја заживуваат

вистинска родовата правичност, ниту пак ја потенцираат вистинската улога на жените во нашето општество.

Водењето „анонимни“ кампањи против абортусот, судирите со правото на репродукција на жените, користењето на жената како алатка за зголемување на наталитеот во државата и нејзиното изигрување од друга страна, тешкиот живот на самохраните мајки, третманот на жените во истражните постапки и пенитенцијарните установи, намалувањето на правата на жените работнички и експлоатација на нивниот труд, намаленото учество на жените во јавните сфери и стратешките политики, ни даваат до знаење дека кај нас не постојат промени кај положбата на жените во позитивен контекст.

Ја повикуваме јавноста, граѓанките и граѓаните да се приклучат на напорите за промена на практиките и политиките кои жената ја субординираат и понижуваат. Мора да се стави крај на бесмисленото прославување, а енергијата да се насочи кон јакнење на јавната свест и активизмот со кој ќе се подигне и нивото на политичката

култура во општеството и ќе се врати жената од минатото во сегашноста.

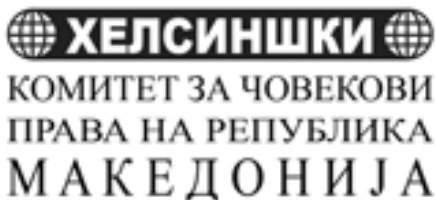
Ги повикуваме партиите, владата, парламентот и другите политички, законодавни и извршни институции да преземат итни мерки за почитување и заштита на правата на жените.

Најостро се спротивставуваме на нивните досегашни политики и ги повикуваме сите гласно да кажат НЕ.

Промените и родовата правичност се можни само преку конкретнo делување и секојдневно потенцирање на важната улога на жените во нашето општество.

Ги повикуваме организациите на граѓанското општество, особено оние чиј мандат и програма се однесуваат на темите поврзани со положбата и правата на жената да бидат бескомпромисни во напорите за искоренување на стереотипите и насилството, правните и социјалните неправди против жената во Република Македонија.

На крајот, на сите наши сограѓанки им го честитаме 8 Март, Светскиот ден на правата на жената и меѓународниот мир.

Прегрнете ја различноста, сопрете ја дискриминацијата, но погледнете и околу себе!

Обединетите нации овогоднешниот Ден на човековите права го одбележуваат со мотото „Прегрни ја различноста, сопри ја дискриминацијата“. Според ООН глобално милиони луѓе страдаат обидувајќи се да се извлечат себе си од состојба на дискриминација на речи си секој свиок од нивниот дневен живот што заликува на невозможна амбиција. ООН констатира дека последниве дваесетина години трагично сме сведоци на етнички чистења и појави на геноцид, базирани на дискриминирачки идеологии, кои доведуваа до разорувања, изгон и смрт. Каде сме ние?

Република Македонија наследи (од СФРЈ) и самата ратификуваше бројни меѓународни документи кои се однесуваат целосно или делумно на човековите права.

Еден од столбовите на нашиот Устав се човековите права и слободи, а оваа грижа е преточена во бројните закони донесени од 1991 година па наваму, нашиот парламент со полна пареа работи на усогласувањето на нашето со европското законодавство каде човековите права се свети. Сепак, експертите ќе заклучат дека кога дискриминацијата е во прашање нашата легислатива пати од расфрланост на одредби кои се однесуваат на нејзините најразлични

облици, дека постои неусогласеност како на термините, така и на заштитните механизми. Не е ни чудо што постапките за дискриминација пред редовните судови или претставките пред Уставниот суд и кај Народниот правобранител се бројат со прстите на двете раце.

Последниве неколку години невладините организации предлагаа донесување на закон за недискриминација, за кој во ресорното министерство се расправа неколку години со ред и покрај притисокот на оваа тема кој Брисел редовно ни го упатува. Но, и кога еден ден ќе стаса пред нашите народни избраници за дебата и усвојување ќе биде далеку од сеопфатноста која ја наметнува животот.

Македонија и со своите скромни два милиона жители

нуди богатство на различности кое треба да се негува и заштитува наместо да се елиминира и унифицира.

По 2001 можеби ја ублаживме етничката дискриминација кон втората по број етничка заедница во земјата, но никако не можеме да бидеме горди како на секој план се однесуваме кон нашите сограѓани Ромите на пример.

Бројот на случаи на семејно насилство најдобро говорат како ги третираме нашите брачни другари и деца, но и родители и други блиски.

Во ерата на безработица стана нормално да се вработувате ако не со врски, тогаш по партиски линии.

Според Уставот нашата држава е социјална, каква ни е социјалната грижа или пак што правиме да им го олесниме животот на лицата со посебни потреби? Колку нашиот социјален статус е одреден од припадноста на привилегирана или дискриминирана група, како сме еднакви во однос на сексуалната ориентација, според здравствената состојба?

По падот на социјализмот многумина од нас ослободени се свртија кон религијата, но во ист рог со стариот систем дуваме кога е во прашање промоцијата на државни религии во ликот и делото на МПЦ и ИВЗ. Нашите слободарски и демократски медиуми не само што го усовршуваат јазикот на нетрипеливоста и острат јазикот на омразата, туку и ги прогласуваат за „педери“ оние кои поинаку мислат, прозиваат и им импутираат на странски дипломати заради тоа што се дрзнале да учествуваат на марш на толеранцијата...

Нашата политичка елита на власт, преку својот лидер праќа писмо до своето партиско членство повикувајќи на „последна битка со остатокот од транзицијата и нејзините политичари“, „со политичарите кои зад себе оставија пустош и беда и кои во нашата држава ја донесоа малодушноста, криминалот, лагата и искривените вредности“ и на пресретнување на „нивните обиди да го дискредитираат она што го започнавме“. Каде се загубија правото на слободно мислење, правото на здружување... Утеха ли е објаснувањето дека притоа се мислело на политичко, не физичко исчезнување. Духот на писмото приведе младинци во Ресен,

се повикуваа на информативни разговори видни личности, се пласираа закани за покренување кривични постапки... Случајно или не во судски одлуки кои според Хелсиншкиот комитет смрди на политичко влијание (Бучковски, Тупурковски) се одолговлекува донесената пресуда да се потпише или одлуката не се носи, етички беспрекорно чистиот министер за правда, како член на Судскиот совет по должност, иницира разрешување на судиката која укинува одлука на првостепен суд... Сее ли страв авторитарниот режим, се заканува чувствувајќи се пресилен, демонстрира ли обична (активна) дискриминација на политички основи... или сето тоа збрано и заедно? Станува навистина опасно за оние кои јавно изнесуваат политички идеи различни од политиката на партиите на власт.

Да набројуваме и натаму како тоа ја негуваме различноста и се бориме против секаков вид дискриминација?

Високиот комесар за човекови права на ООН на владите и локалните власти им препорачува да усвојуваат акциони планови за борба против дискриминацијата и промоција на недискриминаторски политики; да бидат домаќини на меѓународни настани на тема дискриминација; да ги јакнат националните инфраструктури за боба против дискриминацијата, да создаваат меѓусекторски координативни комитети за таа цел; да ратификуваат меѓународни документи за заштита на човековите права и да го јакнат во таа насока домашното законодавство; да инагурираат годишни награди за бранителите на човековите права кои се борат против дискриминацијата и да постават посебни рафтови во библиотеките за да ги направат повоочливи книгите кои ја третираат дискриминацијата! Ќе стасаме ли до овие препораки преку започнувањето на преговорите за членство во ЕУ?

Или прагматично, пригодно и славенички, како што последниве години масовно го одбележуваме, на 10 декември, Денот на човековите права, да наздравиме со Министерот за правда и да кликнеме: „Прегрни ја различноста, сопри ја дискриминацијата“!

Рушење на менталните бариери

На 16 ноември, Меѓународниот ден на толеранција, во Скопје се одржа првиот граѓански марш на толеранцијата

Сакаме да се благодариме на сите поединци, групи и новинари (радија, весници и телевизии) за поддршка на иницијативата на ваков начин да се одбележи меѓународниот ден на Толеранција кои на тој начин дадоа свој придонес во градењето на толерантно општество кое силно ќе се залага за борбата против дискриминацијата и почитувањето на човековите права и слободи. Со ова покажуваме дека сме спремни да се бориме со предрасудите и дискриминацијата врз основа на хендикеп, етничка, верска, политичка, социјална, расна припадност, пол, родов идентитет, сексуална ориентација кои се уште постојат во нашето општество.

Согледувањето дека нашето општество е поделено по различни основи, беше и причината зошто се одлучивме на ваков начин да го одбележиме денот. Сакавме да покажеме дека и овде има луѓе кои се ослободени од предрасуди и кои ги прифаќаат и поддржуваат различностите. Да ги охрабриме сите маргинализирани групи да го кажат и тие своето мислење.

Државата со потпишувањето на меѓународните документи има обврска за почитување, заштита и реализација (координација, промоција и обезбедување услови) на

човековите права. Прокламирајќи ја Толеранцијата како вредност која претставува почитување, прифаќање и ценење на разновидноста, паралелно ја нагласуваме и потребата од носењето на мерки за заштита од секаков вид на дискриминација. Толеранција не претставува само морална обврска туку и политички и правен услов за демократските држави па токму поради тоа неопходно е превземање на конкретни мерки против нетолеранцијата и дискриминација.

Затоа упативме апел до Владата да го донесе Законот за спречување и заштита од дискриминација за да се воспостават механизми за идентификација, и за криминализација на сите форми на дискриминација од страна на државни и недржавни тела насочена против поединци или групи.

Уште еднаш да ја потенцираме важноста од рушењето на менталните бариери, од потребата за градење на едно демократско општество каде човековото достоинство ќе биде во прв план, и остро да се спротивставиме и на употребата на говорот на омразата, кој допринесува за поголема поделеност на нашето општество.

Благодарност и до дипломатскиот кор во Македонија за нивната поддршка и присуство, како и до полициската станица Беко за нивната соработка во обезбедување на настанот.

Тортура во истражниот затвор

На 23 Март 2009 година претставници на Хелсиншкиот Комитет извршија посета на Затворот Скопје – Скопје. Цел на посетата беше да се испитаат наводите за постоење на случај на тортура, која се случила на 16 март во 20 часот во затвореното одделение во затворот, каде после смирувањето на меѓусебната тепачка на неколку затвореници, неколкумина надзорници продолжиле непотребно да ги малтретираат затворениците.

Делегацијата на Македонскиот Хелсиншки Комитет при посетата се сретна со Управата на Затворот Скопје – Скопје, медицинскиот персонал каде изврши и увид во медицинските картони на затворениците, и разговараше со затворениците кои биле подложени на тортура и нечовечко и понижувачко постапување и казнување. Од извршените разговори и добиените сознанија констатирано е дека инцидентот настанал во понеделникот во вечерните часови, кога во затвореното одделение на истражниот затвор настанал конфликт меѓу неколку затвореници. Причина за расправијата биле кражбите кои често се случувале. Во еден момент започнатата расправија прераснала во тепачка, при што еден од затворениците, кој бил нападат, почнал да вика и да бара помош. Откако се стивнало и се смирила настанатата ситуација во горенаведеното одделение при Затворот Скопје - Скопје притрчале стражарите. Од присутните во одделението зеле четворица затвореници, истите ги однеле во една од помошните простории каде им ги врзале рацете за радијатор, по што еден по еден ги носеле во тоалетот и

ги удирале со палки. Неспорен факт е дека затворениците биле тепани најмалку од четворица стражари, додека другите нивни колеги гледале и не го спречиле инцидентот. Бројноста на стражарите кои учествувале во активното малтретирање врз затворениците, во секој случај останува предмет на докажување, кое се надеваме дека натамошната постапка ќе го утврди. Наводите за извршеното тепање и малтретирање врз затворениците делегацијата можеше да ги поткрепи и од самиот Увид во медицинската документација каде што лекарот констатирал повреди кај осудените, кои воглавно имаат модринки по телото во пределот на нозете и грбот.

Според претходно утврденото, постои основано сомнение за кривично дело Тортура, бидејќи затворениците биле непотребно малтретирани од стражарите, откако всушност се смирила состојбата и инцидентот во затворското крило, а во наведениов случај не може да станува збор за дозволена употреба на сила.

Хелсиншкиот Комитет од управата на затворот доби силно уверување дека се преземени сите мерки, но не е јасно зошто дури по два дена од инцидентот овој случај го документирала и се обратила до Управата за извршување санкции, што е законска обврска.

Во светлина на претходно изнесените наоди, Хелсиншкиот Комитет и натаму е загрижен заради третманот на затвореници во Затворот Скопје – Скопје, и ги повикува националните власти бројните наводи за злоставување со нехуман и деградирачки третман на затворениците од страна на персоналот да бидат објективно испитани и санкционирани до крај.

Кратко паметење

Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот при Собранието на Република Македонија на 3 февруари 2009 (вторник) требаше да ја одржи својата седница на која според нивниот план за работа беше планирано да се разгледуваат Месечните извештаи на Хелсиншкиот комитет за човекови права за сосотојбата со човековите права во Република Македонија за месец октомври и ноември 2008 година како прва точка на дневниот ред (и „Разно“ како втора). Седницата беше одложена бидејќи мнозинските членови на комисијата од редовите на ВМРО-ДПМНЕ, по втор пат за 5 седници на комисијата, одбија да го усвојат дневниот ред. Овој пат со образложение дека „извештаите на Хелсиншкиот комитет за човекови права за месец октомври и ноември 2008 година се неосновани и не се во насока на заштита на човековите права, а се во насока на ширење чист популизам и предизборен маркетинг на опозицијата за покачување на нивниот низок рејтинг“.

Не би ја говореле вистината доколку кажеме дека не ни претставуваше чест што Постојаната анкетна комисија, како уставна категорија, кога го утврдуваше својот годишен план за работа на втората по ред, и прва работна седница, реши редовно да ги разгледува и нашите месечни извештаи за состојбата на човековите права во земјата. И тогаш пресудни беа гласовите на партијата која има мнозинство во комисијата – владејачката ВМРО-ДПМНЕ. Прашањето кое се наметнува е зошто сега, откако претходно ја почитуваа оваа своја одлука и расправаа за наши месечни извештаи, истите парламентарци наместо да се определат за силата на аргументите (и дозволат расправа на која ќе ги изнесат своите критички видувања на извештаите, а ќе ги слушнеа и нашите аргументи) се решија за силата на мнозинските гласови, оневозможувајќи расправа. Уште полошо, кога беше повеќе од јасно дека образложението за неприфаќање на дневниот ред е само маска за материјална расправа по нашите извештаи, на членот на нашиот Борд, поканет како гостин на седницата, не му беше дадено елементарното право на одговор за да посочи дека такви тврдења нема во извештаите, туку станува збор за целосно искривување на нашите ставови.

Бидејќи парламентарците кои ја оневозможија работата на Постојаната анкетна комисија беа прецизни дека станува збор за нивни оценки (не на целата пратеничка група, не на партијата и не на Владата) би сакале да веруваме дека станува збор само за нивна забораеност или неинформираност кога не прогласуваат за популисти во функција на подобрување на нискиот рејтинг на опозицијата. Повонредните парламентарни избори двајца членови на нашиот Борд беа избрани на високи државни функции од парламентот во кој партијата има силно мнозинство. Подолг период кога ВМРО-ДПМНЕ беше во опозиција делови од наши месечни извештаи беа земани и со партиско лого објавувани како платени политички огласи во дневниот печат. Тогашната власт можеби мислеше, но јавно не не прогласи за вмовци, иако ВМРО-ДПМНЕ секако во делови на нашите извештаи не чувствувала блиски до нив. Хелсиншкиот комитет убедени сме не го смени начинот на размислување и јавно делување, но членовите на Анкетната комисија од оваа партија како да демонстрираат дека едно е да си во опозиција, а друго на власт.

Емпириски може да се докаже дека речиси се што Хелсиншкиот комитет твреше во јавните обраќања, а беше оспорувано од власта, по некое време ни се враќаше во форма на јасни ставови во извештаи на релевантни меѓународни фактори во овој домен. Секако цената по угледот на државата тогаш беше многу повисока. На Постојаната комисија и испративме повеќе такви извештаи. Иронијата да биде поголема за одложената седница на членовите на комисијата МВР им достави документи во кои децидно стои дека „состојбите ... се реално отсликани“. Станува збор за наодите на Европскиот комитет за превенција на тортура на Советот на Европа во кои има совпаѓања, кои се дел и од извештаите за кои Постојаната анкетна комисија во вторникот одби да расправа. Но, не слушнавме дека МВР е популистичко и блиско до опозицијата.

Затоа, партијата на власт може ако посака и да отвори војна против нас кои им ја расипуваме нивната идилична слика за земјата во која живееме. Во неа со својот авторитарен пристап може и да не уништи како невладина организација, но се сомневаме дека со тоа вистината ќе ја обои портокалово. Таквиот ментален инженеринг не им успеа ни на далеку помоќни, и како автократи попаметни во историјата, па и онаа блиската во регионот.

„Новиот Закон за внатрешни работи од аспект на правната држава“

На тркалезната маса на тема „Новиот Закон за внатрешни работи од аспект на правната држава“ во организација на Хелсиншкиот комитет, одржана во Хотел „Арка“ Скопје, на 22-ри мај 2009 година, зедоа учество претставници на академските структури, Министерството за правда, судии, адвокати и јавни обвинители, Директоратот за заштита на лични податоци, Собранието на РМ, невладиниот сектор и политичките партии. Беше оценето дека новиот Закон за внатрешни работи (ЗВР) е особено важен законски проект кој е клучен за заштитата на основните уставни права и слободи.

Реформа на Управата за безбедност и контраразузнавање

Наспроти очекувањата дека по донесувањето на Законот за полиција во 2006 година (со што правно се уреди делот за јавна безбедност), сферата на државната безбедност конечно правно ќе се „дотера“ на начин што Управата за безбедност и контраразузнавање ќе се постави како една модерна служба по примерот на модерните европски демократии. Предлогот на законот за внатрешни работи (ЗВР) останува на застарени и етатистички модели на „тајна полиција“ без јасно правно уредени надлежности, овластувања и без можности за било каква реална надворешна контрола. Имено, иако самото МВР пред повеќе години подготви солидна стратегија за модернизација на службата за државна безбедност, овие реформи беа постојано одложувани под изговор дека наводно заради постојните ризици за стабилноста на државата не е време таа служба да се реформира. Напротив, денес Република Македонија е стабилна парламентарна демократија, држава кандидат за членка на НАТО

и ЕУ. Овој факт е само аргумент повеќе за потребата овој сектор да се уреди според стандардите на правната држава.

Преиспитување на надлежностите и овластувањата на УБК

УБК е самостоен орган во рамките на МВР кој работите мора да ги извршува согласно Уставот и законите на Република Македонија и ратификуваните меѓународни договори. При правното уредување на надлежностите и овластувањата на УБК мора да се води сметка и за Законот за јавното обвинителство (ЗЈО), Законот за кривична постапка (ЗКП), Националната концепција за безбедност и одбрана, а особено врз Препораката бр. 1402 на Советот на Европа, како и правните стандарди и правила за надзор над безбедносните и разузнавачки служби прифатени од ООН, ОБСЕ и Организацијата за економска соработка и развој.

За да се спречи арбитражност и политичка злоупотреба на службата за цели на политичките елити на власт, и да се обезбеди владеењето на правото и почитување на човековите права, особено

е важно јасно да се регулираат надлежностите на службата и овластувањата на нејзините припадници.

УБК треба да се фокусира на планирање и спроведување контраразузнавачки, информативно аналитички и прогностички, контролни и координативни активности на територијата на Република Македонија. Во таа смисла, како и другите вакви или слични служби во западните демократии, УБК треба да собира, анализира и оценува податоци и информации за дејствување на поединци, групи, организации и странски служби на територијата на Република Македонија кои се насочени против националната безбедност, а не да изигрува некаква тајна полиција од етатистички тип на поранешните источноевропски држави.

- Надлежност за организиран криминал

Нема никаква ниту правна ниту реална основа УБК да делува како тајна крим-полиција за потешките дела на организиран криминал. (Патем речено, никој досега не дефинирал кој организиран криминал е тежок, бидејќи лесен организиран криминал нема.) Имено, од концептиски и организациски аспект, ЗЈО и ЗКП не предвидуваат УБК да биде дел од полицијата која под раководство на јавниот обвинител ќе работи на кривичните истраги. Концептот на Правосудна полиција подразбира тесна соработка на раководителите од организационите единици во рамките на МВР, Финансиската полиција и Царинската управа кои работат на откривање и пријавување кривични дела со надлежниот јавен обвинител, а тоа, како што знаеме, од УБК не може да се очекува. Од друга страна, Секторот за организиран криминал е

најмоќниот сектор во МВР, кој впрочем подолго време остварува добра соработка со УБК и јавното обвинителство, поради што нема причина зошто оваа служба би се плеткала во апсењето криминалци и сл.

Кои тешки форми на организиран криминал МВР смета дека „потекнуваат од демократските институции“ ќе мора да образложи самиот предлагач.

Надлежноста на УБК активно да се бави со откривање и гонење криминалци (гонењето сторители на кривични дела Уставот на РМ го резервира за јавното обвинителство!) создава проблеми и во остварувањето на полициската и обвинителската соработка во рамките на Европол и Евроцаст. Ова од причини што службите за државна безбедност не подлежат на стандардите за заштита на лични податоци, кои пак се битен елемент во меѓународната полициска соработка.

- Полициски овластувања за УБК

Поради сето ова, нема вистинска причина зошто УБК би требало да има полициски овластувања. Покрај тоа, законската конструкција од член 34 според која овластените службени лица од УБК „може да ги применуваат полициските овластувања на полициските службеници, на начин и под услови утврдени со Законот за полиција“, а „под услови и во обем неопходни за остварување на работите од надлежност на Управата“ не е ниту правно ниту логички издржана. Имено, полициските овластувања ЗП ги дава за активности и ситуации сосема различни од оние со кој се бави УБК, како заштита на јавен ред и мир и сл.

Тркалезни маси I „Новиот Закон за внатрешни работи од аспект на правната др

Натаму, законот не кажува кои се тие „посебни мерки и методи за тајно собирање податоци“ и со кој тоа друг закон тие ќе се уредат?! (чл. 23). Како што знаеме, од донесувањето на Уставот на РМ сите подзаконски акти на МВР со кои се уредуваа овластувањата на службите на државната безбедност (тајни претреси и сл.) останаа без правна сила и ? колку што ни е познато ? од тогаш УБК делува без посебни правно уредени методи! Оттука, при извршување на своите надлежности утврдени со овој закон, УБК може да собира податоци со користење на јавни извори или со примена на посебни мерки согласно на ЗКП и Законот за следење на комуникациите. Примената на мерките за тајно собирање на податоци со кои привремено се ограничуваат некои права и слободи на граѓаните може да се спроведе само за легитимни цели и врз основа на Законот за кривична постапка и само доколку податоците не може да се соберат на друг начин или нивното собирање е поврзано со несразмерни потешкотии. Во секој поединечен случај, доколку постои можност на избор во мерките за тајно собирање на податоци, треба да се избере онаа мерка со која помалку се навлегува во уставно заштитените права и слободи на граѓаните.

Ако податоците собрани со тајните мерки содржат елементи на основи на сомнение за планирање, подготвување или извршување на кривично дело кое се гони по службена должност, УБК е должна да го извести јавното обвинителство, непосредно или преку Секторот за ОК.

Податоците кои не се однесуваат на националната безбедност, а кои се собрани при извршување на законските надлежности, веднаш се уништуваат за што се составува записник кој го потпишуваат лицата кои присуствувале на уништување на документот.

Владата на Република Македонија треба да донесе правилник за извршување на работите на УБК во кој поблиску се уредуваат постапките, мерките и средствата за работа, начинот на планирање, извршување, евидентирање и известување за работите од надлежноста на УБК, овластувањата и одговорноста, потребните услови за извршување на работите во УБК, правата од работниот однос и други прашања кои се од важност за работата на службата, а не се уредени со овој закон.

Да повториме: УБК мора да се ослободи од полициската и идеолошка компонентата во нејзиното функционирање и да се концентрира на изворната функција на контраразувањето: идентификација и спречување на заканите по безбедноста на државата преземени од странски разузнавачки служби или организации или поединци вовлечени во шпионски активности, саботажи, субверзивни дејства или тероризам.

Треба да се нагласи и тоа дека и Бирото за јавна безбедност (Полицијата) не ги врши полициските работи само согласно законот за полиција, туку и согласно одредбите на ЗКП и ЗЈО.

Овластени службени лица

ЗВР не дава дефиниција на овластени службени лица, а критериумите за сложеност на работата и условите и начинот на

вршење на работата се во најмала рака истрошени. Дефинирањето на посебни должности и овластувања е од особено значење, бидејќи на тоа се повикува и Законот за полиција. Идејата е дека ОСЈ е најширок поим и оттаму во овој закон мора да се утврдат посебните должности и овластувања.

Од друга страна, секоја работа има своја сложеност и услови. Наместо само да ги наброи работните места со посебни должности и овластувања, ЗВР треба да дефинира што е овластено службено лице и што се подразбира под посебни должности и овластувања. Положбата министер е исклучиво политичка функција и не треба да има статус на овластено службено лице. Другата перспектива е дестимулирање на полициските службеници за професионално вршење на работата токму заради истиот статус со другите службеници, кои се во суштина државни службеници раг excellence. Овој процес одамна провејува низ МВР, а сега и конечно ќе се озованичи со закон.

Не помалку битен аспект се финансиските импликации врз буџетот од толкавиот прилив на овластени службени лица. 30% поголема плата на сериозна бројка вработени, 100% плата за боледување и бенефиции при пензионирање. Се чини дека единственото рационално објаснување на предлагачот е во бенефициите, кои не се секогаш основани.

Кои граѓански работи кои ќе останат во надлежност на МВР, треба точно да се прецизираат со оглед на трендот во ЕУ да се префрлат граѓанските работи на Министерството за правда (член 2).

Надворешна контрола

Надворешна контрола на работата на Министерството вршат Собранието на Република Македонија и народниот правобранител. Каде е контролата од Владата, судството, јавното обвинителство, НВО, граѓани, локална заедница? Со ЗКП е определено дека судот врши оценка на законитоста на преземените полициски овластувања, зарем тоа не е контрола над МВР?

Во законот не е овозможена никаква реална контрола од Собранието врз УБК. Предлогот предвидува УБК на собраниската комисија да ја доставува програма и извештај за својата работа врз кои комисијата очигледно нема никакво влијание (член 41)! Освен тоа, вистински скандал е фактот што МВР во ЗВР уредува односи помеѓу Комисијата и Собранието!?

Иако Предлогот на ЗВР е веќе во собраниска процедура, бараме текстот на законот помеѓу две читања во Собранието да биде предмет на расправа од страна на експертската јавност и цивилното општество.

Ова дотолку повеќе што во завршна фаза е подготовка на неколку нови закони со кои се предлагаат нови измени на правната регулатива во оваа сфера, како Законот за кривичната постапка и наводно нов закон за безбедносната сфера, кој веќе некое време се навестува. Со ова се заострува проблемот на (не)координираност на реформите во секторот правда и секторот внатрешни работи, што е од голема важност за обврските на државата во сферата на евроинтеграциите.

МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА МАКЕДОНИЈА 3

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Декември 2008/Јануари 2009

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Забрана на абортусот или пат кон теократија?
- 1.2. Распределба на средства од буџетот на РМ здруженија на граѓани и фондации
- 1.3. Венецијанската комисија го потврди ставот на Хелсиншкиот комитет за антидискриминационото законодавство во Македонија
- 1.4. Ако денот по утрото се препознава...
- 1.5. Непочитување на законските обврски и должности од страна на Основното јавно обвинителство и истражен судија при Основен суд Скопје 1 – Скопје
- 1.6. Посета на Ј.У. Меѓу - општински Центар за социјални работи Македонски Брод и згрижувачките семејства во с. Манастирец

II. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

- 2.1. Случај Ѓорѓи Билјаноски
- 2.2. Законот за платен промет предизвикува повреда на социјалните права на граѓаните
 - 2.2.1. Случај Милка Симоновска
 - 2.2.2. Случај Милош Наумовски

III. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 3.1. Грубо пречекорување и изигрување на правото на задржување
 - 3.1.1. Случај Тодоровски Гоце, Алексовски Благојче и Велковски Сашо, Битола
 - 3.1.2. Случај Катерина Петро, Скопје
- 3.2. Случај Ванчо Георгиевски

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Забрана на абортусот или пат кон теократија?

Дали Македонија ја тресе тренд каде наместо почитување и унапредување на човековите права и демократијата почнува да се навлегува во период на теократија[1]?

Имено, по втор пат, се појави кампањата против абортусот, речиси во исто време со кампањата на Владата на Република Македонија за трето дете. Зачудувачки, но навредливо, оние кои ја организираат, спроведуваат и застапуваат ваквата кампања, иако наводно се уште не е познат организаторот, како да подзаборавиле дека наталитетот не е државна или било чија алатка која може да се промени преку ноќ, да се одржува или зголемува на сметка на човековите права, правото на избор и достоинството на жената.

Веднаш потоа се појавија и многубројните негодувања од невладините организации, со исклучок на невладината „Ревита“ која упорно се бори за забрана на абортусот, користејќи притоа лажни податоци, без да води сметка за државните статистички податоци достапни за секој граѓанин на официјалните интернет страници на надлежните органи.

Имајќи ги во предвид Законот за прекинување на бременоста, Правилникот за начинот на работата на лекарот и првостепената и второстепената комисија за одобрување на прекинување на бременоста, многубројните домашни и ратификувани меѓународни конвенции за заштита на човековите права, посебно правата на жената, Хелсиншкиот комитет за човекови права ги подржува реакциите на Коалицијата за промоција и заштита на сексуалните и здравствените права на маргинализираните

АИ ЗА СОСТОЈБАТА ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2009 ГОДИНА

заедници, посебната реакција на Асоцијацијата за здравствена едукација и истражување, како и на сите останати во насока против кампањата за забрана на абортусот.

Имено, прекилот на бременоста е на сеопфатен начин регулиран во нашата држава со посебен закон, каде уште во самиот член 1 од Законот за прекинување на бременоста е изречно стипулирано дека: „Прекинувањето на бременоста е посебна медицинска интервенција за која слободно одлучува бремената жена. Правото на прекинување на бременоста може да се ограничи само заради заштита на здравјето на бремената жена“. Сите причини поради кои може да се ограничи прекинувањето на бременоста во полза на здравјето на бремената жена се стриктно уредени во натамошните членови од споменатиот закон. Од друга страна, начинот и условите под кои треба да работат лекарот, првостепената и второстепената комисија во овие случаи се поконкретно и строго уредени со Правилникот донесен за таа цел, каде меѓу другото се одредува дека: „Лекарот во здравствената организација, врши прекин на бременоста по констатацијата дека бремената жена не поминала повеќе од 10 недели на бременост од денот на зачетокот и дека нема основ за сомневање за настапување на штетни последици по здравјето на жената“.

Со вака постоечката прецизна законска регулатива при чие донесување целосно се водело сметка за здравјето на жената, нејзиното право на слободен избор и достоинство, сите кампањи за нивна измена во насока на општа забрана на абортусот немаат никаква основа, дотолку повеќе што ратификуваните меѓународни документи кои, меѓу другото, ја обврзуваат и Република Македонија го зборуваат спротивното. Доволно е само да се споменат Универзалната декларација за човековите права и слободи, Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација против жената, Европската социјална повелба, Меѓународниот пакт за економски,

социјални и културни права, и посебно Препораките на Експертската група од конференцијата за раст на популацијата и демографската структура при Обединетите нации кои: „Почитувајќи го правото на брачните парови и индивидуи слободно да го изберат бројот на своите деца, ги повикува Владите и меѓународната заедница да дадат приоритет на зголемување на квантитетот и квалитетот на програмите за здравствена грижа и репродукција“. Значајно е да се споменат и Препораките на Експертската група од конференцијата за популацијата и жената при ООН, кои во Препораката бр. 8 одредуваат: „Жената што сака да ја прекине својата бременост треба да има пристап до доверливи и веродостојни информации, пријатно советување и пристап до сигурен сервис за прекин на бременоста“.

Тинејџерите признаваат дека немаат со кого отворено да разговараат за прашања поврзани со сексуалниот живот и со репродуктивното здравје, а родителите најчесто не се подготвени да прифатат дека децата се сексуално активни, па ги избегнуваат таквите разговори. Оттука, подобро би било државата да се посвети повеќе на барање алтернативни начини за намалување на несаканата бременост, особено преку стимулирање на младите брачни двојки во полето на планирање семејство, начини за подигање на свеста кај тинејџерите, едукативни програми за сексуалното здравје и контрацепционите средства, наместо да се занимава со мерки со кои на сила ќе го зголемува наталитетот преку повреда на основните права на жената.

Зачудува и фактот што само неколку месеци по усвојување на Стратешката проценка на политиката, квалитетот и пристапот до контрацепција и абортус во Република Македонија, документ изработен од страна на Министерството за здравство и Републичкиот завод за здравствена заштита, се прават чекори спротивни на основните задачи и цели предвидени во самиот документ.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Според официјалните податоци на Државниот завод за статистика, во 2006 година, стапката на наталитетот во Македонија е 11.1 на 1000 жители, а стапката на морталитет е 9.1 на 1000 жители, што покажува стапка на годишен прираст на населението од 2.0 на 1000 жители, како и дека во Македонија во изминатиов период бројот на регистрираните абортуси е во постојано опаѓање, па така во 1991 година бројот на абортуси изнесувал 665.1 на 1000 живо -родени деца, за разлика од 2006 година кога истиот е намален на 272.9 на 1000 живо - родени деца. Охрабрувачки се и податоците дека во Македонија се бележи силно опаѓање на стапките на доенечка смртност, како и опаѓање на стапката на матернална смртност.

Дури и да не е така, Владата на Република Македонија секогаш треба да ги почитува човековите права, особено правото на слободен избор, и согласно Стратешката политика во соработка со Министерството за здравство континуирано треба да работат на планот на идентификување на состојбата, проблемите и пронаоѓање на најадекватни решенија преку ангажман на сите релевантни институции во земјата со кој ќе се подобри сексуалното и репродуктивното здравје. Преку координација да ги остварат главните цели поради кои е донесена таквата Стратешка политика, а имено, само да ги потсетиме, тоа се: како да се намали потребата од абортус, а не како истиот да се забрани, како да се подобри пристапот и достапноста до контрацепција, како да се подобри квалитетот на услугите за абортус и да се заштитат правата на репродуктивно здравје на жената, а не да се воведуваат мерки со кои ќе се зголемат нелегалните услуги за абортус на штета на здравјето на жената.

Од друга страна, точно е дека секое дете има право на живот, но право на достоинствен и среќен живот, исполнет со љубов и семејна топлина а не на живот со чувство на непожелност и отфрлање. Дотолку повеќе што Република Македонија нема изградено адекватен систем за згрижување на децата без родителска грижа и отфрлени од семејството чиј број може да се претпостави дека ќе се зголеми во ситуација на забранет абортус.

Хелсиншкиот комитет за човекови права ги повикува надлежните државни органи и институции да се заложат за доследно исполнување на целите предвидени во неодамнешната Стратешка политика и насочување на активностите најмногу кон промоција и подобрување на репродуктивното здравје кај жените, со посебен акцент на адолесцентната популација и жените во руралните

средини, преку здравствено -воспитна дејност и совети за заштита од несакана бременост и безбедно сексуално однесување.

1.2. Распределба на средства од буџетот на РМ здруженија на граѓани и фондации

На 25.12.2008 година во Службен весник на Република Македонија се појави информацијата дека Владата на Република Македонија на седницата одржана на 2.12.2008 донесе одлука за распределување на средства од Буџетот на Македонија наменети за здруженија на граѓани и фондации. Конкурсот беше распишан крајот на февруари 2008г. со рок за поднесување на апликациите до 7 март 2008.

И покрај тоа што Владата има објавено стратегија за соработка со невладиниот сектор, како и акциски план за периодот од 2007-2011 година; заради обезбедување на транспарентност, определување на основни организациски критериуми и ефикасно следење на финансиската подршка на здруженијата на граѓани и фондации има утврдено Кодекс на добри практики за финансиска подршка на здруженија на граѓани и фондации; една од препораките на извештајот на ЕУ за напредокот на Македонија е зајакнување на соработката со невладиниот сектор и зголемување на транспарентноста за распределбата на средствата... по стариот добар обичај, средствата повторно беа распределени на 83 организации, но без транспарентни и јасни критериуми за распределба.

Еден од организациските критериуми објавени во повикот беше и „Да се занимаваат со активности и проекти од јавен интерес“. Прашање е колку од организациите кои имаат добиено средства имаат искуство со проекти од јавен интерес, а колку со локален развој, ова повеќе што со децентрализацијата, локалните здруженија ја имаат можноста да аплицираат и за средства од локалната самоуправа. Во контекст на претходново, барем според насловите на проектите, дел од проектите сигурно влегуваат и во доменот на други Министерства (математички олимпијади, културни и спортски манифестации и сл.)

Според Кодексот, во огласот не беше објавена методологијата за вреднување на предлог проектите, па изгледа затоа организациите кои беа одбиени не добија ни соодветно објаснување зошто се одбиени за да можат во иднина да го подобрат квалитетот на своите апликации.

Граѓаните на Македонија имаат право да знаат како се трошат нивните пари. Досега Владата нема објавено ниту финансиски ниту наративни извештаи за проектите за кои претходните години се дале средства. И оваа година, и во одлуката и во соопштенијата на веб страните, фигурира само името на организацијата, насловот на проектот и сумата. Како граѓани на Македонија имаме право да знаеме доколку имаме некој проблем или сакаме да се вклучиме во некоја од активностите кои Владата ги поддржува, каде да се обратиме.

Во оваа смисла побаравме одговори од генералниот секретаријат на Владата и добивме писмо во кое Генералниот секретар практично не одговара на ниту едно суштинско прашање.

Без понатамошна анализа уште еднаш ќе го повториме ставот на Комитетот кој е ист како и минатата година:

Невладините организации постојат за да им помогнат на граѓаните во остварувањата на нивните потреби кои државата не може да ги исполни. Во Република Македонија за жал се уште не е воспоставен механизам преку кој невладиниот сектор ќе добива поддршка врз објективни критериуми кои ќе овозможат вреднување на активностите на невладините организации без политичко влијание на оние кои се на власт. Ова е уште повеќе потребно во времето кога странските поддржувачи на невладиниот сектор полека но сигурно се повлекуваат од помагањето на македонските здруженија на граѓани и фондации или пак имаат излезни стратегии за наредните години. Владата на Република Македонија која парадно објавува стратегија за соработка со невладиниот сектор, како и акциски план за периодот од 2007-2011 година, токму со воспоставување на овој механизам, и никако поинаку, ќе помогне невладините организации да си го најдат своето место и да ги остваруваат своите заложби во нашето општество. Владата треба да ги почитува документите што ги донела како пример за владеење на правото.

1.3. Венецијанската комисија го потврди ставот на Хелсиншкиот комитет за антидискриминационото законодавство во Македонија

Иако Хелсиншкиот комитет во изминативе пет години укажуваше дека има потреба од итно донесување на посебен закон за заштита од дискриминација кој ќе биде јасен и недвосмислен и во согласност со меѓународното право и потребите на граѓаните во

Македонија; иако Хелсиншкиот комитет во текот на 2005 година изработи и поднесе ваков предлог на закон до парламентот; иако Хелсиншкиот комитет редовно ја алармираше македонската јавност од потребата за нормативно обликување на оваа сфера како и постоењето на правна празнина и неможност македонските граѓани да бидат заштитени... македонските носители на власта остануваа глуви по ова прашање и изнаоѓаа начини да го одолговлечат овој процес.

Со допис од 16 јуни 2008 година, Г-дин Мешков во својство на Министер за труд и социјална политика побарал експертиза од Венецијанската комисија за предлог законот за заштита од дискриминација. Како резултат на ова, претставници од Венецијанската комисија во периодот од 24 до 26 Ноември ја посетија Македонија и спроведоа истражување во областа на анти - дискриминационото законодавство. Воедно беа извршени и работни средби со претставници од Владата, граѓанските организации и експерти кои работат на оваа проблематика. Од резултатите на оваа мисија, во форма на извештај, забелешки и информации кои биле собрани за време на посетата на 77- та Пленарна седница на Венецијанската комисија (Венеција, 12 и 13 Декември) прифатено е „Мислење“ за предлог законот за заштита од дискриминација каде се дадени заклучоци за Македонија. Во нејзиното „Мислење“ Венецијанската комисија ги поздравува и охрабрува интенциите на Владата да се изработи генерален закон за заштита од дискриминација и при тоа смета дека ова е важен чекор во борбата против дискриминацијата и подобрување на правната заштита против дискриминацијата во Македонија. Но, воедно смета дека предлогот на законот не ги соединува во себе меѓународните стандарди и националните потреби за ефективна заштита од дискриминација. Венецијанската комисија и препорачува на Македонската Влада да го модифицира сегашниот предлог на законот пред негово прифаќање од страна на парламентот, при тоа да се земат во предвид забелешките на Венецијанската Комисија како и граѓанскиот сектор да биде активно вклучен во редефинирањето на предлог законот. Исто така една од повеќето препораки е предлог законот да биде појасен и попречижен.

Хелсиншкиот комитет искрено се надева дека македонските граѓани ќе добијат закон кој го заслужуваат и дека Македонската влада ќе направи напор и своите активности за донесување на законот за заштита од дискриминација ќе ги насочи во согласност со препораките

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

на Венецијанската комисија.

1.4. Ако денот по утрото се препознава...

Навидум три неповрзани настани од овој извештаен период на Комитетот само го зајакнуваат впечатокот дека можеби - кога независноста на медиумите, слободата на делување на НВО, реформите во доменот на кривичното право и се „заокружуваат реформите во МВР“ – состојбите и натаму можат да се влошуваат. Деталите за настаните се доволно речити и јасни што и не заслужуваат објаснување и коментар. Ги бележиме само како утеша на совеста – наше е, како и секогаш, добронамерно да предупредиме кон што може да водат.

Пораки од Брисел - Амбасадорот Ерван Фуере ја повика македонската Влада да престане да ги стигматизира медиумите и да го маргинализира невладиниот сектор во земјата, бидејќи и едните и другите се неопходни за здрави демократски општества. Ваквото барање тој го упати од говорницата на Европскиот парламент на седницата на Комисијата за надворешна политика на која требаше да се гласа за извештајот за Македонија.

„Владата треба да вложи повеќе напори да го вклучи невладиниот сектор. Критицизмот спрема владата треба да се слуша, а не да се маргинализира“, изјави Фуере пред европарламентарците, претставувајќи ги клучните предизвици за Македонија годинава, од кои повеќето ги поврза со идните избори. Според него, треба да се направат крупни напори од страна на судството за пред овие избори да бидат казнети прекршителите во јунските избори, со што ќе се испрати порака дека ваквото однесување е недозволиво. Како клучно, исто така, тој го оцени исполнувањето на препораките на ОБСЕ околу изборите, како и давањето надлежности и ресурси на Советот за радиодифузија за да ја надгледува објективноста на медиумите.

Професорот Калајчиев отстранет од семинар - На крајот на јануари, како што пишува „Дневник“ “Шефицата на Одделот за правда на американската амбасада во Скопје, Синтија Ли, го избркала професорот на Правниот факултет Гордан Калајчиев од семинар за обука на македонските судии и обвинители со образложение дека со своето присуство вршел притисок врз претставниците на третата власт. Обезбедувањето на американската амбасада го исфрлила Калајчиев и од хотелот во кој во четвртокот се одржувал семинарот“.

Д-р Калајчиев, покрај тоа што е професор на

Правниот факултет на Државниот Универзитет во Скопје е раководител на работната група на Министерството за правда за измени на Законот за кривичната постапка, на кои бил посветен семинарот и е еден од неговите автори, а како претставник на Здружението за казнено право и како претставник на Министерството, има обврска да ги следи проектот и расправата за законот, а здруженијата на судии и меѓународните организации, како ОПДАТ, имаат обврска да го обезбедат тоа.

Ова колку што ни е познато е прв случај излезен во јавноста од кој е јасно дека и странските помагачи на нашите реформи имаат свои интереси, но и ефикасни начини за нивно спроведување.

УБК сама ќе се контролира – Медиумите објавија, МВР не демантираше дека се подготвуваат измени на Законот за внатрешни работи според кои „Управата за безбедност и контраразузнавање и во иднина ќе функционира без контрола како во развиените демократски држави“. По истите извори додуша оставена е можност тоа да го чинат и надлежната собраниска комисија и Народниот правобраниел, но без можност за каква било истрага.

УБК инаку веќе доби пошироки можности за употреба на посебните истражни мерки и рекордно зголемен буџет и лани и годинава.

1.5. Непочитување на законските обврски и должности од страна на Основното јавно обвинителство и истражен судија при Основен суд Скопје 1 – Скопје

Иако, во извештајот од последната посета од 30 јуни до 3 јули на Делегацијата на Европскиот комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ) се препорачува – „да се спроведе целосно независна истрага за наводите за злоставување на лицата лишени од слобода во тек на „Планинската бура“, разрешница се уште нема.

Неспорно е, а и целата македонска јавност беше сведок дека лицата Тафил Даути, Флурим Амети, Невзат Зибири и Хебиб Амети сите од с. Бродец, биле изложени на мачење, сурово, нечовечко или понижувачко постапување и казнување од страна на припадниците на полицијата кои биле овластени за постапување во полициската акција наречена “Планинска бура“. Но, Основното јавно обвинителство (ОЈО) и истражен судија при Основен суд Скопје 1 – Скопје, ја игнорираат законската обврска

стипулирани во член 142 став 1 и став 3[2] од Кривичниот законик.

Хелсиншкиот комитет писмено се обрати до горенаведените институции за да не известат кои се причините поради кои од нивна страна не е формално постапено, односно не е поднесена кривична пријава за сторено кривично дело “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување“. Одговор се уште нема.

По добиената писмена согласност од страна на четворица обвинети во случајот Бродец, Хелсиншкиот комитет поднесе кривична пријава до Основното јавно обвинителство во Тетово против НН сторители, припадници на полицијата кои земале учество во полициската акција “Планинска бура” во с. Бродец и во Полициска станица “Гази Баба” – Скопје, за едно кривично дело “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување” врз основа на член 142 став 1 од Кривичниот законик и едно кривично дело “Малтретирање во вршење на службата” врз основа на член 143 од Кривичниот законик.

Хелсиншкиот комитет се уште смета дека надлежните органи ќе ја увидат сторената грешка, поднесената кривична пријава ќе ја подржат и поради очигледноста на веродостојноста на доказите ќе спроведат ефективна и вистинска истрага и ќе спроведат кривична постапка против обвинетите. Во спротивно ова молчење и непрвземање на законски обврски може во иднина само да зголеми прекумерната употреба на сила.

1.6. Посета на Ј.У. Меѓу - општински Центар за социјални работи Македонски Брод и згрижувачките семејства во с. Манастирец

Претставници на Хелсиншкиот Комитет за човекови права на 25 Декември 2008 год. го посетија Центарот за социјални работи во Македонски Брод. Стручната служба во Центарот се состои само од две лица – социјален работник и психолог, а кој е и воедно и Директор. Техничкиот персонал брои четири лица вработени на неопределено време, како што се: благајник, сметководител, возач и оператор за внесување на податоци. Според Правилникот за систематизација, во моментот во Центарот фалат педагог, правник и дефектолог. Поради очигледниот проблем кој постои во однос на недостигот на стручен кадар, а е во спротивност со Законот за социјална

заштита[3], од страна на Центарот не е известана дека до Министерството постојано пријавуваат образец за потреба од вработување, но до сега истото не е реализирано. Во Центарот нема соодветен простор за видување кога видувањата е предвидено да се остваруваат во центарот, нема посебна просторија за работа со малолетници во ризик, па активностите се одвиваат во канцеларијата на Директорот. Исто така, ни беше истакнат и проблемот со неможноста за користење на моторното возило, добиено како донација од страна на UNICEF, поради проблеми при неговата регистрација.

Сместување во друго семејство е една од формите на вонинституционална заштита на деца и возрасни лица, која се реализира во рамките на системот на социјалната заштита. Центарот го следи и координира сместувањето и згрижувањето на лицето во згрижувачкото семејство. Згрижувачкото семејство е должно да постапува по дадените насоки од центарот за згрижување на сместеното лице и навреме да го известува центарот за сите промени и потреби на згриженото лице. Центарот може да смести во едно згрижувачко семејство најмногу пет лица, имајќи ги предвид условите и можностите за сместување на семејството. Во Македонски Брод и с. Манастирец има 32 згрижувачки семејства, од кои во моментот се активни само 20 семејства (7 во Македонски Брод и 13 во с. Манастирец). Децата кои се сместени во овие семејства се најчесто деца со посебни потреби, а најголем број се со церебрална парализа и даунов синдром. Возраста на децата кои се згрижени во овие семејства е од 1 до 20 год. Националноста на децата е мешана и иако најголем број се Македонци, има и Роми, а и Албанци. Сите деца имаат матичен лекар во Македонски Брод, а доколку имаат потреба од специјалистички преглед одат во Прилеп или Кичево. За итни случаи се повикува брзата помош од Македонски Брод. Во с. Манастирец во план е изградба на амбуланта, а во моментот лекар го посетува селото еднаш месечно. Во с. Манастирец е формиран и Детски центар во кој работи социјален работник ангажиран со договор.

Од разговорот со некои од згрижувачките семејства добивме информација дека претставници од матичните центри ги посетуваат децата по потреба, но најчесто од еднаш до три пати годишно. Телефонски редовно контактираат со семејствата. Само како пример би сакале да посочиме дека мајките со кои разговаравме не известува дека иако порано биле доста ажурни, стручниот тим од Велес немал дојдено веќе цела година. Едно од згрижувачките семејства не добило ниту бесплатни книги за детето, поради што морале самите да си ги купат.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Второто семејство кое има згрижено дете преку Центарот за социјална работа во Кавадарци не извести дека неколку пати ги молеле да дојдат, но од таму им одговорише дека се презафатени. Најголеми поплаки имаше од работата на Центарот за социјални работи во Скопје, како за посетите, така и за односот и соработката. Од страна на Центарот во Македонски Брод, мајките не известија дека се посетувани скоро секој ден.

Генерално посетата на згрижувачките семејства остави добар впечаток, но сепак Хелсиншкиот комитет смета дека како проблем се појавува надзорот и контролата која мора да се спроведува од страна на матичните центри за социјална работа. Иако ниту во законот ниту во правилникот не стои колку пати треба детето да биде посетено, сепак почестите посети се во најдобар интерес на детето. Исто така во однос на Центарот за социјална работа во Македонски Брод итно е потребно доекипирање на стручниот тим, создавање на просторни услови за работа и набавка на функционално моторно возило.

II. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

2.1. Случај Ѓорѓи Билјаноски

Лицето Билјаноски Ѓорѓи уште во 2006 год. се обратил до Градежната инспекција при општина Охрид пријавувајќи нелегално изградено поткровје од страна на неговиот сосед. По неговата претставка од страна на градежната инспекција при општина Охрид добил одговор дека е донесено Решение за отстранување на градба[4] како и Заклучок за извршување[5] за надвишување на поткровјето на страна на соседот. Исто така странката била известена дека списите се веќе предадени во Одделението за извршување.

Од тогаш, континуирано во текот на изминативе две години, Билјаноски е во комуникација со надлежните органи на државната и локалната власт во Охрид во однос на градбата на неговиот сосед која се наоѓа под специјален режим на заштитена урбана целина Стар Дел од градот Охрид. Но дури и по повеќе од две години, градбата за која веќе има Решение за отстранување и истото е веќе во извршно одделение, се уште не е отстранета.

За случајот, Хелсиншкиот Комитет се обрати до Извршната служба на Општинската Градежна Инспекција во Охрид, од каде добивме одговор со кој не известуваат

дека инвеститорот започнал постапка за легализација на ваквиот објект и покрај фактот што слемето на кровот на спорниот објект е за 35 см повисоко од одобреното.

Имајќи во предвид дека станува збор за објект кој се наоѓа во област која е под специјален заштитен режим, Хелсиншкиот Комитет се обрати и до Управата за заштита на културно наследство за информација дали истата има издадено дозвола за градба на спорниот објект, при што добивме негативен одговор.

Сепак и покрај ваквиот одговор и фактичката состојба во која соседот на странката има градба над дозволеното, во заштитено подрачје и без дозвола од Управата за заштита на културно наследство, тој и понатаму е во постапка за легализација?! И по повеќе од две години не го отстранува бесправно изградениот објект, притоа институциите молчат.

Хелсиншкиот Комитет изразува зачуденост од односот на институциите (општинската градежна инспекција Охрид), нивната инертност во спроведувањето на законите особено кога станува збор за заштитено подрачје од особен национален интерес, а воедно и заштита и непречено користење на сопственоста. Хелсиншкиот Комитет ги повикува надлежните на исполнување на своите законски обврски како би се обезбедило владеење на правото.

2.2. Законот за платен промет предизвикува повреда на социјалните права на граѓаните

Во својот месечен извештај за февруари 2008 година Хелсиншкиот комитет предупреди дека постојат дилеми и нејасности во поглед на практична примена на Законот за платниот промет. Во членот 22 на Закон за платниот промет предвидено е да доколку некое лице (правно или физичко) нема доволно средства на неговата сметка во соодветната банка врз чија основа би требало да се реализира судското решение за присилна наплата на неговите достасани обврски врз разни основи, неговата банка би требало да ги извести сите други банки да го запрат користењето пари од сметките што тоа лице ги отворило во тие банки. Воглавно таквото решение е законски основано и оправдано. Но, проблемот што тука би можел да се појави е дали таквото решение може да се применува и спрема сметки во кои должникот - физичко лице се појавува како нечиј старател, законски застапник, користење на пензија, како полномошник на носителот на сметката итн. Со еден збор оваа одредба бараше поспецифично регулирање, а во

контекст на запазување на социјалното постапување.

Хелсиншкиот комитет апелираше до надлежните органи навремено да ги расчистат тие и слични дилеми со донесување на посебни упатства за оперативна примена на законот за платниот промет. Но за жал тоа се уште не е сторено и во праксата веќе почнуваат да се појавуваат конкретни случаи.

2.2.1. Случај Милка Симоновска

Милка Симоновска е пензионерка која на 29 Мај 2008 година добила Налог за извршување со кој и се определува забрана на 1/3 од пензијата. Два месеци подоцна или поточно на 22 Јуни 2008 добива втор налог за извршување со кој сега од истата трансакциона сметка се бара да се изврши парично побарување во висина од 93.240,00 МКД.

Иако постои законска обврска на ограничување во извршувањето врз пензии според Законот за извршување до износ на една третина од пензијата, Милка Симоновска останала без своите редовни примања за задоволување на своите основни животни потреби.

2.2.2. Случај Милош Наумовски

Апелациониот суд во Скопје донесол решение со кое жалбата на Милош Наумовски во улога на должник ја одбил како неоснована, каде Наумовски приговарал дека неговата сметка е блокирана од 15 Јуни 2008 година, а која сметка служи за прием на пензија. Но, Апелациониот суд во Скопје во поткрепа на својата одлука навел - „Значи од налогот произлегува дека истиот се однесува на Комерцијална Банка АД Скопје и во него не е наведено дека средствата ќе бидат од пензијата што ја остварува должникот. Впрочем и од доставените докази во прилог на жалба не може да се утврди дека трансакционата сметка на должникот што ја има во Прокредит банка, а на која е блокирана неговата пензија, дека при тоа основ на блокирањето е оспорен налог на извршителот“.

Секако никого не го интересира дали Милош Наумовски останал без своите редовни примања за задоволување на своите основни животни потреби.

III. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

3.1. Грубо пречекорување и изигрување на правото на задржување

Проблематиката на приведувањето и задржувањето на лице лишено од слобода е регулирано со Уставот на Република Македонија, Законот за кривична постапка, Законот за полиција и Правилникот за вршење на работите на МВР, и тоа во член 12 став 4[6] од Уставот на Република Македонија, член 3 став 3 од ЗКП, член 204 став 6[7] од ЗКП, член 50 став 1[8] од Законот за полиција и член 44 став 5[9] од Правилникот за вршење на работите на МВР.

Во текот на месец декември 2008 година Хелсиншкиот комитет регистрираше два многу специфични случаи во кои припадниците на полицијата потфрлиле во спроведувањето на полициските овластувања.

3.1.1. Случај Тодоровски Гоце, Алексовски Благојче и Велковски Сашо, Битола

Г-ѓа Татјана Тодоровска и г-ѓа Лидија Веловска и двете од Битола при обраќањето не известиле за случајот/настанот на нивните блиски, Гоце Тодоровски и Сашо Веловски, како и Благојче Алексовски.

Бевме известени дека на ден 26.10.2008 година некаде околу 24 часот на регионален пат Кратово – Пробиштип, на бензинска пумпа при рутинска контрола извршена од страна на сообраќајни полицајци, лицата, Гоце Тодоровски, Сашо Веловски, како и Благојче Алексовски, се приведени во полициска станица Пробиштип, каде биле задржани со образложение дека се осомничени за извршување на кривично дело Тешка кражба извршено во Пробиштип.

Тројцата приведени биле задржани во Полициската станица во Пробиштип. Утредента, на 27.10.2008 година, Сашо Веловски со возило бил однесен во Скопје во крим - техника заради вештачење, а бил вратен вечерта околу 21 часот. Според наводите на мајките на приведените, откако поминал законскиот рок од 24 часа од моментот на приведувањето, приведените биле однесени во Полициската станица во Кочани, без претходно да бидат изведени пред истражен судија. И во оваа полициска станица биле испрашувани и задржани 24 часа, по што наредна дестинација им била Полициската станица во Штип.

На 30.10.2008 година конечно биле изведени пред истражен судија при Основниот суд во Штип, каде им било одредена мерка притвор во траење од 30 дена. После одредувањето на мерката притвор приведените биле однесени во Затворот во Прилеп на издржување на мерката

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

притвор.

3.1.2. Катерина Петро, Скопје

На ден 20.12.2008 година во раните утрински часови специјална полициска единица со кршење на влезната врата влегла во домот на г-ѓа Катерина Петро. Според наводите на г-ѓа Петро припадниците на полицијата кои влегле во домот на г-ѓа Петро немале судски налог за претрес на домот. По два часа испрашување во домот и извршувањето на предесот истата била приведена во Полициска станица Гази Баба. Во истата станица г-ѓа Петро била задржана од 06:00 до 23:00 часот. Потоа била однесена во ПС Чаир, каде била задржана уште дополнителни 10 часа.

На г-ѓа Петро и се одземени два мобилни телефони и еден лап топ, за кое нешто е составено Потврда за одземени предмети, и истите се уште не и се вратени.

Хелсиншкиот комитет, по регистрирањето и разгледувањето на двата случаи, увиде дека постојат индикации да постапката за задржување на лице лишено од слобода не е почитувано до страна на надлежниот орган за прогон, во конкретниот случај Министерството за внатрешни работи, односно полициските станици каде странките биле шетани и носени од една во друга станица.

Во сите гореспоменати закони, подзаконски акти - правилникот и Уставот на Република Македонија децидно е наведено дека “лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишувањето од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето“ (член 3 став 3 од ЗКП) или “по истекот на овој рок овластеното службено лице на Министерството за внатрешни работи е должно задржаното лице да го пушти на слобода или да постапи согласно законските одредби“ (член 204 став 6 од ЗКП).

Во првиот случај господата биле задржани 3 пати по 24 часа, што е апсолутно недозволиво согласно законските прописи а во вториот случај г-ѓа Петро била задржана околу 19 часа во ПС Гази Баба, а уште дополнителни 10 часа во ПС Чаир. Заради дознавање на причините Хелсиншкиот комитет се обрати до надлежните институции[10] и од секој поединечно побара да биде известен со подетални информации за причините за незаконското повеќекратно задржување.

Од страна на Секторот за внатрешна контрола

побаравме да бидеме известени пред се дали се запознаени со случајот (иако странките веќе се имаа обратено до истиот), дали имаат спроведена внатрешна контрола и истрага, доколку да каков е исходот од истата. Хелсиншкиот комитет побара да биде известен дали Секторот има покренато постапка против припадниците на полицијата кои очигледно не ги испочитувале законските одредби и приведените лица/лицата лишени од слобода ги задржале во полициските станици повеќе од 24 часа при што истите не ги изнеле пред истражен судија уште при првите поминати 24 часа, т.е. уште на 27.10.2008 година, господата од првиот случај, кога и требало да бидат изведени, а г-ѓа Петро утредента уште пред да биде префрлена во ПС Чаир или пак истите да биле пуштени на слобода како што предвидуваат законските одредби.

Од страна на полициските станици беше побарано да не известат за причините поради кои не биле изведени лицата лишени од слобода во законски предвидениот рок пред истражен судија, туку истите биле предадени на нивни колеги во други полициски станици. Полициските станици кои ги прифатиле лицата лишени од слобода и истите ги задржале дополнителни 24 часа, односно дополнителни 10 часа во случајот на г-ѓа Петро беа замолени да не известат за причините поради кои ги прифатиле лицата лишени од слобода знаејќи дека истите веќе го исполниле 24 часовниот период за задржување. И на крајот од сите надлежни институции побаравме да бидеме известени дали се покренати постапки против припадниците на полицијата кои не ги почитувале законските одредби.

По однос на нашите дописи за првиот случај добиени се одговори од страна на ПС Пробиштип и ПС Кочани, кои не известуваат дека случајот е под лупата на Секторот за внатрешна контрола и не упатуваат да се обртиме таму за поподробни податоци, кое нешто комитетот го има уште на самиот почеток.

Што се однесува до вториот случај од страна на Министерството за внатрешни работи е добиен опширен одговор[11] во кој се наведуваат заложбите на Владата за борбата со криминалот, транспарентноста на министерството како и отчетноста во работењето. Воедно во дописот Министерството непотребно го навредува директорот на ТВ АлсатМ осврнувајќи се на искуството и активизмот на директорот во новинарството и невладиниот сектор.

Хелсиншкиот комитет очекува дека Секторот за внатрешна контрола и Министерството за внатрешни

работи нема да продолжат со укажувањето за личните и политичките достигнувања, туку ќе одговорот на конкретно поставеното прашање, кои се причините поради кои г-подата и г-ѓата, како лица лишени од слобода се задржани повеќе од 24 часа и префрлени од една во друга па во трета полициска станица.

Хелсиншкиот комитет се бара и очекува дека по спроведена контрола Секторот ќе преземе санкции спрема припадниците на полицијата кои не ги испочитувале законските одредби, при што се надеваме дека истите нема да бидат само парично санкционирани преку дисциплинска постапка туку и кривично гонети за кривично дело “Противправно лишување од слобода“ по член 140 став 4 вв со став 1[12] од Кривичниот законик.

3.1. Случај Ванчо Георгиевски

Лицето Ванчо Георгиевски од Кочани има добиено пресуда[13] од Основниот суд Кочани со која се задолжува тужениот Промет и услуги “Тутун” АД Скопје, да му исплати нему на име неисплатени плати за период од 01.11.1997 год. до 28.02.2007 год. износ од 637.926,00 денари како и придонеси за пензиско и инвалидско осигурување за истиот период. Оваа пресуда станала правосилна и извршна на 10.07.2007 година.

Исто така со пресуда[14] која станала извршна на 24.04.2006 год. Апелациониот суд во Штип го задолжил тужениот на тужителот Ванчо Георгиевски да му ги надомести трошоците на судската постапка во износ од 173.420,00 ден.

Бидејќи и двете пресуди се извршни странката уредно поднел Барање за извршување[15] кај извршителот кој е именуван извршител за подрачјето на Основен суд Кочани. Меѓутоа иако извршителот има законска обврска[16] како и средства да постапува по Барањето за извршување и по уредно подмирената такса за администрирање на предмет од странката тој и по две години се уште ги нема наплатено своите побарувања.

Од причина што, согласно известувањето од извршителот, сметката на должникот е блокирана тој побарал известување од МВР - УВР Скопје за евиденција за регистрирани моторни возила на име на должникот. Иако од МВР има добиено известување дека на име на должникот се водат осум моторни возила, извршителот на записник извршил попис и процена на подвижни предмети

што се наоѓаат кај трето лице. При увид во сообраќајните дозволи извршителот утврдил дека двете возила што се наоѓаат кај третото лице се во негова сопственост, додека за останатите возила наведени во информацијата од МВР, директорот на правното лице изјавил дека тие не се наоѓаат во возниот парк на фирмата и немаат сознанија каде се. Со ова се завршило и постапувањето на извршителот по овој предмет кој поминал долга судска постапка за да стигне до правосилна пресуда, проследена со судски трошоци, адвокатски трошоци, трошоци за извршување со такса за извршителот, но без извршување!

Во овој случај, надлежниот извршител не само што не постапил по барањето за враќање на работа на што работникот имал право, туку истиот не се ни обидел да собере податоци за имотната состојба на должникот, неговиот движен и особено недвижен имот иако фирмата должник е се уште активна а што претставува НЕГОВА законска обврска[17][18]. Да биде апсурдот поголем, односниот извршител пописот и процената на подвижен имот го завршил само врз основа на изјава на третото лице дека не му е познато каде се останатите возило, без водејќи се по официјалното известување од МВР да ги пронајде и одземе возилата од должникот.

За жал овој пример не е единствен во правниот лавиринт во државата што го наметнува прашањето дали граѓаните во Р. Македонија уживаат правна сигурност која ги уверува дека и по долго талкање по судовите сепак ќе можат да си ги намират своите побарувања?! Или пак сите законски реформи се прават во името на граѓаните и правдата но само на хартија?!

Хелсиншкиот комитет со овој случај потсетува дека Законот за извршување им дава големи овластувања на извршителите токму за да се постигне поголема ефикасност во извршувањето а не да им се обезбеди поголема лична диспозиција. Затоа го повикува Министерството за правда за поажурно и активно следење на работата на извршителите, како странките не би биле оставени сами на себе и волјата на извршителите.

[1] Теократија е облик на државно уредување во кое владее Бог преку свештенството или преку некој световен поглавар како негов застапник. Главноемено, верата т.е., религијата ја има главната улога со донесените одлуки и управата во теократско општество.

[2] Член 142 став 3 – Закон за кривична постапка

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Секој е должен да пријави кривично дело за кое се гони по службена должност.

[3] Закон за социјална заштита (пречистен текст)
Член 77

Центар за социјална работа (во натамошниот текст: центар) се основа како јавна установа за социјална заштита со јавни овластувања заради вршење на работи од социјална заштита.

Центар може да се основа, ако се исполнети општите услови за основање на јавна установа за социјална заштита од член 55 на овој закон и задолжително ги има најмалку следниве основни образовни профили: социјален работник, психолог, педагог, или специјален педагог за превенција и ресоцијализација и дипломиран правник.

Лицата со образовен профил од став 2 на овој член, треба да имаат најмалку високо образование.

Центарот може да се основа за подрачјето на една или повеќе општини.

[4] Решение за отстранување на градба со
Уп.бр.25-1734/6 од 01.02.2006

[5] Заклучок за извршување со Уп.бр.25-1734 од
02.02.2006 год.

[6] Член 12 став 4 – Устав на Република Македонија и член 3 став 3 од Закон за кривична постапка

Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишувањето од слобода, да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

[7] Задржувањето може да трае најдолго 24 часа, сметано од моментот кога лицето е лишено од слобода. По истекот на овој рок овластеното службено лице на Министерството за внатрешни работи е должно задржаното лице да го пушти на слобода или да постапи согласно законските одредби

[8] Полицискиот службеник може да задржи лице за кое постојат основи за сомневање дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност, под услови и на начин утврдени со посебен закон, при што задржувањето може да трае најмногу 24 часа.

[9] Задржувањето може да трае најдолго 24 часа, по што овластеното службено лице задржаното лице го пушта на слобода или го приведува до надлежниот истражен судија.

[10] За случајот на господата од првиот случај Хелсиншкиот комитет се обрати до Секторот за внатрешна контрола при МВР – Скопје, до ПС Пробиштип, до ПС Кочани и до ПС Штип, а за случајот на г-ѓа Петро Хелсиншкиот комитет се обрати до Секторот за внатрешна контрола, до ПС Гази Баба и до ПС Чаир

[11] Дописот циркулира и до Совет за радиодифузија,

Ерван Фуере – специјалниот претстадвик на ЕУ во РМ и Филип Рикер, амбасадор на САД во РМ

[12] Противправно лишување од слобода - Член 140 – Кривичен законик

(4) Ако противправното лишување од слобода го стори службено лице со злоупотреба на службената положба или овластување, ќе се казни со затвор од три месеци до пет години.

(1) Тој што друг противправно ќе затвори, ќе го држи затворен, или на друг начин ќе му ја одземе или ограничи слободата на движење, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

[13] П.бр.241/2006

[14] ГЖ бр.2959/05

[15] Член 27, Закон за извршување, Сл. Весник на Р. М. бр.35/05, од 18.05.2005

Поднесување на барање за извршување

(1) Барањето за извршување на извршната исправа доверителот го поднесува до извршителот.

(2) Извршителот е должен да постапува по барањето за извршување.

(3) Со врачувањето на извршната исправа чие извршување се бара, извршителот е овластен да избере средства на извршување и предмети на должникот заради целосно извршување на извршната исправа.

[16] Член 27, Закон за извршување, Сл. Весник на Р. М. бр.35/05, од 18.05.2005

Поднесување на барање за извршување

(1) Барањето за извршување на извршната исправа доверителот го поднесува до извршителот.

(2) Извршителот е должен да постапува по барањето за извршување.

(3) Со врачувањето на извршната исправа чие извршување се бара, извршителот е овластен да избере средства на извршување и предмети на должникот заради целосно извршување на извршната исправа.

[17] Член 40, Закон за извршување, Сл. Весник на Р. М. бр.35/05, од 18.05.2005

“(1) Извршителот ги презема следниве дејствија:

...- прибира податоци за имотната состојба на должникот во функција на извршувањето;...

- врши попис, процена, пленидба и продажба на подвижни предмети, права и недвижности, прима средства од должникот, предава во владение ...;

- врши иселување и други извршни дејствија потребни за спроведување на извршувањето определени со закон и подзаконски акти;...

- врши и други дејствија предвидени со закон....”

[18] Член 24, Закон за извршување, Сл. Весник на Р. М.

бр.35/05, од 18.05.2005

Предмет на извршување

“Предмет на извршување заради намирање на парично побарување може да биде секој должников предмет или имотно право, што со закон не се изземени од извршување, односно доколку извршувањето врз нив не е ограничено со закон.”

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Февруари 2009

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Избори 2009: Помалку „политика“, повеќе владеење на правото

1.2. Целосна маргинализација на Државната комисија за спречување на корупцијата

1.3. Чекори кон сегрегација на Македонија

1.4. Извештајот на Стејт депарментот ги потврдува релевантните заклучоци на Хелсиншки комитет за состојбата на човековите права во Македонија

II. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

2.1. Случај на воени пензионери и остварување на нивното право на пензиското и инвалидското осигурување

2.2. Итна ревизија на Тарифата на извршители

2.3. Случај на владеење на хаос во образовниот систем

III. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

3.1. Случај “Лептокарија”

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Избори 2009: Помалку „политика“, повеќе владеење на право

И покрај јасните пораки што секојдневно ни се упатуваат за потребата од фер и демократски претседателски и локални избори, како предуслов за било каква евро-атланска интеграција во било кој рок, настаните во врска со нив не влеваат оптимизам. Искривената овдешна политичка логика како да вели: Потенцијалните

инциденти можеби ќе бидат погубни за блиската иднина на државата, но можеби ќе бидат корисни на краток рок за некоја политичка опција.

По настаните на 1 јуни за време на Предвремените парламентарни избори 2006 беше јасно дека цената за најскандалозните избори во независна Македонија ќе стигне многу брзо. Така потребата од организирање фер и демократски избори стана додатниот, девети, сега веќе најважен, бенчмарк кој на државата и го постави ЕУ како услов за одредување на преговорите за членство.

Како што се приближуваат Локалните и претседателски избори 2009 пораки во таа насока пристигнуваа од сите страни. Најмоќните странски дипломати во Скопје со месеци во секоја прилика ја повторуваат истата порака, за во деновите пред официјалниот почеток на предизборната кампања и за време на досегашниот нејзин тек се растрчаа по седиштата на главните политички партии, ги повикуваа на средби нивните лидери, сведувајќи ги своите редовни активности речиси само на предупредувањата во таа насока. Во Резолуцијата за напредокот на Република Македонија на Европарламентот, која беше проследена со своевидна еуфорија во јавноста, сепак посебно е истакнато значењето од организирањето на беспрекорни избори и се критикува и притисокот што се врши врз медиумите од страна на Владата, посебно за време на предизборната кампања. Амбасадорот на САД во Скопје, како порака од претседателот Обама и државната секретарка Клинтон во Арачиново ги пренесе зборовите „слободните и демократските избори се услов кој Македонија треба да го исполни на 22 март, доколку сака да го продолжи патот кон НАТО и ЕУ“. За прв пат во нашата земја престојуваше премиер на земја-претседавач на ЕУ, премиерот на Чешката Република, господин Тополанек. Сред Скопје ни порача дека не сме положиле матура кога се во прашање изборите кои ги спроведуваме. ТВ Алфа во својата информација за посетата буквално ќе тврди „Премиерот на Чешка – актуелна земја претседавач со Унијата, лично дојде во Скопје за да се увери дали македонските власти ја разбрале пораката за организирање на фер и демократски избори“.

И покрај се, вториот извештај на набљудувачката мисија на ОДИХР не влева преголем оптимизам. Во него се говори за предвремен почеток на кампањата, за пријавени случаи на заплашување особено во јавната администрација (и некои од нив ги смета за веродостојни), се констатира дека Државната изборна комисија е недоекипирана, општинските изборни не го довршиле тренингот, дека

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

избирачките одбори се уште се обучуваат, додека обуката на избирачите се уште не започнала се констатира небалансирано медиумско покривање...

Впрочем и самата Државна изборна комисија (ДИК) ќе потврди дека мартовските избори ќе бидат досега најсложени (гласањето на многу места потешко ќе оди поради проблеми со простор, дека подлго ќе трае - гласачите во Скопје ќе гласаат на 5 ливчиња, во останатите општини на 3, гласачите пак ќе се едуцираат за гласањето само последната недела пред изборите меѓу другото и за тоа дека на гласачкото место можат да се појават само еднаш и дека поради обезбедување на тајноста на гласањето на гласачките места не смеат да се употребуваат мобилни телефони, фотоапарати и други средства за снимање на изборниот материјал).

Во еден ваков амбиент не се неможни ни инцидентите веќе видени на минатогодишните предвремени парламентарни избори. Жителите на Танушевци, Брест, Малино и Блаце се закануваат дека ќе ги бојкотираат претстојните избори, револтирани затоа што за прв пат на чело на избирачките одбори во селата се поставени Македонци. Селаните тврдат дека нема да излезат на гласање ако на гласачкото место ги пречека претседател на избирачки одбор кој е Македонец и не живее во селото. Самите претседатели на избирачките одбори, пак, тврдат дека ќе се откажат од својата должност, исплашени поради тоа што на изборите се распоредени во села каде што живеат Албанци.

Средините во кои се можни инциденти, сега не се ексклузивно оние со мнозинско албанско население. Во Струмица, според медиумите се води војна и покрај обидите на евро-амбасадорот Ерван Фуере да ги смири контракандидатите Зоран Заев и Силвана Бонева. Демолирањето на автомобилот на братот на покојниот претседател Борис Трајковски послужи за взаемни жестоки обвинувања не само на партиите една против друга туку и против Министерката за внатрешни работи која се појави на фотографија со еден од осомничените за демолирањето на автомобилот на Мојсеј Трајковски.

Стравот од можни инциденти слични на минатогодишните не го намалуваат најавите на Министерството за внатрешни работи дека посебно се подготвува за одржувањето на редот и мирот на овие избори. Токму поради фактот дека на ланските јунски парламентарни избори токму припадници на МВР беа (зло)

употребени како алатка за остварување на партиските цели за добивање што повеќе гласови, па макар тоа било и со кршење на законите.

Законските санкции за предизвикување инциденти за време на изборите, колку и да се строги, бледат пред фактот дека малку од случаите за кои е подигнато обвинение завршуваат со судски пресуди. Шефот на мисијата на ОДИХР во интервју ќе нагласи дека продолжува да ги следи судските процеси против обвинетите за судски инциденти на минатите избори и ќе ја пренесе забелешката дека многу мал број лица се осудени. Патем, премиерот Груевски уште еднаш се вплетка себе си и неговата влада во водите на судската власт со тврдењето во интервјуто за ТВ А1 одговарајќи на прашањето „Минатите избори им се заканувавте на сторителите на можните инциденти дека ќе бидат санкционирани“ дека „Тоа и го применив“!^[1]

Нивото на јавно употребениот збор и во досегашниот тек на предизборните активности се покажа ниско. Имаше и омаловажувања, изрекување зборови кои не им доликуваат на универзитетски професори (дури 4 меѓу претседателските кандидати) и луѓе со желба да го водат народот, до некаде примитивизам, односно тешко и слабо неразбирање на основните демократски принципи. Хелсиншкиот комитет жали што и за овие избори не успеа да најде донатори кои со скромни средства ќе овозможат реакции и анализи на злоупотребата на јавно искажаниот збор на политичката сцена, што ќе беше поучно и за јавноста и за политичарите.

Ќе забележиме уште некои појави кои се несвојствени за демократски општества.

Автономијата на универзитетот за кратко време доживеа два жестоки упади. Најнапред за претседателскиот кандидат на владачката ВМРО-ДПМНЕ потписи се собираа и добиваа од челните луѓе на државните универзитети. Потоа тој ист кандидат отворено изјави дека со своите студенти му помогнал на еден од соперниците да го собере потребниот број потписи за кандидатура. Дури по жестоката реакција во јавноста за евентуалната политичка злоупотреба на својата професорска функција, кандидатот се извини за својата изјава.

Како по обичај, и оваа влада кога трае предизборната кампања речи си сите свои активности ги сведува во напорите на секој начин да му помогне на својот кандидат. Во јавноста се појавија обвинувања дека целата влада е

во кампања, притоа македонските опозициони партии ги обвинија „своите“ во власта, албанските коалициониот партнер во власта Демократската унија за демократија. Во нерегулираниот медиумски простор сега е најблага забелешката дека владините активности се поистоветуваат со партиските предизборни, иако од отварање на традиционалните селски чешми, користење на државната инфраструктура (возила, простории, телефони, но и вработени во администрацијата...) се дојде до милијарди долари инвестиции за наредните години.

Во јавноста се доведе во врска со овие обвинувања третиот „таен“ реизбор на претседателката на Државната комисија за спречување на корупцијата, која е надлежна за кршењето на Законот за спречување корупција во време на избори. Ќе биде интересно да се види дали и како „Антикорупциска“ (како во јавноста се нарекува Државната комисија за спречување на корупцијата) ќе одговори на обврската за испитување на парите потрошени за изборните кампањи. И каква е врската меѓу евидентно најголемиот дел на платената политичка програма во електронските медиуми каде што Владата најмногу огласува или пак чии сопственици се дел од владеачката коалиција или блиски до неа[2].

Проблемот со (не)постојење на „мртви души“ во избирачките списоци на речи си сите досега одржани избори во Република Македонија е необјаснив феномен сем ако не се толкува како сфаќање дека манипулациите со гласовите на неопостоечките гласачи не е една од „придобивките“ на власта чија корист е толку голема што и партиите во опозицијата молчат. Ако се гледаат бројките на избирачи во различни изборни циклуси ќе се установи дека на првите плуралистички избори во 1990 на списокот биле 1 371 176 гласачи додека на ланските предвремени парламентарни избори бројката е 1 779 116, што претставува зголемување за околу 400 илјади луѓе или некаде околу една четвртина од вкупното население (проценката на Државниот завод за статистика е дека РМ на 31 декември 2008 имала 2 049 613 жители). Логично е ваквите бројки да раѓаат сомнежи, особено ако се покажат за точни бројките дека околу 150.000, а ученици од осумгодишно и средно училиште до четврта година околу 350.000. Во податоците има и помалку несфатливи осцилации – од 1 495 288 запишани гласачи на локалните избори 1996 пад на 1 106 513 на парламентарните избори две години подоцна (1998) или пораст од 1 449 355 запишани гласачи на претседателските избори 1999 на 1 664 859 на локалните за само една година потоа (2000).

Сомнежите за „мртви (гласачки) души“ се подгреваат и со официјалните бројки за најмалку над 130 000 македонски државјани со право на глас кои живеат надвор од државата (или негде околу 7.5 проценти од запишаните гласачи од кои 38.386 лица кои имаат македонско државјанство, а никогаш не живееле во земјава). Во последниве неколку месеци слични прашања поставија и ОДИХР и некои дипломати во земјава.

Но, она што е парадоксално е податокот дека од 1990 година па наваму ниту едно Министерство за правда во ниту една влада не најде за сходно да го провери посериозно избирачкиот список за било кои одржани избори.

За сите избори, особено по увидувањето на тенденцијата изборите по правило да бидат полоши од претходните, политичките партии потпишуваа кодекси (како оној инициран и негуван од американскиот Национален институт за демократија), одржуваа под препораки, сугестии или закани на странските дипломати и државници лидерски средби на кои паѓаа разни ветувања, но најчесто резултатите повторно беа полоши избори од претходните. По оние во јуни 2008 навистина е тешко и да се замисли што би биле избори полоши од нив.

Како и во секоја нормална земја одговорноста за спроведувањето на изборите ја имаат државните институции, кои пак постојат за сите граѓани (во случајов) што понепречено да го остварат своето избирачко право. Тие не постојат за да ги реализираат по секоја цена желбите на партиите, нивното членство и нивните симпатизери. Затоа и единствената надеж дека овие избори ќе минат во колку-толку демократска и фер атмосфера е во сведувањето на партиската политика на нивото на кампања за своите кандидати и оставање на државните институции да го овозможат владеењето на правото барем до онаа мерка на изборите да нема вооружени инциденти, масовно кршење избирачки кутии, крадење изборни материјали, фалсификување изборни документи... повредени и жртви.

1.2. Целосна маргинализација на Државната комисија за спречување на корупцијата

Реизборот на Мирјана Димовска за претседател на Државната комисија за спречување на корупцијата се случил на 25 февруари 2009 година, барем така јавноста беше информирана со кратката вест објавена на сајтот на Комисијата[3]. Ова е втор по ред „таен“ реизбор на госпоѓа

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Димовска на оваа јавна функција, бидејќи и лани се случи истото. Комисијата која инаку често практикува прес-конференции две години со ред не наоѓа за сходно барем со соопштение да ја извести јавноста за реизборот на својот прв човек, туку информацијата ја стави на својата интернет страница. Така Димовска ќе биде најмалку 3 години „прва меѓу еднаквите“ во Комисијата чиј мандат трае 5 години.

Минатата година реизборот во јавноста беше означен како „скандал без преседан“, а случајот беше прогласен за најматен настан за февруари 2008 година во анкетата „Бистро-матно“ на независната новинска агенција „Макфакс“ и на невладината „Транспарентност-нулта корупција“ во која гласаа 17 главни уредници од македонските медиуми. Тешко може да биде оправдување дека само Димовска може успешно да ја извршува функцијата претседател - од една страна Комисијата ја сочинуваат уште 6 члена (повеќето правници, меѓу кои и поранешен судија на Врховниот суд), од друга страна Димовска, според медиумите, врши и други одговорни функции („работи и како медијатор, а неодамна беше назначена и за директор на Македонската телевизија“, пришто вршењето на вторава функција сигурно може да се толкува и како блискост со власта).

Сега е веќе сосема јасно дека во измените на Законот за спречување на корупцијата од 24 ноември 2006 година не случајно во измената на ставот 2 од членот 48 во кој се прецизира мандатот на претседателот на Комисијата зад времетраењето од 1 година исчезнаа зборовите „без право на повторен избор“. И сето тоа се случи пред изборот на вториот по ред состав на Комисијата.

За жал, ова е уште еден чекор кон целосна маргинализација, или ако сакате нејзино целосно ставање под контрола од страна на власта, на „Антикорупциска“, како во јавноста популарно се нарекува Државната комисија за спречување на корупцијата. Ако за почетокот на работата на првиот состав на Комисијата може да се најдат и добри оценки, крајот на нивниот мандат, за жал, мина во сенката на впечатокот дека неколкумина највлијателни членови на првиот состав на Комисијата добро се испазарија за високи функции со новата Влада. Според дневниот весник „Утрински весник“ за работата на вториот состав на Комисијата „јавноста во повеќе наврати реагираше околу работата и транспарентноста на оваа институција, со оглед на тоа што не беше обелоденет ниту еден поголем случај на организиран криминал и корупција, а комисијата беше посочувана дека работи селективно и

под политички притисоци. Забелешки за работењето на комисијата даде и Европската комисија во својот последен извештај за Македонија.“ Впрочем, индикативно е и тоа што на јавноста се уште не и е познат извештајот за работата на „Антикорупциска“ за минатата година чие усвојување вообичаено се врши кога се (ре)избира и претседателот.

1.3. Чекори кон сегрегација на Македонија

Мултикултурниот и мултиетнички карактер на нашето општеството како и изградбата на меѓусебна доверба, толеранција и соживот помеѓу различните етнички заедници се столбовите на кои се темели современата македонска држава. Имплементираните меѓународни стандарди, преамбулата и темелните вредности во Уставот не само што ја изразуваат свеста на сите заедници во Македонија за градење на соживот помеѓу нив, исто така носат во себе и одговорност за сегашноста и иднината пред идните генерации за нивно зачувување и развој.

Проблемите во средното училиште „Нико Нестор“ во Струга кои ја брануваат македонската јавност кулминираа овој месец со етничката нетрпеливост помеѓу средношколците во ова училиште. Раководството на училиштето, родителите на учениците, локалните власти и Министерството за образование и наука за решавање на проблемот пронајдоа „соодветно решение“ со поделба на средношколците Македонци и Албанци кои од сега ќе учат во јазични/етнички поделени смени. Според надлежните „овие смени се решение за долгогодишните проблеми и смените не значат етничка поделба туку напротив, услови во кои децата ќе можат да се натпреваруваат, а не да се тепаат“.

Меѓутоа проблемите во Струга се проблеми кои се подлабоки, на кои се надоврзуваат низа други проблеми, кои дефинитивно водат кон сегрегација на општеството а со тоа јасно ќе покажеме дека процесот на интегрирано општество почнува да ни бега од нашата агенда. Само за пример од низата поделби кои латентно се вршат на истиот принцип во Тетово, Дебар и Куманово каде учениците веќе извесен период се поделени во етнички смени, а вакви тенденции полека се појавуваат и во Скопје.

Која е причината за да се донесе едно вакво решение кое дефинитивно води кон етничка сегрегација и делби во општеството? Очигледно е дека во целиот процес се замешани и други „невидливи“ фактори (политичките)

кои ја вжештиле ситуацијата, потпалувајќи меѓуетнички тепачки. Големо влијание во целиот овој процес играат и други фактори како родителите кои цврсто заставаат зад поделбите и ги поддржаат истите. Советот на родители на учениците од македонска националност во неколку наврати „апелираа“ да се почитува одлуката на Министерството за образование и учениците да ја изведуваат наставата во етнички смени. Наспроти нив пак родителите на учениците Албанци ја оспоруваат одлуката за посебни јазични смени и сметаат дека истата не е легитимна па бараат наставата да се одвива во мешани етнички смени.

Повеќе од очигледно е дека средношколците во целиот овој сомнителен процес се само инструменти за манипулација на кои не им е оставен простор за избор.

Апсурдно е барањето на надлежните институции за вмешување на мисијата на ОБСЕ во целокупниот процес за кој заинтересираност покажа и Високиот комесар за национални малцинства, амбасадорот Волебек. Оправдување за вмешувањето на мисијата на ОБСЕ даде Советникот за образование во Струга кој наведе дека истите се вклучени во процесот се со цел „да не се политизира состојбата и да не се мисли дека нешто се наметнува од централната и локалната власт“. Надлежните институции гледаат спас во ОБСЕ бидејќи тие можат да придонесат за решавање на проблемите преку обезбедување на професионални медијатори, со што јасно даваат до знаење дека не се спремни ниту моќни да ги решат проблемите кои се во нивна надлежност или пак истите умешно се оградуваат од ситуацијата во која очигледно прсти замешале повеќе „влијателни“ фактори.

И покрај најавите на Министерството за образование и наука дека истото ќе се залага за социјализација која ќе овозможи создавање нови генерации кои ќе бидат растоварени од затвореноста во сопствената етничка заедница сепак истото спротивно од тврдењата посегна токму кон одвоеност на учениците и нивната затвореност.

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија изразува длабока загриженост поради случувањата во средното училиште „Нико Нестор“ во Струга како и поради одлуката на Министерството за образование и наука која се коси со принципите за градење на толеранција и соживот во едно мултиетничко општество.

1.4. Извештајот на Стејт департаментот ги потврдува

релевантните заклучоци на Хелсиншки комитет за состојбата на човековите права во Македонија

На 25 Февруари 2009 година, Стејт департаментот го објави својот редовен, годишен извештај за состојбата со човековите права во 2008 година, во кој се наведува дека на стотици милиони луѓе ширум светот им биле скратени или повредени основните човекови права и слободи од страна на државните органи и институции.

Македонија секако, не е исклучок од ваквите случувања и покрај тоа што општа и почетна забелешка во споменатиот извештај е дека „Владата во нашата држава генерално ги почитува човековите права на нејзините граѓани иако има проблеми во некои области“, за во продолжението да се укаже на проблеми во голем број области. Генералниот заклучок се сведува на фактот дека состојбата со човековите права во Република Македонија се уште не постигнала задоволително ниво.

Хелсиншкиот комитет за човекови права низ целата 2008 година во своите редовни, месечни извештаи, како и во посебните анализи и соопштенија, укажуваше на проблемите со кои континуирано се соочуваме во делот на почитување на човековите права, а кои меѓу другото се потенцирани и апсолутно се совпаѓаат со извештајот на Стејт департаментот.

Во извештајот се детектираат повеќе проблеми кои постојат подолго време, а можеби би биле надминати доколку носителите на власт кај нас се соблазнат и ги прифатат апелите и укажувањата на македонскиот Хелсиншки комитет. Па така и во овој извештај и во редовните извештаи на комитетот во целост се поклопуваат: непочитување на правото на пресумпција на невиност, гарантирано со Уставот на РМ и Европската конвенција за човекови права; случаите на тортура, нечовечно и понижувачко однесување од страна на припадници на полицијата и посебната единица Алфи и злоупотреба и пречекорување на нивните овластувања; злоупотреба и несоодветна примена на мерката притвор и не примена на другите алтернативни мерки за обезбедување присуство на обвинетиот предвидени со Законот за кривична постапка.

Извештајот на Стејт департаментот во делот посветен за условите во затворите и притворските одделенија говори за значајниот проблем забележан од страна на меѓународните набљудувачи, односно: „бедните“ хигиенски услови;

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

недоволната медицинската грижа и недостаток на стручен персонал; пренатрупаност; недоволен напредок на Македонија и неисполнувањето на препораките од страна на КПТ дадени по извршените посети. Хелсиншкиот Комитет во повеќе наврати укажуваше и ги потенцираше претходно наведените забелешки по извршените посети во затворените установи.

Во делот на Извештајот кој се однесува на полицијата, Стејт депарментот наведува постоење на „информативни разговори“ вршени од страна на полицијата и приведувања на лица без образложение.

Во поглед на судските постапки и правото на фер и правично судење на кои Извештајот се осврнува кратко, Хелсиншкиот комитет во повеќе месечни извештаи посочуваше на неприменување на правото на судење во разумен рок, предолго траење и одолговлекување на судските постапки и неприменување на одредбите на ЗКП во поединечни судски случаи, а особено еднаквост на условите што подразбира привилегиран статус на јавните обвинители.

Понатаму, во делот за изборите и учеството на политичките партии, се говори дека спроведените избори не ги исполниле препораките од ОБСЕ, а акцентот е ставен на неможноста на државата да ги спречи насилствата за време на изборите во претежно албанските подрачја и подоцна неможност кривичните постапки за кривичните дела против изборите да добијат завршница.

Стејт депарментот како проблем ја потенцира и дискриминацијата на лицата со посебни потреби особено во образовниот процес и здравствената заштита. Во истиот се говори дека и покрај напорите на определени невладини организации и членови на законодавниот дом да се донесат закони со кои ќе се подобрат условите оваа идеја не се реализира поради нејзината мала поддршка.

И покрај постојаното, долгогодишно известување и следење на состојбата со човековите права под будното око на голем број меѓународни организации, меѓу кои особено Комитетот за спречување на тортура, Советот на Европа, преку посетите на Високиот комесар за човекови права, на домашните невладини организации кои се занимаваат со истата проблематика, како и на канцеларијата на Народниот правобранител, Хелсиншкиот комитет со загрижување констатира дека и понатаму надлежните државни органи во Република Македонија немаат стратегија за

подобрување и промоција на човековите права, и понатаму не преземаат мерки за надминување на проблемите во клучните области со цел обезбедување на елементарно почитување на човековите права. Уште позагрижувачки е фактот што не сме ниту сведоци на јавно презентирање или јавно изразена подготвеност за изработка на издржана стратегија за надминување на проблемите, што е потврда за игнорантскиот однос на надлежните органи кон критиките на ова поле дадени од страна на релевантните домашни и меѓународни органи и организации.

II. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

2.1. Случај на воени пензионери и остварување на нивното пензиското и инвалидското осигурување

Анализирајќи го нашето законодавство во однос на управната постапка, а особено поради фактот што државните органи на управата делуваат во области со кои директно се засегнати човековите основни права, слободи и интереси, слободно можеме да заклучиме дека во РМ се уште немаме ефикасен механизам за заштита на истите. И покрај континуираните судски реформи, и покрај многубројните законски измени и дополнувања во насока на подобрување на состојбата со човековите права на ове поле, за жал административната постапка се уште е неефикасна и со долго траење.

Тоа го покажува и еден од многубројните примери, случајот на група воени пензионери без пензија речиси 17 години, кои не можат да го остварат своето право на инвалидска пензија од 2002 година, а стекнато уште во СР Југославија, сето тоа “благодарение на ажурноста“ на државната управа.

По поднесено барање за исплата на пензија стекната во СР Југославија согласно Законот за ратификација на спогодбата за прашањата на сукцесија помеѓу поранешните југословенски републики од страна на група воени пензионери, Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија – подрачна единица во Скопје донел Заклучок од 09.04.2002 година со кое истото се одбива како неосновано бидејќи било прерането. При тоа, првостепениот орган заборавил на одредбата од член 223 од Законот за општа управна постапка со кој се пропишува дека со Заклучок се одлучува за прашања што се однесуваат на постапката, како и за оние прашања што како споредни ќе се појават во врска со спроведувањето на

постапката, а кои не се решаваат со решение.

Постапувајќи по навремено поднесена жалба, Комисијата за решавање во втор степен по предметите од пензиското и инвалидското осигурување при Владата на Р.М, повторно со Заклучок од 30.08.2002 година истата ја одбила како неоснована. По поднесена тужба против донесениот акт, Врховниот суд на Р.М на ден 18.05.2006 година донел Пресуда, со која тужбата се уважува, а Заклучокот на Комисијата за решавање во втор степен се поништува.

За да биде апсурдот поголем, врз основа на Пресудата на Врховниот суд на Р.М, Второстепената Комисија, на ден 01.02.2007 година, ја исправила грешката со видот на актот, па само донела Решение со кое жалбата се одбива како неоснована, не обрнувајќи внимание на останатите напатствија дадени од страна на судот.

Управниот суд на Р.М, постапувајќи по повторно поведен управен спор, со Пресуда од 07.02.2008 година, тужбата ја усвоил, оспореното Решение на Комисијата за решавање во втор степен го поништил и предметот го вратил на повторно разгледување и одлучување.

Понатаму, Комисијата на ден 24.04.2008 година донела Решение со кое жалбата против решението на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување е неоснована, но од друга страна оспореното решение, заборавајќи дека тоа е заклучок, го поништува и предметот го враќа на повторна постапка.

Со оглед на фактот да првостепениот орган не постапил по споменатото решение во законски предвидениот рок, на ден 22.12.2008 година поднесена е жалба до Второстепената Комисија поради молчење на администрацијата, која се разбира по природниот ред на нештата, се уште нема постапувано во законски предвидениот рок.

Крајниот загрижувачки заклучок е дека во овој случај најпрвин не бил земен во предвид фактот дека Спогодбата за прашањата на сукцесија помеѓу поранешните југословенски републики веќе стапила на сила на 03.06.2004 година по депонирањето на петтиот инструмент за ратификација, од каде произлегува и обврската за признавање на правото за исплата на пензија на сите воени пензионери кои се соочуваат со истиот проблем, понатаму второстепениот орган доследно не ги

почитувал напатствијата дадени од Врховниот суд, потоа и од Управниот суд на Р.М, како и јасно видливите повреди на основните одредби од Законот за општа управна постапка[4],[5] и од првостепениот и од второстепениот орган.

Хелсиншкиот комитет за човекови права има испратено писмени дописи до Фондот на пензиско и инвалидско осигурување, како и до Второстепената комисија при Владата на Р.М, во врска со причините за ваквиот начин на постапување. Во очекување одговор, но без оглед на содржината на истиот, неизбежна е констатацијата дека и најновите измени на Законот за општа управна постапка од септември 2008 година нема да придонесат кон надминување на неажурноста на државната управа, туку напротив уште повеќе ќе го продлабочат проблемот со управната постапка, особено поради фактот што законот не предвидува вид на одговорност за непочитувањето на голем дел од одредбите во истиот.

2.2. Итна ревизија на Тарифата на извршители

Врз основа на претставка доставена до Хелсиншкиот комитет за човекови права бевме известени дека лицето Н.Н. врз основа на неплатен долг за вода во висина од 643,00 денари, добил Налог за извршување во висина од 9.911,00 денари, каде извршителот направил пресметка на трошоците за извршување, верувале или не, во висина од 9.268,00 денари.

Сметајќи дека сигурно постои некаква грешка, не гледајќи логика за главен долг од 643,00 денари, трошоците за извршување да изнесуваат дури 9.268,00 денари, Хелсиншкиот Комитет се обрати до Комората на извршители и Извршителот кој го изготвил Налогот за извршување, со барање известување врз основа на кои ставки се пресметани трошоците за извршување.

Од страна на Извршителот добивме одговор дека согласно Тарифата издадена во Службен Весник на Република Македонија бр.134 од 25.12.2006 год. за секој износ на главен долг до 200 евра се наплатува износ од 10 евра + ДДВ износ во денарска противвредност за администрирање на предметот. За изготвување на налогот за извршување се наплатува износ од 20 евра + ДДВ износ во денарска противвредност, како и за достава на налогот за извршување до должникот 30 евра + ДДВ износ во денарска противвредност и за достава до работодавец 10 евра + ДДВ износ во денарска противвредност.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Исто така, бевме известени дека во износот за трошоци за извршување се пресметуваат и трошоците кои полномошникот на доверителот има право да ги бара согласно законот, а се однесуваат на трошоци за полномошно во износ од 1.300,00 денари и трошоци за составување на барањето за извршување кои се определуваат врз основа на главниот долг, во овој случај во висина од 650,00 денари. За секоја реализирана извршна исправа извршителот има право на награда зависно од главниот долг, а во овој случај извршителот има право на награда во износ од 30 евра + ДДВ износ во денарска противвредност.

Имајќи ја предвид апсурдноста на случајот, должникот да плаќа сума од 9.268,00 денари на име трошоци за извршување за главен долг во висина од 643,00 денари, Хелсиншкиот Комитет апелира до надлежните органи дека е потребна ИТНА ревизија на Тарифата за награда и други трошоци за работа на извршителите.

2.3. Случај на владеење на хаос во образовниот систем

Уште на самиот почеток на новата 2009 година, за само два месеца, Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија прими голем број претставки кои ја засегаат проблематиката за состојбите во образованието. Само од увидот на документацијата приложена од самите странки, се поставува прашањето дали можеби владее хаос во образовниот систем, а сето тоа на штета на правата на најосетливиот дел од нашата популација – децата. По деталната обработка на претставките, испратени се дописи до надлежните органи во врска со вистинитоста на наводите и мерките кои ќе бидат преземени за надминување на проблемите. Во очекување одговори од страна на Министерството за образование, Државниот просветен инспекторат и локалната власт, во овој момент можеме само да најавиме и предупредиме на дел од проблемите со кои се соочуваме кога станува збор за образованието.

Неодамна до комитетот беше доставена и претставка за непочитување на законската одредба од член 7 и член 9 на Законот за основното образование за организирање настава на мајчин јазик за припадниците на заедниците кои зборуваат јазик различен од македонскиот јазик.

Во случајот на С. И. и други револтирани наставници од Кочани, не информираа дека по истекот на договорот за вработување на определено време, откако истиот не бил

обновен, од страна на Директорот на ОУ „Раде Кратовче“ во Кочани било вработено друго лице на определено време без јавен оглас. Позагрижувачко е тоа што лицето притоа не го исполнувало посебниот услов предвиден во Законот за основно образование, поточно немало положен стручен испит.

Во врска со пријавата до Овластен општински просветен инспектор на Општина Кочани, истиот во доставениот одговор до Соња Иванова известува дека по извршениот инспекциски надзор во ОУ „Раде Кратовче“ на ден 10.09.2008 година била потврдена горе наведената состојба. Директорот на училиштето бил задолжен за работното место наставник во одделенска настава да ангажира лице почитувајќи го Законот за основно образование.

Ваквата состојба била потврдена и од страна на Државниот просветен инспекторат, кој по пријавата, извршил инспекциски надзор во училиштето на ден 19.09.2008 година, и го задолжил Директорот да ангажира лице согласно Законот за основно образование.

Понатаму, Директорот на ОУ „Раде Кратовче“ и покрај објавување јавен оглас за вработување, повторно не ги почитувал одредбите за посебните услови за вработување наставници по одделенска настава пропишани во Законот за основно образование, ниту пак постапил согласно задолженијата дадени од страна на Овластениот општински инспектор и Државниот просветен инспекторат.

Видно од документацијата доставена во прилог, Овластениот општински инспектор при извршениот внореден инспекциски надзор на ден 09.01.2009 година, наместо преземање конкретни мерки, повторно ги констатирал истите повреди, но не преземал мерки за санкционирање на одговорното лице, иако има такви законски можности и надлежности. По втор пат само го задолжил Директорот на работното место наставник во одделенска настава да ангажира лице почитувајќи го Законот за основно образование.

Аналогно, се поставува прашањето, зошто Овластениот општински просветен инспектор и Државниот просветен инспекторат сметале дека Директорот на училиштето, откако веќе еднаш ги игнорирал дадените задолженија, сега ќе изрази волја да го почитува Законот за основно образование, и кои се причините поради кои не се преземени конкретни мерки предвидени за санкционирање

на повредите на законските одредби. Се надеваме на брз и издржан одговор на нашиот допис од страна на надлежните органи во врска со ова, како и за останатите проблематични прашања, како не би заклучиле за алармантната потреба за промени во образовниот систем.

III. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

3.1. Случај “Лептокарија“

Преку печатените и телевизиските медиуми Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија и јавноста беше запознаена за настанот случен на ден 06.10.2008 година кога во Трговскиот Центар “Лептокарија“ во Скопје сообраќајни полицајци удирале и туркале момче. Чинот на малтретирањето бил снимен од случаен минувач, кој и ги доставил снимките до јавните гласила.

Секторот за внатрешна контрола веднаш по настанот излезе со известување до јавноста дека ќе се спроведе внатрешна истрага против сообраќајните полицајци за евентуална прекумерна употреба на сила.

Хелсиншкиот комитет упати допис до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди и побара да биде известен дали е спроведена внатрешна контрола од страна на Секторот, кои се наодите од истата, односно дали против сообраќајните полицајци е покрената постапка, бидејќи снимките пуштени во етерот беа доста евидентни и јасни во поглед на постапувањето на сообраќајните полицајци.

На ден 13.02.2009 година Хелсиншкиот комитет доби известување од страна на Секторот за внатрешна контрола преку кое бевме известени за следното:

По претходно известување двајца полициски службеници (во натамошниот текст ПС) од полициска станица “Скопје“ заради обезбедување на лице местото отишле во Бул. Партизански одреди, во близина на ТЦ “Лептокарија“. На лице место било случено сообраќајна незгода каде како учесник бил граѓанинот И.Д. од Скопје, кој со своето моторно возило удрил во жардинерија поставена како физичка препрека на паркинг просторот. И.Д. бил во видно пијана состојба, сметат ПС. Бидејќи постоела вербална расправија меѓу граѓанинот и неговиот сопатник, ПС се приближиле до нив со цел да ги предупредат. Тогаш, граѓанинот без било каков повод

(најверојатно само заради тоа што се полицајци – наша забелешка) почнал да ги навредува и омаловажува ПС со непристојни зборови при што се обидел да влезе во неговото возило. Во намерата бил спречен од страна на еден ПС кој му ги одзел клучевите од возилото, а кога граѓанинот се обидел да го напушти местото на настанот и не се одсивал на предупредувањето на ПС, е тогаш ПС го фатил за раката и го спречил во намерата. Но, граѓанинот кој бил во пијана состојба изгубил рамнотежа и паднал на земја, поради што ПС го фатил за облеката и му помогнал да стане. Граѓанинот и понатаму бил немирн и го нарушувал јавниот ред и мир, по што била побарана интервенција од полициската станица “Карпош“, од каде дошле четири колеги ПС го врзале граѓанинот и го однеле во полициската станица.

Таму граѓанинот бил известен за причините за приведувањето и поучен за неговите права согласно Уставот и законските и подзаконските акти. Воедно му било извршено и тестирање за алкохол (испаднало дека алкохолот во неговиот организам изнесува 2.1 промили). Записникот за тестирање за алкохол граѓанинот не сакал да го потпише, по што согласно одредбите од Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата бил однесен во медицинска установа во “Кисела Вода“, каде му било земено примерок од крв и урина заради анализа.

Неколку дена после настанот, граѓанинот И.Д. при разговор извршен во просториите на полициската станица “Горче Петров“ појаснил дека е изненаден од информациите на јавниот медиум поврзано со конкретниот случај, дека ПС врз него не употребиле физичка сила, потврдил дека имало вербална расправија, но не се сеќавал на сите детали, како и дека имал мала повреда во пределот на левата над-лактица во вид на црвенило, меѓутоа не се сеќавал како ја здобил истата.

Од добиениот одговор остануваат нејасни следните неколку работи:

- како е можно да е поучен граѓанинот за своите права согласно уставните и законските норми кога и самите ПС констатирале дека истиот бил во алкохолизирана состојба
- како граѓанинот И.Д. се здобил со мала повреда во пределот на левата над-лактица во вид на црвенило (за која и самиот граѓанин не се сеќава на кој начин се здобил со повредата – барем така се наведува во добиениот одговор).

Хелсиншкиот комитет не е зачуден од донесената

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

одлуката дека полициските службеници согласно овластувањата презеле соодветни законски мерки и наводите за незаконито постапување се одбиени како неосновани. Ваквите одлуки веќе претставуваат пракса за штитење на полициските службеници од страна на свои колеги при Секторот.

По ваков добиен одговор Хелсиншкиот комитет просто е зачуден и гласно се прашува како е можно полициските службеници да постапиле согласно соодветните законски норми и правила, а цела јавност беше шокирана со нивното постапување како да сме се уште во времето на “дивиот запад”.

[1] „Тоа и го применив после тоа, еден куп се во затвор, еден куп се по судови, така што тоа што им се заканив и го реализирав“. И одговорот на прашањето „Важи ли тоа и за овие избори?“:- Важи и за овие избори, за секој што ќе го прекрши законот, независно кој стои зад него итн., ќе има сериозни проблеми“.

[2] Членовите 10-15 од Законот за спречување на корупцијата кои се однесуваат на буџетски средства и средства на јавни фондови, забрана на средства од нелегални извори, поткупување на избирачи и привилегирање или дискриминација по изборите

[3] „Согласно со член 48 од Законот за спречување на корупцијата (Службен весник на РМ бр.28/02, 46/04, 126/06 и 10/08), Државната комисија за спречување на корупцијата на седницата одржана на 25.02.2009 година, од редот на членовите, едногласно ја избра Мирјана Димовска за претседател на Државната комисија за спречување на корупцијата.

Членовите на Државната комисија за спречување на корупцијата оценија дека должноста претседател на Државната комисија досега успешно се извршува и затоа сметаат дека треба истиот претседател да продолжи да ја раководи Државната комисија.“

[4] Член 242 став 2 и 3: „(2) Ако второстепениот орган најде дека недостатоците на првостепената постапка побрзо и поекономично ќе ги отстрани првостепениот орган, тој со свое решение ќе го поништи првостепеното решение и предметот ќе му го врати на првостепениот орган на повторна постапка. Во тој случај второстепениот орган е должен со своето решение да му укаже на првостепениот орган во кој поглед треба да се надополни постапката, а првостепениот орган е должен во се да постапи по второстепеното решение и

без одлагање, а најдоцна во рок од 30 дена од денот на приемот на предметот, да донесе ново решение. Против новото решение странката има право на жалба. (3) Кога второстепениот орган постапува по изјавена жалба против решение кое еднаш било поништено и вратено на повторно решавање, постапувајќи по жалбата, самиот ќе го реши предметот “.

[5] Член 52, Закон за управните спорови: „Кога судот ќе поништи акт против кој бил поведен управен спор, предметот се враќа во состојба во која се наоѓал пред да е донесен поништениот акт. Ако според природата на работата што била предмет на спорот, место поништениот управен акт треба да се донесе друг, надлежниот орган е должен да го донесе без одлагање, а најдоцна во рок од 30 дена од денот на доставувањето на пресудата. Надлежниот орган притоа е врзан со правното мислење на судот, како и со забелешките на судот во однос на постапката“.

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Март 2009 година

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Избори 2009
- 1.2. Уставниот суд ги укина спорните стимулации на наталитетот
- 1.3. Хоспитализација во Психијатриска болница “Скопје“ на работ од легалноста.
- 1.4. Системска грешка или..?

2. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

- 2.1. Случаи на повредени и загинати работници на работно место.
 - 2.1. Случај Вера Богоева.

3. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 3.1. Случај Васил Глигоров.
- 3.2. Случај Јовица Јаневски

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Избори 2009

Локалните и претседателски избори 2009 на прв поглед минаа онака како што посакуваат сите кои Република Македонија ја гледаат како дел од демократските земји во светот и оние кои (својски) помагаат од надвор тоа да се оствари. „Избори во мирна атмосфера, исполнети согласно најголемиот дел од меѓународните стандарди“ е оценката на ОБСЕ / ОДИХР. Позитивно се оценети и слободата на изразувањето и на здружувањето, реториката на кандидатите, броењето на гласовите, како и работата на медиумите. Атмосферата на денот на изборите е оценета како мирна, без случаи на насилство или големи инциденти и вториот круг од изборите е оценет како подобар од првиот. Со оценките на набљудувачката мисија на изборите се согласува и амбасадорот на САД во земјата Филип Рикер, кој им честита на македонските граѓани за како што истакна генерално добрите избори. Слични беа оценките на најрелевантните набљудувачи и за првиот круг. Не се штедеа пофалби[1].

Честитки стигнаа и од Брисел. И американскиот Стејт департмент упати честитки и пофалби до граѓаните и властите на Македонија за успешното заокружување на претседателските и локалните избори.

Сепак, со честитките ни упатија и замерки. Првиот човек на ОДИХР Јанез Ленарчич, кој допатува во земјава за лично да го мониторира првиот круг на гласањето, изјави дека мирните избори се важни, но не се и доволни. „Постојат и други аспекти“, изјави Ленарчич, нагласувајќи го притоа аспектот што го имаше Мисијата на ОДИХР наведено во своите два преодни извештаја за изборите, „а тоа се наводите на заплашување кои беа многу зачестени и за кои се надеваме дека Владата ќе се справи и ќе ги реши во следниот, втор круг, од гласањето“. Шефот на набљудувачката мисија на ОБСЕ/ОДИХР забележа на вршењето притисок и заплашувањето во текот на целиот изборен процес (од страна на државните службеници и партиските активисти на владеечката партија), разгледувањето на приговорите во првиот круг вон законските рокови (не секогаш имало консензус во Државната изборна комисија, судските процедури не биле транспарентни) во поглед на недостатоците на изборниот список се изјаснија и претставниците на ОДИХР и американскиот амбасадор кој во пакет побара законски решенија за деполитизација на државната администрација; често се споменување бавното или јалово законско постапување против лицата кои се обвинети за изборни прекршоци во 2008 година; фактот што изборите ги следеа 7.038 домашни и 544 странски набљудувачи самиот по себе

говори...

Граѓанската асоцијација „Мост“ го оцени вториот круг на изборите како мирен и без инциденти, во и околу избирачките места. Сепак, за време на гласањето, 3750-те набљудувачи на „МОСТ“ забележале случаи на семејно и групно гласање, пропусти во раководењето со избирачките списоци, нарушена тајност на гласањето, а на повеќе места – на граѓаните не им било дозволено самостојно да решат за кој избори ќе гласаат, туку биле принудени да гласаат и за локалните и за претседателските избори.

На притисоци во форма на жестока политичка репресија се пожали и независниот кандидат за градоначалник на Вевчани, за пропаганда по верска основа во Струга, првиот човек на ПЕИ и кандидат за градоначалник. До Хелсиншкиот комитет пристигнаа и жалби со сериозни обвинувања од Берово (Општински изборен штаб СДСМ-Берово) и Шуто Оризари („Заедно за Шуто Оризари“). За „финеси“ од типот ударничко поставување камен темелници и почеток на градби, што за време на кампања и избори е вон од законот, јавноста како да отпрна, а за тоа надлежната „Антикорупциска“ се уште молчи.

Впечатливо беше и тоа што заедно со фалбите, како аргумент за нив, речи си главен, одеше констатацијата дека немало инциденти, па се некако потсетуваше не баш фер и демократските избори од постоењето на независна Македонија кои од меѓународните набљудувачи по правило беа оценувани како „Воглавно фер и демократски и покрај извесни нерегуларности“, дури и тогаш кога се говореше за крајби на гласови дури и за претседателски избори.

Аналитичарите, особено по вториот круг позитивно го оценија нефункционирањето на македонско-албански коалиционен договор за поддршка во вториот круг кој не профункционира. И добро е што гласачите и од едната и од другата етничка страна во поголем број одбија да ги следат упатствата на своите партиски лидери. Новоизбраниот претседател е првиот, од четирите кои досега ги избравме, кој не се оспорува поради регуларноста на изборниот процес, но веднаш почна да се оспорува по две линии. Првата дека практично го избрале 25 проценти од гласачите и втората дека Албанците не го дале својот глас за него. Имајќи ја „федерализираната“ предизборна кампања (во која секој и им се обраќаше на „своите“) и по изборите сосема јасното изјаснување на мнозинството експерти од албански редови, медиуми на албански кои му го оспоруваат на новоизбраниот претседател правото

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

да ги претставува и Албанците, може да се говори и за понатамошна паралелизација на македонската држава по етничка основа што од аспект на владеењето на правото и почитувањето на човековите права може да биде сериозен проблем.

И овие избори, сепак, се „слика и прилика“ на она каква ни е државата.

1.2. Уставниот суд ги укина спорните стимулации на наталитетот

Уставниот суд на Република Македонија, врз основа на своите уставни ингеренции на седницата одржана на 18 март 2009 година, донесе одлука (У.Број: 199/2008-0-1)[2] за укинување на делот на член 24-а од Законот за здравствено осигурување според кој посебен паричен надоместок за живородено дете остварува мајката за раѓање и мајчинство на живородено дете која е со место на живеење во општините во кои порастот на природниот прираст е под 2.1 живородено дете по жена, а според податоците на Државниот завод за статистика на Република Македонија, објавени за претходната година. Паричен надоместок за живородено дете кој требаше да се исплатува за период од девет месеца непрекинато, а доколку роди повеќе деца одеднаш (близнаци, тројки или повеќе) една година од денот на раѓањето во висина на 30% од просечно исплатената нето плата по работник во Република Македонија објавена за тековниот месец.

Уставниот суд оцени констатира дека „дека здравственото осигурување, како елемент на правото на социјално осигурување, за своја темелна основа ја има определбата на Уставот според која Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална праведност, како и уставната определба дека хуманизмот, социјалната правда и солидарноста се темелни вредности на уставниот поредок.

Со оваа одлука Уставниот суд застапа на страната на оние кои во јавноста тврдеа дека укинатиот член и стимулациите на наталитетот врз основа на истиот се неуставни, токму заради истото што и Судот го утврди: дека „претставува ограничување на остварување на правата од здравственото осигурување на лицата – мајки кои припаѓаат на општините кои не се опфатени со оспорената законска одредба со што се повредуваат принципите на еднаквоста на граѓаните пред Уставот

и законите, социјалната праведност, еднаквата заштита на мајчинството и децата, како и уставната определба за хуманизмот, социјалната правда и солидарноста како темелни вредности на уставниот поредок на Република Македонија“.

Ќе потсетиме дека и Хелсиншкиот комитет на 9 март 2009 излезе со анализата „Има ли владата реална стратегија за борба против “белата чума“?“[3] во која меѓу другото се вели: „Хелсиншкиот Комитет го очекува исходот од покренатите постапки пред Уставниот суд и предупредува дека со законските измени директно се прави дискриминација на мајките во зависност од тоа во која општина живеат, со утврдувањето дека носител на правото е само мајката, а таткото само во исклучителни услови, се врши родова дискриминација. Гледајќи ја листата на општини кои ги исполнуваат условите, од кои само во 2 (Зајас и Осломеј) поголемиот дел од населението е од албанска националност, се добива чувство дека постои и етничка дискриминација.“

Хелсиншкиот комитет ја поздравува оваа одлука на Уставниот суд на Република Македонија од аспект на дигнитетот што оваа институција треба да го има во државата и како израз на не секкогаш лесното спротивставување на речи си апсолутната власт што се воспостави во Република Македонија.

Сега се е повторно на ред Владата која треба да оцени дали е во можност да обезбеди услови за спроведување на предвидените стимулации за целата територија на државата или пак да се откаже од истите оставајќи го сомнежот дека и ова мерка е од арсеналот на веќе видените ад хок пропагандни популистички мерки.

1.3. Хоспитализација во Психијатриска болница “Скопје“ на работ од легалноста

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија повеќе пати досега реагираше за проблемот со присилна хоспитализација во психијатриските болници.

За жал, по инцидентот со педесетината грчки активисти за човекови права, кои заедно со најпознатиот грчки психијатар допатуваа во посета на лицето Васил Глигоров за да го посетат со наводи за насилно приведување и присилна хоспитализација, дојдовме до сознание дека проблемот со хоспитализацијата ги проширил своите корени и во однос на хоспитализација со согласност за

доброволно лекување.

Имено, како што подолу подетално е образложен случајот на лицето Васил Глигоров и одговорот кој пристигна до нас од страна на одговорните лица на установата на прашањето за начинот на хоспитализација, станува јасно дека во рамки на истата се повредува и одредбата со која е уредена постапката за лекување со доброволна согласност.

Одговорните лица, свесни за повредата, во одговорот не известуваат дека поради неприменливоста на членот 59 став 2 од Законот за вонпарнична постапка се обратиле до голем број институции[4]. Според оваа законска одредба покрај личната писмена согласност дадена пред овластено лице на лицето кое се прима потребни се и двајца сведоци со одредени својства, воколку тоа не се обезбеди овластеното лице е должно во рок од 48 часа да поднесе пријава до судот на натамошно решавање. Како образложение, кое во ниту еден случај не може да ја оправда повредата на законот, наведуваат дека со таквата одредба се загрозува правото на лицата кои се примаат во установата, односно дека нивниот прием бил дискриминаторски во однос на прием на лице во која било друга болница. Како било која друга болница да е изедначена со психијатриската болница и како да нема разлика во однос на видот и начинот на третман на пациентите меѓу болниците, е зачудувачки заклучок од страна на стручните лица во психијатриската болница кои ги навел да бараат измена на членот.

Понатаму, како би можело оправдувањето да добие на тежина, во прилог ни беа испратени одговорите со поддршка во однос на измена и дополнување на спорниот член од Министерството за здравство, Министерството за правда, Светската здравствена организација и Народниот правобранител. Наводно, одговорните лица во врска со ова прашање се обратиле и до Хелсиншкиот комитет но немало одговор од наша страна, што не одговара на вистината бидејќи не сме добиле никакво барање за поддршка во врска со тоа прашање, што повторно укажува на неодговорното однесување на одговорните лица во психијатриската болница. Уште повеќе што при нашата посета на психијатриската болница на ден 30.10.2008 година и остварениот разговор од неколку часа со одговорните лица, истите воопшто не споменаа дека се справуваат со проблем во однос на хоспитализација со согласност за доброволно лекување. Напротив, на наше прашање, го потврдија само проблемот со присилна

хоспитализација, поточно ненавременото постапување на судот во случај на потреба за лекување без согласност на пациентот.

Директорот и заменик директорот на установата не известија дека судот не постапува во законски предвидениот рок од три дена. Судот понекогаш својата одлука ја носел и по 3 до 4 месеци од денот на поднесувањето на пријавата. Во таков случај доколку лицето е во лоша здравствена состојба, сепак се хоспитализира и без судско решение, бидејќи одговорните не сакаат да преземат одговорност за последиците кои би можеле да настанат како резултат на негово отпуштање. Понекогаш се случувало пациентот да биде задржан, да се излечи и отпушти уште пред судот да донесе одлука по пријавата. Но, сепак тие ништо не преземале на тоа поле, ниту пак јавно го актуализирале проблемот, напротив, на лекување се задржуваат лица и по неколку месеци без одлука на судот.

Па оправдано се поставува прашањето дали во установата речи си во сите случаи при прием на пациенти на лекување се прави повреда на одредбите од Законот за вонпарнична постапка кои ја уредуваат процедурата за таа цел.

Во врска со оправдувањето за барањето за измена и дополнување на член 59 став 2 дека овие лица биле дискриминирани со така поставениот услов за двајцата сведоци кои треба да ја потврдат неговата согласност, би можеле само да укажеме на член 12[5] од Закон за ментално здравје, што води кон еден единствен заклучок дека пациентите во психијатриските болници не би можеле да ги споредуваме со пациенти на било која друга болница, во спротивно за нив би важеле општите одредби од Законот за здравствена заштита. Поконкретно кажано, во тој случај не би имале потреба од Законот за ментално здравје, а особено не би имало потреба од одредбата во членот 12. А сето тоа, во насока на заштита од не доброволен прием на индивидуите.

Сето ова укажува на фактот дека не се спроведува докрај ниту една законска одредба и пропишана обврска за процедурата на прием на лекување во психијатриска болница, што укажува на постоење реален и длабок проблем во овие установи од аспект на почитување на човековите права. Поради тешкотиите во примената на Законот за вонпарнична постапка, во нив се задржуваат лица на лекување без законски основ за тоа. Од своја

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

страна пак, одговорните лица на установата тргнале по едноставниот пат вината да ја префрлат за едниот проблем кај судот, а за другиот кај групата што го подготвила законот поради тоа што склопиле еден дискриминаторски и во пракса неприменлив закон. Па зошто да реагираат, кога полесно е да се прекршува законот?!

1.4. Системска грешка или..?

Изминатиот месец Македонија беше потресена со неколку случаи на педофилија кои покрај згрозувањето од веста го отвораат и прашањето за одговорноста на јавните институции.

Имено, согласно Законот за семејство, центарот за социјална работа е должен да презема потребни мерки заради заштита на личноста, правата и интересите на детето[6], и притоа истиот врши надзор над вршењето на родителското право[7]. Доколку оцени дека е потребно и ако тоа го бараат интересите на детето, центарот за социјална работа ги предупредува родителите на недостатоците во воспитанието и развојот на детето[8] за што може да определи и постојан надзор над вршењето на родителското право[9].

На родителот кој го злоупотребува вршењето на родителското право, во што спаѓа и спроведување физичко или емоционално насилство над детето како и негово полово искористување по прибавено мислење од центарот за социјална работа, му се одзема вршењето на родителското право[10].

Преземањето на ваквите мерки подразбира активна улога на центрите за социјални работи и континуирано следење на состојбата, особено на децата, со што се гради систем на превентивна заштита што пак со последните случувања е ставено под знак прашалник.

Во состојба кога две деца во Скопје и едно во Кичево биле предмет на полово изживување и психичко и физичко малтретирање подолг временски период а со истите веќе работеле стручни тимови од центрите за социјални работи, бидејќи се деца од разведени бракови, логично се поставува прашањето како е можно да се направи толкав пропуст чија жртва со трајни последици ќе останат деца?

Свесни дека и самите центри се соочуваат со проблеми од типот на пренатрупаност со предмети и различни обврски а недоволно ресурси и опременост, сепак сметаме

дека тоа не може да биде соодветно оправдување.

Хелсиншкиот Комитет потсетува и на други случаи кога институциите од сферата на социјална заштита потфрлуваат во работата а крајните жртви се децата. Имено, минатото лето бевме сведоци на еден чин кога таткото на едно многучлено семејство си го закопа своето осмо новороденче во дворот од семејната куќа, потоа две деца од Домот за деца “11 Октомври” кои побегнале од Домот станаа жртви на сексуално малтретирање, не така одамна уште две деца побегнаа од истиот Дом кои за среќа безбедно успеале да стигнат до градот во кој живеат по што се нижат случаите на педофилија.

Од понапред изложеното очигледно се насира евентуална системска грешка, но за жал надлежните во државата како да не мислат така па за иронијата да биде поголема Министерството за труд и социјална политика, континуирано излегува со арогантни изјави дека нема вина кај институциите.

Потсетуваме дека согласно Конвенцијата за правата на детето на ОН Република Македонија се обврзала како држава членка да ги преземе сите соодветни законодавни, административни и социјални мерки за заштита на децата од сите облици на физичко или ментално насилство, злоупотреби или експлоатации вклучувајќи ја и сексуалната злоупотреба[11].

Домашното законодавство определува дека надлежен да врши надзор над работата на центрите за социјална работа и другите органи од сферата на социјална заштита е Министерството за труд и социјална работа, истото тоа кое постојано се иззема од одговорност поради што се прашуваме, ако не тоа тогаш кој е задолжен за заштита и унапредување на правата на децата?

Хелсиншкиот Комитет постојано укажува на пропустите во работата на гореспоменатите институции но досега нема информација за тоа дека некој од раководните поднел одговорност или дека има било каква измена во системот на работа и организација, поради што повикува дека е крајно време институциите одговорно да почнат да ги извршуваат преземените обврски за да не се доведеме во ситуација кучињата лаат, карванот си врви а најголеми жртви се сепак децата !

2. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

2.1. Случаи на повредени и загинали работници на работно место

Во првото тромесечје на 2009 -та година бевме сведоци на поголем број случаи на повредени и загинали работници на работно место, поточно при извршување на своите работни задачи. Па така во овај период имаме загинает работник во кругот на фабриката „Карпош“ во скопската населба Влае во несреќен случај на 12 Февруари 2009 година; повредените двајца рудари во несреќа во рудникот Добрево на 17 Февруари; двајца рудари потешко повредени при несреќа во рудниците кај Крива Паланка на 4 Март при што утредента едниот подлегна на здобиените повреди; работник на „Бетон ком“ загинает во рудникот „Суводол“ во РЕК Битола на 01 Април. Факт е исто така дека и во изминатата 2008, па и 2007 година имавме голем број случаи на загинали и повредени работници.

Неминовно се поставува прашањето што е тоа повеќе и пострашно ќе треба да се случи, а да ги предизвика надлежните државни институции конечно да започнат да се грижат за спроведување на Законот за безбедност и здравје при работа ?

Системското и континуираното не постапување на Државниот инспекторат за труд, како и Министерството за труд и социјална политика тековно само зема човечки животи или пак работната способност како резултат на тешки повреди при работа. Нивното не постапување само оди во прилог на општиот тренд на избегнување на било каква одговорност и затворање на случаите како несреќа или виша сила, карактеристичен за сите нив. Ваквиот лежерен однос на надлежните институции кои треба да обезбедат спроведување на законите од оваа област, уште повеќе ги подгрева работодавачите да ги задржат само елементарните услови за извршување на работните задачи во корист на сопствениот профит. Сето тоа во целина доведува до заклучок дека законите за заштита на работниците при работа претставуваат само обичен и неприменет законски текст.

Работодавачот мора да презема мерки потребни за безбедност и здравје при работа на вработените, вклучувајќи заштита од професионални ризици, обезбедување информации и обука и обезбедување соодветна организација и потребни средства. Работодавачот има обврска да воведи такви заштитни мерки и да избере такви работни и производствени методи кои ќе го подобрат нивото на безбедноста и здравјето при

работа, а ќе се вклучат во сите дејности на работодавачот и на сите нивоа на организацијата.

За жал, сигурна констатација е дека работодавачите не ги исполнуваат своите законски обврски за организација на заштитата при работа согласно технолошкиот процес, обезбедување за секој работник безбедна работа на работното место пред да го распореди на работа, не ги исполнуваат нормативите и стандардите за заштита при работа за работните и помошните простории и орудите за работа, а од друга страна Министерството за труд и социјална политика и Државниот инспекторат за труд не ги исполнуваат своите законски обврски да бидат нивен коректив и спроведувач на законите.

Хелсиншки комитет за човекови права повторно потсетува дека Законот за безбедност и здравје при работа, како и многубројните меѓународни инструменти кои ја обврзуваат и Република Македонија во врска со оваа проблематика не треба да претставуваат само украс на ова општество. Повторно го потсетуваме Државниот инспекторат за труд дека има на располагање јасно дефинирани законски средства и начини за санкционирање на незаконското и опасно работење на работодавачите, намалување на штетноста по безбедноста и здравјето на работниците, а со тоа постепено намалување, па и надминување на ваквите трагедии.

2.1. Случај Вера Богоева

Вера Богоева, врз основа на правосилна пресуда[12] за враќање работник на работа[13] на 3 Јуни 2005 година е вратена на работа во “Книгоиздателство Мисла” АД Скопје. Богоева со Решение била распоредена на работно место – продавач - трговски патник, претставник за внатрешноста на Р. Македонија. Работодавецот склучил Договор за вработување со работничката, но не и врачил примерок од истиот туку и врачил известување за работно место и доделување на работни задачи.

Во образложението на известувањето било наведено дека “примањата и надоместоците за извршената работа ќе бидат еквивалентни на степенот на остварената заработувачка од причина што сметката на работодавецот е блокирана повеќе години”. Понатаму, согласно тврдењата на странката, работодавецот не и обезбедил никакви услови ни средства за работа и истата откако била вратена на работа не примала ниту плата и надоместоци ниту пак и биле уплатувани придонеси за плата. Поради ваквата

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

ситуација, странката на 17 Октомври 2005 година поднесла Тужба против работодавецот за исплата на плати и придонеси за пензиско и инвалидско осигурување.

По три години, решавајќи по предметот Основниот Суд Скопје II Скопје донел Пресуда[14] со која го одбива тужбеното барање на тужителката и ја задолжува да ги надомести трошоците на постапката. Во образложението на пресудата судот се согласува со претходно изнесената фактичка состојба и утврдува дека е склучен договор за вработување но се повикува на горенаведеното Известување кое и странката го прифатила а со кое се определува дека примањата и надоместоците за остварената работа ќе бидат еквивалентни на степенот на остварената заработувачка.

Имено, судот се повикува на одредба од Законот за работни односи[15] според која работникот има право на плата сразмерно на извршената работа и придонесот на работникот. Согласно истата, според судот, бидејќи работничката го прифатила гореспоменатото Известување таа знаела и била свесна дека описот на нејзините работни задачи е таа да продава книги во внатрешноста на РМ од кој степен на заработувачка ќе зависи и нејзината плата, но бидејќи истата не остварила никаква продажба и не придонела во остварувањето на добивката на работодавецот Судот наоѓа дека на работничката не и следува никаква плата ниту придонеси.

Хелсиншкиот Комитет е запрепастен од ваквата, за жал, судска одлука поради што се осврнуваме на Уставот и на Законот за работни односи.

Имено, согласно Уставот, Р. Македонија е социјална држава во која секој има право на работа и соодветна заработувачка кои права се уредуваат со закон и колективни договори.

Законот за работни односи пропишува дека со потпишување на договорот за вработување се заснова работен однос меѓу работникот и работодавачот[16] при што работодавачот е должен на работникот да му обезбеди работа за која се договориле или пак да му ги обезбеди сите потребни средства и работен материјал[17], но секако работодавачот е должен на работникот да му обезбеди соодветно плаќање за вршењето на работата[18] дотолку повеќе што висината на основната плата е согласно законот и особен составен дел на самиот договор за вработување[19].

Меѓутоа, она што е суштинско за овој случај а што Основниот Суд Скопје II очигледно пропуштил да го спомене е дека платата на работникот не може да биде пониска од најниската плата утврдена според закон и колективен договор кој непосредно го обврзува работодавачот.

Од ова очигледно произлегува дека платата на работникот точно дека е предмет на договорен однос меѓу работникот и работодавецот но само за висината на платата над законски утврдениот минимум на плата од која не може да се оди подолу, а не дури како што пресудил судот и воопшто да нема плата зашто работникот не си ја остварил?!

Но судот не се задржува само на ова. Во истата пресуда наведува дека ги разгледувал барањата на тужителката за уплата на придонеси за социјално осигурување, но бидејќи тужителката не постапила согласно задолженијата од судот самата да достави докази за висината на придонесите кои работодавецот требало да ги уплати во Фондот за ПИОМ, судот и ова барање го одбива како неосновано.

Со ова Судот очигледно повторно занемарува многу прецизна одредба од Законот за работни односи која вели “работодавачот е должен да го пријави работникот во задолжителното социјално осигурување (пензиско и инвалидско, здравствено и осигурување во случај на невработеност)... Заверена фотокопија од пријавата му се врачува на работникот ... “[20].

Од истото логично се наметнува дилемата како е можно работникот да има доказ за уплата на придонесите ако работодавачот не ги уплатил истите и не му доставил на работникот таков примерок, или уште повеќе се поставува прашањето зошто судот по службена должност не се обидел да прибави таков доказ пред да одлучи да го одбие барањето на тужителката ?!

Во време на економска и социјална криза кога правата на работниците се најзагрозени а работодавачите се обидуваат да профитираат и со мали влогови и ниски надоместоци за работниците да остварат голем профит, кога Република Македонија и онака кубури со проблемот на недоволно обезбедени работнички права, плата под минимумот, неплатени придонеси, без соодветна заштита при работа со најчеста последица повреда или смрт на работно место, Хелсиншкиот Комитет смета дека навистина е непримерно судовите во Македонија

да се однесуваат немарно и рамнодушно кон правата на работниците и при одлучувањето да ги игнорираат и основните постулати во работните односи.

Иако Комитетот ретко се одлучува да коментира првостепени пресуди надевајќи се на мудроста на апелационите судови, овој пат чувствуваше за потребно да го искаже својот став по ова прашање искрено надевајќи се дека повисокиот суд ќе ја исправи грешката и барем малку ќе го намали сомнежот во македонското правосудство.

3. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

3.1. Случај Васил Глигоров

На 18 Февруари 2009 година, како што е веќе познато, јавноста ја разбранува веста за пристигнување на педесетина грчки активисти за човекови права придружени од најпознатиот грчки психијатар. Целта на нивното патување беше посета на Психијатриската болница Скопје (Бардовци), поточно лицето Васко Глигоров кој во истата е хоспитализиран на лекување, со наводи за негово присилно приведување од страна на припадници на полицијата, како и присилно хоспитализирање во болницата. Според нивните тврдења, единствена причина за ваквиот начин на постапување спрема Васил Глигоров биле неговите прогрчки ставови, поточно објавување тези за непостоење на македонската нација.

Посетата не беше остварена, односно одговорните лица во Психијатриската болница Скопје (Бардовци) сосема оправдано не ја одобрила истата, бидејќи грчките активисти не ја имаа потребната дозвола од Министерството за здравство.

Случајот беше покриен од сите можни медиуми неколку дена, па можеме да заклучиме дека очигледно бил интересен за пошироката јавност повеќе поради републиката од која што пристигнаа активистите за човекови права со која со години го решаваме проблемот со името, не толку од аспект на човековите права. Па во случајот медиумите некако подзаборавија на почитување на човековите права, особено правото на приватност и нејзина заштита, и се позанимаваа со скокотливиот факт дека ГРЧКИ државјани дошле во посета на наш државјанин. Апсурдот да биде поголем, настрана од вистинитоста на наводите за прогрчки ставови кои го отвораат и прашањето за слобода на изразување на мислата, личните податоци на лицето - пациент во болницата токму поради тоа беа

ставени на тапет од страна на медиумите, а подоцна и од самата установа. Оттука, уште на самиот почеток е повреден членот 3 став 2 точка 1 и 4[21] од Законот за заштита на правата на пациентите, како и член 25[22] и 33[23] од истиот закон, и член 7[24] од Законот за ментално здравје.

Хелсиншкиот комитет за човекови права, тргнувајќи од изнесените наводи, се обрати со писмени дописи до Министерството за внатрешни работи, во врска со вистинитоста за насилно приведување на Васил Глигоров по упадот на припадници на полиција во неговиот дом во два часот по полноќ. Исто така, комитетот упати писмен допис и до Психијатриската болница Скопје (Бардовци), со цел одговорните лица да не известат за начинот на задржување на лицето, односно дали постои одлука на судот во случај на лекување без негова согласност или пак станува збор за доброволна хоспитализација согласно законските одредби.

Министерството за внатрешни работи, Сектор за внатрешна контрола и професионални стандарди, во својот одговор не извести дека не се вистинити наводите за упад и насилно приведување на лицето Васил Глигоров. Припадници на полицијата, по пријава од неговата мајка дека била физички и психички малтретирана од нејзиниот син, излегле на лице место во нивниот дом, каде по извршениот разговор биле известени дека Васил веќе неколку години периодично се лекувал во Психијатриската болница Скопје. Во станот пристигнала и екипа на Итна медицинска помош, а по телефонско јавување на мајката, и по извршениот лекарски преглед било констатирано дека Глигоров поради нарушената душевна состојба треба да биде префрлен на лекување. По дадената согласност од Васил и неговата мајка, тој со асистенција на полициските службеници, со возило на Итна медицинска помош бил пренесен во Психијатриската болница Скопје (Бардовци). Веднаш по пристигнувањето, Васил потпишал согласност за доброволно лекување, по што бил сместен и задржан во болницата.

Одговор пристигна и од страна на одговорните лица од ЈЗУ Психијатриска болница Скопје. На наше големо изненадување, здравствената установа, која исто така остро реагираше на откривање на идентитетот на нивни пациент и повреда на приватноста и правата на пациентите од страна на сите медиуми, на 4 (четири) страници ни го образложува целокупниот досегашен тек на лекување на лицето Васил Глигоров. Имено, во одговорот најпрвин

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

се даваат лични податоци за пациентот, поточно негово име и презиме, датум на раѓање, адреса на живеење, брачна состојба, образование, за да потоа во продолжение редоследно имаме опис на сите хоспитализации со историја на болеста на Васил Глигоров: датум на прием и отпуштање, траење, начин на хоспитализација и индикации, односно дијагноза.

И покрај исцрпниот одговор, богат со податоци за сите хоспитализации и историја на болеста, одговорните лица дале податок во однос на начинот на последна хоспитализација, изгледа поради очигледната голема заинтересираност и експлоатираност во јавноста. Во врска со последната хоспитализација, не известуваат дека пациентот хоспитализацијата ја прифаќа пасивно и потпишал согласност за хоспитализација. За да потоа во прилог ни ја достават и потпишаната согласност за доброволно лекување. Веднаш паѓа во очи јасната повреда на член 59[25] став 2 од Законот за вонпарнична постапка со кој се уредува доброволното лекување.

Спротивно на уреденото, согласноста која ја потпишал Васил Глигоров е потпишана од двајца писмени полнолетни сведоци, но не и од сведоци кои не се вработени во јавната здравствена установа, со оглед на тоа дека видно од документот како сведоци се потпишани двајца членови на персоналот. Во оправдување на повредата го наведуваат фактот дека поради неприменливоста и дискриминаторската природа на членот во однос на другите пациенти се обратиле до надлежните институции за измена и дополнување на спорниот член, што секако не им дава за право истиот да го прекршуваат се додека не биде променет или дополнет.

Имајќи го во предвид и проблемот со присилната хоспитализација, можеме да заклучиме дека проблемот е продлабочен и во однос на изјавата за доброволно лекување. Според одговорните лица, проблемот е во самата законска одредба која била практично неприменлива, па згора на тоа и дискриминаторска, со што самите тие сметаат дека се оправдува нивната вина за тоа што Законот за вонпарнична постапка во делот во кој се уредува ова прашање би требало целосно да се измени или дополни, а пред тоа и да се прекршува.

3.2. Случај Јовица Јаневски

До Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија се обрати лицето Јовица Јаневски

од Тетово и истиот не извести за неговото приведување во полициската станица во Тетово на ден 14.10.2008 год во 22,50 часот врз основа на судска наредба за издржување на казна затвор во времетраење од две години.

Странката не информираше дека веднаш по приведувањето прво бил однесен во подрумските простории на полициската станица во Тетово, а потоа во канцеларијата на вториот спрат каде бил тепан од страна на двајца претставници на полицијата. Истите се претставиле дека се од Скопје и дека се припадници на специјалната единица.

Запрепаствувачки беа тврдењата на странката дека тој бил врзан со лисици за време на тепањето и истиот бил удиран со боксови и со рачката од пиштол во пределот на главата и ушите по што истиот се здобил со неколку телесни повреди кои биле евидентирани од страна на затворскиот лекар во КПУ Затвор Скопје, каде тој бил префрлен наредниот ден.

Врз основа на изнесените наводи на странката, поткрепени со медицинска документација, како и сомневањата дека во случајот постојат индикации за тортура, Хелсиншкиот комитет за човекови права се обрати со писмен допис до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при МВР.

Секторот со писмен допис не извести дека по извршената проверка на фактичката состојба за изнесениот случај констатирале дека лицето Јовица Јаневски во ПС-Тетово е примен во добра здравствена состојба, без било какви повреди, но утредента на 15.10.2008 год. кога е предаден во КПУ-Затвор-Скопје, од страна на докторот биле констатирани телесни повреди.

Согласно гореизнесеното, Секторот заклучува дека приведениот Јовица Јаневски телесните повреди ги здобил за време на задржувањето во полициските простории или за време на неговиот транспорт до Скопје.

Во истиот допис Секторот наведува дека смета дека постојат основи за сомневање дека е сторено кривично дело „Тортура“ предвидено со член 142 од Законот за кривична постапка на Република Македонија, поради што истите со посебен извештај за настанот го известиле Основниот Јавен обвинител во Тетово.

Задоволен поради ваквата констатација на Секторот

за внатрешна контрола и професионални стандарди, Хелсиншкиот Комитет го повикува Основното јавно обвинителство во Тетово во чии што раце е сега предметот, да покрене кривично гонење против сторителите на делото.

Хелсиншкиот комитет искрено се надева дека кривичното гонење од страна на ОЈО- Тетово ќе биде спроведено согласно член 142 од ЗКП „Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување“ и во овој случај нема да биде искористена досегашната пракса на латентно заобиколување на наведениот законски член и користење на други законски одредби, кои предвидуваат поблаги казни за сторителите.

[1] „Задоволство ми е да видам дека земјата направи бројни чекори на патот на демократијата. Нерегуларностите и недостигот од доверба останува и ова е предизвик со кој мора да се справите, но нема сомневање дека вие постигнавте напредок со одржување на избори според меѓународните стандарди“, соопшти потпретседателот на набљудувачката мисија на Парламентарното собрание на ОБСЕ Фиа Крисмас Молер.

[2] Одлуката во целост може да се види на интернет страницата на Уставниот суд на РМ: <http://www.usud.gov.mk/domino/WEBSUD.nsf>

[3] Објавена на интернет страницата на Комитетот: <http://www.mhc.org.mk/default.asp?ItemID=3AB6E2C9BA1E7C469D8DD07E62A9595C>

[4] Види ја фусотата 29 од истиов извештај

[5] „Лицата со ментална болест имаат посебни права во врска со нивните посебни потреби, во согласност со овој закон и друг закон“

[6] Член 87 од Закон за семејство

[7] Член 86 од Закон за семејство

[8] Член 88 од Закон за семејство

[9] Член 89 од Закон за семејство

[10] Член 93 од Закон за семејство

[11] Член 19 од Конвенција за заштита на деца на ОН

[12] Пресуда XV П.бр.2059/96 од 28.10.2003

[13] Решение 03-02 3.06.2005 год.

[14] III РО бр.914/07 од 23.09.2008 год.

[15] Член 75 ст.1 и 2 од ЗРО (пречистен текст)

[16] Член 13 став 1 од Закон за работни односи

[17] Член 40 од Закон за работни односи

[18] Член 41 од Закон за работни односи

[19] Член 28 став 2 т.8 од Закон за работни односи

[20] Член 13 став 3 од Закон за работни односи

[21] „Начелото на хуманост се заснова на: почитување на личноста на човекот, како хумано суштество и почитување на приватноста на личноста“

[22] „Пациентот има право на доверливост (тајност) на личните и медицинските податоци, кои мора да се чуваат во тајност и после неговата смрт, во согласност со прописите за заштита на личните податоци“

[23] „Здравствената установа е должна да: ... 11. обезбеди доверливост (тајност) на личните и медицински податоци на пациентот што се однесуваат на здравствениот статус на пациентот, медицинската, односно клиничка состојба, дијагнозата, прогнозата и третманот, како и сите други информации од лична природа, дури и по неговата смрт, во согласност со прописите за чување на професионална и деловна тајна, како и за заштита на личните податоци“

[24] „Личноста, достоинството и приватноста на секое лице со ментална болест мора да се почитува“.

[25] „Кога јавната здравствена установа ќе прими лице со согласност потврдена со негова писмена изјава пред овластено лице и пред двајца писмени полнолетни сведоци кои не се вработени во јавната здравствена установа и не се крвни роднини со лицето кое се прима, во права линија, во странична линија до четврти степен, по сватовство до втор степен, ни негов брачен другар, како ни лицето кое го донело во јавната здравствена установа и ако по приемот лицето биде ограничено во слободата на движењето или контактирањето со надворешниот свет, овластеното лице во рок од 48 часа е должно да поднесе пријава до судот“.

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Април 2009

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Влада за СЕ...
- 1.2. Судството (повторно) падна на испитот за независност
- 1.3. Непотизам или?!
- 1.4. Укинати бенефициите за второ и четврто дете

2. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

- 2.1. Случај Ндерим Мамути и други, Скопје
- 2.2. Постои ли одговорност за незаконското

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

постапување - Случај Детска градинка “Бамби” –
Македонска Каменица

3. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

3.1. Слобода на говор низ Македонските судски
лабиринти - Случај Менче Атанасова - Точи.

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Влада за СЕ...

Во текот на изминативе месеци, нашата Влада се обиде да демонстрира дека е способна да работи во сите области и дека истата не ја претставува само извршната власт во државата, туку и судската власт, најзначајниот орган во заштита на човековите права.

Во месечните извештаи за Јули - Август и Ноември 2008, Хелсиншкиот комитет посочи дека Министерот за правда и Владата се закануваат со санкции и кривични пријави, до душа во име на Судскиот совет и граѓаните[1].

Ваквите чекори, вклучувајќи ги тука наводите за црните листи на судии кои ги прави Владата, преиспитување на одредени правосилни судски пресуди на владини седници, давање препораки до Судскиот совет за преземање мерки за одговорност на судии, е само доказ дека кај нас свесно се игнорира вистинското значење на владеењето на правото. Поинаку и не може да се толкува политичкиот притисок врз судството од страна на извршната власт, спротивно на уставната темелна вредност - поделба на власта.

Нашата Влада, за жал, продолжува во таа насока. Сега посегна по законодавната власт замешувајќи се во ингеренциите на Собранието. Медиумите ја пласираа веста дека на владина седница на 25 април 2009 година Владата го разгледала извештајот за работата на Судскиот совет и изготвила свое мислење со кое позитивно го оценила работењето на Судскиот совет за 2008 година, згора на тоа му укажала на Судскиот совет дека треба да преземе мерки за воедначување на казнената политика што ја спроведуваат судовите во Македонија и сето тоа го доставила до парламентот. Иако Законот за Судски совет е експлицитен[2].

Создавањето на Судскиот совет како самостоен и независен орган е битен дел од реформите во

правосудството со кое требаше да се надмине политичкото влијание врз правосудството. Со тоа се надмина поранешната состојба Собранието да ги бира судиите. Сега судиите би требало да се избираат и разрешуваат од самите судии, како гарант на судската независност. Во таа насока е и определбата дека во Судскиот совет Министерот за правда е член по службена должност, како и определбата дека три члена на Советот предлага Собранието, а два члена Претседателот на Р.М. Оттука, Владата нема никакви надлежности кога се работи за судската власт. Собранието е единствен орган надлежен за оценка на извештаите за работа, како вид контрола на Советот.

За жал и покрај инсистирањето за независно, ефикасно и непристрасно судство, и покрај големиот број законски одредби кои го прокламираат истото, Владата се става во функција и на законодавна и судска власт, па се прашуваме што би било доколку на седницата не се усвоела позитивна оценка за работата на Судскиот совет - дали и што во таков случај би преземала нашата Влада?

Уште позачудувачки е молкот и од страна на судиите и сите членови на Судскиот совет и молкот на пратениците во Собранието, бидејќи некој друг се обидува да ги извршува работите од нивна надлежност.

Хелсиншкиот комитет изразува жалење за ваквиот напредок на реформите во правосудството согласно Стратегијата за реформа на правосудниот систем и Акциониот план за спроведување на Стратегијата, особено што ваквиот “напредок” го доведува во целосна зависност остварувањето и заштитата на човековите права од политиката. Мора да прифатиме дека напредокот не значи само богата лепеза на експресно донесени закони без јавна расправа, туку доследна и успешна имплементација на истите, за да конечно граѓаните бидат сигурни дека можат да ја задоволат правдата пред независни, непристрасни, ажурни и ефикасни судски органи, како краен стадиум на патот кон остварување на своите права.

1.2. Судството (повторно) падна на испитот за независност

На 21 април македонската јавност беше информирана дека Македонија повторно ќе биде тужена пред меѓународен арбитражен суд. Овој пат меѓународната арбитража е во Вашингтон. Зошто токму Вашингтон и што всушност значи Вашингтонската арбитража. Судија арбитер[3] појаснил дека Вашингтонскиот меѓународен

суд е многу значаен орган бидејќи обезбедува механизам што ја има моќта на извршување на било која арбитражна одлука против една земја доколку истата го изгуби спорот. Бидејќи во принцип се работи за спорови со големи суми на пари, кон предметите се пристапува со големо внимание и внимателност при разгледувањето.

Зошто Македонија е повторно на дневен ред во меѓународната јавноста за жал по лошиот глас? Причина за новата тужба против Македонија пред меѓународната арбитража е донесената пресуда од страна на Основниот суд Скопје 2 – Скопје каде ЕЛЕМ имал заведено судски спор против ЕВН Македонија за надомест на долг. Со донесената пресуда ЕВН Македонија е обврзана да му исплати 93 милиони евра на ЕЛЕМ, плус камати или вкупно околу 200 милиони евра, застарени побарувања кои датираат од 1995 година до 2004 година.

ЕЛЕМ од една страна тврди дека долгот на ЕСМ кон ЕЛЕМ бил утврден од страна на консултант за приватизација, а пак Австријците од друга страна наведуваат дека судската одлука е скандалозна со објаснување дека се работи за стари ненаплатени побарувања од тужени потрошувачи, кога компанијата била се уште во државна сопственост, при што се наведува дека Основниот суд ги игнорирал предложените докази од нивна страна. Во одбиените докази бил и Анекс договорот и мислењето на Правниот факултет. Со Анекс договорот практично се регулира начинот на кој овие стари побарувања треба да се наплатат и да се делат помеѓу компаниите. Постојењето на Анекс договорот е потврдено уште пред две години во извештајот на независната ревизорска куќа PwC Water House, направен за потребите на Владата. Тогаш ревизорите констатирале дека Анекс договорот предвидува да откако ЕВН ќе ги наплати побарувањата од потрошувачите, 50 % од парите ќе ги префрли на сметка на ЕЛЕМ. Истото го има констатирано и енергетски експерт, во времето ангажиран од фирма која и помагала на тогашната Влада во процесот на приватизација на ЕСМ, кој за весникот „Коха“ изјавил “Анексот е јасен, ова не е долг на ЕВН кон ЕЛЕМ, туку е на потрошувачите кон ЕЛЕМ, а ЕВН наследил обврска да го наплати од потрошувачите тој стар долг. Откако граѓаните ќе го подмират, ЕВН треба да му префрли на ЕЛЕМ 50%.”

Што всушност се побарувањата? Побарувањата се 400.000 тужени потрошувачи – правни и физички лица, меѓу кои денес има и компании кои веќе не постојат, но и починати лица – наведуваат Австријците.

Од страна на Австријците беше најавена и жалба во редовната постапка до Апелациониот суд Скопје. ЕВН воедно има поднесено и претставка до Судскиот совет на Република Македонија заради преиспитување на нерегуларностите при судскиот спор направени од страна на судијата.

Донесената пресуда, иако не е се уште правосилна, сепак побуди голема загриженост како во домашната јавност така и кај неколку амбасадори[4] кои директно го набљудувале судскиот процес при што констатирале загриженост за процедурата и нерегуларностите. Загриженоста директно му е пренесена и на Премиерот на Македонија преку допис каде биле наведени сите констатирани нерегуларности. Во една прилика евро амбасадорот ќе изјави “Независноста на судството е особено важно и ние сме загрижени околу развојот на случувањата со ЕВН, поради пораката која им се праќа на потенцијалните странски инвеститори. Затоа е важно да се расчисти овој случај.”

На голема врата од страна на меѓународниот фактор на Република Македонија се предочува фактот дека судскиот систем кој добро функционира е еден од клучните критериуми по кои ќе биде оценувана македонската подготвеност за понатамошно пристапување кон ЕУ. Но, нашата држава и на таквите директни упатства и понатаму останува своеглава и глува, а ЕУ оди понатаму така што навести дека спорот меѓу македонските власти и ЕВН ќе се најде на следниот извештај за напредокот на Македонија.

За жал, и покрај директните укажувања до Владата од страна на неколкуте странски амбасадори дека толку прокламираното независно судство всушност и не е толку независно како што се пропишува во Уставот и законите[5] туку е директно под влијание на власта, во конкретниот случај се потврди како точна.

Товарот е сега ставен врз Апелациониот суд Скопје кој се надеваме дека нема да потпадне под влијание на власта и дека ќе ја поправи сторената грешка. Во спротивно се предвидува уште еден изгубен спор пред меѓународната арбитража, која повторно ќе биде наплатена од страна на самите граѓани – ни криви ни должни.

Од друга страна со тоа се дава многу лош сигнал на потенцијалните идни инвеститори во Република Македонија.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Хелсиншкиот комитет смета дека крајно време е Владата на Република Македонија сериозно да размисли и да придонесе да се воспостави правен систем кој ќе биде независен, транспарентен, фер и заштитен од влијанието на власта.

1.3. Непотизам или?!

„Вечно искуство е дека секој човек кој има власт е склон да ја злоупотреби; Тој ја шири се додека не најде на граница“

Де Монтеѕкје

Де Монтеѕкје, познатиот поборникот на теоријата за поделба на власта, односно создавање на модерна држава честопати во своето дело „Духот на законот“ говори за неопходноста на поделба на власта како начин за замена на деспотизмот, тиранијата кои владееле во 17 и 18 век. Монтеѕкје гледајќи кон иднината цврсто стоел на ставот дека доколку сите функции се спојат во еден човек тогаш истиот тој човек ќе се прогласи за семоќен а на тој начин не е можно постоењето на „правна држава“. Оваа идеја истовремено била поддржана од повеќе филозофи.

Денес Република Македонија како демократска држава во својот Устав[6] поделбата на власта на законодавна, извршна и судска ја третира како темелна вредност на уставниот поредок. Уставот како и Законот за судови говорат за независноста и самостојноста на судовите во своето делување, притоа определувајќи ги и целите и функциите [7]на судската власт, обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото. Судскиот совет со Закон е определен како самостоен и независен орган на судството кој ја гарантира самостојноста и независноста на судската власт[8].

Но реформата во судскиот систем, јакнењето на независноста и подобрување на ефикасноста на судството е предуслов за стапување во Европската Унија, а нашето судство треба забрзано да се движи во насока на отстранување на политичкото влијание.

И додека насоките се повеќе од јасни, законските одредби се беспрекорни само за на лист хартија, реалната состојба во судството е загрижувачка. Случајот на судијката на Апелациониот Суд а воедно и член на Кривичниот совет во Апелациониот Суд во Скопје, Филимена Манеска, беше причина за полемика во јавноста и отворање на сомнежи за влијанието на политиката во судството.

Имено, согласно информациите во јавноста кои ги потврди и судскиот совет, судијката на 8 Април ги исполнила законските услови за пензионирање, па согласно Законот за судови исполнет е еден од условите за разрешување од судиска функција.

И како што е редот сите очекуваа Судскиот Совет, по добиеното известување од страна на Претседателот на Апелациониот Суд за исполнување на законските услови за пензионирање во случајот на Филимена Маневска, да донесе одлука за разрешување на судската од нејзината функција. Но, наместо тоа Судскиот Совет не најде за целисходно да ја стави оваа точка на дневен ред со оправдување дека Советот има „поприоритетни работи“ од нејзиното разрешувањето. Доколку почитувањето на Законите не е еден од приоритетите во работењето на Судскиот совет тогаш за сигурност нашето судство се движи во погрешна насока!

Во моментот јавноста е во дилема - дали одолговлекувањето на постапката за разрешување на судијката е роденденски подарок од Судскиот совет или пак овој случај е уште еден пример за политичкото влијание во судскиот систем и „потклекнување“ на судските органи пред притисоците.

Границата за која зборувал Монтеѕкје пред повеќе од два и пол века во овој случај за сигурно би требало да ја претставува Судскиот Совет, органот кој остана глув на многубројните критики упатени на негова сметка за инертноста во овој случај.

Суштината на овој проблем е подлабока, а под знак прашалник се става и легитимитетот на пресудите донесени од страна на „пензионираната“ судијка, доведувајќи до поткопување на целите на судската функција- заштита на човековите права и обезбедување правна сигурност.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права загрижен поради состојбата во судството, искрено се надева дека овој случај нема да биде преседан кој ќе се применува во иднина, но сепак верува дека Судскиот Совет конечно како приоритет во својата работа ќе го земе применувањето на законските норми, подеднакво за сите.

1.4. Укинати бенефиците за второ и четврто дете

Уставниот суд на Република Македонија на 1 април

2009 година донесе одлука (У.Број: 160/2008-0-1) за укинување на член 30-а став 1 во делот: „која е со место на живеење во општини на Република Македонија со стапка на природен прираст на населението под 2,1 според статистичките податоци од Државниот завод за статистика на Република Македонија објавени пред две години од тековната година” и став 2 во делот: „со постојано место на живеење од најмалку три години во општините од ставот 1 на овој член” од Законот за заштита на децата.

Уставниот суд оцени дека “Со оглед на тоа што со наведените делови од ставовите 1 и 2 на член 30-а од Законот се определува правото на родителски додаток за дете да го остваруваат само мајките кои се со место на живеење во општините во кои природниот прираст на населението е под 2.1 промили, односно ова право да го остваруваат само една група мајки во рамките на определени општински граници или според територијален принцип, тие законски одредби не важат на целата територија на Република Македонија, создаваат нееднаквост меѓу граѓаните на Република Македонија кои се во иста положба односно имаат второ, трето и четврто дете, како и не се во функција на заштитата на мајчинството и на децата бидејќи не се однесуваат на сите мајки и деца во државата”.

Хелсиншкиот комитет ја поздравува оваа одлука на Уставниот суд на Република Македонија, меѓутоа за жал наместо да заживее ова право еднакво за сите во Република Македонија, Владата оцени дека не е во можност да обезбеди услови за спроведување на предвидените стимулации за целата територија на државата и ги укина бенефициите за второ и четврто дете. Со ова се потврди ставот на Хелсиншкиот Комитет дека се работеше само за ad hoc мерка која без било каква претходна анализа и стратегија немаше можност да заживее.

Сега Министерот за труд и социјална политика изјавува дека се размислува што да се прави за оние жени што останале бремени надевајќи се дека ќе им биде исплатен надоместокот за второ и за четврто дете, со тоа што се бараат начини како и ним да им се овозможи исплата на додатокот и како тоа решение правно да се изведе.

Хелсиншкиот Комитет смета дека е крајно време Владата да ги преземе сите неопходни мерки за да спречи идна повреда на правата на граѓаните и во иднина подготвените Стратегии да се темелат врз основа на претходна детална и стручна анализа.

2. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

2.1. Случај Ндерим Мамути и други, Скопје

До Хелсиншкиот комитет се обратија Ндерим Мамути, Бујамин Рушити, Ваљон Зекири, Абдула Неслихан, Басим Касами, Аријанит Беџети, Арсим Зибири и Лавдим Вехапи сите од Тетово, поранешни државни службеници.

Тие не известиле дека на 31 јули 2007 година, со Решение за вработување на државен службеник се вработиле во Генералниот секретаријат во Владата на Република Македонија како државни службеници – приправници. Истата година, или поточно на 28 декември склучена е Спогодба за преземање и вработување на државен службеник без јавен оглас врз основа на член 16 од Законот за државни службеници помеѓу Министерството за финансии – Управа за јавни приходи и Генералниот секретаријат при Влада на Р.М. Со Спогодбата одлучено е дека сите претходно наведени се вработуваат без јавен оглас на неопределено време во Управата за јавни приходи – Регионална дирекција Битола на работно место помлад соработник – приправник за правни работи од 1 февруари 2008 година.

На 17 ноември 2008 година г-дин Мамути и сите останати претходно наведени добиле Решение за престанок на работен однос без отказан рок бр. 04-9279/1 од 10 ноември 2008 година. Образложението кај сите е дека “службеникот не ја завршил успешно пробната работа односно не го положи приправничкиот испит што е услов за засновање редовен работен однос”. Истото решение е потпишано од директор на Управата за јавни приходи, со правна поука дека против истото решение може да се поднесе правен лек – приговор до директорот на Управата за јавни приходи, во рок од 8 дена од денот на приемот на решението.

Г-дин Мамути и сите останати поднесле приговори на донесеното Решение каде навеле дека ним не им била одредена пробна работа, време на траење на испити, следење и оценка од непосредниот раководител, ниту од Управата за јавни приходи им било обезбедено стручна обука како што е предвидено во член 27 став 1 - 5 од Законот за Управа за јавни приходи, односно во член 60 од Законот за работни односи.

Како и при донесувањето на првостепеното решение

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

така и како второстепен орган Директорот на Управата за јавни приходи го одбил Приговорот како неоснован и го потврдил решението за престанок на работен однос на вработените.

Од доставената документација може да се види дека истите не биле примени на пробна работа туку засновале работен однос на неопределено време без јавен оглас, што значи дека истите имале статус на вработени, а не статус на лица вработени со решение за практична работа. Од друга страна во Законот за управата за јавни приходи воопшто не е предвидена можноста да на практикант му се изрече решение за престанок на работен однос заради не полагање на приправничкиот испит.

Законската регулатива[9] во член 99 став 2 од Законот за работни односи наведено е дека работодавачот може на работникот да му го откаже договорот за вработување во случај ако со правосилна одлука им е забрането да вршат определени работи од работниот однос или ако им е изречена воспитна, заштитна или безбедносна мерка, поради која не можат да вршат работи подолго од шест месеца или ќе мораат поради издржување на затворска казна да бидат отсутни од работа повеќе од шест месеца; како и работникот кој нема да ја изврши успешно пробната работа. Само за потсетување е фактот дека г-дин Мамути и сите останати претходно наведени лица немале засновано работен однос за пробна работа, туку работен однос на неопределено време.

Хелсиншкиот комитет упати допис до Управата за јавни приходи при што беше побарано да бидеме известени за причините поради кои не е запазена законската рамка за донесување на решенијата за престанок на работниот однос, како и врз основа на која законска регулатива и зошто првостепеното и второстепеното решение се потпишани од страна на Директорот на Управата за јавни приходи, при тоа имајќи ги предвид уставните одредби со кои се гарантира правото на двостепеност – односно можноста на подносителот да се поднесе приговор до второстепен орган кој нема да биде истиот кој што одлучувал во претходната постапка.

На 2 Април 2009 година, до Хелсиншкиот комитет пристигна одговор од страна на Директорот на Управата за јавни приходи со кој не извести дека се изненадени со начинот на комуникацијата и толкувањето на решенијата. Воедно во одговорот се наведува дека “Управата за јавни приходи е отворена за соработка, но во ниту еден момент

нема да дозволат да се впуштат во креирање на квази - постапки на докажување, образложување и слично на дејствија што ги презема Управата во сите сегменти на своето работење.“ Просто зачудувачки!!!

Остварувањето на правдата странките ја продолжиле со поведување на граѓанско судски постапки за поништување на решенијата за престанок на работен однос пред Основниот суд Скопје 2 – Скопје.

Хелсиншкиот комитет без да сака да навлезе во работата на судските органи, го коментира тоа што го доби како документација и искрено се надева дека судските органи ќе ја увидат направената грешка со што ќе се намали сомнежот во македонското правосудство.

2.2. Постои ли одговорност за незаконското постапување - Случај Детска градинка „Бамби” – Македонска Каменица

За време на изборната кампања за неодамна спроведените избори, бевме сведоци на кршење на законот преку објавувањето огласи за вработувања во државните институции кои се појавија во медиумите веднаш по распишувањето на претседателските и локалните избори. За потребата и обврската властите да се воздржат од вработувања во државната администрација и во органите на локалната самоуправа до завршување на изборите, апелираше и Државната комисија за спречување на корупција. Истата повика на експлицитната одредба од Законот за спречување на корупција во која е пропишана таквата обврска.

За разлика од тоа, во Јавната општинска установа за деца – Детска градинка „Бамби” од Македонска Каменица, случај кој беше регистриран во рамки на Хелсиншкиот комитет, а по претходно доставена претставка од страна на Директорот на установата, Градоначалникот на Општината по распишувањето на изборите вршел притисок врз Директорот на установата за вработување на две лица.

И покрај фактот што ваквото постапување претставува кршење на законот, а и со оглед на тоа што овој е само еден од многубројните случаи за ветување или пак остварување на ветувањата за вработување, истото можеби станува занемарливо, доколку се потенцира загрижувачкиот факт дека ниту постоел објавен оглас за вработување во установата, ниту пак согласност за сторување на истото од страна на Министерството за труд и социјална политика,

ниту согласност од страна на Министерството за финансии. Ваквата законски определена постапка за вработување во јавните установи за деца воопшто не била предмет на разгледување од локалната власт, па Градоначалникот на Општината ги пратил двете лица присилно да престојуваат во детската градинка како вид притисок за нивно работно ангажирање.

И покрај барањето на Директорот на установата да ја напуштат истата бидејќи не се исполнети законските услови за вработување нови лица, сепак двете лица иако немале засновано работен однос, со своето присилно престојување го нарушувале нормалното работење на градинката, сето тоа на штета на интегритетот и престојот на децата во установата.

Хелсиншкиот комитет се обрати со писмен допис до Министерството за труд и социјална политика, како орган надлежен да врши надзор над спроведувањето на Законот за заштита на децата. Во одговорот Министерството сосема кратко не известува дека лицата кои неовластено престојувале во детската градинка за кои Градоначалникот на Општината вршел притисок да бидат работно ангажирани без да добие согласност од Министерствата за труд и социјална политика и финансии, се повлечени, односно повеќе не се присутни во градинката.

Доколку се спомене и фактот дека ова не било прв пат Градоначалникот да врши притисок врз Директорот на истата градинка за вработувања без почитување на законската процедура, туку за време на летниот одмор на установата и била изречена парична глоба од страна на Државниот инспекторат за труд – поточно овластените општински инспектори на конкретното подрачје, исто така поради незаконското престојување на истите лица по налог на Градоначалникот, се поставува прашањето дали Министерството за локална самоуправа ја следело неговата работа и дали одговорноста е непознат поим во нашето општество, иако е предвиден во речиси сите закони со кои се засегнати правата на граѓаните.

Се поставува прашањето ако Директорот на градинката не вршел притисок кај сите надлежни министерства за разрешување на проблемот, Градоначалникот би можел во бескрај незаконски да постапува и при тоа органите на управата надлежни за надзор мудро да молчат не превземајќи мерки за утврдување на одговорност и санкционирање за стореното ... Последното секако не е одлика на општество во кое се почитуваат човековите

права, но секако е одлика на нашето општество, во кое засега ниту една власт или службеник на власта не одговарал за своите незаконски постапки, што само придонесува за континуирано самоволно постапување спротивно на законските одредби.

3. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

3.1. Слобода на говор низ Македонските судски лавиринти - Случај Менче Атанасова - Точи

“Се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање... Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации.” - вели највисокиот правен акт во земјата Уставот, во својот член 16. Историски, ваквата заштита произлегува од Универзална Декларација за човекови права кога членките држави на Обединетите Нации се согласиле дека секој има право на слобода на мислење и изразување кое право вклучува и право да се бараат, да се примаат и да се даваат информации и идеи преку медиумите и без оглед на границите[10]. Подоцна, слободата на изразување е вметната исто така и во Европска Конвенција за човекови права со што се обезбедува заштита на ова право без мешање на јавната власт, со определени ограничувања[11].

Значи, како што може да се забележи слободата на примање и пренесување на информации е едно од основните човекови права заштитено во сите демократски земји како и во Република Македонија во која и Универзалната Декларација и Европската Конвенција за човекови права се составен дел на внатрешниот правен поредок и согласно истото создаваат обврска за нивно почитување. Имајќи предвид дека новинарската професија подразбира примање и пренесување информации, новинарите стануваат субјекти на заштита на слободата на говор со што се обезбедува нивната улога на главни промотори на слободна политичка дебата во едно општество, а што е и основен белег на современите демократии.

Но, за жал се поголемиот наплив на судски пресуди и казни против новинари за изречени или дури само пренесени информации остава простор за сомнеж дали и колку Македонија одговара на обврските преземени со ратификација на соодветните меѓународни акти или уште повеќе колку државата ги почитува своите правни начела!?

Уште една во низата пресуди против новинари е и

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

последната против новинарката на телевизијата А1, Менче Атанасова Точи. Иако одлуката е само првостепена и се очекува мислењето на Апелациониот суд по жалба, одлуката како таква предизвика дебата во јавноста како поради начинот на спроведената судска постапка така и заради самата содржина на судското резонирање. Новинарката Точи е осудена и казнета во отсуство, за кривично дело “Клевета” по само еден закажан и одржан главен претрес пред Основниот Суд Скопје 1 Скопје! Оправдување за судење во отсуство судот наоѓа во член 454 став 4 од ЗКП, но притоа заборава дека согласно истиот член судење во отсуство на обвинетиот е можно но само под услов неговото присуство да не е нужно. Имајќи предвид дека кривичната постапка е контрадикторна постапка која му дава можност на обвинетиот да изнесе докази во своја корист навистина е нејасна одлуката на судот да само по една покана за обвинетиот, донесе решение за судење во отсуство особено кога станува збор за едно од основните човекови права – право на одбрана.

Нејасноста на судската одлука е поголема и поради фактот што кривичното дело “Клевета” по член 172 од КЗ подразбира изнесување на невистини за друг, но и самиот член во својот став 4 појаснува дека “Нема да се казни за клевета обвинетиот ако ја докаже вистинитоста на своето тврдење или ако докаже дека имал основана причина да поверува во вистинитоста на она што го изнесувал или пронесувал.”

Во овој случај, судот спротивно на начелата за контрадикторна постапка и право на одбрана не направил напор да обезбеди присуство на обвинетата на главен претрес и со тоа пропуштил да и овозможи на истата да ја докаже вистинитоста на своите тврдења. Во крајна линија, утврдување на вистината е и работа на судот за што истиот треба да створи услови спротивно на леснотијата со која се донесува обвинителна пресуда за “Клевета” и тоа за информации од јавен интерес изречени од страна на новинар со единствено образложение дека “судот и да ја испитал обвинетата тоа немало да доведе до утврдување на поинаква фактичка состојба”?!

Исто така, Хелсиншкиот Комитет смета за потребно да забележи дека новинарката е осудена за клевета за информации кои не се изречени лично од неа, туку за истите се наведени изворите од каде се земени информациите што пак укажува на основната супстанца на слободата на говор а тоа е слободата на примање и пренесување на информации, особено преку медиумите а

во корист на јавниот интерес. Притоа, во образложението на пресудата судот изјавува дека му поклонува верба на исказот на приватниот тужител бидејќи истиот се поклопил со исказите на другите сведоци, родители на штитеници од болницата Бардовци без притоа да посака да ги слушне исказите на сведоците кои новинарката ги наведува во своите текстови.

Иако можеби не доволно познато за домашните судови, но регулацијата на ограничувањата на слободата на говор и пренесување на информации од страна на медиумите не е ништо ново, напротив Европскиот Суд за човекови права во редица на случаи ја разрешува евентуалната дилема во однос на дозволените ограничувања на слободата на говор во однос на кривичните дела за “Клевета”. Така, Европскиот Суд уште во 1976 во случајот Хансид против Велика Британија дефинира дека “слободата на говор претставува основа на едно демократско општество, еден од основните услови на неговиот прогрес и за развитокот на секој човек. Заштита на слободата на изразување се практикува не само за информации или идеи кои се примаат со одобрување или кои се сметаат за ненавредливи или индиферентни, туку се применува и за оние информации кои ја навредуваат, шокираат или вознемируваат Државата или некој дел од популацијата. Тоа се барања на плурализмот, толеранцијата и високо развиената свест без што не е можно постоење на “демократско општество”

Понатаму, во случајот Обсервер и Гардијан против Велика Британија, а подоцна потврдено и во ред други одлуки[12], Европскиот суд укажува дека ограничувањата на слободата на говор мора да бидат тесно определени особено кога станува збор за медиумите. Иако тие не смеат да ги пречекорат определените ограничувања сепак нивна обврска е да пренесуваат информации од јавен интерес. Не само што медиумите имаат обврска да ги пренесуваат информациите од јавен интерес туку и јавноста има право да ги знае. Зашто во спротивно, медиумите нема да можат да ја остварат нивната витална улога на “куче чувар” во општеството.

Во друг случај[13], Европскиот Суд за човекови права ќе заклучи дека начинот на добивање на информации преку интервју претставува едно од најбитните средства за печатот (медиумите) да можат да ја остварат својата основна функција.

За жал пресудата против новинарката Точи е само една

во низата пресуди против новинари што е потврдено и со рангирањето на Македонија на 98 место во светот во однос на слободата на говор според извештајот на Фридом Хаус како и се погласните забелешки од Европската Унија за слободата на медиумите во Македонија, Хелсиншкиот Комитет предупредува дека заштитата на слободата на изразување и известување на медиумите е услов без кој не се може во едно демократско општество, поради што ги повикува релевантните институции на почитување на домашниот правен поредок како и преземените обврски за заштита на основните човекови права како би ја одржале демократијата во Македонија.

[1] Изјава на Министерот за правда Михајло Маневски: „Судиите кои нема да ги решат старите предмети до јуни идната година, и кои и понатаму ќе постапуваат на ваков начин сигурно е дека ќе одговараат пред Судскиот совет“. Во платени огласи за електронските медиуми Владата на РМ ги советуваше граѓаните во случај на предолго траење на судските постапки да се жалат пред Врховниот суд, а доколку судии и обвинители ги оштетиле, да поднесат кривични пријави против нив.

[2] „Советот на седница го усвојува извештајот за својата работа со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број членови и го поднесува до Собранието на РМ на разгледување и усвојување. Доколку Собранието не го усвои извештајот, тоа ќе биде основа за поведување расправа пред органите кои ги избрале членовите на Судскиот совет за оценка на нивната работа во Советот“ (член 64).

[3] Јан Далхузен, во Меѓународниот центар за средување инвестициски спорови и професор на кралскиот колеџ во Лондон

[4] САД, Австрија, Швајцарија, Германија, Франција и Евро амбасадорот

[5] Устав на Република Македонија – член 98 став 1 и 2 Судската власт ја вршат судовите.

Судовите се самостојни и независни. Судовите судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.

Закон за судовите – член 1 став 1 и 2

Судската власт ја вршат судовите во Република Македонија.

Судовите се самостојни и независни државни органи.

[6] Член 8 темелни вредности на Уставот на Република Македонија

[7] Член 3 „Целите и функциите на судската власт опфаќаат:

- непристрасно применување на правото независно од положбата и својството на странките,

- заштита, почитување и унапредување на човековите права и основни слободи,

- обезбедување еднаквост, рамноправност, не дискриминација по кој било основ

- обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.

[8] Член 2 од Закон за судски совет на Република Македонија

[9] Законот за државни службеници, Законот за работни односи како и Законот за Управата за јавни приходи

[10] Член 19 од Универзалната Декларација за човекови права на Обединетите Нации

[11] Член 10 од Европската Конвенција за човекови права на Совет на Европа

[12] Bergens Tidende and others v Norway,

[13] Bergens Tidende and others v Norway

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Мај 2009

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. „Мерење мускули“ меѓу МВР и Министерството за правда

1.2. Писмото на Премиерот

1.3. Полицијата заплашува

1.4. Политичка (не)заложба за заштита на правата на децата

1.5. Случај Ставропигијалниот манастир Свети Јован Златоуст

1.6. Дали се санкционира физичкото насилство во училиштата

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај на арбитражно, нееднакво и пристрасно постапување со полициски службеници

2.2. Наклонетост и пристрасност при утврдувањето на одговорноста за тортура на овластените службени лица во затворот „Скопје“ – Скопје

2.3. Случај Игор Блажев

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

3.1. Случај Михајло Велјановски

3.2. Случај Емилија Костадинова

4. ПРИЛОГ

Заклучоци од Тркалезната маса на тема „Новиот Закон за внатрешни работи од аспект на правната држава“ организирана од Хелсиншкиот комитет за човекови права на РМ на 22. 05. 2009 година во Хотел „Арка“ Скопје

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. „Мерење мускули“ меѓу МВР и Министерството за правда

Веднаш по добивањето на информацијата дека Владата на Република Македонија го доставила до Собранието предлогот на Законот за внатрешни работи, Хелсиншкиот комитет пристапи кон организација на тркалезна маса, како последна можност да се оствари јавна расправа на која експертската јавност и цивилниот сектор заедно со луѓето од правосудството и институциите на власта ќе расправаат по предложениот текст на законот. Во таа смисла и упативме писмо до Министерството за внатрешни работи поканувајќи ги да бидат координатори на тркалезната маса, приложувајќи и предлог агенда со вклучени имиња на излагачи од МВР, но оставајќи ја можноста за нејзино менување во случај Министерството да го прифати овој предлог. Во писмото го замоливме МВР, доколку не сака да се вклучи во активна улога, тогаш барем да испрати свој претставник на тркалезната маса. МВР ги одби (усмено) двете можности со единствено образложение дека предлог законот е веќе во парламентарна процедура.

Комитетот ја организираше тркалезната маса и заклучоците се во прилог на месечниов извештај. По тркалезната маса, на која беа отворени суштински дилеми, особено на релацијата решенија од Предлог законот за внатрешни работи и решенијата до кои се дојде при подготовките на неколку значајни закони во сферата на кривичното право, се наметна прашањето на (не) координираност на владините структури, за што јавноста беше информирана од страна на медиумите. Но, ефектот од наметнувањето на дилемите, барем што се однесува до првото читање на законот, на ниво на собраниски комисији изостана бидејќи владеешкото мнозинство, секаде каде што

можеше остана глуво за изнесените замерки од страна на експертите, медиумите и невладините организации.

Ако внимателно се прочитаат заклучоците од нашата тркалезна маса повеќе од јасно е дека судирот на концепти – оној во Предлог законот за внатрешни работи и она до што е дојдено досега во работните групи на Министерството за правда во доменот на новите закони за кривично право, во делот на местото и улогата на полицијата и особено на таканаречената „тајна полиција“ – сега се најде внатре во владините структури. А како овие непомирливо спротивставени концепти единствено ќе може да се надминат со целосно приклонување кон еден од концептите. Повеќе од излишно е да се каже дека сите прогнози говорат дека најверојатен победник ќе биде далеку полошиот концепт, оној на МВР при што полицијата (јавна и тајна) и натаму ќе остане доминантен фактор во истрагите со сето она што ја прави алатка во рацете на владеешката политичка партија без притоа да постои ефикасна општествена контрола, а од експертскиот концепт за реформи во кривичното право и елиминирањето на моќта на полицијата не ќе остане ништо. Што тоа ќе значи на планот на правната држава, владеешето на правото, имплементацијата на европските искуства и стандарди, демократизацијата... не е тешко да се претпостави.

1.2. Писмото на Премиерот

Премиерот Никола Груевски испрати писмо до Уставниот суд, во кое ги изнесе неговите ставови и мотиви во врска со екстерното оценување, инаку времено укинато од Судот до донесувањето на конечната одлука. Во додатните изјави Премиерот дообјасни дека писмото не претставува никаков притисок врз Судот, туку порака за неговото цврсто убедување за тоа, како што рече, дека е добро за младите генерации и за учениците да бидат соодветно и објективно оценети за своето знаење.

Паралелно со изјавите на Премиерот, надлежното министерство (за образование и наука) си играше „криенка-миженка“ со времената одлука на уставниот суд. Продолжи со тестирањето очекувајќи одлуката на Уставниот суд да биде објавена во Службен весник и така да стане задолжителна за нив. Уставниот суд, пак одговори со курирска достава на одлуката, по што министерството и другите органи под него немаа каде и престанаа со екстерното тестирање. Крајно невообичаено премиер на една држава, макар и лично (иако во таквиот случај

навистина е тешко да се двои личното од функцијата која се врши) да му се обраќа на уставниот суд на својата држава. Во нормални демократии тоа е прашање на политичка култура.

Не така одамна, партијата на власт и нејзе блиските, недолжно реагираа на одлуката на Уставниот суд за повторно укинување на веронауката во училиштата. Владеечката партија обвини дека Уставниот суд носи темпирани одлуки во време на избори дека се става над сите власти, дека е под контрола на тогашниот шеф на државата Бранко Црвенковски... На толкувањата дека станува збор за оркестрирана хајка за замолчување на Уставниот суд, предупредувањата на странските дипломати дека „Оние што се осмелуваат да ги доведуваат во прашање одлуките на Уставниот суд треба сами да се прашаат што ќе постигнат со тоа, освен да го поткопаат авторитетот на една од најважните институции во државата“ беа организирани „спонтани“ протести пред Судот, а негодуваа и многу „наменски“ НВО.

Затоа и треба да се каже дека кога премиерот воопшто - и уште повеќе поради тоа што е политичар со највисок рејтинг во државата и лидер на политичката власт која ја контролира речиси сета власт – пишува и „лично“ писмо до Уставниот суд, тоа никако поинаку не може да се разбере освен како притисок и заплашување на органот кој секаде во светот ја има одговорноста да ја штити уставноста и законитоста и чии одлуки се конечни и извршни.

1.3. Полицијата заплашува

Крајот на мај го обележа и претресот на домот и фармата на Душко Илиевски, водачот на пелагониските млекопроизводители од страна на полициски службеници од СВР Битола.

Имено, согласно информациите објавени во медиумите, полицијата, со десетина инспектори за дрога и оружје по налог од истражен судија, извршила претрес во домот и фармата на Илиевски, поради сомнеж дека поседувал оружје без дозвола. Претресот бил извршен три дена по најавата на фармерите за нови протести закажани за 2 јуни во Скопје. Полицајците барале пиштоли и малокалибарни оружја, а пронашле само две ловциски пушки. Едната во сопственост на Илиевски, за која поседува дозвола од 2003 година, а другата оставена од неговиот дедо.

Објаснувањето од битолската полиција е дека претресот

бил направен по добиени оперативни сознанија дека е сторител на кривично дело, односно дека претходната вечер пукал во шталата со животни. Резултат на полициските оперативни сознанија, како што информирале од МВР, е што кај него бил пронајден предмет на кривично дело, поточно една пушка без дозвола, наследена од неговиот дедо, која не смеел да ја чува без одобрение.

Притоа со спроведување на претресот од соба во соба е направен наред во домот и логично Илиевски и неговото семејство со мали деца биле подложени на стрес. Но тоа не било доволно, па фармерот подоцна и неколку часа бил задржан на разговор во полицијата, каде како што изјавува тој добил закани дека против него ќе биде поднесена кривична пријава бидејќи несоодветно ги чувал пушките.

Хелсиншкиот Комитет располага со информации за предмети каде постапувањето на полицијата не е ни блиску до ефикасно поради што остануваме зачудени од брзината на реакцијата на полицијата во овој случај.

Ако се има пак предвид како полицијата, на фонот на исчезнувањето милионски суми евра од „Сведмилк“, меѓу кои и 4 на млекарите, се справи со млекопроизводителите на блокадите на патишта или како надлежните се справуваа со нередите по повод градбата на црква на скопскиот централен плоштад, како се „дисциплинираа“ просветарите за време на нивниот штрајк... или начинот на кој полицијата изведуваше некои поголеми полициски акции, заклучокот е недвосмислено јасен – полицијата едноставно повторно заплашува користејќи се што и стои на располагање.

Навистина сега се поставуваат две круцијални прашања: – Дали на секој граѓанин му се гарантира почитување и заштита на приватноста на неговиот личен и семеен живот, на достоинството и угледот?[1] и – „Дали дејствијата на полицијата во овај случај се оправдани, реални и неопходни?“.

1.4. Политичка (не)заложба за заштита на правата на децата

Во текот на минатиот месец во Македонското собрание беа доставени предлог измени и дополнувања на Законот за заштита на децата изготвени од страна на Министерството за труд и социјална политика. Истите се разгледуваа на седницата на Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот на која своето мислење

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

го искажаа бројни експерти, претставници на народниот правобранител и локални граѓански организации, а со чии ставови Хелсиншкиот Комитет во најголема мера се согласува.

Најголемиот дел од забелешките на предложените измени на Законот за заштита на децата се однесуваа на неговата тематска организација. Имено, согласно мислењата на експертите, законот наместо да се ограничи само на тесното третирање на правата на децата тој разработува прашања од сферата на работните односи, организација на градинки, судска заштита и надлежност на суд, социјална сфера, недискриминација и слично. Со истото се создава конфузија за граѓаните што е спротивно на целта поради која се предлагаат измените, а тоа е поголема заштита на правата на децата во јасна и концизно определена процедура.

Со овие измени се предлага воведување на нов член[2] кој го обезбедува правото на детето да го изрази сопственото мислење во согласност со утврдена процедура и закон, без притоа да се прецизира во која постапка, пред кој орган и согласно кој закон?! Ваквото решение е апсолутно неприменливо во пракса и истото е уште веднаш осудено да го добие епитетот “мртво слово на хартија” наместо да претставува унапредување на правата на децата.

Во однос на дефиницијата на поимот дете, во предлог измените[3] е понудено едно несреќно решение, за кое реагираа и присутните експерти, кога за дете се смета лице до наполнети 18 години, но “лицето со пречки во телесниот и менталниот развој се смета како дете до наполнети 26 години живот”?! Нејасно е зошто е понудена ваква запрепаствувачка дефиниција кога домашното законодавство познава постапка на одземање на деловната способност за кое исклучиво одлучува судски орган. Непримерно е ограничување на витално човеково право да биде направено со закон, во неопределена процедура, без овозможување на судска ревизија, дотолку повеќе што истото е во колизија со други закони.

Понатаму се предлагаат сет од нови членови во однос на заштита на децата од дискриминација. И да ја изоставиме дилемата зошто се нормира дискриминацијата поединечно во овој закон кога во тек е донесување на Закон против дискриминацијата, сепак преовлада експертското мислење дека понудените измени создаваат повеќе конфузија отколку што навистина ги штитат децата. Па така во ист член[4] се регулира забраната на

дискриминацијата заедно со разни видови други забрани (верско здружување, употреба на опојни дроги, воени дејствија и сл.), за да на крај се остави можноста на секој граѓанин да пријави пред надлежен орган било каква форма на дискриминација. Повторно логично се наметнува прашањето кој е тој орган каде што граѓанинот треба да пријави и во каква постапка?!

Иако граѓанинот може да пријави било каква форма на дискриминација, сепак поединечните дефиниции на директна и индиректна дискриминација се однесуваат таксативно само на случаи на дискриминација заради расна, етничка или друга припадност[5]?!

Исто така, во предложените измени се регулира дека дискриминација во вршење на службата е основ за дисциплинска одговорност[6], и понатаму се упатува заштита да се бара во управна постапка за веќе во наредниот член да се определуваат видовите на тужби што можат да се поднесат во граѓанска судска постапка?!

Нејасностите продолжуваат и во однос на правото на детски додаток. Ако во еден дел на измените се наведува дека носител на правото е детето, веднаш во друг дел за носител се определува мајката за потоа тоа да премине на едниот родител?! За потсетување, Хелсиншкиот комитет во својата анализа во врска со воведувањето на детскиот додаток укажа на фактот дека најдобро решение е детето да биде носител на правото на додаток за истото да не биде лишено од причини што нема еден од родителите или тие не ги исполнуваат условите.

За апсурдноста да биде поголема, детскиот додаток се врзува со редовно школување или уште повеќе со постојано место на живеење на еден од родителите последните три години пред поднесување на барањето[7]?! Со ова се создава впечаток дека не е земена во предвид Конвенцијата за правата на детето, применлива и во Македонија, која стипулира дека во сите активности од примарно значење се интересите на децата кои државите членки ги обезбедуваат за секое дете под нивна јурисдикција. Во пракса, ваквото ограничување би значело дека лишени од додаток ќе останат децата на кои најмногу им е потребен, оние од маргинализираните групи или од семејства кои затечени од сиромаштијата не ги запишуваат децата во училиште.

Оваа нелогичност оди дотаму што предлагачот правото на родителски додаток за трето живородено дете

го условува со редовни контроли на мајката за време на бременоста[8]. Во овој случај предлагачот како да заборавил чии права треба да ги заштити со законот, судејќи по намерата за несвесното однесување на мајката самото дете да го лишува од права што им следуваат на останатите деца?!

За напомување е дека особено за овие одредби беше истакната загриженост од мнозинството експерти присутни на Анкетната комисија за човекови права, со кои Хелсиншкиот Комитет во целост се согласува.

Не помалку тажни се и предложените измени во прекршочните одредби, предочени од еден од експертите. Имено, со истите се регулира еднаква или поголема глоба за сторен административен прекршок отколку за психичко или физичко малтретирање, казнување или друго нечовечко постапување или злоупотреба на децата[9].

Сепак, за жал, и покрај јасното укажување на недостатоците во предложените измени од страна на експертите, наместо грижата за доброто на децата и унапредување на нивните права, на седницата на анкетната комисија преовлада егоцентричноста на политичките партии и упорноста едните да бидат спротивни на другите дури и кога во прашање се децата.

Очигледно членовите на анкетната комисија не успеаја да се апстрахираат од својата политичка провиниенција и во фокусот на своите интереси да ги стават правата на децата за кои на располагање им стојат алатки истите да ги унапредат. Така, предлогот на претседателката на комисијата стенограмите со искажаните експертски забелешки за предлог измените на законот да бидат предадени на претседателот на Собранието за тој да ги дистрибуира до сите пратеници, и покрај дополнителното време за договарање и фактот дека тоа претставува само информација за пратениците, беше одбиен од мнозинството пратеници од опозицијата.

Но затоа пак, на ист принцип експресно беше усвоен предлогот од еден од пратениците на владејачкото мнозинство, предлог измените на законот и покрај суштинските недостатоци да бидат ставени на второ читање во Собранието.

Овој пат, членовите на владејачкото мнозинство не понудија образложение за својата одлука задржувајќи се само на фразата дека нивната пратеничка група сметала

дека предлог измените треба да одат на второ читање, очигледно заборавијќи притоа дека тие во Анкетната комисија за правата на граѓанинот не ги бранат интересите на својата пратеничка група туку како пратеници со свои сопствени мислења и убедувања се грижат за унапредување на основните човекови права на граѓаните.

До сега предлозите и мислењата на Хелсиншкиот комитет не беа прифаќани па дури ни разгледувани од Комисијата со образложение на опозицијата дека Хелсиншкиот комитет бил ставен во функција на опозицијата, но по последната седница изгледа дека и сите експерти поединци и претставници на одредени институции кои имаат било какви забелешки на решение предложено од орган на Владата се во функција на опозицијата и истите, користејќи го мнозинството гласови, по автоматизам треба да бидат одбиени

Не е потребно да се нагласува дека се додека е така и пратениците си играат игра кој на кого повеќе ќе му противречи, во Македонија ќе се носат закони кои предизвикуваат хаос во пракса, подоцна ќе паѓаат пред Уставен суд, меѓународната заедница ќе критикува, државата ќе биде тужена, а граѓаните чии права се заштитуваат, ќе трпат штета и ќе плаќаат даноци за играта да почне од почеток.

1.5. Случај Ставропигијалниот манастир Свети Јован Златоуст

До Основниот суд Скопје II Скопје на 5 Ноември 2008 година, согласно Законот за правниот статус на црквите, верските заедници и религиозни групи, поднесено е барање за упис во Единствениот судски регистар на цркви, верски заедници и религиозни групи на „Ставропигијален манастир Свети Јован Златоуст“-село Нижополе кај Битола.

По укажување на судот за дополние на Барањето иако истиот е задолжен со Законот за правниот статус на црквите, верските заедници и религиозни групи да донесе Одлука за упис во рок од 8 дена, по истекот на повеќе од три месеци Основниот суд Скопје 2 Скопје донел Решение со кое го одбил барањето за упис во Единствениот судски регистар на цркви, верски заедници и религиозни групи.

Во продолжение се цитирани делови од Решението на Основниот Суд со кое се образложува донесената одлука, за чија нелогичност и конфузноста не е потребна дополнителна правна експертиза.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Имено, во образложението на одлуката за одбивање на упис во Регистарот на барателот „Ставропигијален манастир Свети Јован Златоуст“, судот се повикува на чл. 1 ст. 1 од Законот за правниот статус на црквите, верските заедници и религиозни групи во кој се вели дека со истиот се уредува основањето и правниот статус на црквата, верските заедници и религиозни групи.

Понатаму, судот го цитира чл. 2 од истиот закон кој ја дефинира црквата, верската заедница и религиозната група, како доброволна заедница на физички лица кои со своето верско убедување и изворите на нивното учење ја остваруваат слободата на вероисповедта соединети по вера и идентитет изразен со подеднакво извршување на богослужба, молитва, обреди и друго изразување на верата.

Основот за одбивањето на поднесеното барање Судот го наоѓа во член 16 од Законот, односно не се исполнети материјалните услови за запишување на барателот во Судскиот Регистар.

Ваквиот наод е образложен со фактот што “до судот подносителот поднел барање за запишување - регистрирање на доброволна заедница на физички лица означена во барањето како „Ставропигијален манастир Свети Јован Златоуст“, односно поднел барање за запишување на доброволна заедница на физички лица која во таква форма не е предвидена во погоре цитираниот закон.

Судот смета дека вака поднесеното барање за запишување во судскиот регистар на доброволна заедница на физички лица означена во барањето како „Ставропигијален манастир Свети Јован Златоуст“, е спротивно на чл. 1 ст. 1 и чл. 2 од Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група односно барањето е неосновано па судот како такво го одби.

Ова затоа што според наоѓањето на овој суд запишувањето на „Ставропигијалениот манастир Свети Јован Златоуст“ во единствениот регистар прво би значело повреда на чл. 1 ст. 1 и чл. 2 од Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група, бидејќи овој закон ја уредува само правната положба на одредени верски субјекти – доброволни заедници на физички лица определени и наброени во законот како: црква, верска заедница и религиозна група, а не и на други верски субјекти - доброволни заедници на физички лица и второ

би била повредена слободата на вероисповед загарантирана со Конвенцијата на човековите права и Уставот на РМ, на другите доброволни заедници на физички лица веќе запишани во единствениот судски регистар на цркви, верски заедници и религиозни групи и тоа во форма, положба и содржина предвидена во одредбите од погоре цитираниот Закон. “

Да биде апсурдот поголем, Апелациониот суд Скопје кој решава по жалба на Решението, наместо да донесе поинаква Одлука или барем да го удостои барателот со поинакво и сериозно образложение тој од збор до збор се повикува на образложението на Решението на првостепениот суд, констатирајќи дека истиот правилно сметал кога го одбил Барањето за упис.

Како што погоре укажавме, на ваквото судско образложение не е потребен дополнителен коментар како би се доловила неговата неоснованост, но иронично, видно од документот доставен до Хелсиншкиот Комитет, барателот во Барањето за упис во судскиот регистар недвосмислено наведува дека станува збор за Барање за регистрација на верска заедница во Р. Македонија.

Во истото наведува дека во прилог доставува и Одлука за определување на лице овластено за претставување на верската заедница, како и доказ за државјанство на основачите на верската заедница.

Во оваа смисла потсетуваме дека Законот за верски заедници беше донесен за да ги разреши дилемите во однос на регистрирање на други верски заедници, а не да се користи за изигрување на барањата за регистрација на поединечни верски заедници.

Хелсиншкиот Комитет укажува дека овој случај покрај тоа што наведува на заклучокот дека е направена повреда на член 19 од Уставот, повредена е и Европската Конвенција за човекови права. За жал, со тоа се продолжува и праксата поради која Македонија се наоѓа во извештаите на меѓународните организации за непочитување на правото на вероисповед за што поради истите причини државата е и предмет на жалба пред Европскиот суд.

Хелсиншкиот Комитет предупредува дека не е дозволена несериозност и поигрување со верските чувства на граѓаните туку напротив, од Судовите се очекува стручна работа во спроведување на законите, кои постојат за да бидат имплементирани во пракса а не да служат како

параван за оправдување дека ги исполнуваме стандардите на човековите права.

1.6. Дали се санкционира физичкото насилство во училиштата?

Во текот на минатите месеци во јавноста беа обелоденети неколку различни случаи на физичко малтретирање на ученик од страна на професор. Хелсиншкиот Комитет во врска со овие немили настани се обрати до надлежните органи и тоа до директорите на училиштата каде настаните се случија, до народниот Правобранител, до Министерството за внатрешни работи и Државниот просветен инспекторат.

Во првиот случај се работи за средното училиште Моша Пијаде во Тетово, каде ученикот Б.С. бил нападнат од страна на професорот по математика кој го удирал по главата и телото. Детето било тепано од страна на професорот прво со тупаници, а потоа професорот земал и едно од столчињата во училницата и го скршил од грбот на детето. Откако детето почнало да бега, професорот почнал да трча по него и со клоци го исфрлил од училницата. После настанот, детето било прегледано во Клиничката болница во Тетово, каде било утврдено дека детето има нагмечување во пределот на главата и во пределот на грбот од левата страна и за истото му е издадено и лекарско уверение.

Во однос на нашите барања за информации во врска со овој случај од страна на Директорот на средното училиште добивме известување дека е донесено решение со кое на професорот му се одбива по 5% од платата во период од 6 месеци и ни беше доставена копија од решението и од Предлогот и записникот подготвени од страна на Државниот просветен инспекторат.

Во врска со овој настан добивме одговор од страна на Министерството за внатрешни работи – СВР Тетово, во кој не известуваат дека против професорот е поднесено Барање за поведување на прекршочна постапка.

Во Предлогот и записникот подготвени од страна на Државниот просветен инспекторат е наведено дека врз основа на остварениот увид во евиденцијата и документацијата на училиштето и разговорите извршени со присутните за време на увидот, констатирано е дека постојат докази за физичко казнување на ученикот Б.С. од страна на наставникот по математика Ш. К. Уште повеќе

што и самиот наставник јавил дека го удрил ученикот, а и во решението донесено од страна на Директорот е наведено следното: "... професорот Ш. К. во првата смена влегол на час по математика, кога после него во училницата влегол ученикот Б.С. и почнал да го навредува професорот. На тоа, професорот нервозно реагираше и со ученичко столче го турнал ученикот".

Во вториот случај станува збор за настан кој се случил во О.У., Алија Авдовиќ“ во скопското село Батинци, за време на третиот час, кога наставникот по историја Ф. С. му удрил шлаканица на ученик од шесто одделение. Тринаесетгодишниот ученик од силната на ударот паднал на подот и се здобил со фрактура на раката. Веднаш потоа наставникот со градски автобус го однел детето во Градската болница во Скопје, а откако му била укажана лекарска помош истото било пуштено дома.

Во врска со овој настан добивме одговор од страна на Министерството за внатрешни работи – СВР Скопје, во кој не известуваат дека против професорот е поднесено Барање за поведување на прекршочна постапка поради физички напад на друго лице на јавно место. Со дописот исто така сме известени дека мајката на детето се откажува од било какво гонење против професорот, притоа заборавајќи дека Министерството за внатрешни работи не е обврзано со барање за кривично гонење од страна на оштетениот.

Дали нашите надлежни органи случајно или намерно го забораваат членот 142 од Законот за кривична постапка кој предвидува дека државните органи, институциите што вршат јавни овластувања и други правни лица се должни да пријават кривични дела за кои се гони по службена должност, за кои се известени или за кои ќе узнаат на некој друг начин. Сите меѓународни документи поврзани со правата на децата изрично го забрануваат физичкото насилство и препорачуваат истото најстрого да биде казнето.

Хелсиншкиот Комитет најавува дека ќе поднесе кривична пријава против сторителите и очекува Јавното обвинителство сериозно да пристапи кон предметот, затоа што со несанкционирањето на овие кривични дела се дава порака дека истите се дозволени и се отвара можност тие да се повторуваат.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај на арбитражно, нееднакво и пристрасно

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

постапување со полициски службеници

До Македонскиот Хелсиншки комитет се обрати голема група на полициски службеници - полицајци вработени на пасошка контрола на граничните премин Деве Баир и Кафасан. Против сите нив е започната , се води, а за некои е веќе е завршена кривична постапка за сторено кривично дело Злоупотреба на службена положба и овластување, затоа што постапиле спротивно на член 146 и член 155 од Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата, член 75 и член 76 од Законот за превоз во патниот сообраќај, член 72 став 2 од Законот за јавни патишта, односно дека полициските службеници пропуштале товарни моторни возила на влез на Македонија со товар кој ја надминува максимално дозволената тежина од 40.000 кг.

Претставници на Хелсиншкиот комитет извршија мониторирање и направија сеопфатна анализа на целокупната постапка која се води против овие лица. При тоа се констатира дека се работи за идентични случаи, доказите врз кои се заснова обвинението како и сведоците се исти за сите лица.

Иако се работи за идентични случаи постои различен, нееднаков и дискриминаторски третман во постапувањето на Јавното обвинителство со тоа што за одредени случаи е повлечен обвинителниот предлог од страна на ЈО со причина дека „ од изведените докази на главниот претерес не се докажува дека обвинетиот го сторил кривичното дело“. Додека во другите постапки тоа не е сторено и имаат сосема друг епилог. Интересно е како Јавното обвинителство кое е единствен и самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривични и други со закон утврдени казниви дела применува двојни стандарди во наведениов случај, како во поглед на поведувањето на постапката кое е пристрасно и необјективно така и во целиот тек на постапката и со оглед на тоа не обезбедува еднаквост пред законот на сите . Со тоа не ги почитува и заштитува човековите права и основни слободи и не се грижи кривично - правниот систем да функционира ефикасно и навремено.

Во текот на судската постапка ставена е под прашање независноста и непристрасноста на судењето поради тоа што не е обезбедено присуство на сведоци и вештаци на главен претрес кои биле сослушани во истрага, на чие сослушување не биле присутни обвинетите и нивните бранители од причина што истражниот судија не ги известил за времето и местото на нивното сослушување.

Од друга страна сведоците , исто така упорно не се јавуваа на редовно и уредно доставените покани за главен претрес, а судот упорно молчеше и не ја исполнуваше законската обврска за тоа. Оттука произлегува очигледна, груба повреда на Законот за кривична постапка.[10]

На бранителите, како и самите обвинети, не им биле доставени писмените докази приложени од јавното обвинителство, со што не им била обезбедена можноста за соодветна подготовка на одбраната.[11]

Апсурдот да е поголем , сите обвинети кои немаат бранител, се пожалија и во врска со записниците од главните претреси. Поточно судот понекогаш прашувал дали сакаат записник од истиот, како да е тоа прашање на волја, а не законска обврска за судот, а понекогаш воопшто ниту ги прашувал ниту им давал примерок од записникот. Ваквите наводи без сомнение се потврдија од мониторирањето на главните претреси од претставниците на Хелсиншкиот комитет[12].

Внесување во записник исказ кој е сосема различен од кажаниот на главен претрес на кој беа присутни претставници од Хелсиншкиот комитет, а потврдено со доставениот записник до комитетот од истиот тој главен претрес од страна на обвинетата. Особено што станува збор за искази кои одат во корист на обвинетите[13].

За дел од полициските службеници веќе се донесени првостепени пресуди со кои се осудуваат на 6, 7 или 8 месеци казна затвор со изречена условна осуда, при што казната затвор нема да се изврши доколку истите во период од 1 или 2 години не сторат друго кривично дело.

Сложеноста и нерационалноста на овај случај се гледа и во тоа што за истата работа и истите дејствија сега е започната постапка против царински службеници. Притоа никој не обрнувајќи внимание дека – „ никој не може повторно да биде суден за дело за кое веќе е донесена правосилна судска одлука“[14]. Апсурдно но вистинито!

Хелсиншкиот комитет смета дека вака водената постапка, не е ништо друго туку само арбитререн, нееднаков и пристрасен процес против овие полициски службеници. Иако една од функциите на полициските службеници е заштита на правниот поредок, се поставува прашањето каде е сега тој за нив, каква е целта и смислата на примената на правото во овај случај?

Имајќи го во предвид фактот за правосилно завршените

постапки, Хелсиншкиот комитет подготвува Апликација против Република Македонија пред Европскиот суд за човекови права во Стразбур во однос на заштита на правото на полициските службеници на правично судење.

2.2. Наклонетост и пристрасност при утврдувањето на одговорноста за тортура на овластените службени лица во затворот „Скопје“ – Скопје

Меѓународниот пакт за граѓански и политички права јасно наведува дека - „Кон секое лице лишено од слобода мора да се постапува хумано и со почитување на достоинството неделиво од човековата личност“ и воедно упатува да – „Спроведувањето на казната ја опфаќа постапката со осудениците која има за цел поправање и социјална рехабилитација“[15]. Дотолку повеќе македонското законодавство уште по стриктно во Законот за извршување на санкциите наведува да - “При извршувањето на казната затвор мора да се заштити психофизичкиот и моралниот интегритет на осуденото лице и да се почитува човековата личност и достоинство”[16]. Но, за жал, многу често Македонскиот Хелсиншкиот комитет укажува на заобиколување на овие принципи и обврски во казнено - поправните установи.

Во текот на месец март комитетот со посебно соопштение ја информираше јавноста за извршената посета на “Затвор Скопје” – Скопје и констатираната тортура, нехуман и деградирачки третман над 4 (четворица) затвореници од страна на поголем број припадници на секторот за обезбедување. Во врска со случајот Хелсиншкиот комитет се обрати со писмен допис до Управата за извршување на санкции при Министерството за правда, со цел добивање податоци за мерките кои се преземени за санкционирање на виновниците. Управата за извршување на санкции во својот одговор не известува дека по добиеното сознание за предметниот настан извршиле посета во Затворот Скопје, при што разговарале со службените и осудените лица, извршиле проверка на медицинската документација и другите достапни докази и материјали и констатирале дека физичката сила спрема осудените не само што била прекумерна туку истата била во голем дел непотребна. Меѓутоа и покрај вака утврдената фактичка состојба, на раководните лица од затворот им бил даден усмен налог за поведување дисциплинска постапка за утврдување на дисциплинска одговорност за сите службени лица инволвирани во настанот. По добиената информација од затворот во целост било постапено по налогот, била поведена дисциплинска постапка

спрема 8 (осум) службени лица од кои четворица биле и суспендирани од работа. Набрзо потоа, од Затворот биле известени дека дисциплинската постапка е завршена и дека учесниците се соодветно дисциплински казнети.

Хелсиншкиот комитет изразува жалење што и покрај многубројните апели и од страна на домашни засегнати страни и од страна на меѓународните фактори, и покрај зачестените пречекорувања на овластувањата, надлежните органи и понатаму ја игнорираат можноста, но повеќе и обврската за утврдување кривична одговорност на сторителите. Наместо покренување на постапка за сторено кривично дело Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување или кривично дело Малтретирање во службата предвидени во Кривичниот законик, речиси сите случаи на утврдена прекумерна и непотребна сила употребена од овластени службени лица се прејудицираат и завршуваат со дисциплински казни за истите.

Македонските надлежни органи треба да се свесни дека овие права произлегуваат од достоинството што произлегува од човекот, доколку реално се заштитат и соодветно се санкционираат прекршителите во иднина би придонесло кон намалување на бројот на ваквиот суров, нечовечен и понижувачки начин на однесување и постапување.

Хелсиншкиот комитет апелира дека – „изрекувањето на правдата не може да запре пред вратите на затворите”[17].

2.3. Случај Игор Блажев, с. Сопот – Кавадарци

До Хелсиншкиот комитет се обрати г. Игор Блажев од с. Сопот – Кавадарци и не извести дека во моментот се наоѓа на издржување на казна затвор во траење од 3 години во Затворот во Гевгелија.

Судија за извршување на санкции при Основен суд Кавадарци на 11 Март 2008 година донел Налог за упатување за извршување на казна на име на Игор Блажев кој требал да се јави на издржување на казна затвор во Затвор Гевгелија. Г. Блажев на два пати побарал да му се овозможува одлагање на почетокот на издржувањето на казната затвор заради здравствени проблеми. Барањата му биле усвоени и почетокот на извршување на казната била одложена за шест месеци (на два наврати по 3 месеци). Со тоа, г. Блажев бил обврзан да се јави во Затворот Гевгелија на ден 22 Октомври 2008 година за отпочнување

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

на извршување на казната затвор. Издадената наредба г. Блажев не ја почитувал.

На 4 Ноември 2007 година судијата за извршување на санкции донел Наредба за приведување на осуденикот и Потерница за пронаоѓање на истиот.

После неколку дена, поточно на ден 10 Ноември 2008 година г. Блажев повторно поднел молба за одлагање на извршувањето на казната, која судот ја отфрлил како недозволена[18]. Истото решение г. Блажев го има примено на ден 24 Ноември 2008 година. Во законски предвидениот рок од 3 дена г. Блажев има поднесено жалба до кривичниот совет на Основен суд Кавадарци, што е видно од примениот штембил на судот од 26 Ноември 2008 година. Со вложената жалба г. Блажев барал одлагање на извршувањето на казната со образложение дека му е закажано оперативен зафат при Воената Болница – Скопје, при што доставил и медицинска документација[19].

Иако веќе била закажана хируршка интервенција припадници на полицијата од ПС Карпош од болничко легло го спровеле г. Блажев на наводно 15 минутен разговор во полициската станица. Во ПС Карпош г. Блажев бил задржан до утредента од каде бил спроведен во Затвор Гевгелија на издржување на казна затвор со болки и нарушена здравствена состојба.

Кривичниот совет на Основен суд во Кавадарци на ден 10 Декември 2008 година, после цели 15 дена, донел Решение Кс. бр. 49/08[20] со кое вложената жалба ја одбил како неосновано, во согласност со член 91[21] од Законот за извршување на санкции.

Тргувајќи од наводите на странката и добиената документација Хелсиншкиот комитет упати допис до Основниот суд во Кавадарци со барање да бидеме известени за причините поради кои не е запазен рокот од 3 дена во кој рок кривичниот совет е должен да донесе решение по вложената жалба, со појаснување дека жалбата е вложена на 26 Ноември 2008 година, а кривичниот совет на Основен суд Кавадарци одлучувал на ден 10 Декември 2008 година, што значи цели 15 дена по добивањето на вложената жалба.

На 10 Април 2009 година добиен е одговор од страна на судот во Кавадарци со објаснување дека на наведениот датум е примена жалба во судот поднесена од осуденикот Блажев, но во истата била употребена стручна

терминологија која за судот била неразбирлива, па затоа судот на ден 29 Ноември 2008 година[22] се обратило до Воената болница во Скопје, кое барање болницата го добило на 3 Декември 2008 година. Воената болница во Скопје со писмен поднесок одговорила на барањето на судот на 4 Декември 2008 година, а истиот одговор судот го примил на ден 9 Декември 2008 година. Утредента е одржана седница на Кривичниот совет и тогаш жалбата на осуденикот е одбиена како неоснована.

Просто зачудувачки, од една страна имаме чисто и кристално јасна законска одредба, (Кривичниот совет е должен да донесе решение по жалбата во рок од три дена по приемот на жалбата), а од друга страна имаме изговор за непочитување на истата законска одредба. Не подготвеноста на членовите на кривичниот совет за одлучување по вложената жалба, со образложение дека користената стручна терминологија за судот била неразбирлива во никој случај не смее да се употребува како изговор за непочитувањето на правата на граѓаните, односно осудениците во конкретниот случај.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Случај Михајло Велјановски

Михајло Велјановски е пензионер со решение од 1 Март 1989 година. На 4 Ноември 2008 година до Фонд на пензиско и инвалидско осигурување на РМ – Стручна служба – Подрачна единица Битола поднел барање за издавање на решение за извршено месечно усогласување на пензијата. Со оглед на фактот дека во законски предвидениот рок за одлучување во управна постапка, г-дин Велјановски не добил решение, видно од документацијата доставена во прилог, на ден 30 Декември 2008 година поднел жалба поради молчење на администрацијата до Комисија на Влада на Република Македонија за решавање во втор степен по предметите од пензиско и инвалидско осигурување.

Второстепената комисија, решавајќи по поднесената жалба, на 2 Март 2009 година донела решение со кое жалбата на Михајло Велјановски се одбива како неоснована. Зачудувачки, но и истовремено загрижувачки е податокот што второстепениот орган го прескокнал основот поради кој е поднесена жалбата, а имено молчење на администрацијата без да го испита истиот, и во своето решение потенцирала дека истата е поднесена против

Решение С.бр.23346 од 17 Ноември 2008 година на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување. Притоа, да не забораваме дека странката никогаш, ниту чула, ниту видела такво решение, во спротивно сигурно не би поднела жалба токму поради недонесување и недоставување на првостепено решение.

Збунет од постапувањето на второстепениот орган, кој во секој случај треба да го преиспита постапувањето на понискиот орган и да ги исправи евентуалните пропусти во работењето, Михајло Велјановски се обратил до Државниот управен инспекторат, додека истовремено поднел тужба за поведување управен спор до Управен суд на Република Македонија.

Хелсиншкиот комитет се обрати со писмени дописи до Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, Комисија за решавање во втор степен, како и до Државниот управен инспекторат, а на кои дописи добивме одговор од Фондот и од Државниот управен инспекторат. За жал, Второстепената комисија, не се потруди да ни одговори за својот пропуст.

Државниот управен инспекторат не известува дека по извршениот инспекциски надзор во Фондот за пензиско и инвалидско осигурување било констатирано дека по поднесеното барање за усогласување на пензија, Фондот донел решение во законски утврдениот рок, но истото не го доставил до подносителот. Поради тоа, управната инспекција со решение ја задолжил Подрачната единица на Фондот во определен рок да го достави решението до подносителот, по што Фондот постапил по задолжувањето. Во својот одговор, пак, Фондот не известува дека предметот на Михајло Велјановски е пратен по жалба од 28 Април 2009 година до Второстепената комисија, без да го спомене податокот за недостасувањето кој за него е занемарлив.

Се поставува прашањето, зошто Комисијата уште при поднесување на жалбата поради молчење на администрација не го утврдила пропустот на Фондот за недоставување на решението, како би можела постапката побрзо да заврши, туку останала слепа на таквиот факт и донела решение со кое потврдува непознато решение за странката.

Уште позачудувачки е фактот, како пак Државниот управен инспекторат молчел за ваквиот начин на постапување на Комисијата, кое придонело за

одолговлекување на постапката, поради што сега веќе е заведен управен спор, а од друга страна Михајло Велјановски морал повторно да поднесе жалба против решението кое го примил речиси половина година подоцна од датумот на неговото донесување.

Секако и Комисијата молчи за ваквата ситуација и сега повторно ќе си одлучува по поднесената жалба и без сомнение не би требало да вложи многу труд бидејќи само треба да го промени датумот од претходното второстепено решение.

Во овој случај веќе е заборавено на одредбата од член 245 и 246[23] од ЗОУП. Од своја страна, утврдени ли се причините поради непочитување на член 80 и 82 од ЗОУП според кои доставување се врши со предавање на писменото на лицето кому е наменето и тоа органот е должен во рок од 15 дена сметано од денот кога ќе се утврди потреба од доставување да направи два обиди да изврши уредно доставување со предавање до странките.

Можеме ли во блиска иднина да очекуваме одговорност на државен орган на управата за чести повреди на одредбите на управната постапка? Хелсиншкиот комитет жали што Фондот дури половина година подоцна утврдил потреба за доставување, како и поради фактот што Комисијата немала време да го утврди тој факт во корист на правата на странката. Уште повеќе, загрижувачки е молкот на Управниот инспекторат во однос на одговорноста на двата органа во постапката. Се додека државните органи постапуваат спротивно на законот без страв за било каква одговорност, не можеме да очекуваме ефикасна заштита на човековите права во управна постапка.

3.2. Случај Емилија Костадинова

Управната постапка, која повеќе или помалку се јавува како дел од секојдневието на граѓаните, се дефинира како процедура која во себе го опфаќа концептот на обезбедување материјална и формална законитост на актите донесени во оваа постапка и заштитата на правата и интересите на субјектите во овој однос. Но оваа дефиниција сама по себе изгледа како чиста идеологија, без посебен осврт на безбројните примери во реалноста кои го докажуваат/тврдат токму спротивното. Примерот на странката Емилија Костадинова претставува еклатантен пример за непочитувањето на одредбите на Законот за општа управна постапка и постапувањето на државните органи спротивно истите.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Имено, странката се обрати до Хелсиншкиот комитет за човекови права а во врска со игнорирањето и непочитувањето на јасните законски одредби од страна на Агенцијата за вработување – Центар за вработување Виница.

Лицето Емилија Костадинова на ден 7 Јули 2008 година согласно Законот за осигурување во случај на невработеност, поднела барање за признавање на правото на паричен надоместок, до Агенцијата за вработување-Центар за вработување Виница.

Центарот постапувајќи по барањето на странката носи решение бр.0309-139 на 2 Септември 2008 година со кое го одбива истото, по што таа во законски определениот рок поднесува жалба до второстепениот орган, Министерството за труд и социјална политика.

Откако законски предвидените рокови, од два месеци[24], за решавање по жалба веќе одамна одминале, странката на ден 13.11.2008 год. доставила барање за пристап до информации од јавен карактер во врска со овој случај до Центарот за вработување- Виница. На барањето на странката Центарот на ден 02.12.2008 год. одговорила дека предметот од страна на Министерството за труд и социјална политика, е вратен на преиспитување[25].

Иако странката добила известување дека решение на второстепениот орган всушност постои, и дека со истото предметот е вратен на повторно разгледување и одлучување во рамките на Центарот за вработување- Виница, до ден денес истото не и е врачено на странката, ниту пак таа има можност да се запознае со неговата содржина.

Во насока на добивање на информации за причините за недостасување на решението до странката, Хелсиншкиот комитет неколкупати писмено се обрати до Агенцијата за вработување на Република Македонија - Центар за вработување - Виница, со барање на информации за случајот, меѓутоа од страна на Центарот наидовме на молк и игнорирање на упатените барања!

Хелсиншкиот комитет следејќи го овој случај се запрашува што станува со задолжителното почитување на начелата на управната постапка, начелото на заштита на странките, на ефикасност и најважното одговорност на органите кои (не)постапуваат согласно Законот како и кој ќе ја понесе одговорноста за не придржувањето кон Законот и неговите одредби.

Овој случај говори за потребата од индивидуална одговорност на државниот орган во конкретниот случај, Агенцијата за вработување- Центар за вработување - Виница, која со своето непостапување и непочитување на Законот ги довела во прашање правата и интересите на странката.

Хелсиншкиот Комитет верува дека овој случај конечно ќе добие своја разрешница, која ќе послужи како позитивен пример кој ќе допринесе за враќање на правната сигурност кај граѓаните во државните институции.

4. ПРИЛОГ

ЗАКЛУЧОЦИ од Тркалезната маса на тема:

„Новиот Закон за внатрешни работи од аспект на правната држава“ организирана од Хелсиншкиот комитет за човекови права на РМ

22. 05. 2009 година, Хотел „Арка“, Скопје

1. Вовед. На тркалезната маса на тема „Новиот Закон за внатрешни работи од аспект на правната држава“ зедоа учество претставници на академските структури, Министерството за правда, судии, адвокати и јавни обвинители, Директоратот за заштита на лични податоци, Собранието на РМ, невладиниот сектор и политичките партии. Беше оценето дека новиот Закон за внатрешни работи (ЗВР) е особено важен законски проект кој е клучен за заштитата на основните уставни права и слободи.

2. Реформа на Управата за безбедност и контраразузнавање. Наспроти очекувањата дека по донесувањето на Законот за полиција во 2006 година (со што правно се уреди делот за јавна безбедност), сферата на државната безбедност конечно правно ќе се „дотера“ на начин што Управата за безбедност и контраразузнавање ќе се постави како една модерна служба по примерот на модерните европски демократии (Хрватска и Словенија имаат донесено посебни закони за државната безбедност, додека Словенија има закон за Агенција за безбедност), Предлогот на законот за внатрешни работи (ЗВР) не предвидува квалитетна промена во системот на национална/државна безбедност, напротив, останува на застарени и статистички модели на „тајна полиција“ без јасно правно уредени надлежности, овластувања и без можности за било каква реална надворешна контрола. Имено, иако самото МВР пред повеќе години подготви солидна стратегија за модернизација на службата за државна безбедност, овие реформи беа постојано

одложувани под изговор дека наводно заради постојните ризици за стабилноста на државата не е време таа служба да се реформира. Напротив, денес Република Македонија е стабилна парламентарна демократија, држава кандидат за членка на НАТО и ЕУ. Овој факт е само аргумент повеќе за потребата овој сектор да се уреди според стандардите на правната држава.

3. Преиспитување на надлежностите и овластувањата на УБК. УБК е самостоен орган во рамките на МВР кој работите мора да ги извршува согласно Уставот и законите на Република Македонија и ратификуваните меѓународни договори. При правното уредување на надлежностите и овластувањата на УБК мора да се води сметка и за Законот за јавното обвинителство (ЗЈО), Законот за кривична постапка (ЗКП), Националната концепција за безбедност и одбрана, а особено врз Препораката бр. 1402 на Советот на Европа, како и правните стандарди и правила за надзор над безбедносните и разузнавачки служби прифатени од ООН, ОБСЕ и Организацијата за економска соработка и развој.

За да се спречи арбитрерност и политичка злоупотреба на службата за цели на политичките елити на власт, и да се обезбеди владеењето на правото и почитување на човековите права, особено е важно јасно да се регулираат надлежностите на службата и овластувањата на нејзините припадници.

УБК треба да се фокусира на планирање и спроведување контраразузнавачки, информативно аналитички и прогностички, контролни и координативни активности на територијата на Република Македонија. Во таа смисла, како и другите вакви или слични служби во западните демократии, УБК треба да собира, анализира и оценува податоци и информации за дејствување на поединци, групи, организации и странски служби на територијата на Република Македонија кои се насочени против националната безбедност, а не да изигрува некаква тајна полиција од етатистички тип на поранешните источноевропски држави. Во таа смисла, потребно е целосно законско регулирање на безбедносните прашања со нов и посебен Закон за национална безбедност. И тоа, со новиот закон правно да се регулира системот на национална безбедност како целина, но и правно да бидат регулирани сите сегменти од системот, сето тоа во кореспонденција со севкупниот политички систем.

3.1. Надлежност за организиран криминал. Нема никаква ниту правна ниту реална основа УБК да

делува како тајна крим-полиција за потешките дела на организиран криминал. (Патем речено, никој досега не дефинирал кој организиран криминал е тежок, бидејќи лесен организиран криминал нема.) Имено, од концепциски и организациски аспект, ЗЈО и ЗКП не предвидуваат УБК да биде дел од полицијата која под раководство на јавниот обвинител ќе работи на кривичните истраги. Концептот на Правосудна полиција подразбира тесна соработка на раководителите од организационите единици во рамките на МВР, Финансиската полиција и Царинската управа кои работат на откривање и пријавување кривични дела со надлежниот јавен обвинител, а тоа, како што знаеме, од УБК не може да се очекува. Од друга страна, Секторот за организиран криминал е најмоќниот сектор во МВР, кој впрочем подолго време остварува добра соработка со УБК и јавното обвинителство, поради што нема причина зошто оваа служба би се плеткала во апсењето криминалци и сл.

Кои тешки форми на организиран криминал МВР смета дека „потекнуваат од демократските институции“ ќе мора да образложи самиот предлагач.

Надлежноста на УБК активно да се бави со откривање и гонење криминалци (гонењето сторители на кривични дела Уставот на РМ го резервира за јавното обвинителство!) создава проблеми и во остварувањето на полициската и обвинителската соработка во рамките на Европол и Евроцаст. Ова од причини што службите за државна безбедност не подлежат на стандардите за заштита на лични податоци, кои пак се битен елемент во меѓународната полициска соработка.

3.2. Полициски овластувања за УБК. Поради сето ова, нема вистинска причина зошто УБК би требало да има полициски овластувања. Покрај тоа, законската конструкција од член 34 според која овластените службени лица од УБК „може да ги применуваат полициските овластувања на полициските службеници, на начин и под услови утврдени со Законот за полиција“, а „под услови и во обем неопходни за остварување на работите од надлежност на Управата“ не е ниту правно ниту логички издржана. Имено, полициските овластувања ЗП ги дава за активности и ситуации сосема различни од оние со кој се бави УБК, како заштита на јавен ред и мир и сл.

Натаму, законот не кажува кои се тие „посебни мерки и методи за тајно собирање податоци“ и со кој тоа друг закон тие ќе се уредат?! (чл. 23). Како што знаеме, од донесувањето на Уставот на РМ сите подзаконски акти

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

на МВР со кои се уредуваа овластувањата на службите на државната безбедност (тајни претреси и сл.) останала без правна сила и ? колку што ни е познато ? од тогаш УБК делува без посебни правно уредени методи! Оттука, при извршување на своите надлежности утврдени со овој закон, УБК може да собира податоци со користење на јавни извори или со примена на посебни мерки согласно на ЗКП и Законот за следење на комуникациите. Примената на мерките за тајно собирање на податоци со кои привремено се ограничуваат некои права и слободи на граѓаните може да се спроведе само за легитимни цели и врз основа на Законот за кривична постапка и само доколку податоците не може да се соберат на друг начин или нивното собирање е поврзано со несразмерни потешкотии. Во секој поединечен случај, доколку постои можност на избор во мерките за тајно собирање на податоци, треба да се избере онаа мерка со која помалку се навлегува во уставно заштитените права и слободи на граѓаните. Ако податоците собрани со тајните мерки содржат елементи на основи на сомнение за планирање, подготвување или извршување на кривично дело кое се гони по службена должност, УБК е должна да го извести јавното обвинителство, непосредно или преку Секторот за ОК.

Податоците кои не се однесуваат на националната безбедност, а кои се собрани при извршување на законските надлежности, веднаш се уништуваат за што се составува записник кој го потпишуваат лицата кои присуствувале на уништување на документот.

Владата на Република Македонија треба да донесе правилник за извршување на работите на УБК во кој поблиску се уредуваат постапките, мерките и средствата за работа, начинот на планирање, извршување, евидентирање и известување за работите од надлежноста на УБК, овластувањата и одговорноста, потребните услови за извршување на работите во УБК, правата од работниот однос и други прашања кои се од важност за работата на службата, а не се уредени со овој закон.

Да повториме: УБК мора да се ослободи од полициската и идеолошка компонентата во нејзиното функционирање и да се концентрира на изворната функција на контраразузнавањето: идентификација и ефикасно и навремено спречување на заканите по безбедноста на државата преземени од странски разузнавачки служби, организации или поединци вовлечени во шпионски активности, субверзивни дејства или тероризам, без при тоа да бидат нарушени елементарните човекови права.

Треба да се нагласи и тоа дека и Бирото за јавна безбедност (Полицијата) не ги врши полициските работи само согласно законот за полиција, туку и согласно одредбите на ЗКП и ЗЈО.

4. ЗВР не дава дефиниција на овластени службени лица, а критериумите за сложеност на работата и условите и начинот на вршење на работата се во најмала рака истрошени. Дефинирањето на посебни должности и овластувања е од особено значење, бидејќи на тоа се повикува и Законот за полиција. Идејата е дека ОСЈ е најширок поим и оттаму во овој закон мора да се утврдат посебните должности и овластувања.

Од друга страна, секоја работа има своја сложеност и услови. Наместо само да ги наброи работните места со посебни должности и овластувања, ЗВР треба да дефинира што е овластено службено лице и што се подразбира под посебни должности и овластувања. Положбата министер е исклучиво политичка функција и не треба да има статус на овластено службено лице. Другата перспектива е дестимулирање на полициските службеници за професионално вршење на работата токму заради истиот статус со другите службеници, кои се во суштина државни службеници *par excellence*. Овој процес одамна проверува низ МВР, а сега и конечно ќе се озваничи со закон.

Не помалку битен аспект се финансиските импликации врз буџетот од толкавиот прилив на овластени службени лица. 30% поголема плата на сериозна бројка вработени, 100% плата за боледување и бенефиции при пензионирање. Се чини дека единственото рационално објаснување на предлагачот е во бенефициите, кои не се секогаш основани.

Кои граѓански работи кои ќе останат во надлежност на МВР, треба точно да се прецизираат со оглед на трендот во ЕУ да се префрлат граѓанските работи на Министерството за правда (член 2).

5. Надворешна контрола на работата на Министерството вршат Собранието на Република Македонија и народниот правобранител. Каде е контролата од Владата, судството, јавното обвинителство, НВО, граѓани, локална заедница? Со ЗКП е определено дека судот врши оценка на законитоста на преземените полициски овластувања, зарем тоа не е контрола над МВР?

Во законот не е овозможена никаква реална контрола од Собранието врз УБК. Предлогот предвидува УБК

на собраниската комисија да и доставува програма и извештај за својата работа врз кои комисијата очигледно нема никакво влијание (член 41)! Освен тоа, вистински скандал е фактот што МВР во ЗВР уредува односи помеѓу Комисијата и Собранието!?

6. Иако Предлогот на ЗВР е веќе во собраниска процедура, бараме текстот на законот помеѓу две читања во Собранието да биде предмет на расправа од страна на експертската јавност и цивилното општество.

Ова дотолку повеќе што во завршна фаза е подготовка на неколку нови закони со кои се предлагаат нови измени на правната регулатива во оваа сфера, како Законот за кривичната постапка и наводно нов закон за безбедносната сфера, кој веќе некое време се навестува. Со ова се заострува проблемот на (не)координираност на реформите во секторот правда и секторот внатрешни работи, што е од голема важност за обврските на државата во сферата на евроинтеграциите.

[1] УСТАВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Член 25

[2] Член 3б од предлог измени и дополнувања на Законот за заштита на децата

[3] Ид. Член 5

[4] Ид. Член 6

[5] Член 9-б од предлог измени и дополнувања на Законот за заштита на децата

[6] Член 9-в од предлог измени и дополнувања на Законот за заштита на децата

[7] Ид. Член 12

[8] Ид. Член 26

[9] Член 87 од предлог измени и дополнувања на Законот за заштита на децата

[10] член 171 став 2, став 4 и став 5 во врска со истражните дејствија и член 250 став 1 од ЗКП:

- „(2) Тужителот, оштетениот, обвинетиот и бранителот имаат право да присуствуваат при увидот и сослушувањето на вештаци. (4) При сослушувањето на сведок имаат право да присуствуваат тужителот, обвинетиот и бранителот кога е веројатно дека сведокот нема да дојде на главниот претрес, кога истражниот судија ќе најде дека е тоа целесообразно или кога една од странките барала да присуствува на сослушувањето. Оштетениот може да присуствува на сослушувањето на сведок само кога е веројатно дека сведокот нема да дојде на главниот претрес. (5) Истражниот судија е должен на погоден начин да го извести тужителот, бранителот,

оштетениот и обвинетиот за времето, местото на извршувањето на истражните дејствија на кои тие можат да присуствуваат, освен кога постои опасност од одлагање. Ако обвинетиот има бранител, истражниот судија по правило, ќе го известува само бранителот (член 171)“;

- „Ако сведокот кој уредно е повикан не дојде, а не го оправда изостанокот, или без одобрение или оправдана причина ќе се оддалечи од местото каде што треба да биде сослушан, може да се нареди да се доведе присилно а може и да се казни парично со казната определена во членот 75 став 1 на овој закон (член 250)“.

[11] член 74 од ЗКП:

- „(1) Поднесоците што според овој закон се доставуваат до противната странка му се предаваат на судот во доволен број примероци за судот и другата странка. (2) Ако вакви поднесоци не му се предадени на судот во доволен број примероци, судот ќе го повика подносителот во определен рок да му предаде доволен број примероци. Ако подносителот не постапи по наредбата на судот, судот ќе ги препише потребните примероци на трошок на подносителот“.

[12] член 326 став 1 и став 2 од ЗКП:

- „(1) Записникот мора да биде завршен со заклучувањето на заседанието. Записникот го потпишуваат претседателот на советот и записничарот. (2) Странките задолжително добиваат примерок од записникот и можат да ставаат забелешки во поглед на содржината и да бараат исправки“.

[13] член 325 став 1, став 4 и став 5, како и на член 327 став 3 и став 4 од ЗКП:

- „(1) За работата на главниот претрес се води записник во кој мора да се внесе суштествено целиот тек на главниот претрес. (4) Претседателот на советот може по предлог од странката или по службена должност, да нареди да се запишат во записникот дословно изјавите што ги смета како особено важни. (5) Ако е потребно, а особено ако во записникот дословно се внесуваат изјавите на некое лице, претседателот на советот може да нареди односниот дел од записникот веднаш да се прочита, а ќе се прочита секогаш кога тоа го бара странката, бранителот или лицето чија изјава се внесува во записникот“ (член 325);

- „(3) Исказите на обвинетиот, на сведоците и вештаците се внесуваат во записникот така што да се прикаже нивната суштествена содржина. Овие искази се внесуваат во записникот само доколку содржат отстапување или дополнување на нивните поранешни искази. По барање од странката, претседателот на советот ќе нареди да се прочита делумно или во целост записникот за нејзиниот поранешен исказ. (4) По барање од странката

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

во записникот ќе се внесе и прашањето односно одговорот што советот го одбил како недозволен (член 327)“.

[14] УСТАВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Член 14
[15] Член 10 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (19 декември 1966 год).

[16] Начело утврдено во член 38 од Законот за извршување на санкциите

[17] ECHR, Campbell and Fell v. the United Kingdom, Appl. No.7819/77 and 7878/77, Judgment from 28 June 1984

[18] Решение Нуи. бр. 11/08 од 12.11.2008 година

[19] Дијагноза cholecystitis chr. Calculoza steatosis hepatic со препорака итна хируршка интервенција калкунозната холециска

[20] Решението странката ја добило на 17.12.2008 година

[21] Член 91 од Законот за извршување на санкции
Против решението донесено по молбата за одлагање на почетокот на извршувањето на казната затвор, осуденото лице и надлежниот јавен обвинител имаат право на жалба до кривичниот совет на судот надлежен за извршување на санкцијата во рок од три дена од денот на приемот на првостепеното решение. Жалбата го одлага извршувањето на казната. Кривичниот совет е должен да донесе решение по жалбата во рок од три дена по приемот на жалбата.

[22] Тоа е рокот кога кривичниот совет бил должен да одлучува по вложената жалба.

[23] „Во образложението на второстепеното решение мораат да се оценат сите наводи од жалбата“.

„Ако жалба изјавила странка по чие барање првостепениот орган не донел решение, второстепениот орган ќе бара првостепениот орган да му ги соопшти причините поради кои не е донесено решение во рокот“.

[24] Закон за општа управна постапка чл.247 ст.1 „Решението по жалба мора да се донесе и да се достави на странката, штом е тоа можно, а најдоцна во рок од два месеца сметајќи од денот на предавањето на жалбата, ако со посебен пропис ме е определен пократок рок“

[25] Закон за општа управна постапка чл.248 „Органот што ја решил работата во втор степен го испраќа своето решение, со списите на предметот до првостепениот орган, кој е должен решението да го достави до странките во рок од осум дена од денот на приемот на решението со списите“

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Јуни 2009

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Лекција за непослушните студенти
- 1.2. Етика во религиите или повторно воведување на веронауката само со пософистициран термин?
- 1.3. Баба лаже, трап не лаже
- 1.4. Средното образование е задолжително, но дали е достапно за сите подеднакво

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Случај Шенол Мемиш
- 2.2. Случај Лилјана Димитрова Накова
- 2.3. Случај Злате Трајковски
- 2.4. Случај Сашо Костадиновски

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

- 3.1. Кој е во право: Нотарска комора или Министерство за правда?
- 3.2. Имаме ли судска заштита – случај Жито Лукс
- 3.3. Случај Јане Пиргановски

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Лекција за непослушните студенти

Република Македонија се смета за демократска држава во која се води сметка за обезбедување и заштита на човековите права и слободи. Па така со самото прифаќање на меѓународните документи од кои произлегуваат основните гаранции за човековите права и нивно уставно интегрирање, меѓу кои и слободата на здружување и изразување на јавен протест државата презела обврска не само да ги овозможува туку истите да ги заштити и обезбедува.

За жал, скорашните случувања со група студенти кои се обидоа да го искажат својот став на мирен протест како и се позачестените пресуди против новинари за објавени информации, наведуваат на заклучокот дека демократијата и заштитата на човековите права а особено на правото на говор и здружување во Македонија се само зборови на хартија.

Хелсиншкиот Комитет претходно веќе укажа на спротивноста на Законот за јавни собири според кој потребно е претходно најавување на јавен собир во МВР, и највисокиот правен акт Уставот кој во својот член 21 изречно обезбедува дека „граѓаните имаат право мирно да се собираат и да изразуваат јавен протест без претходно пријавување и без посебна дозвола...“ Сепак, иако во колизија со Уставот, студентите организатори на протестот почитувајќи ги барањата на Законот за јавни собири уредно го пријавиле собирот во полициска станица при Министерството за внатрешни работи.

Оттука настапуваат должностите на чуварите на јавниот ред и мир, Министерството за внатрешни работи или полициските службеници кои со своето непосредно присуство и преземање на дејствијата го одржуваат јавниот ред и мир на подрачјето на кое истите ги вршат; го заштитуваат животот, личната сигурност и имотот на граѓаните[1].

Понатаму, Правилникот за вршење на полициски работи пропишува дека полицијата соработува со организаторот на јавниот собир заради непречено одржување на собирот и преземање на мерки за заштита на животот, личната сигурност и одржување на јавниот ред и мир[2].

И во овој случај имало соработка на организаторите со полицијата, чиј инспектор бил постојано во контакт со организаторите на јавниот собир и известуван за местоположбата на која се наоѓаат студентите при што претставници на полицијата оствариле и средба со организаторите, на местото на одржување на собирот 10 минути пред неговиот почеток, кога веќе на плоштадот биле присутни и контра протестантите.

Но, по започнување на протестот, а видно и од телевизиските снимки, припадниците на полицијата како да заборавиле на своите обврски за обезбедување на јавниот ред и мир и заштита на личната сигурност на учесниците, па истите дозволија да дојде до физички и вербален напад над организаторите на протестот.

Да биде иронијата поголема, за протестот кој бил со променета локација поради доаѓањето на контра протестантите а со цел да се избегнат непријатности, и кој траел само неколку минути затоа што истиот бил прекинат од нападот на контра протестантите. Полицијата не само што не ги заштитила протестантите туку нејзин припадник нашол за потребно да побара од организаторите

на протестот да ги повлечат лицата кои давале изјава за медиумите бидејќи тие провоцирале?! Сепак, апсурдот продолжува па полицијата поднесува прекршочни пријави против организаторите зашто навремено не го прекинале протестот и против останатите учесници и тоа само оние кои утредента доброволно отишле во полициска станица да дадат изјава за тоа што се случило и да се пожалат за насилството врз нив.

Непотребно е да се нагласува дека полицијата не само што не успеала да одговори на своите обврски за заштита на сигурноста на протестантите туку истата во обид да ја прикрие својата неуспешност бара виновници во организаторите. За жал, работата на полицијата во случајот не беше преиспитана ниту од Секторот за внатрешна контрола при МВР, а на Министерката поинтересни и беа политичките обвинувања.

Хелсиншкиот Комитет е крајно загрижен од обидот од позиција на власт и сила со заплашување и казни да се влијае на задушвање на слободата на изразување на мислење и правото на здружување и се надева дека судот ќе одговори на својата функција со правилна одлука.

Комитетот потсетува дека полицијата е сервис на граѓаните во функција на нивната сигурност и безбедност без разлика на политичката припадност, а не алатка за заплашување и казнување на оние кои поинаку размислуваат од власта.

1.2. Етика во религиите или повторно воведување на веронауката само со по софистициран термин?

На 18 Јуни 2009 година во дневните печатени медиуми од страна на Бирото за развој на образованието беше објавен конкурс за избор на надворешни соработници од факултетите и институтите за стручна работа на Бирото, поточно за изработка на наставна програма за изборниот предмет Етика во религиите за учениците од V одделение на основното училиште. Понатаму е наведено дека наставниот предмет опфаќа пет наставни теми: Етика во православното христијанско учење, Етика во исламот, Етика во католицизмот, Етика во јудаизмот и Етика во евангелско - методистичкото учење.

Како што што е веќе познато, Уставниот суд на Република Македонија на 15 Април 2009 година донесе Одлука со која се укина член 26 од Законот за основно образование, според кој беше предвидена можност

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

во основното образование да се организира верско образование како изборен предмет.

Повеќе од јасно е дека ваквиот начин на постапување од страна на Министерството за образование и наука, во соработка со верските заедници, особено по изјавите дадени од нивна страна дека по ниедна цена не се откажуваат од веронауката, е доказ за упорноста на Владата, која сега претставува повеќе и од инает, што ја доведува во прашање вистинската цел која била поставена уште од самиот почеток за воведување на веронауката во основните училишта. Особено ако ја имаме во предвид и изјавата на Владиката Тимотеј дека новиот предмет треба да го предаваат теолози, а не филозофи, бидејќи тие создаваат кадри и запишуваат девојчиња, па оттука не можат и немаат каде истите да ги вработат.

Очигледно ваквата вмешаност на верските заедници во политиката, ја изобличува целта и преминува во политика на Владата за вработување на теолозите, бидејќи и онака во нашата земја се соочуваме со голема невработеност, па добро е од некаде да се започне.

И повторно, од ненаучена лекција, произлегуваат поголем број проблеми: зошто веронауката повторно се воведува на мала врата затскриено од очите на пошироката јавност – за време на летните одмори; како може да се очекува успех во имплементацијата кога се уште не се знае соодветниот кадар кој ќе треба да го предава овој предмет за неполни два месеца; уште позагрижувачки е што не се размислува на фактот дека тој кадар треба да има солидна педагошка подготовка и полагање предмети на некои други факултети токму за вршење на дејноста наставник; зошто се редуцира етиката само во религиозната сфера кога повеќе од јасно е дека етиката треба да ги опфати сите етички системи?

Сигурно не можеме да очекуваме исцрпни одговори и образложение од надлежните, особено по изјавата дека за одлуката не било задолжително да се консултираат со некого, па зошто воопшто би изразиле волја да го сторат тоа.

Сепак, имајќи го во предвид претходното искуство и негативните последици од воведување, практикување, па потоа укинување на предметот Веронаука, Хелсиншкиот комитет се обрати со писмени дописи до Бирото за развој на образованието и Министерството за образование и наука, а со цел добивање одговор во врска со претходно сторените пропусти при воведувањето на веронауката,

иако по изјавите во дневните печатени медиуми, се јавува сомнежот за негативен одговор на сите прашања. Тоа особено се однесува на проблемот дали е донесена соодветна Одлука за воведување нов изборен предмет во основното образование; дали е водено сметка на образложението од Одлуката на Уставниот суд за причините поради кои два пати досега се укинува веронауката во основните училишта; дали е изготвена анализа за утврдување на потребите за развој на наставните планови и програми во текот на школската година; дали се организирани стручни дискусии за потребите за изработка на наставни планови и програми за време на школската година, особено дали е изготвена стратегија за организација и спроведување на наведениот предмет?

Хелсиншкиот Комитет повторно апелира Министерството за образование и наука наместо да води инает, да се зафати со сеопфатна, внимателна и подолготрајна анализа на потребите за ваков вид реформи во основното образование, сето тоа во насока на подготовка и едукација на најмладата популација од образовниот систем за соочување со сите предизвици и промени на новото време, во согласност со нивната возраст, потреби и интереси.

1.3. Баба лаже, трап не лаже

Во текот на 2008 година Хелсиншкиот комитет во неколку наврати се допишуваше со Јавното обвинителство на Република Македонија од каде беа побарани подетални податоци во врска со постапката за враќање на т. н. Хашки предмети од страна на хашкиот Трибунал на Република Македонија.

Чисто за потсетување на јавноста од наша страна беше побарано да бидеме известени дали Хашкиот трибунал донел наредба или одлука за враќање на предметите во Република Македонија, како и кога точно било извршено примопредавањето на предметите, а се со цел да се види дали во врска со овие случаи е исполнето словото на законот, во случајов за соработка со Хашкиот Трибунал.

Од страна на г. Шврговски[3] бевме известени за постоењето на јавната одлука бр. IT – 02 – 55MISC6 од 17 Јануари 2008 година на Меѓународниот трибунал за обвинување на лица одговорни за сериозни повреди на меѓународното хуманитарно право сторени на територијата на поранешна Југославија од 1991 год., која одлука воедно ни беше доставена во фотокопија.

Во добиениот одговор се наведува дека гореспоменатата одлука се однесува генерално за сите четири т.н. “Хашки преотстапени предмети“, кои се вратени во фаза во која се преотстапени. Понатаму во дописот сме известени дека за еден предмет бил оформен Обвинителен акт во правна сила, а за преостанатите три предмети кривичната постапка започнала со донесување на решенија за спроведување на истрага. Сепак од Одлуката не може до крај прецизно да се утврди во која фаза и со кој мандат случаите му се вратени на нашето правосудство.

Затоа и инсистираме на добивање на записниците за примопредавање на предметите, претпоставувајќи дека одговорите на отворените прашања ќе ги добиеме од таму. На 10 Ноември 2008 година, Хелсиншкиот комитет од Јавното обвинителство на Р.М. доби известување А. бр. 396/08 дека согласно потпишаниот Записник за примопредавање датумот за прием на вратените Хашки предмети ќе го добиеме подоцна, заради причини кои беа образложени при телефонскиот разговор со в.д. претседателот на Хелсиншкиот комитет.

Понатамошните обиди да добиеме податоци за формалниот датум на примопредавањето на предметите од Хашкиот трибунал на Република Македонија Јавното обвинителство на РМ со допис А. бр. 378/08 од 19 Февруари 2009 година ги прекрати при што не упати да се обратиме до Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации како надлежен орган за доставување на бараната информација каде предметите биле доставени од Хашкиот трибунал.

Хелсиншкиот комитет на 25 Мај 2009 год. достави допис до директорот на Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации со барање да бидеме известени за датумот кога формално Република Македонија ги примила назад отстапените предмети од страна на Хашкиот трибунал. Од Дирекцијата на 1 Јуни 2009 година добиено е Известување бр. 0203 – 500/2 со кое не известуваат дека “Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации имаше законска обврска и презеде мерки и активности за заштита на класифицираната документација од судските предмети отстапени од Хашкиот трибунал на Република Македонија само во фаза на преносот на документацијата од Холандија до Република Македонија.“ Понатаму во дописот се наведува дека “моментот на формалното примопредавање на документацијата од Хашкиот трибунал на Република Македонија ниту било, ниту е во доменот на работата

на Дирекцијата, поради што не сме во можност да Ви ги дадеме бараните податоци.“

Останувајќи куси во дел од бараните информации, Хелсиншкиот комитет повторно се обрати до Јавно обвинителство на РМ со барање да бидеме известени за датумот на прием на вратените Хашки предмети, согласно потпишаниот Записник за примопредавање, кое нешто всушност и ни беше ветено со дописот заведен под А. бр. 396/08 од 6 Ноември 2008 година.

Но сагата не завршува тука. Со најновиот допис добиен од Јавното обвинителство на РМ[4] Хелсиншкиот Комитет е упатен за бараната информација да се обрати до Министерството за надворешни работи со образложение дека примопредавањето на предметите од Хашкиот трибунал во Хаг на Република Македонија е извршено во Амбасадата на РМ во Кралството Холандија, иако е сосема јасно дека амбасадата во случајов ја имала улогата на технички посредник.

Повеќе од јасно е дека Јавното обвинителство на Р.М, само или по напатствија од друг, не сака да се обнародат записниците од примопредавањето на овие случаи за сосема јасно и недвосмислено да се дојде до констатацијата дали се исполнети предусловите содржани во законот за соработка со Хашкиот Трибунал и стави точка на дневно политичката (зло)употреба на овие случаи.

Хелсиншкиот Комитет е зачуден од постапувањето на г. Шврговски и Јавното обвинителство на РМ кој на почетокот ни ги вети записниците за примопредавањето на Хашките предмети, но потоа ја префрлуваше одговорноста од институција во институција, играјќи со Комитетот криенка-миженка, очигледно придонесувајќи јавноста да биде скратена за релевантни информации од кои ќе се крене непотребната магла околу Хашките случаи.

1.3. Средното образование е задолжително, но дали е достапно за сите подеднакво

Со законот за изменување и дополнување на Законот за средно образование (Сл.весник на РМ бр.49) од 18.04.2007 година, средното образование е задолжително за секој граѓанин, под еднакви услови утврдени со Законот. Согласно со овој закон средното образование во јавните училишта е бесплатно. Но дали навистина е тоа така?

До Хелсиншкиот комитет за човекови права на

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Република Македонија се обрати г-а Асија Дамевска од Скопје која не извести дека нејзината ќерка Н.Д. има физичка попреченост со дијагноза Fybrodysplasia osificans progressiva, односно најтежок облик на хронично заболување и сериозно нарушена здравствена состојба, меѓутоа е психички здрава и способна.

Нејзината ќерка, во текот на школувањето поради немањето на соодветни услови за следење на наставата со нејзината состојба доживеела пад, чии последици ги чувствува и ден денес.

По седум месечната безуспешна потрага по средно државно училиште кое нуди соодветни услови за образување на ученици со посебни потреби, странката ја запишала ќерка и во приватна гимназија во Скопје, која ги поседува потребните услови, меѓутоа плаќа висока партиципација. Странката не извести дека се обратила до Министерството за образование, за помош и доделување средства за учениците со посебни образовни потреби меѓутоа одговорот бил негативен.

Врз основа на барање на Хелсиншкиот Комитет за листа на средни училишта во кои може децата со определен хендикеп да следат редовна настава, од страна на Министерството за образование и наука бевме известени дека “Во град Скопје постојат неколку училишта во кои постојат соодветни пристапи за влез во училиштето за ученици со посебни потреби. Министерството согледувајќи ја ситуацијата ги подобри условите за пристап на учениците со посебни потреби со реновирање на постоечките или изградбата на нови пристапи за влез во училиштата“, со листа на 11 училишта каде се поставени пристапни рампи.

Меѓу овие училишта е и СУГС “Теорги Димитров“ – Скопје, каде Асија Дамевска веќе се обидела да ја запише својата ќерка но добила негативен одговор со образложение дека: “...1. Паралелките во II-ра година гимназиско образование се веќе пополнети, а наставата се одвива во училниците – кабинети на првиот кат.

2. Не постои можност Вашата ќерка и кога би ја примиле во училиштето, поради наведениот хендикеп да биде сместена во клас на приземје, бидејќи таму наставата се изведува за стручното образование...”

Лицата со посебни потреби често се исклучени од редовното образование. Бидејќи образованието е

суштествено за вработување во многу сфери и е предуслов за економска независност, правото на образование е од посебно значење за лицата со посебни потреби. Законското предвидување на општото право на образование има мало значење ако дополнително не се преземат позитивни мерки за обезбедување на пристап до квалитетно основно, средно и високо образование за децата, младинците и возрасните со различни видови и степени на инвалидност.

Имајќи предвид дека не секое семејство може финансиски да си дозволи да го запише детето во приватно училиште, Хелсиншкиот Комитет потсетува дека правото на образование мора да биде подеднакво достапно за секое дете и очекува Владата и Министерството за образование и наука во најкус можен рок да ги прилагодат условите внатре во самите училишта со цел истите да бидат достапни за сите деца, а не само селективно во одредени средни училишта да постават пристап за влез за учениците со посебни потреби.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај Шенол Мемииш

Во текот на 2005 година беше донесен Законот за извршување, со кој меѓу другото присилното извршување на судски одлуки кои гласат на исполнување на обврски премина во надлежност на самостојни извршители. Сето тоа во насока на зголемување на ефикасноста на судството, секако и на присилното извршување. Од друга страна, уште од самиот почеток на примена на законот сведоци сме на поголеми тешкотии во практичната имплементација на одредбите од истиот.

Македонскиот Хелсиншки комитет повеќе пати ја известуваше јавноста на ова тема но за жал проблемите продолжуваат да се мултиплицираат.

Имено, лицето Шенол Мемииш во судска постапка, со правосилна одлука е огласен за виновен за кривично дело Клевета. На страна од прашањето за вина на лицето, а особено со оглед на фактот што истиот има поднесено Барање за повторување на постапката врз основа на нови докази, постапката за извршување спрема Шенол Мемииш е водена спротивно на одредбите од Законот за извршување.

Најнапред, од увид во документацијата се утврдува дека Извршителот на 19 Март 2009 година донесол Заклучок за известување на странката за попис, но од друга страна

никаде не го наведува часот кога пописот ќе се врши, ниту пак има доказ дека Заклучокот бил доставен до должникот. На тоа наведува и фактот дека, наредниот ден, и покрај претходно дадениот предлог од страна на должникот наплатата да се изврши преку задршка на 1/3 од неговата плата, сепак на 20 Март 2009 година, со полициска придружба и двајца сведоци, Извршителот заедно со бравар ја променил бравата на влезната врата на станот со цел истиот да може да врши попис, бидејќи должникот сам не сакал да ја отвори вратата. При ваквиот начин на постапување, Извршителот не доставил на увид ниту писмена дозвола од Претседателот на Основниот суд на чие подрачје се спроведува извршувањето, а која согласно законот е потребна за ваков вид извршни дејствија. Дотолку повеќе што, законот дозволува извршителот да отвори затворена просторија во присуство на полиција и двајца полнолетни сведоци, но не и стан, со што се доведува во прашање и неповредливоста на домот.

Понатаму, видливо од Записникот за попис и процена на подвижни предмети, Извршителот попишал предмети кои согласно член 84 од Законот за извршување се изземени од извршување, и тоа фрижидер, електричен шпорет, машина за перење, правосмукалка кои служат за задоволување на основните потреби за домаќинство. Уште повеќе, попишан бил и компјутер во сопственост на трето лице, кој во моментот се наоѓал на користење кај должникот, но не и во владеење. Неправилностите во делот на попишаните предмети се потврдени и од страна на Претседателот на Основниот суд Битола кој одлучувал по поднесениот приговор против Записникот за попис и процена на подвижни предмети.

Врз основа на сторените повреди на одредбите од Законот за извршување[5], лицето Шенил Мемиш се обратил до Министерството за правда, како и до Комората на извршители, со цел утврдување на дисциплинска одговорност на извршителот[6]. За да биде апсурдот поголем, Министерството за правда, наместо да ја искористи можноста за вршење редовен и/или вонреден надзор врз работата на извршителите и Комората на извршители, само го известува должникот дека предметот е внимателно разгледан и притоа препратен на разгледување и одлучување на Комората на извршители. Во рамки на Комората на извршители, пак, согласно уредената дисциплинска постапка, побарано е извршителот да се произнесе по пријавата, кое произнесување е добиено на ден 21 Април 2009 година. Од тогаш се јавува нова пречка, а имено, Комората го известува должникот дека

поради тоа што мандатот на членовите на Дисциплинската комисија истекол на ден 14 Април 2009 година, а избор на нови членови ќе се вршел дури на 11 Јуни 2009 година, пријавата ќе се разгледувала по завршување на овој процес.

До моментот на пишување на овој текст, се уште ништо не е преземено за утврдување на дисциплинска одговорност на извршителот.

Се поставува прашањето како е можно дури два месеца по истекот на мандат на членови на орган на Комората истата да врши избор на нови членови, функционирајќи во меѓувреме без својот орган – Дисциплинската комисија, создавајќи вакуум во постапувањето, сето тоа на штета не само на должниците, туку и на доверителите. Следствено на тоа, Хелсиншкиот комитет прашува дали оваа дисциплинска постапка може да се смета за итна, имајќи во предвид дека Статутот на Комората одредил дека истата треба да биде ИТНА. Или можеби и во овој домен не можеме да очекуваме објективен пристап на самите извршители во случај на потреба за утврдување одговорност за своите колеги?

2.2. Случај Лилјана Димитрова Накова

Г-ѓа Лилјана Димитрова Накова од Кочани не извести дека на 26 Октомври 2006 година има поднесено барање за донесување на решение за признавање на пензиски стаж за периодот од 1 Мај 1994 година до 17 Октомври 1997 година. Барањето било поднесено до Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија – Подрачна единица Кочани и истото било заведено под бр. 19 - 748/1.

Во законски предвидениот рок од 30 дена г-ѓа Димитрова – Накова нема добиено Решение од страна на надлежниот првостепен орган, па согласно законските одредби во рок од 15 дена била вложена жалба[7] до второстепениот орган. Комисија за решавање во втор степен по предметите од пензиското и инвалидското осигурување, како второстепен орган го нема почитувано предвидениот рок од 60 дена согласно ЗОУП и нема донесено Решение, па странката во рок од 7 дена поднела и ургенција[8] до второстепениот орган заради потсетување дека не било донесено решение од нивна страна.

И ургенцијата не вродила плод, па на 17 Февруари 2007 год. г-ѓа Димитрова – Накова има поведено Тужба заради молчење на администрацијата до Врховниот суд на РМ. Одлучувајќи по вложената тужба, Управниот суд на РМ[9]

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

на седница на советот одржана на 3 јули 2008 година. донел Пресуда У. бр. 2725/2007 со која вложената тужба се уважува, при што се задолжува Владата на Република Македонија - Комисија за решавање во втор степен по предметите од пензиското и инвалидското осигурување да донесе решение по повод вложената жалбата од страна на г-ѓа Димитрова – Накова од Кочани.

Откако Хелсиншкиот Комитет увиде дека во конкретниот случај постои повреда и непочитување на предвидените законски одредби од Законот за општа управна постапка на неколку наврати[10] се обрати до II владина комисија со барање да бидеме известени дали е постапено по задолжението на Пресуда У. бр. 2725/2007 од 3 Јули 2008 год. донесена од Управниот суд на РМ, која пресуда впрочем е задолжителна за второстепениот орган, притоа наведувајќи ги предвид законски определените рокови и членовите 221, 246 и 247[11] од Законот за општа управна постапка.

Во меѓувреме г-ѓа Димитрова – Накова не извести дека второстепениот орган повторно не донел решение во законски предвидените рокови, иако бил задолжен со пресудата на Управниот суд на РМ, по што г-ѓа Димитрова – Накова согласно член 53 став 1[12] од Законот за управни спорови поднела посебен поднесок со барање да се донесе Решение кое ќе го замени актот на тужениот орган, односно второстепениот орган. Постапувајќи по поднесеното барање Управниот суд на РМ на седница одржана на ден 4 Март 2009 год. донел Решение УИ. бр. 34/2008 со кое барањето било уважено, решението на ФПИО на РМ – Подрачна единица во Кочани, (без број и дата) – за молчење на администрацијата е поништено и предметот вратен во повторно разгледување и одлучување.

Од страна на г-ѓа Димитрова – Накова воедно бевме известени дека II владина комисија на ден 20 Мај 2009 година, донел Решение со кое вложеното барање за утврдување податоци за стаж и плати во матичната евиденција за определениот период е одбиено како неосновано.

На 10 Јули 2009 година второстепената владина комисија не извести дека барањето на г-ѓа Димитрова Накова е одбиено како неосновано, при што признаваат дека решението е донесено по истекот на законските рокови поради пропусти во постапката на комплетирање на барањето и на обезбедувањето на списите на предметот по заведениот управен спор.

Хелсиншкиот Комитет сака да укаже дека г-ѓа Димитрова - Накова не е единствената жртва на непочитување на законските одредби во управната постапка од страна на службените лица, напротив Комитет регистрираше повеќе такви случаи кои во следните месечни извештаи поподробно ќе ги изнесе на јавноста.

Преку истите се регистрира повредата на човековото достоинство преку долгото чекање пред административните врати на државните институции, кои очигледно се неажурни. Заради навестувањето дека во конкретната постапка се направени пропусти од страна на првостепениот орган ја повикуваме државната управна инспекција да согласно член 2, 9 и 11 од Законот за управна инспекција изврши надзор и увид за примената на законските одредби за управната постапка и во зависност од констатираното поднесе кривични пријави, барања за поведување на прекршочна постапка или иницијатива за покренување на дисциплинска постапка против службените лица или вработените.

2.3. Случај Злате Трајковски, Скопје

До Хелсиншкиот Комитет со писмен поднесок се обрати г. Борис Трајковски од Скопје и истиот не извести за случајот на неговиот син Злате Трајковски (во понатамошниот текст Злате). Имено, г. Трајковски не извести дека на ден 23.03.2009 год. од пред зградата на Основен суд Скопје 1 – Скопје Злате бил приведен од страна на полициски службеници без судски налог и потоа однесен во непознат правец. По одреден временски период Злате бил однесен во КПУ “Идризово“ – Скопје, а по 23 дена бил префрлен во психијатриската болница во Демир Хисар со образложение дека треба да ја одлежи судски определената казна во кривична постапка заведена под К. бр. 57/00. Со истата пресуда на тогаш обвинетиот Злате Трајковски му било одредена мерка на безбедност “Задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа“ во траење од 1 година. Истата мерка г. Трајковски ја има одлежано, за кое нешто има и отпусно писмо издадено од Психијатриската болница во Демир Хисар.

Од доставената документација Хелсиншкиот комитет можеше да увиди дека против Злате била водена и друга кривична постапка при Основен суд Скопје 1 – Скопје заведена под К. бр. 490/05. Со пресуда на Основен суд Скопје 1 – Скопје обвинетиот Трајковски бил прогласен

за виновен и осуден на една година казна затвор, при што му било изречено и алтернативна мерка – УСЛОВНА ОСУДА со која така утврдената казна затвор нема да се изврши доколку истиот во рок од три години не стори ново кривично дело. Апелациониот суд во Скопје по вложена жалба од страна на ОЈО – Скопје донел Пресуда КЖ. бр. 1863/07 со која првостепената пресуда ја преиначил во делот на одлуката за кривична санкција и обвинетиот го осудил на казна затвор во траење од една (1) година. Со истата пресуда на Апелациониот суд Скопје обвинетиот е осуден на ефективна казна затвор во траење од една година, но не му е изречена мерка безбедност – задолжително лекување во институција или друга мерка на безбедност.

Откако таткото Борис Трајковски дознал дека неговиот син бил упатен во Затворот “Идризово“, од страна на шалтерските работници од кривичниот суд му било кажано дека неговиот син е упатен на издржување на казна затвор во траење од една година согласно пресудата К. бр. 57/00 – која веќе истиот ја одлежал.

Тргувајќи од фактот дека Злате бил приведен од полициски службеници и однесен во Идризово а потоа префрлен во Демир Хисар, Хелсиншкиот комитет на ден 29.04.2009 год. упати писмен допис до Психијатриската болница Демир Хисар и КПУ “Идризово“ – Скопје со барање да бидеме известени врз основа на каков акт – правосилна судска одлука го имаат примено Злате во институцијата и што всушност одлежува Злате, која казна и врз основа на која пресуда како и врз основа на што е препратен во болницата во Демир Хисар.

Истиот ден Хелсиншкиот Комитет упати допис до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при МВР со кој го извести дека при Основниот суд Скопје 1 – Скопје се води кривична постапка против двајца полициски службеници вработени во МВР гонети за кривично дело “Тешка телесна повреда“ согласно член 131 од КЗ.

Според наводите на г-дата Трајковски при секоја закажана судска расправа полициските службеници оштетените ги навредувале, заканувале и заплашувале се со цел да се откажат од кривичното гонење.

Хелсиншкиот Комитет побара да биде известен дали Секторот е запознаен со наводите на странката, дали ќе извршат проверка за точноста на наводите, како и кои мерки и дејствија ќе бидат преземени согласно нивните законски ингеренции.

На ден 13.05.2009 год. добиен е одговор од КПУ “Идризово“ – Скопје со кој не известуваат дека во тој момент Злате не се наоѓа во затворот, но дека истиот на ден 23.03.2009 год. бил приведен од страна на припадници на полицијата за издржување на казна затвор во траење од 1 година по правосилна пресуда К.бр.490/05 од 28.03.2007 год. Но, на 10.04.2009 год. судијата за извршување на санкции од кривичниот суд до установата доставил известување и пресуда К.бр.57/00 за извршување на мерката безбедност - “Задолжително психијатриско лекување и чување во здравствена установа“, така што на ден 13.04.2009 год. осуденикот Злате е упатен во болницата во Демир Хисар.

Истиот ден добиен е одговор од болницата во Демир Хисар при што сме известени дека Злате во болницата е примен на ден 13.04.2009 год. откако бил спроведен од службени лица при КПУ “Идризово“ – Скопје со упатен акт УЗЛ. р. 3/9 од 31.03.2009 год. за кривичната постапка К. бр. 57/00.

На 02.06.2009 година добиен е одговор од страна на Секторот со кој не известуваат дека горенаведената дата полициски службеници постапувајќи по упатен акт КП бр. 229/07 (НОВ УПАТЕН АКТ) од кривичниот суд во Скопје од 22.01.2009 год. лицето Злате Трајковски го привеле во ПС Гази Баба, а потоа го спровеле во КПУ “Идризово“. Останувајќи зачудени со добиените одговори и со необјаснетиот факт што всушност се случило на ден 23.03.2009 година и очигледното поигрување со ограничувањето на слободата и правото на движење на Злате, Хелсиншкиот Комитет со обрати до Претседателот на Основен суд Скопје 1 – Скопје и надлежниот судија за извршување при истиот суд.

Со дописот е објаснета настанатата ситуација и е побарано да бидеме известени врз основа на каков акт – правосилна судска одлука Злате бил приведен и упатен на издржување на казна затвор во КПУ “Идризово“ – Скопје како и за причините поради кои Злате бил приведен и упатен на издржување на казна затвор од една година со мерка безбедност задолжително лекување и чување во здравствена установа, при тоа имајќи предвид дека пресудената мерка веќе еднаш Злате ја има одлежано, за кое нешто има и потврда издадена од страна на Психијатриската болница во Демир Хисар.

Претседателот на суд Основен суд Скопје 1 – Скопје не извести дека по добивањето на упатен акт за издржување

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

на казна затвор во траење од една година, Злате поднел молба за одлагање на почетокот на извршувањето на казната, кое било одбиено како неосновано, а истото по вложените правни лекови станало и правосилно. Решението на Злате му било предадено на ден 23.03.2009 година (НАЈВЕРОЈАТНО КОГА И БИЛ ПРИВЕДЕН ОД СТРАНА НА ПРИПАДНИЦИТЕ НА ПОЛИЦИЈАТА – Н.З.), кога и бил спроведен во КПИ “Идризово“, а за истото судот бил известен на ден 26.03.2009 година. Надлежниот судија телефонски разговарал со надлежните од КПУ “Идризово“ кога и му било потврдено дека Злате ја издржува казната затвор.

Понатаму судот ја потврдува фактичката состојба која г-дата Трајковски ја изнесоа пред Хелсиншкиот Комитет, односно дека бил оформен предмет УЗЛ. Бр. 3/09 по повод правосилната пресуда К. бр. 57/00 (а изречената казна веќе Злате ја има издржано), а кога судот бил известен дека Злате по некоја магична среќа се наоѓа во КПУ “Идризово“, доставил упатен акт до болницата, затворот и осуденикот за извршување на мерката безбедност. Е тогаш реагирале родителите на странката по што судот бил известен дека Злате веќе ја издржал изречената мерка и откако извршил увид во потребните предмети испратил известување до болницата да го вратат назад во затворот се со цел спроведување на едногодишната изречена казна затвор.

Меѓутоа, болницата го известила судот дека истите побарале од затворот да дојдат и да го преземат осуденикот бидејќи не располагаат со соодветно превозно средство и персонал, на што затворот одговорил дека и тие не се во можност да одат и да го преземат осудениот во нивната установа, така што останало судот да одлучи кога и како осуденикот Злате ќе биде вратен во затворот заради издржување на казната.

Во еден дел претседателот на судот не известува за следното “Неспорно е дека од страна на судот бил издаден упатен акт за осудениот Злате Трајковски за извршување на казната затвор во траење од една година, но за судот останува нејасно зошто осудениот од страна на МВР СВР – ООК потраги бил спроведен во КПУ Идризово Скопје без да биде издадена наредба за негово спроведување, односно зошто лицето било спроведено само врз основа на издаден упатен акт.“

Мора да признаеме дека добиените одговори од судот и Секторот не соодветствуваат меѓу себе во делот на преземените мерки и дејствија па произлегува дека од

една страна полицијата ги чита мислите на судот и пред да добијат упатни акти ги приведува лицата (барем тие што гонат свои колеги), а судот од друга страна е тотално некоординиран меѓу себе, па на осудениците може да им се активираат и стари изречени и издржани казни. Но сепак два пати е посигурна издржана казна затвор или мерка за безбедност.

Хелсиншкиот Комитет очекува дека судот со втор допис ќе не извести дали Злате сега е на издржување на казната затвор иако спротивно од законските одредби истата ја издржува во болницата во Демир Хисар и дали на крајот истата ќе му се засметува дека ја одлежал или пак странката во скорешна иднина, по закажан главен претрес може да очекува да биде повторно приведен заради издржување на казна затвор.

Хелсиншкиот Комитет ги повикува сите надлежни институции да се заинтересираат за случајот и прекршителите на законите соодветно да ги казнат.

2.4. Случај Сашо Костадиновски, с. Тронеѓа – кумановско: Правосилна пресуда против припадници на полицијата за малтретирање во вршење на службата

Случајот на Сашо Костадиновски од страна на Хелсиншкиот Комитет беше предмет на опсервација уште од 2003 год.[13], кога г. Костадиновски беше тепан и малтретиран од страна на припадници на полиција при Секторот за внатрешни работи – Куманово.

Против вработените беше водена кривична постапка за кривично дело “Малтретирање во вршење на службата“ по член 143 од КЗ, заведена под К. бр. 392/03 покрената од страна на Основно јавно обвинителство – Куманово, а водена во Основниот суд во Куманово. Судот на два наврати ги осудуваше обвинетите на казна затвор во траење од 6 месеци, а со примена на алтернативна мерка условна осуда истата нема да се изврши доколку обвинетите не сторат ново кривично дело за временски период од 2 години. Апелациониот суд два пати предметот го вратил на повторно разгледување и одлучување.

Во нов судски совет Основниот суд Куманово на ден 16.01.2009 година донел Пресуда К. бр. 392/03 со која обвинетите ги огласил за виновни, им утврдил казна затвор во траење од по 1 година која казна со примена на алтернативна мерка условна осуда нема да се изврши доколку обвинетите не сторат ново кривично

дело за временски период од 3 години. Со истата пресуда оштетениот за остварување на отштетно правно побарување е упатен на редовна граѓанска парница.

Гореспоменатата пресуда е потврдена со Пресудата Кж. бр. 756/09 донесена на јавна седница одржана на ден 19.05.2009 год. од кога е и правосилна.

Хелсиншкиот Комитет ја поздравува донесената прва за нас осудителна пресуда против обвинетите (припадници на полицијата) за малтретирање во вршење на службата при што укажува дека макотрпното и долгото влечкање на г. Костадиновски по судските сали сепак на крајот се исплати. Очекуваме дека бројот на осудителни пресуди против обвинетите полицајци за малтретирање и нечовечко постапување во иднина ќе се зголеми.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Кој е во право: Нотарска комора или Министерство за правда?

До Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија се обрати странката Кристијан Глигоров од Скопје, а во врска со поднесената претставка до Нотарската Комора на Република Македонија за сторени неправилности од страна на нотарот Ј.Ѓ. од Берово.

Според наводите на странката, од страна на нотарот е издаден препис од генерално полномошно и солемнизираниот договор кој не е предмет на оставинска постапка на лицето Б.Т. од предмет во кој Г-нот Б.Т. не е учесник, со што направил повреда на чл.30[14] и чл.77 став 1[15] од Законот за нотаријат и Законот за заштита на личните податоци.

Од страна на Дирекцијата за заштита на лични податоци донесено е Решение со кое се утврдува повреда на правото на заштита на личните податоци на Кристијан Глигоров и Ружа Глигорова, сторена од страна на Ј.Ѓ., нотар од Берово и Б.Т. од Скопје.

Министерството за правда, после поднесената претставка од страна на Кристијан и Ружа Глигорови извршило надзор над работењето на нотарот Ј.Ѓ. од Берово. По извршениот надзор од страна на Министерството за правда констатирано се неправилности во работењето на нотарот и странката е известена дека записникот за

преземените активности е доставен до Дисциплинскиот совет на Нотарската комора на Република Македонија на понатамошно постапување и одлучување.

Од страна на Нотарската Комора на Република Македонија бевме известени дека со конечна одлука на Дисциплинскиот совет на Нотарската Комора, Нотарот Ј.Ѓ. од Берово е ослободен од одговорност дека постапил спротивно на чл.77 став 1 од Законот за нотаријатот, кога на лицето Б.Т. од Скопје му издал препис на нотарски исправи.

Со оглед на тоа дека три различни органи, надлежни за разрешување на настанатиот проблем даваат дијаметрално спротивни мислења, Хелсиншкиот Комитет го повикува Министерот за правда, како надлежен за надзор над работењето на Нотарската Комора и на нотарите, да изврши контрола врз работата на Нотарската комора во однос на случајот на Г-нот Кристијан Глигоров.

3.2. Имаме ли судска заштита – случај Жито Лукс

До Хелсиншкиот Комитет се обрати поголема група на граѓани претходно вработени во Жито Лукс АД Скопје, искажувајќи го своето незадоволство од судските одлуки.

Имено, претпријатието Жито Лукс АД Скопје на 14.07.2006 год. донел Одлука за откажување на Договорот за вработување, односно престан на работниот однос на 113 работници, а поради економско, организациони и технолошки причини.

Незадоволни од ваквата одлука која била комплетно спротивна на Спогодбата која синдикалната организација на вработените во претпријатието Жито Лукс ја имала склучено со работодавецот, странките повеле работен спор за поништување на одлуката за отказ.

Бидејќи се водат засебни постапки, некои од нив се веќе правосилно завршени, други се во постапка по жалба а за трети се чека мислењето на Врховен суд по Ревизија. Интересно е што некои од предметите имаат позитивна а други негативна првостепена пресуда но пресудите на Апелациониот суд Скопје не се разликуваат и сите се негативни за странките, како и досегашните Одлуки на Врховниот суд.

Во текот на постапката странките се повикуваат на Спогодбата склучена на 12.03.2004 год. помеѓу Жито Лукс

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

АД Скопје и Основната синдикална организација при Жито Лукс, според која “Друштвото му гарантира на Синдикатот дека во наредните 4 години нема да ја намали бројката под 1200 вработени по основ на прогласување на работниците како технолошки вишок и нема да врши економски, технолошки и структурални промени кои ќе предизвикаат потреба од намалување на бројот на работниците.” Притоа страните се согласиле дека се согласни барањата на социјалните партнери поради што се обврзуваат да нема прекин на работа или штрајк во друштвото.

Но и покрај ваквата спогодба, по истекот на само две години од нејзиното склучување, работодавецот Жито Лукс АД Скопје прекршувајќи ја Спогодбата отпушта 113 работници токму по основ на технолошки вишок.

Да биде апсурдот поголем, најголемиот дел од судските совети одлучувајќи по тужбата на тужителите за поништување на одлуката за престан на работниот однос, воопшто не се ни осврнуваат на споменатата Спогодба и не споменувајќи ја, други сметаат дека Спогодбата нема сила на колективен договор туку само дејство на облигационо –правен однос?!, а трети пак констатираат дека Спогодбата има својство на колективен договор но не елаборираат понатаму.

На пример, Апелациониот Суд Скопје во една од пресудите се изјаснил дека не може да се прифати дека спротивно на Спогодбата не може да се води постапка за технолошки вишок затоа што се работи за технолошки процес на производство и слични промени за да може работодавецот да опстане. А доколку работниците сметале дека по спогодбата се повредени некои нивни права тогаш можеле според Законот за облигациони односи да си бараат заштита, ама тоа немало да влијае на прогласувањето на технолошки вишок.

Во образложенијата на пресудите судиите наместо на Спогодбата се задржуваат на самиот процес на откажување на Договорот за вработување и констатираат дека е тој правилно изведен затоа што работодавецот им понудил на вработените продавници без плаќање на закупнина но тие тоа не го прифатиле. Повторно судиите го игнорираат фактот дека за одржување на таква продавница се потребни дополнителни финансиски средства кои можеби странките ги немале или дека многу од нив не работеле во секторот продажба туку во други сектори како финансии и администрација.

По ваквото резонирање на судовите, логично се

наметнува прашањето зошто би се склучувале вакви спогодби кои Законот за облигациони односи ги дозволува, не се спротивни на други прописи, служат за заштита на правата на работниците но и при нивно прекршување судовите воопшто не ги земаат во предвид туку се фокусираат на начинот на кој е изведено откажувањето на договорот за вработување.

Во однос на разноликоста на пресудите, Комитетот е наполно свесен дека во Македонија не се применува англосаксонскиот систем на прецедентно право, но сепак смета дека на исто подрачје, во исти судови при потполно исти факти и идентични законски норми, судовите би требало да имаат барем сличен став кон некоја правна работа како би се постигнала правна сигурност на граѓаните.

Хелсиншкиот Комитет укажува на правото на граѓаните за достоино образложение на пресудите и соодветен третман на понудените докази, зашто во спротивно, исто како со овие случаи, одлуките на македонските судови ќе се разгледуваат пред Европскиот Суд за човекови права, а цената за нивната несериозност ќе ја плаќаат сите граѓани на државата.

3.3. Случај Јане Пиргановски

Од 2004 год. по пад од висок објект[16], Јане Пиргановски од Прилеп боледува од DG KOMA VI-GLI. ST.POST. HYPOXIOCEREBRI, вид на кома во која пациентот е во свесна состојба.

Неговите родители не известиле дека по доставеното барање за одобрување лекување на нивниот син во странство, им било дадено Конзилијарно мислење од Конзилиумот на Клиниката за неврохирургија во Скопје од 13.12.2004 год. при што било препорачано лекувањето да се изврши во Клиниката “Интербалканика“ во Солун, Р. Грција. Врз основа на Конзилијарното мислење, било поднесено барање до Фондот за здравствено осигурување на Македонија за издавање соодветен акт за одобрено лекување во странство, но поради бројни пропусти во текот на постапката, лекувањето никогаш не беше спроведено.

Согласно член 30 од Законот за здравствено осигурување, осигуреното лице може да користи болничко лекување во странство со одобрение на Фондот, ако е во прашање заболување кое не може да се лекува во Република Македонија, а во земјата во која се упатува постои можност за успешно лекување на тоа заболување.

Во текот на изминативе пет години во постојана потрага на начин да добијат одобрение за лекување на својот син во болница која има можности за третирање на ваков вид на кома, родителите на Јане поднеле голем број на барања до надлежните органи.

Последното барање за лекување во странство во Tokuda – Р. Бугарија, било поднесено до Фондот за здравствено осигурување на Македонија – Скопје на 23. 11. 2008 год.

Во прилог на барањето биле доставени Предлогот за упатување на лекување во странство од Конзилиумот од Клиниката за неврохирургија при Клиничкиот Центар – Скопје од 22. 12. 2008 година, во кој е констатирано дека се направени испитувања во повеќе наврати на СТ и MRI на мозокот со наод со кој е констатирана атрофија на G.Aobalna на мозочни структури со проширување на subahn-oidalните простори и коморите за што било потребно да се направи PET scan за понатамошно одлучување за тераписки постапки. Конзилиумот на погоре наведената Клиника дал предлог за упатување на лекување во странство од причини што немало дијагностичка можност за утврдување на дијагноза во болнички услови односно немало можност за PET scan (positron emission tomography – PET).

Мора да се потенцира дека првостепената лекарска комисија за оценка и мислење за потребата од упатување на лекување во странство, во рок од 20 дена донела две сосема спротивни мислења, и тоа: на 29.12. 2008 година дала мислење да се достави согласност за прием и профактура од Tokuda – Hospital во Софија – Р. Бугарија, за да потоа истата комисија на ден 15.01.2009 година донесе нов записник со оценка и мислење каде вели дека не постои можност за медицинска оправданост за упатување на лекување во странство бидејќи предложеното лекување од страна на странската здравствена установа се врши на клиниката за неврохирургија во Скопје и со истото не се очекува подобрување на здравствената состојба ниту излекување.

Второстепената лекарска комисија на 22.01.2009 година за Јане Пирганоски дала мислење дека останува на мислењето од првостепената лекарска комисија, без да образложи на кое мислење и оценка од записникот останува дали од 15.01.2009 година или од 29.12.2008 година. Врз основа на ваквото мислење, Министерот за здравство донел Решение на 26.01.2009 год., со кое се одбива барањето за лекување во странство.

Управниот суд на 18.06.2009 год. го поништи Решението донесено од страна на Министерот за здравство

од 26.01.2009 год., со образложение дека од приложеното конзилијарно мислење од Клиниката за неврохирургија при Клиничкиот центар – Скопје од 22.12.2008 година, е констатирано дека по направените испитувања на мозокот е утврдена потреба пациентот да се упати на лекување во странство од причини што немало дијагностичка можност за утврдување на дијагноза во болнички услови односно немало можност за PET scan.

Според Судот, а и според Хелсиншкиот Комитет, не е јасно, како од една страна во конзилијарното мислење од 22.12.2008 година, е констатирано непостоење на можност за спроведување на потребниот метод на лечење на пациентот – осигуреникот во Република Македонија, а од друга страна во мислењето на првостепената лекарска комисија од 15.01.2009 година, е наведено дека не постои можност за медицинска оправданост за упатување на лекување во странство бидејќи предложеното лекување од страна на странската здравствена установа се врши на Клиниката за неврохирургија во Скопје и со истото не се очекува подобрување на здравствената состојба ниту излекување.

Исто така не е јасно со кое мислење и оценка од записникот се согласува второстепената комисија, дали на тоа од 15.01.2009 година или од 29.12.2008 година?

Поздравувајќи ја одлуката на Управниот суд, сепак останува отворено прашањето кој ќе ја сноси одговорноста за долготраењето на постапката и ризикот од влошување на здравствената состојба на пациентот, посебно имајќи го предвид пропустот кој веќе беше направен и поради кој Јане не беше пратен во болницата во Солун уште во 2004/2005 год. кога имаше потврден одговор за прием во болницата?

[1] Член 66 ст.2 од Правилникот за вршење на полициски работи

[2] Член 78 од Правилникот за вршење на полициски работи

[3] На ден 21.10.2008 год. Известие А. бр. 380/08

[4] Заведен под Дов. бр. 19/08 од 16.06.2009 год.

[5] Член 5 став 2, Закон за извршување: „При спроведувањето на извршувањето ќе се води сметка за достоинството и на личноста на должникот, како и тоа извршувањето да биде што помалку неповолно за должникот“.

Член 75 став 1: „За преземање на извршни дејствија во станот на должникот, извршителот треба да обезбеди

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

писмена дозвола од претседателот на основниот суд на чие подрачје се спроведува извршувањето“.

Член 75 став 4, член 84 и член 87 став 1

[6] Член 54: „Ако извршителот со своето однесување при работата врши повреда на службената должност при спроведувањето на извршните дејствија или противзаконито ги врши службените дејствија или по своја вина ги одложува, или пак со своето однесување во приватниот живот ги нарушува честа и угледот како вршител на јавни овластувања, ќе се казни поради неуредност или дисциплинска повреда“.

[7] Жалбата била вложена 04.12.2006 год.

[8] Ургенцијата е поднесена на ден 06.02.2007 год.

[9] Како надлежен орган за постапување со тужбите за управен спор согласно член 34 од Законот за судови

[10] 05.12.2008 год., 12.02.2009 год., 24.03.2009 год., 29.05.2009 год.

[11] Член 221 – рок за издавање на решение

Член 246 – жалба кога првостепеното решение не е донесено

Член 247 – рок за донесување решение по жалба

[12] Член 53 – Закон за управни спорови

(1) Ако надлежниот орган по поништувањето на управниот акт не донесе веднаш, а најдоцна во рок од 30 дена нов управен акт, или акт за извршување на пресудата донесена врз основа на членот 40 став 5 од овој закон, странката може со посебен поднесок да бара донесување на таков акт. Ако надлежниот орган не донесе акт ни за седум дена од ова барање, странката може да бара донесување на таков акт од судот што ја донел пресудата.

(2) По барањето од ставот 1 на овој член, судот ќе побара од надлежниот орган известување за причините поради кои не го донел управниот акт. Надлежниот орган е должен да го даде ова известување веднаш, а најдоцна во рок од седум дена. Ако тој не го изврши тоа или ако даденото известување според мислењето на судот не го оправдува не извршувањето на судската пресуда, судот ќе донесе решение што во се го заменува актот на надлежниот орган, ако природата на работата тоа го дозволува. Судот ова решение ќе го достави до органот надлежен за извршување и за тоа истовремено ќе го известат органот што врши надзор. Органот надлежен за извршување е должен без одлагање да го изврши ваквото решение.

[13] www.mhc.org.mk/dekemvri2003-januari2004 и www.mhc.org.mk/mart2005

[14] Нотарска тајна и слободен пристап до информации од јавен карактер

Член 30

(1) Нотарот е должен да го чува како тајна се она

што е од личен карактер што го сознал при вршењето на нотарските работи, освен ако од закон и од волјата на странката не произлегува нешто друго.

(2) Нотарската тајна се должни да ја чуваат и лицата вработени кај нотарот. Должноста за чување на тајната останува трајна.

(3) На нотарот му е строго забрането да дозволи увид, да издаде препис, извод или потврда што се однесува на тестамент, доколку барателот претходно не приложи уреден извод од матичната книга на умрените на име на оставителот и тоа само по отворањето на тестаментот, по барање на која било заинтересирана странка.

[15] Надлежност за издавање

Член 77

(1) Нотарот е овластен и должен да им издаде на странките кои учествувале во составувањето на исправите, како и на лицата во чие име и корист е склучена правната работа, на нивните полномошници и застапници како и на наследниците и правните следбеници, по нивно барање и на нивна сметка: изводи, потврди и преписи од исправите кои нотарот сам ги чува.

[16] Во период кога Јане бил штитеник на Заводот за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци Ранка Милановиќ-Скопје.

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА СО ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Јули /Август 2009

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Меѓуетничките односи како индикатор
- 1.2. Законите за јавно искажаниот збор се појестоки
- 1.3. Министерот Маневски „мува не го лази“
- 1.4. Правото на приватност низ медиумите.
- 1.5. Конфузијата поради одлучноста по секоја цена да се воведат Веронаука без разлика под кој назив
- 1.6. Масовни отпуштања на просветните работници.

II. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Се практикува ли ограничувањето на слободата во случајот на Авдил Метај?
- 2.2. Што е многу, многу е! – случај Севдаил Ѓуреци.

III. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Обесправеноста на професионални војници во АРМ.

3.2. Незавршените голготи на граѓаните во управните постапки - Случај Мирче Горанчиќ, Скопје.

I. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Меѓуетничките односи како индикатор

По некое непишано правило, секогаш кога работите во државата не одат на добро, еден од клучните индикатори се проблемите во сферата на меѓуетничките односи.

Но, ако инцидентите како оној меѓу „комитите“ и жителите на Нерези или проблемите при секој упис во атрактивните средни училишта, тепачките по училиштата на ученици од различни етнички заедници... станаа веќе вообичаена работа која не не' вознемирува премногу, појавите како селекцијата на капачите во скопскиот базен Бисер на етничка основа по легитимирање(!?) можат да се третираат и како „нормален“ развој на работите. Но, одвојувањето на ромските деца во посебни паралелки и училишта бидејќи тоа им е по волја на родителите на малите Македончиња е нешто повеќе и веќе „мириса“ на дискриминација по етничка основа, дури и расизам. Уште повеќе загрижува писмото на загриженост кое деновиве има намера на кочанскиот градоначалник да му го упати European Roma Rights Centre од Будимпешта, и бара од нас да бидеме ко-потписници, поради наводното насилно бркање од куќите на 18 семејства од ромската населба на 12,13 и 14 август при што нивните куќи биле демолирани. Во писмото, кое се повикува на локален монитор на Центарот, се тврди дека станува збор за 76 лица од кои најмалку 8 со возраст под 15 години.

Ромите, речи си секаде каде што живеат наидуваат на многу поголеми проблеми (читај неправди, непочитување на елементарни човекови права) од останатата популација. Сметаме ги посочените примери како крајно сериозни Хелсиншкиот комитет ќе спроведе мисија на утврдување на фактите за двата случаи и се надева дека резултатите ќе и ги предочи на јавноста во што е можно пократок рок.

1.2. Заканите за јавно искажаниот збор се пожестоки

Новинарот Бранко Героски излезе во јавноста со информациите дека на мобилен телефон преку СМС

пораки добивал закани. Не по прв пат, но овој пат заканите се однесуваат и на неговите деца. Затоа случајот го пријавил во полиција посочувајќи и на фактот дека заканите се упатени од познати броеви на телефони (на корисници од категоријата ВИП). Но, МВР се уште не се огласи по повод оваа пријава на Героски иако се чини лесно е да се утврди дали корисниците на броевите од кои се пратени пораките до Героски се замешани во праќањето на заканите или не. Героски посочи и на јавно искажани навреди во гледана емисија на МРТВ на сметка на неговата сопруга.

За закани од овој тип на нивна сметка јавно информираа и колумнистите Жарко Трајановски и Ирена Цветковиќ. Со таа разлика што во нивниот случај за закани се користени можности кои ги пружа интернетот (блогови, интернет страници, коментари на нивните колумни...).

Заканите кон оние кои се огласуваат критички во јавноста не се ништо ново. Но, во наведените примери се оди чекор понапред од досегашната практика на споменувања имиња (дури и на членови на исто семејство – кои или се бават со истата професија или пак единствена вина им е што се во сродство со оние чие пишување на некои не им се допаѓа) што претставуваше еден вид заобиколно праќање пораки - заканите се сега крајно експлицитни („Македонија не заборава, ВМРО не простува. Предавството на Македонија се плаќа во крв, а ти ја (предаде) Македонија.“, „Правда за дотичната, или пиштол или кама нека одбере самата“, „Ова госпоѓа треба на плоштад да се пали“ – наведуваме само дел од изнесените закани на сметка на Ирена Цветковиќ).

И трите автори кои во оваа прилика ги издвојуваме се познати по својот јасен критички однос кон актуелната власт изразен на цивилизиран и elokventен начин. Не е тешко да се претпостави дека заканите упатени кон нив се пред се со намера овие „незгодни“ автори да се замолчат. За тоа колку е залудни ваквите обиди, дури и во далеку помокни авторитарни режими од овој нашиов, непотребно е да се трошат зборови. Но, вистина е и тоа дека заканите не секогаш останувале вербални, та затоа треба секогаш серозно да се сфаќаат, пред се од оние кои се надлежни за наоѓање и изведување пред суд на сторителите на вакви кривични дела. Развлекувањето на „истрагите“, свртувањето на вниманието на друга страна и слични добро познати „решенија“ нема да и донесат ништо добро на државата – ваквите случаи по дефиниција и се враќаат во извештаите на познати меѓународни организации и

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

институции кои се бават со ваква проблематика.

1.3. Министерот Маневски „мува не го лази“

На крајот на јуни Хелсиншкиот комитет врз основа на документ, чија автентичност ја провери, побара заминување на Министерот за правда Михајло Маневски, покрај другото и врз основа на изјавата на самиот Маневски во медиуми по избивањето на скандалот во која тој признава дека зел и плата и пензија за јануари 2009 година. Сметавме и сметаме дека огрешувајќи се од законот Маневски целосно го изгуби политичкиот кредибилитет како Министер за правда да се грижи за владеењето на правото како основна гаранција за заштита на човековите права и слободи во Република Македонија, дека и во сфера каква што е политиката во држава како нашата постои етички минимум под кој не се може.

Додатни аргументи за губењето на кредибилитетот на Маневски за вршење на функцијата беа серијата гафови на Маневски во јавноста со кои тој покажа дека нема чувство за потребата од правосудство независно од дневната политика, што е основна цел на реформите на правосудството во кои главна улога има токму министерството што тој го води.

По неколкудневна натезања во јавноста, владините служби и онаа на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување излегоа со „соломонско“ решение – грешката е кај нив, а не кај министерот. Иако станува збор за лична обврска и одговорност на граѓанинот Маневски да го почитува законот според кој не може да зема и пензија и плата во исто време. И додека Јавното обвинителство и Антикоруписката комисија се’ уште работат на прибирање дополнителни докази околу скандалот со примањето плата и пензија, (откако ќе се добие потребната документација, ќе се утврдува дали тој има одговорност во случајот со незаконското примање плата и пензија цели четири месеци), министерот го стигна нова афера стара 20 години - шпекулациите со узурпираното земјиште до неговата куќа во Општина Бутел!

Според дневникот Вест „Најголема реформа на судството ќе биде смената на министерот за правда Михајло Маневски, го убедувале премиерот Груевски западни дипломати, опоменувајќи го дека најкатастрофален ќе биде извештајот на Европската комисија токму за состојбите во судството“ Но, и покрај се Маневски „мува не го лази“. Затоа пак законите што ги носи парламентот и

реформата на правосудството се такви какви што се – слика и прилика на Министерот за правда.

1.4. Правото на приватност низ медиумите

Во текот на последните неколку месеци преку медиумите (пишани и електронски) се известуваше за неколку случаи поврзани со правото на приватност од различен аспект. Една од репортажите беше снимањето на малото девојче на кое му беа потребни финансиски средства за операција, друг пример беше сликањето на дете како држи огнено оружје на прославата по повод Денот на Армијата на РМ.

Заедничко за овие известувања е користењето на децата во насока на создавање на “сензационални вестии”, без да се имаат предвид правата на децата.

Медиумите можат да направат многу за децата, но тоа треба да го прават на многу внимателен начин и да не забораваат дека идентитетот на детето не треба да биде откриен, не треба да се кажува целото негово име и презиме или да се покажуваат снимки и фотографии од децата, со цел да се заштитат децата од самоволно или незаконско мешање во неговиот приватен и семеен живот[1].

Иако Република Македонија долги години ја има ратификувано Конвенцијата за правата на децата, очигледно е дека истата не се почитува во целост и се заборава на чл.3 според кој „Во сите активности кои се однесуваат на децата, од примарно значење се интересите на детето“.

Кодексот на новинарите на Македонија предвидува дека новинарот не смее да интервјуира или да фотографира деца под 16 години без согласност од родителите или старателите, освен ако тоа не е во согласност со правата на детето и дека новинарот нема свесно да создава, ниту да преработува информации што ги загрозуваат човековите права или слободи.

Сепак, при евентуална повреда на правата од страна на новинарите, истата многу слабо или воопшто не се санкционира. Иако во Законот за радиодифузија е предвидено дека радио и телевизиските програми се темелат врз принципот на негување и развој на хуманите и морални вредности на човекот и заштита на приватноста и достоинството на личноста, при евентуална повреда не се

определени одредени санкции за сторителите.

За жал, неетичкото и непрофесионално новинарско известување кое длабоко навлегува во правото на приватност и достоинство на личноста ги засега и сите останати граѓани.

Имено, изминативе месеци бевме сведоци на известување од трагични сообраќајни несреќи проследени со снимки кои се вртеа и по неколку пати на телевизиите. Истите содржеа снимки од пренос на телата на починати во несреќата, за својата кулминација да ја достигнат со прикажување на слики како надлежните со лопати ги собираат остатоците од изгорените тела на жртви во сообраќајна незгода.

Хелсиншкиот Комитет потсетува дека во континуитет укажува на повреда на правото на приватност при прикажувањето на снимки од приведување на осомничени лица, несоодветното известување за случајот на новинарот Таневски и слични случаи.

Сепак, може да се заклучи дека не се само медиумите оние кои го повредуваат правото на приватност и заштита на личниот дигнитет на личноста, туку целиот систем креиран за обезбедување на овие права потфрла во својата задача.

Имено, до Хелсиншкиот Комитет се обратија студентите од архитектонскиот факултет од здружението Архивбригада кои се обидоа да го изнесат својот став за изградба на црква на плоштад.

Тие наоѓајќи се засегнати од фактот што еден ТВ медиум при пренесување на веста ги објавил нивните лични податоци во смисла на презиме, име и мобилни телефонски броеви се обратиле до Дирекцијата за заштита на лични податоци барајќи заштита.

Од Дирекцијата по испитување на случајот донеле Решение со кое се уважува барањето на подносителите на претставката за утврдување на повреда на право на заштита на лични податоци, сторена од страна на односната телевизија а поради неовластено објавување на нивните лични податоци. Понатаму во образложението на решението, Дирекцијата по изведувањето на доказите утврдува дека предметната телевизија со објавувањето на веста извршила “директна идентификација на подносителите и на тој начин постапила спротивно на член

5[2] од Законот за заштита на лични податоци.”

Но, она што забележително отсуствува во Решението е известување за тоа кои мерки ќе ги преземе Дирекцијата за санкционирање на направената повреда. Законот за заштита на лични податоци а особено со неговата измена и дополнување дава широки надлежности на Дирекцијата во извршувањето на нејзината контролна функција. Таа може да издава забрана за понатамошна обработка на лични податоци[3], да врши инспекциски надзор и поведува прекршочна постапка, изрекува казни, издава задолженија да се отстранат повредите и слично, но во случајот истата се осврнала само на констатација дека е сторена повреда?!

Во сите гореспоменати случаи и слични на нив, забележително е и отсуството на реакција од страна на Советот за радиодифузија кој исто така има ингеренции во оваа сфера како и пасивноста на Здружението на новинари кое неодамна се огласи со реакција во однос на известувањето за споменатата сообраќајна незгода.

Иако се за поздравување последните чекори на медиумите кога при известувањето за приведените осомничени лица истите беа со затемнети ликови, Комитетот потсетува дека таквиот однос е потребен за сите случаи кои засегаат во приватноста и достоинството на личноста.

Хелсиншкиот Комитет апелира до сите субјекти кои располагаат со лични податоци со својот професионален однос да го почитуваат правото на приватност и достоинство на личноста како и до надзорните органи за поефикасно извршување на својата надлежност како би се подигнало нивото на заштита на човековите права во нашето општество.

1.5. Конфузијата поради одлучноста по секоја цена да се воведо Веронаука без разлика под кој назив

Хелсиншкиот комитет за човекови права во минатиот месечен извештај напомена дека во врска со најавите за воведување нов изборен предмет во основното образование на местото на Веронауката се обрати со писмен допис до Бирото за развој на образованието, на кој допис добивме одговор.

Одговорот на Бирото за развој на образованието е само уште една потврда дека Министерството за образование и наука нема реална стратегија за развој на образованието,

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

особено за овој проект. Ваквиот заклучок неспорно произлегува од неможности за справување и прифаќање на различните мислења, особено од конфузијата која настана во образованието поради одлучноста по секоја цена да се воведат Веронаука без разлика под кој назив.

Во одговорот се вели дека со задржување само на наставниот предмет Запознавање на религиите се нарушил концептот на изборност, бидејќи на учениците треба да им се понудат најмалку два предмета од кои секој ученик треба да направи избор согласно интересот и способностите и во согласност со родителите; дека биле одржани повеќе тематски расправи во повеќе општини во кои зеле учество сите основни училишта во РМ, претставници на родителите на учениците, училишните педагози и психолози и други заинтересирани граѓани каде била согледана потребата во основното образование да се понудат содржини од областа на религиите и етиката; дека веќе е утврден профилот на наставниот кадар за изведување на наставата, за кој по изборот на јавен конкурс ќе бидат организирани стручни семинари за планирање и реализација на наставата.

Зачудувачки, но како Бирото за развој на образованието смета дека концептот на изборност се запазува со воведување два изборни предмети од иста тематска област, каде практично децата во согласност со родителите не би можеле да пројават интерес различен од понудениот - религија со два различни назива. И повторно без образложен концепт дали станува збор за еден единствен предмет кој сумарно би ги опфаќал петте наставни теми или пак Етика во религиите, но за секоја засебно?!

Понатаму, во кои општини и кога се организирани споменатите тематски расправи? Дали на истите биле поканети да земат учество стручни лица од различни профили, како и претставници на невладини организации? Одговорот не ни е познат, со оглед на тоа дека не сме слушнале за одржување на расправа од таков вид, од каде произлегува сомнението за истото.

Повеќе изненадувачки, како резултат на севкупната неподготвеност на МОН, во дневните печатени медиуми релевантни претставници на верските заедници изјавија дека или Етика на религиите ќе се воведат како што треба и ќе ја предаваат теолози или воопшто нема да почне. Уште повеќе, тие нема да отстапеле од барањето теолози да го предаваат предметот, а годинава нека се дообразуваат, па потоа нека се воведува Етика на религии. Набрзо потоа

следеше изјава на Министерот за образование и наука дека новиот изборен предмет нема да се воведат оваа учебна година во основните училишта. Имено, потребен бил дополнителен период од една година, за кој период стручњациите ќе направат потребни измени во законот за да може, конечно, без контроверзии веронауката да се најде на клупите во основните училишта. Особено, во овој период да се изнајде решение околу прашањето кој ќе го предава овој предмет.

Па се поставува прашањето како е можно еднаш да биде утврден профилот на наставниот кадар, па потоа да нема решение за овој проблем? Или можеби влијанието на верските заедници е премногу големо во смисла и на одлучување и избор по ова прашање, така што целиот процес се запира додека надлежните и ненадлежните не се договорат околу спорните прашања. При тоа да не заборавиме дека во Законот за основно образование почнувајќи од член 77 постои цела глава со наслов Наставници, стручни соработници и воспитувачи кои подробно го регулираат и прашањето за избор и засновање работен однос во основните училишта.

Неможности, одложувањето на проектот да се разбере како конечно зафаќање со изработка на исцрпна и реална стратегија, произлезе и од промовирање на веронауката преку многуминутни ТВ реклами, спротивно на Одлуката на Уставниот суд. Што секако го отвора и прашањето за досега сторените трошоци. Дали временото спроведување на веронауката, трошоците за јавните конкурси за избор, рекламирањето и сите останати следствени активности за кои секако биле неопходни средства од Буџетот, повторно ќе бидат на штета на интересите на децата? А сето тоа од причина што непотребни чекори се преземаат без потребните анализи...

1.6. Масовни отпуштања на просветните работници

Учебната година започна, но наместо истата да биде проследена со радосни моменти, таа беше одбележана со бројни скандали. Прво, во дневните медиуми одекна скандалот за дополнителните паралелки во средното медицинско училиште „Панче Караѓозов“ и пазарењето меѓу родителите и Министерството за образование и наука.

Но, она што навистина ги загрижи сите се случувањата на масовни отпуштања на просветните работници во основните и средните училишта ширум Републикава. На стартот на учебната година, одекнаа информации за делење

на отказни решенија и не трансформација на договорите од определено на неопределено време. Бројни беа сведочењата на наставници чии што работен однос на определено време престанал, а на нивното место биле вработени нестручни лица без положен стручен испит. Истите тврдеа дека овие случувања се со партиска позадина. Во јавноста постојано се шпекулираше за точниот број на просветни работници кои добиле отказни решенија.

Проблемите во образованието кулминираа и со физичка пресметка во гостиварското училиште „Прпарими“.

Хелсиншкиот Комитет во континуитет ги следи случувањата во образованието а во неколку наврати укажуваше на негативните последици од партизација на образовниот процес.

Законот за работни односи децидно го решава ова прашање, односно предвидува трансформација на работниот однос заснован врз договор на определено време во работен однос на неопределено време, доколку работникот продолжи да работи по истекот на рокот, 5 години, предвиден со самиот Закон. Но, очигледно е дека ваквата законска формулација е искористена и злоупотребена од страна на надлежните органи, кои ги поделиле отказните решенија пред исполнувањето на законскиот рок.

Медиумите известуваа и за просветни работници кои својот работен ангажман го извршувале врз основа на „Договор за дело“. Иако Комитетот неколкупати наспоменуваше дека регулирањето на работниот однос со „Договор за дело“[4] не е согласно Законот за работни односи, очигледно е дека оваа практика и понатаму се применува.

Друг проблем кој се провлекува во образовниот процес е присуството на притисоци од страна на политичките партии. Подолго време во образованието отсуствува оценка на квалитетот и стручноста на просветните работници односно се поголема важност им се даваат на другите „предиспозиции“ на кандидатот, притоа не размислувајќи сериозно за последиците кои би настанале поради некомпетициите на наставничкиот кадар.

Во целиот процес најзбунувачки е фактот што Министерството за образование и наука буквално се иззема од одговорноста и вината ја префрла на локалните власти, притоа не земајќи ги во предвид своите законски

надлежности[5].

Од друга страна пак нејасно е дали локалните власти се оние кои си поигруваат со законските одредби или пак истите своите одлуки ги донеле во соработка со Централната Власт - МОН, како што предвидува Законот за локална самоуправа[6].

Хаосот во образованието, каде просветните работници од една страна бараат некој да ги заштити нивните права и законот да биде испочитуван, се продлабочува и со пасивноста на СОНК и надлежните институции од друга страна.

Хелсиншкиот Комитет изразува загрижување поради практиката на масовите отпуштања во речиси сите училишта кои иницираат на партизација на образовниот процес, случаи во кои надлежните органи не ги спроведуваат Законските одредби на дело а сето тоа ги доведува во прашање правата на просветните работници.

Комитетот апелира до надлежните институции да ги преземат сите неопходни мерки кои се во нивна надлежност за решавање на проблемот, односно својот фокус да го насочат кон подигнување на квалитетот на образованите услуги со вработување на стручен кадар, од кој бенефит ќе почувствуваат самите ученици.

II. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Се практикува ли ограничувањето на слободата во случајот на Авдил Метај?

Правото на слобода на личноста подразбира физичка слобода на лицето и ова право во демократското општество има за цел да обезбеди на никого да не му се одземе слободата на 'произволен начин.' Иако правото на слобода не е апсолутно право, лицето може да биде лишено од слобода само врз законски основи, а законските основи мораат да бидат во согласност со прифатените европски стандарди. Дали е тоа така и во случајот на Авдил Метај?

Имено, Авдил Метај кој е македонски државјанин, а од 1990 година живее и работи во Кралството Шведска, на 16 јули 2007 година пристигнал во Македонија во посета на неговото потесно семејство. На влезот во Македонија од страна на овластените лица на Министерството за внатрешни работи, бил приведен на самата граница со цел да преземе процесно дејствие препознавање на лица под

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

претпоставка дека е извршител на кривично дело Обид за Убиство кој се случил на 9 јуни во Скопје.

Препознавањето започнало истиот ден на 16 јули 2007 година во 11 и 30 часот во полициска станица со присуство на овластено службено лице и оштетениот, а завршило во 14 и 45 часот истиот ден. Според записникот за препознавање, а кој е составен дел на кривичниот предмет К.бр.2593/09 на Основниот Суд Скопје I Скопје, оштетениот како лице кое го вршело препознавањето не препознал ни едно од лицата кои му беа покажани вклучувајќи го и Авдил Метај, а за кои се сметало дека се лица кои пукале на него.

Авдил Метај потоа бил ослободен од полициската станица и без никакво ограничување се движел и излегувал од Македонија. После завршување на својот годишен одмор во 2007 се вратил и продолжил да живее и работи во Кралството Шведска.

На 2 јули 2009 година повторно на Авдил Метај при влез во Македонија, за истото кривично дело му е ограничена слободата, но сега му е определена мерка притвор од 30 дена врз основа на Решение ХИИ Ки бр. 1467/07 на истражен судија од 13 септември 2007 година.

Причинско - последична врска меѓу лишувањето од слобода на 16 јули 2007 година и притворањето на 2 јули 2009 година е иста, и се работи за сосема истото кривично дело за кое веќе е превземено процесно дејствие препознавање и е утврдено дека лицето Авдил Метај не е извршител. Но, сепак Авдил Метај е се уште во притвор!

Разгледувајќи го прашањето дали постојат околности кои ја загрозуваат слободата на Авдил Метај, Хелсиншкиот Комитет тргнува од прашањето: Дали мерката притвор во овој случај е основана и нејзиното исполнување е неминовно потребно и дали околностите се такви што ниту еден друг начин на осигурување на нејзиното исполнување е разумно изводливо?

Хелсиншкиот комитет смета дека во наведениов случај не се прави разлика помеѓу веќе утврдени факти и превземени дејствија, важноста на правото на слобода и изречената мерка притвор. Воедно и апелира до македонските власти за експедитивно и без било какво и да е одлагање или доцнење, да осигурат итно разрешување на овај случај со оглед на тоа што се работи за 'право на слобода'.

Хелсиншкиот комитет од страна на странките беше известен дека конечно обвинителството увидело дека во конкретниот случај нема место за прогон, ниту пак дека имало потреба од предлагање на мерката притвор при што го повлекло обвинението против Метај. Судот истото со Пресуда го потврдило, односно го одбило обвинението.

Во конкретниот случај уште еднаш се потврди апсурдноста и непотребноста на определувањето на мерката притвор, кое судските органи пречесто како од ракак ја определуваат без притоа законски да ја образложат и да ја увидат потребноста на истата, а паричните последици ги плаќаат граѓаните на државата!

Хелсиншкиот комитет ја упати странката да поведе постапка за надомест на штета за времетраењето на мерката притвор кој очигледно беше неоснован и непотребен.

2.2. Што е многу, многу е! – случај Севдаил Ѓуреци

На 3 јули 2007 година во населбата Ѓорче Петров, Севдаил Ѓуреци бил вербално и телесно нападна од лице вработено во Министерството за внатрешни работи на Република Македонија. По барање на лицето вработено во МВР, странката застанала со возилото, а осомничениот кој се легитимирал како припадник на специјалните единици при МВР-Алфи вперил пиштол во него и почнал да му нанесува повреди мавајќи го по главата со кундакот од пиштолот, а потоа и со тупаници и клоци по целото тело. Подоцна, лицето вработено во МВР било идентификувано како граничен полицаец.

Од медицинската документација на Севдаил Ѓуреци, видно е дека претрпел повреди во главата, потрес на мозокот и на телото, односно отоци во пределот на носот, вилицата, абдоменот, градниот кош и белите дробови. Ѓуреци бил испишан од Клинички центар на 5.7.2007 година.

Според вака поставената фактичка состојба, постојат сериозни индикации дека припадникот на МВР ги злоупотребил своите овластувања надвор од вршењето на должноста и постапил спротивно на правната регулатива, на начин што идентификувајќи се себеси како службено лице и употребувајќи го службениот пиштол се претпоставува дека извршил малтретирање, насилство со нанесување телесни повреди, загрозување со опасно оружје при тепачка или караница со што ја загрозил сигурноста на останатите присутни лица.

Хелсиншкиот комитет се обрати до Полициската станица во Ѓорче Петров каде бил пријавен случајот и до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди. Од страна на Секторот ни беше доставен одговор бр.11.3-1108/4 од 6 Август 2007 година со кој не известуваат дека против сторителот, односно овластеното службено лице е поднесена кривична пријава за кривично дело “Насилство” по член 386 од Кривичниот законик на РМ, и поднесен е предлог до Комисијата за отказ за покренување постапка за утврдување на одговорност.

Хелсиншкиот Комитет по добивањето на одговорот во 2007 год. известуваше за овој случај и го наведе како позитивен пример каде Министерството за внатрешни работи експедитивно и презема законски дејствија против сторителот.

За жал 2 години подоцна истиот овој случај се уште стои на истото место. Јавниот обвинител ниту има поведено кривична постапка, ниту ја има отфрлено кривичната пријава.

На барањето на Хелсиншкиот Комитет во однос на добивање информации за постапката, од страна на Основното јавно обвинителство на 28 јули 2009 год. добиен е одговор дека од страна на обвинителството било поднесено барање за спроведување истрага на 5 септември 2007 год., а на 18 март 2008 година бил поднесен предлог за дополнување на истрагата.

Имајќи предвид дека се поминати точно 2 години од поднесеното Барање за спроведување на истрага, Хелсиншкиот Комитет јавно апелира до обвинителството и судот за поефикасна работа во однос на предметот. Сметаме дека рокот од 2 години колку што се работи на овој предмет е сосема недопуштен и претставува повреда на правата на оштетениот.

III. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Обесправеноста на професионални војници во АРМ

Во изминатиот период Хелсиншкиот Комитет беше запознат со состојбата на професионалните војници во АРМ која произлегува од регулативата за нивното вработување определено со Законот за служба во армијата.

Имено, согласно истиот закон[7] професионалните

војници се вработуваат во АРМ со склучување на Договор за вработување со Министерството за одбрана за времетраење од три години, кој во зависност од покажаните резултати може да се продолжи најмногу уште три пати. Со ваквата законска одредба вработувањето на професионалните војници однапред се ограничува на времетраење од најмногу 12 години без разлика на остварените резултати или професионалната подготвеност.

Без сомнение ваквото решение е директно спротивно на Законот за работни односи според кој Договор за вработување може да се склучи на определено време со прекин или без прекин до пет години, но доколку работникот продолжи да работи по истекот на тој рок работниот однос се трансформира во работен однос на неопределено време, а не како во случајот 12 години работа со договор на определено и потоа престан на работниот однос.

За жал, ова не е единственото ограничување на работниот однос на професионалните војници. Тие, согласно Законот за служба во армијата[8] доколку имаат склучено договор за работа продолжуваат со службата до истекот на договорот со можност за негово продолжување до навршување на 38 години, по што им престанува работниот однос.

Од ваквата регулатива очигледна е нееднаквата положба на професионалните војници во однос на другите работници, што се дефинира како дискриминација по основ на возраст.

Не е потребно да се нагласува дека дискриминација на работно место како директна така и индиректна по било кој основ (меѓу кои спаѓа и возраста) е експлицитно забранета и со Законот за работни односи кој пак се темели на член 14 и протокол 12 од Европската Конвенција за човекови права, како и на сите базични документи за човековите права.

Меѓутоа имајќи ги во предвид карактеристиките и особеностите на работното место - професионален војник во армија, може да се прифати дека ваквата дискриминација е оправдана затоа што е опфатена со исклучокот кој се дефинира согласно посебните барања, услови и цели на одредени професии. Ваквите исклучоци освен во Законот за работни односи[9] се применети и во Конвенцијата против дискриминација на работно место на Светската организација на трудот[10] и особено во

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Директивата на Европска Унија за рамноправен третман при вработувањето[11].

Сепак, она што не е прифатливо е начинот на кој е регулиран работниот однос на професионалните војници откако ќе наполнат 38 години или уште позачудувачки откако ќе отслужат 12 години дури иако се помлади од 38 години?! во кој случај тие остануваат без работа.

Потсетуваме дека според Уставот Република Македонија е социјална држава која се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална праведност, па во случај на дозволена дискриминација на вработени во Армијата и тоа поради специфични барања на професијата која е во служба на безбедноста на државата и на сите граѓани кои живеат во неа, сметаме дека истата држава најмалку што може да направи е да ја исполни уставната обврска и да го обезбеди социјалниот статус на професионалните војници.

Дотолку повеќе што и самиот Закон за работни односи предвидува обврска за работодавачот за стручно оспособување обука, преквалификација или доквалификација за работа кај истиот или кај друг работодавач пред прекинување на договор за вработување.

Од овие причини, Хелсиншкиот Комитет укажува на потребата од итна измена на Законот за служба во армијата и решавање на статусот на професионалните војници со нивна преквалификација и распоредување на друго работно место по престанување на условите за работа како професионални војници.

3.2. Голготи на граѓаните во управните постапки

- Случај Мирче Горанчиќ, Скопје

И во претходниот месечен извештај Хелсиншкиот комитет посочи случај на долгогодишната преписка со државните органи и жртва на непочитување на законските одредби на управната постапка од страна на службените лица, при што посочи дека во следните извештаи поподробно и поединечно ќе ги изнесе во јавноста.

Согласно член 1 од Закон за општа управна постапка предвидено е дека според истиот закон се должни да постапуваат министерствата, другите органи на државната управа, организации утврдени со закон и други државни органи, кога во управните работи, непосредно

применувајќи ги прописите решаваат за правата, обврските или правните интереси на физички лица, правни лица или на други странки (во наглаголниот текст: странки).

Со член 15 став 1 од истиот закон предвидено е дека против решение донесено од прв степен странката има право на жалба. Истото право е и уставно загарантирана категорија, стипулирано во член 15[12] од Уставот на Република Македонија.

Господинот Мирче Горанчиќ (во наглаголниот текст барателот) од Скопје преку поднесено писмено барање не известил дека на ден 11 јули 2008 година вложил жалба до Агенција за вработување на РМ - Центар за вработување на град Скопје, за кое нешто како доказ го има и архивскиот број под кој е заведена примената жалба. И покрај временскиот период од скоро девет месеци барателот не добил повратен одговор од страна на државниот орган.

На 31 Март 2009 година Хелсиншкиот комитет упати допис до Центарот за вработување на град Скопје и побара да биде известен дали наводите на барателот се точни, доколку истите се точни тогаш кои се причините поради кои и после протокот на временскиот период од неколку месеци се уште државниот орган се нема произнесено по вложената жалба, а притоа имајќи го предвид членот 247 став 1[13] од Законот за општа управна постапка (каде е предвиден дециден рок од два месеци за донесување на решение по жалба).

На 18 мај 2009 година добиен е одговор со кој не известуваат за податоци кои воопшто и не беа побарани од наша страна, односно дека барателот бил избришан од редовната евиденција поради ненавремено пријавување од негова страна. Воедно бевме известени дека мерката забрана на барателот му истекувало заклучно со 31 мај 2009 година, а од 1.6.2009 година истиот можел да се пријави на редовна евиденција во Центарот за вработување на град Скопје, како невработено лице.

Но, со добиениот допис Хелсиншкиот комитет сепак остана кус во одговорот во делот на жалбата. Заради истото, на ден 4 јуни 2009 година повторно е упатен допис до надлежниот раководител на Центарот и е побарано да бидеме известени дали по вложената жалба[14] е постапено или се уште по истата не е постапено. Ако по вложената жалба било постапено, тогаш да бидеме известени за причините поради кои барателот не бил известен и не му било доставено одлуката по истото.

На ден 7 јули 2009 година од страна на Центарот добиен е повратен одговор со кој не известуваат дека не располагаат со копија од вложената жалба и од нас е побарано да доколку располагаме да им доставиме копија од Решението и примерок од жалбата се со цел да постапат, да ја утврдат правата состојба и благовремено би не известиле за преземеното по истото.

Хелсиншкиот комитет останувајќи зачуден од добиените одговори бара да надлежните во Центарот за вработување на град Скопје по службена должност извршат внатрешна контрола и надзор се со цел да се најде вложената жалба, која очигледно е дека е примена во установата, бидејќи постои архивски број со печат и штембил на установата и истата не може туку така да се изгуби од просториите на Центарот, а воедно да се казни службеното лице кој ја изгубил истата.

Воедно повторно ја повикуваме и државната управна инспекција да согласно член 2, 9 и 11 од Законот за управна инспекција изврши надзор и увид за примената на законските одредби за управната постапка и во зависност од констатираното да преземе законски мерки, да поднесе кривични пријави, барања за поведување на прекршочна постапка или иницијатива за покренување на дисциплинска постапка против службените лица или вработените.

[1] Чл.16 - Конвенција за правата на детето

[2] Член 5, Законот за заштита на лични податоци

Личните податоци се: - обработуваат во согласност со закон; собираат за конкретни, јасни и со закон утврдени цели и се обработуваат на начин што е во согласност со тие цели. Натамошната обработка на податоците за цели на историски, научни или статистички истражувања нема да се смета дека не е во согласност со првичните цели за собирање на податоците доколку се превземени соодветни заштитни мерки во согласност со закон; соодветни, релевантни и не преобемни во однос на целите заради кои се собираат и обработуваат; точни, целосни и ажурирани, при што ќе се избришат или корегираат податоците што се неточни или нецелосни, имајќи ги предвид целите заради кои биле собрани или обработени... За квалитетот на личните податоци согласно со ставот 1 на овој член е одговорен контролорот.

[3] Член 41, Законот за заштита на лични податоци

[4] Закон за облигациони односи член 619

[5] Закон за организација и работа на органите на државната управа чл. 23

„(1) Министерството за образование и наука ги врши работите што се однесуваат на:

- воспитанието и образованието од сите видови и степени;
- организацијата, финансирањето, развојот и унапредувањето на воспитанието, образованието и науката;
- надзорот од негова надлежност....

[6] Закон за локална самоуправа член 22 ст.1 точ.8 „Образование - основање, финансирање и администрирање на основни и средни училишта, во соработка со централната власт....”

[7] Член 35, Закон за служба во армијата

Со професионалните војници на служба во Армијата, Министерството за одбрана склучува договор за работа. Договорот за работа со професионалните војници се склучува за времетраење од три години.

Во зависност од покажаните резултати и потребите на соодветниот род, односно служба, договорот за работа со професионалните војници може да се продолжи најмногу уште три пати.

[8] Член 259 а, Закон за служба во армијата, Сл.весник на РМ бр.134 од 06.011.2007

[9] Член 8, Исклучоци од забрана на дискриминација од Закон за работни односи

[10] Ц111 Конвенцијата против дискриминација на работно место од 1958

[11] Директива 2000/78/ЕЗ од 27 Ноември 2000

[12] Член 15 – Устав на Република Македонија

Се гарантира правото на жалба против поединечните правни акти донесени во постапка во прв степен пред суд, управен орган или организација или други институции што вршат јавни овластувања.

[13] Рок за донесување решение по жалба - Член 247

Решение по жалбата мора да се донесе и да и се достави на странката штом е тоа можно, а најдоцна во рок од два месеца сметајќи од денот на предавањето на жалбата, ако со посебен пропис не е определен пократок рок.

[14] Примена на 11 Јули 2008 година, видно од архивскиот број 03-1811/2001

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Септември 2009

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. „Пишманлак“ на МВР после две години работа на предлог закон за кривична постапка!
- 1.2. Владина „Евтаназија“ на македонскиот граѓански сектор
- 1.3. Самоволие во администрацијата!
- 1.4. Национален Превентивен Механизам во измените на Законот за народен правобранител
- 1.5. Време е, да се престане со двојните стандарди во постапувањето...

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Случај Тања и Наце Груевски
- 2.2. Достапност на Законот за помилување до осудениците!?!

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

- 3.1. Случај Добрила Крстева
- 3.2. ЈЗО Градски Аптеки

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. „Пишманлак“ на МВР после две години работа на предлог закон за кривична постапка!

Во последните неколку години активно се работи на реформирање на целиот систем на казнена правда во Република Македонија. Најголеми измени се предвидуваат за кривичната постапка, каде што по примерот на западните демократии се напушта инквизиторниот концепт на активен суд и се воведува модерна акузаторна постапка во која товарот на докажување во целост преминува врз јавното обвинителство. Со тоа судот ќе биде во положба на непристрасен одлучувач, а постапката значително ќе се забрза. При изготвувањето на новиот закон беа спроведени низа компаративни истражувања за најдобрите практики во светот и во Европа, а во неговата изработка беа вклучени голем број домашни и странски експерти, како и луѓе од практиката.

На советувањето кое се одржа во месец септември во

Охрид, на кое учествуваа и претставници на Хелсиншкиот комитет беше изразен крајно негативниот став на Министерството за внатрешни работи (МВР) кон битни елементи на самиот концепт врз кој е поставен предлог законот. Се чини дека МВР како и многу пати досега поаѓа од сопствените интереси и од реформите го прифаќа и имплементира само она што му одговара.

По две години работа на новиот концепт на казнено право, кој предвидува драстични промени во улогата на јавниот обвинител и укинувањето на истражните судии, МВР дури сега реагира на понудените решенија во новиот Закон за кривична постапка. Ова дотолку повеќе што едни исти претставници на МВР учествуваат за цело време во работата на комисијата, каде не наведоа забелешки во правец како и каде да се води истрагата и кривичната постапка.

Идејата на истражните центри е јавните обвинители во својот тим да имаат определен број инспектори за да не зависат секогаш од МВР. Тоа значи дека кога обвинителот ќе го добие предметот, да не мора да го враќа назад до полицијата заради дополнителни проверки, туку потребните податоци да ги собере самиот, што сега не е во можност да го прави, затоа што едноставно нема капацитет за такво нешто. Така јавното обвинителство се држи во зависност од МВР, кое со тоа приграбува за себе овластувања кои Уставот ги доверил на јавното обвинителство, бидејќи одлуката за кривично гонење за голем број случаи наместо обвинителството ја носи полицијата. Се работи значи за борба за моќ, а не за зголемена ефикасност во борбата со криминалот и корупцијата. Од друга страна, активното и кадровски и технички подобро екипирано обвинителство станува значајна алатка за контрола на полицијата во општество во кое правото треба да владее врз политиката.

Образложението на Министерството за внатрешни работи дека е против воведување посебни истражни центри со кои ќе раководи обвинител, а каде ќе работат и определен број полициски инспектори, затоа што ваквите решенија се наводно финансиски неисплатливи, го нарушуваат принципот на специјализација и создаваат дуализам во хиерархиската одговорност, се неиздржани и требало да биде изложено уште на самиот старт на работата врз предлог законот. Напротив, новиот концепт нуди забрзување на процедурите и зголемена ефикасност и заштеди на системот во целина. Специјализацијата во полицијата не се нарушува со истражните центри на

обвинителството, бидејќи тесната соработка на јавното обвинителство и полицијата е прва премиса на концептот кој во друго не менува речиси ништо во полициската постапка.

Додека помеѓу ОЈО и МВР продолжуваат беспредметните полемики за тоа кој и каде да биде сместен, се заборава на доста важен сегмент на предлог законот – правото на одбрана. Не не чуди тоа што МВР е задоволно со тоа што одбраната е комплетно неинформирана за истрагите и се држи настрана од целата претходна постапка. Еден модерен концепт на кривична правда мора да биде конзистентен и внимателно избалансиран помеѓу тенденцијата за ефикасност во борбата со криминалот и човековите права на обвинетите.

Се запрашала ли полицијата што е со оштетените и нивните права? Во досегашната практика, оштетените се во главно неми сведоци на судската постапка без право да добијат копија од записниците на судењето. Правото да добијат примерок од записниците не се предвидува ниту во предлог законот.

Сите оние пропусти кои се утврдени во досегашната пракса, колку и да изгледаат тие ситни и неважни влијаат на правото на граѓаните и мора уште во овој период да бидат надминати.

1.2. Самоволие во администрацијата!

Во текот на изминатиот месец беа изгласани измените и дополнувањата на Законот за државни службеници, а во насока на модерна, професионална и ефикасна државна администрација во функција на остварување на правата и слободите на граѓаните ослободена од политички влијанија. Сепак, суровата реалноста со која се соочуваат вработените во државната администрација, не ни остава можност да заклучиме дека измените и дополнувањата ќе придонесат кон суштински промени во оваа област во насока на непартиска администрација.

Имено, речиси секојдневно се соочуваме со отказни решенија, во постапка во која не се почитувани ни основните законски одредби ниту пак елементарните човекови права.

Конкретен неодамнешен случај беа отпуштањата на службеници од Општина Шуто Оризари. Градоначалникот на Општина Шуто Оризари на ден 15 Јуни 2009 година

донел Решенија за престанок на работниот однос без отказан рок на повеќе државни службеници вработени на неопределено време, а заради економски, организациони, технолошки и структурни причини.

Против ваквите решенија незадоволните работници поднеле жалба до Комисијата која одлучува во втор степен за прашања од работните односи при Владата на Република Македонија. Решенија се обжалени со наводи за партиската позадина на ваквиот чин, со оглед на фактот дека веднаш на истите работни места биле вработени други лица, но и поради прекршување на законските одредби од Законот за работни односи кои детално ја уредуваат материјата за престанок на работен однос без отказан рок (па така, наводите се однесуваат на непочитување на член 72[1], член 75[2], член 76[3], член 95, 96, 97 и 98 од ЗРО).

Неправилностите при донесување на решенијата за отказ биле пријавени и до Државниот инспекторат за труд, а со оглед на не одлучување на Второстепената Комисија во законски предвидениот рок, странките одлучиле своите права од работен однос да ги бараат на суд.

Во меѓувреме, а како резултат на наводите за не постапување од страна на надлежните, Хелсиншкиот комитет за човекови права се обрати со писмен допис до Државниот инспекторат за труд и Второстепената комисија.

За жал, Второстепената комисија “не успеала” да ги утврди повредите сторени при донесување на решенијата за отказ, освен што едноставно ги препишала наводите и образложенијата подеднакво за сите, дури од презафатеност изумила во одредени решенија да го смени бројот на решението против кое е изјавена жалбата. Без испитување на сите наводи, жалбите се одбиени како неосновани. Од друга страна Државниот инспекторат за труд работел на случајот повеќе од Комисијата, при што од извршениот инспекциски надзор на ден 30.06.2009 година било утврдено дека има недостатоци во постапката, поради што донел решение за поништување на донесените отказни решенија. Известувањето од една реченица на Државниот инспекторат за труд го примивме на ден 27.08.2009 година (два месеца по неговото решение како резултат на инспекцискиот надзор), но и до моментот на пишување на текстов, речиси 4 месеци Градоначалникот на Општината ниту ги спровел задолженијата од инспекторот, ниту имал намера да го стори истото.

Оттука, на странките единствено им преостанува

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

правдата да ја бараат на суд, без разлика што Државен инспекторат за труд ги утврдел прекршувањата на законските одредби, кога неговите надлежности “завршуваат” тука, без да води сметка дали неговите решенија се спроведуваат и без преземање мерки за надминување на истото.

Од друга страна самиот градоначалник при стапувањето на функцијата и неколку месеци подоцна беше пријавен во бирото за вработување како управител на приватна фирма, што е неспоиво согласно Изборниот законик, каде избран во случајов, градоначалник не може да биде управител или во некој орган на управување во некоја фирма, па и ова укажува за начинот на неговото постапување и почитување на законот.

Комитетот веќе неколку пати реагираше во врска со проблемот на некористење на сите законски овластувања од страна на државните надлежни органи кои им стојат на располагање, во насока на спречување на натамошни повреди на човековите права, материјални и нематеријални исцрпувања на граѓаните.

Со ваквиот начин на постапување не само на пониските, туку и на повисоките државни органи, сериозно се сомневаме во напредокот на РМ кон европските интеграции, а особено не кон нов систем на работни места, систем на кариера каде партиските влијанија ќе бидат одбегнати, како и вработување и унапредување на државните службеници по заслуга. За жал најпрвин ни е потребна реформа од корен на јавната администрација, за да можеме да се надеваме на практично спроведување на законските одредби за државните службеници.

1.3. Национален Превентивен Механизам во измените на Законот за народен правобранител

Во текот на месец септември беа изгласани и објавени измени на Законот за народен правобранител. Истите се последователни на Опциониот Протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, кој е ратификуван од Собранието на РМ во Декември 2008.

Имено, овој Протокол предвидува формирање на посебно тело таканаречено Национален Превентивен Механизам со кое треба да се воспостави независен систем на редовни посети на места каде лицата се лишени од слобода а со цел спречување на тортура и друг вид на

сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

Притоа таквото тело подразбира членство на одредени експерти, адвокати, доктори, разни специјалисти, психолози, психијатари, социјални работници, претставници на НВО и лица со искуство од мониторирање на места на притвор.

Секоја држава одделно одлучува во која форма ќе биде организирано ваквото тело но праксата познава случаи каде тоа е Канцеларијата на Народниот Правобранител, потоа таканаречен модел “Омбудсман плус” каде покрај Народниот Правобранител составен дел на телото е и Организација од невладиниот сектор додека трети држави формираат сосема ново тело за оваа цел.

Сепак за сите овие модули карактеристична е потребата од инклузивност на сите засегнати страни во процесот на формирање на телото особено граѓанското општество, потоа транспарентност на самиот процес со што би се гарантирал кредибилитетот на превентивниот механизам, како и информирање и јавност со што точно би се определиле активностите и местата - предмет на мониторирање .

Македонија со Законот за ратификација на Опциониот Протокол се одлучи за решение кое е мешана форма на моделите Омбудсман и Омбудсман плус. Имено, во член 4 од истиот е регулирано дека “Народниот правобранител на РМ е назначен да дејствува како национален превентивен механизам”. Но, “во соработка и врз претходна согласност согласност на Народниот правобранител, невладините организации регистрирани во Република Македонија и организациите кои имаат статус на хуманитарни организации во РМ, можат да преземат некои од надлежностите на националниот превентивен механизам.”

И покрај недостигот од транспарентност при одлучувањето за моделот на превентивниот механизам, како и недоволната определеност на истиот во Законот за ратификација на протоколот за кој не беа прифатени забелешките од невладиниот сектор, сега ниту со измените на Законот за народниот правобранител не се дава одговор на прашањата дали и во која форма ќе биде вклучен невладиниот сектор, која организација од цивилниот сектор, по кои критериуми ќе се одлучува за изборот на истата, кои и колку експерти ќе бидат вклучени и по кои критериуми ќе бидат избрани.

Наспроти ова, измените на Законот за народен правобранител одредуваат само дека “Народниот правобранител формира посебно одделение за заштита на граѓаните од дискриминација и тортура и друг вид на свирепо, нечовечко или понижувачко постапување или казнување,”[4] како и дека истиот ќе врши редовни и ненајавени посети во органите, организациите и установите во кои слободата на движење е ограничена за што подготвува посебен извештај[5].

Иако еден од условите за превентивниот механизам да биде вистински независен и да се обезбеди негов кредитилитет во општеството е процесот на избор и назначување на членовите на истото да биде транспарентен и отворен за забелешки од јавноста, македонската јавност располага само со информацијата дека подзаконските акти кои најверојатно ќе ги регулираат овие прашања ќе се донесат во наредните шест месеци.

Комитетот ја поздравува подготвеноста на Народниот правобранител да соработува со цивилниот сектор но смета дека е потребно оваа заложба да биде преточена во легислативен документ како истото не би било оставено само на волјата на народниот правобранител туку ќе се темели на јасно определени и конципирани услови и надлежности.

Хелсиншкиот Комитет уште еднаш би сакал да потсети на важноста и потребата од формирање на Национален Превентивен Механизам за мониторирање на места за лишување од слобода, кој треба да биде вистински независен, компетентен и ефикасен во заштитата на човековите права како би се подигнало нивото на човекови права во земјата а со тоа би се исполниле и преземените обврски на државата. Затоа апелираме за транспарентност и отвореност на целиот процес за граѓанскиот сектор како не би бил доведен во прашање кредитилитетот на оформеното тело.

1.4. Владина „Евтаназија“ на македонскиот граѓански сектор

Како владата гледа на третиот сектор, какви се можностите за ефективно партнерство помеѓу нив, може ли македонскиот граѓански сектор да учествува непосредно при донесувањето одлуки, кои ги определуваат политиките и на крај кои се механизмите за поефикасно државно финансирање на граѓанскиот сектор? Ова се само повеќето од прашањата кои во континуитет се поставуваат

кога станува збор за релацијата помеѓу владиниот и невладиниот сектор кај нас.

Уште поконкретно, македонската влада не прави исклучок од она што ММФ одамна го забележал во многу земји: “Истражувањата истакнуваат дека владите лошо управуваат со ресурсите, ја зголемуваат нееднаквоста и се намалува кохезијата во општеството.”[6] Зголемувањето на нееднаквостите и намалувањето на кохезијата се централни и меѓусебно поврзани компоненти на една влада што користи политичката моќ, за да дистрибуира приходи и богатство. Неспособноста на владите да обезбедат развој многу јасно се гледа и во неспособноста да се обезбеди намалување на сиромаштијата во постигнување на економски раст. Но ако треба да се бара основна причина за тоа, таа не е само во дисфункционалноста на политичкиот систем, ниту во особености сврзани со однесувањето на политичките елити, а е во ниското ниво на “заедничка демократија” и пред се - недостатокот на реална и функционална соработка со граѓанскиот сектор.

За зрелоста на граѓанското општество во една држава се суди и врз основа на реалната состојба на невладините организации, а чија цел е да помогнат на еден или друг начин за решавањето на важни проблеми за јавноста, а кои државата и нејзините институции не можат да ги опфатат поради недостаток на ресурси, други приоритети, незаинтересираност или едноставно игнорирање.

Посебните одговорности на третиот сектор во Македонија (во однос изградба на граѓанско општество и олеснување на процесите на транзиција), е што комуникацијата со институциите на власта е постојана потреба. Покрај тоа, во развојот на третиот сектор во Македонија токму односите со институциите дадоа најголем карактеристични црти на лицето на македонскиот граѓански сектор. Во исто време отсуство на живи традиции - во функционирањето на граѓанско општество се дел од проблемите во односите на НВО и државата, а што во некоја смисла може и да се смета за одлика која е типична за млади демократии.

Од претходно наведеното секако се наметнува и прашањето за опстанокот или кои се легитимните извори за финансирање на граѓанскиот сектор во Македонија? – Па така, помалку пари од државата, помалку пари од приватни македонски спонзори (кои не се особено наклонети, за кое има причини) и (основно) пари од надворешни донатори.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Парите кои државата ги наменила за развој на граѓанското општество навистина се со префиксот дека - „ви останува само надежта да се квалификувате за следното доделување на средства“. Иако тие годишно не се знае со точност колку изнесуваат, ниту пак се знае колку невладини организации се “борат” за истите. Секако, финансиска поддршка добиваат само за нас непознати организации со непознати проекти. Другите остануваат со само со надежта.

Дека тоа е така говори и фактот на распишаниот конкурс во февруари од министерството за финансии за доделување на средства за невладините организации за активности кои треба да се спроведат до крајот на годината и согласно со тоа и парите да се потрошат до крајот на годината. Бидејќи уште нема никаков одговор, дилемата останува дали со ребалансот ќе останат парите за поддршка; кога Владата ќе додели пари и на кои организации; кога би се спроведувале тие активности??? Ова се прашања кои со себе влечат повеќегодишни не решени феномени во оваа област - како се распределуваат парите од државниот буџет, кој кандидат бил одбран и со каков проект, кои се приоритетите во финансирањето на програмите и колку се тие значајни за македонското општество. И на крајот можат ли овие пари и парите кои генерално се одвојуваат од буџетот за граѓанскиот сектор да обезбедат негово постоење, кое по претпоставка би требало да е независно.

Но кога не се знае со кои и какви критериуми еден проект е одобрен, а друг отфрлен, кога апликантите не знаат зошто конкурентот бил подобар од него, кога општеството не знае што воопшто содржат проектите кои добиле одобрение, бидејќи за тоа нема информации, остануваат сериозни сомневања за чесноста во намерите на владата и остава сомнеж за манипулација на овај процес. Јасно е дека всушност станува збор за субјективен систем, кој има за цел лесно и безболно да го усмрти македонскиот граѓански сектор.

1.5. Време е, да се престане со двојните стандарди во постапувањето...

Изминатиов период од речиси два месеца бевме сведоци на повеќе случаи на труење на деца во неколку основни училишта, како и во детското одморалиште во село Љубанци. Ги поддржуваме мерките и напорите на Министерството за здравство и останатите надлежни органи преземени против одговорните лица за наведениот

случај. За жал, мора да констатираме дека доколку ваквиот начин на доследно исполнување на законските обврски и овластувања следеше веднаш по првиот случај на труење а не еден месец по истиот, сигурно немаше да доведе до повеќекратно случување на немилите настани штетни по здравјето на децата, со одреден штетен ефект и на нивното образование.

За таа цел, ги повикуваме надлежните органи ажурно да реагираат при секој немил настан, особено кога се во прашање децата, на ист начин на кој што државните органи и институции дејствуваат за случаи кои позитивно влијаат на нивниот рејтинг во јавноста.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај Тања и Наце Груевски

До Македонскиот Хелсиншки комитет се обратија г-ѓа Тања Груевска и г-дин Наце Груевски, биле вработени во АДОР КЈУБИ Македонија.

Работодавниот орган [7] донеле Одлуки за престанување на работниот однос на г-ѓа Тања Груевска и г-дин Наце Груевски поради структурални и организациони промени. Во Одлуките е утврдено дека на г-ѓа Тања Груевска и се обезбедува еднократен надоместок во вид на испратнина во висина на дванаесет нето плати кои работникот ги остварил во претходниот месец, а на г-дин Наце Груевски да му се исплати износ од една нето плата.

Незадоволни од Одлуките на 6 Декември 2004 година и на 10 Декември 2004 година, г-ѓа Тања Груевска и г-дин Наце Груевски изјавиле приговор до Управниот Одбор. Приговорот бил одбиен од страна на Управниот Одбор на АДОР КЈУБИ Македонија како неоснован.

После ваквата одлука, г-ѓа Тања Груевска и г-дин Наце Груевски побарале судска заштита на своите права.

Основниот Суд Скопје II Скопје постапувајќи по барањето на странките, носи пресуда [8] со која се одбива тужбеното барање на странките. Апелациониот Суд Скопје, постапувајќи по жалбата на странките носи пресуда [9] со која жалбата на странките се уважува, а пресудата на Основниот Суд Скопје II Скопје ја преиначува. Со истата пресуда се усвојува тужбеното барање на тужителите, се поништуваат Одлуките донесени од генералните менаџери на тужениот АДОР КЈУБИ Македонија, Скопје, со кои

на тужителите им престанал работниот однос поради структурални и организациони промени и Одлуките на Управниот одбор и се задолжува тужениот да ги врати тужителите на работа и да ги распореди на работни места соодветни на нивната стручна спрема. Пресудата станала правосилна на 3 Јануари 2008 година, а извршна на 13 Февруари 2008 година.

Врз основа на извршната пресуда, г-ѓа Тања Груевска и г-дин Наце Груевски, преку извршител, поднеле налог за враќање на работа или доверување на работи што работникот ги вршел порано. Постапувајќи по приговорот, Основниот Суд Скопје II Скопје носи решение[10] со кое приговорот се одбива. Постапувајќи по жалбата на АДОР „КЈУБИ“, Апелациониот Суд Скопје носи решение[11] со кое жалбата се усвојува, решението се преиначува, и се утврдува дека со налогот за извршување се сторени неправилности во извршувањето, па поради тоа сите превземани дејствија со налогот се ставаат вон сила.

Во образложението на оваа пресуда Апелациониот суд се повикува на чл.104 од Законот за работни односи кој гласи „работодавачот го прекинува договорот за вработување на работникот кога работникот ќе наполни 64 години возраст и 15 години пензиски стаж. Работодавачот, на барање на работникот може да му го продолжи договорот за вработување најмногу до 65 години возраст, доколку со закон поинаку не е утврдено”.

Главен аргумент на Апелациониот суд за носење на оваа пресуда е фактот што во меѓувреме странката Наце Груевски остварил право на старосна пензија, а Тања Груевска е корисник на инвалидска пензија.

Во периодот од една година донесени се уште две пресуди на Основниот Суд[12] и пресуда на Апелациониот Суд[13] во кои образложението за одбивање на налозите издадени од страна на извршителот е потполно исто.

Сите наведени пресуди се повикуваат на чл.104 од Законот за работни односи, но симптоматично е зошто во ниту еден случај не се земени во предвид стриктните одредби од Законот за пензиско и инвалидско осигурување од чл. 154 каде е предвидено „На корисник на пензија, додека е во работен однос или додека врши дејност со полно работно време во Република Македонија или работи во странство, му се исплатува 30% од пензијата. На корисник на пензија од ставот 1 на овој член кој работи половина од полното работно време, му се исплатува 50%

од пензијата, а за работа помалку од половина од полното работно време, му се исплатува 70% од пензијата.”

Во конкретниот случај и покрај тоа што постои правосилна и извршна судска одлука, но и јасни законски одредби кои го регулираат ова прашање, странките не можат да го остварат своето право, односно да најдат излез од судските лавиринти во кои се моментално заглавени.

Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија е сериозно загрижен поради хаотичната состојба во судството и селективното применување на Законските одредби (не применувањето на одредбите од Законот за пензиско и инвалидско осигурување), односно носење на судски пресуди кои директно се косат со Законските одредби а со тоа се доведуваат во прашање и почитувањето и заштита на човековите права. Комитетот искрено се надева дека судската пресуда ќе биде извршена а сторената повреда на правата на странките ќе биде отстранета, а воедно на странката и предочува правдата да ја побара пред Европскиот суд за човекови права во Стразбур.

2.2. Достапност на Законот за помилување до осудениците!?

Поголема група на осудени лица писмено се пожалија на наводно лошата соработка меѓу институцијата Министерство за правда и Претседател на Република Македонија во областа на постапката за помилување.

Од страна на групата на осуденици бевме известени дека пред околу сега веќе десет месеци имале поднесено молби за помилување до Претседателот на Република Македонија, согласно одредбите на Законот за помилување, со образложение дека ги исполнувале условите за примена на истиот институт. Поднесените барања до надлежните основни судови, од нивна страна биле благовремено доставени до Министерството за правда. Првата пречка со која нивните барања за помилување се судриле е како што барателите наведуваат дека нивните барања од страна на Министерството за правда не биле проследени до Претседателот на Република Македонија, како надлежен орган да постапува по поднесените барања.

Барателите сметаа дека во ваквото постапување има тенденциозност, пристрасност и незаконитост, со кое нешто истите се спречени во остварувањето на нивното уставно гарантирано право. Воедно осудените лица

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

наведуваа дека без да им се реши веќе поднесеното барање за помилување, истите се спречени на повторно поднесување на ново барање за помилување.

Хелсиншкиот комитет и двата државни надлежни органи ги известуваа за добиената претставка и побара да добие официјален одговор.

Од Претседателот на Република Македонија, беше побарано да не известува: колку барања за помилување биле поднесени во текот на 2008 година (колку од нив се поднесени од страна на самите осуденици, а колку од нив се покренати по службена должност од страна на министерот за правда); колку од поднесените барања се решени (колку позитивно, колку негативно); и колку од поднесените барања не се решени, односно по истите не е постапено воопшто, за кое нешто не известуваат и самите осуденици – дека се спречени во можноста да поднесат ново барање за помилување без да се реши претходното барање, а притоа имајќи го предвид член 6 став 2 од Законот за помилување.

Од Министерството за правда беше побарано да не известува колку барања за помилувања, во текот на 2008 година, биле поднесени од страна на самите осуденици (или нивните роднини, согласно член 2 став 2 од Законот за помилување) и колку барања за помилување биле поднесени од страна на министерот за правда по службена должност, согласно член 2 став 3 од истиот закон. Воедно доколку е можно да бидеме известени за: колку барања за помилување биле примени во текот 2008 година; колку барања за помилување биле проследени од Ваша страна до Претседателот на Република Македонија; на колку барања Вие имате дадено позитивен предлог а на колку негативен предлог; и колку од поднесените барања не се решени, односно по истите не е постапено воопшто, за кое нешто и не известуваат и самите осуденици – дека се спречени во можноста да поднесат ново барање за помилување без да се реши претходното барање, а притоа имајќи го предвид член 6 став 2 од Законот за помилување.

За жал, и покрај многуте писма и ургенции[14] до надлежните државни органи, Хелсиншкиот комитет не доби повратен одговор од нивна страна. Прашањето кое се поставува - „Како до имплементација на правото на помилување, предвидено во член 1 и 2 од Законот за помилувањето?“, за жал остана не одговорено. Подебелиот крај сепак го извлекуваат самите осуденици. Тие остануваат без можност да го користат истото право[15],

бидејќи на истите не им се одговора со писмена одлука по претходно поднесена молба (член 6 став 2[16]). И се така во еден магичен круг, имаш право да бараш, бараш, но не добиваш писмен одговор, по што си ускратен за ново барање, бидејќи немаш писмена одлука. А тоа е така, затоа што некој очигледно заборава да ја изврши својата работна обврска – да пишува писмени одлуки за одбивање на барањето.

Хелсиншкиот комитет жали што наводите на осудениците и овој пат се покажуваат како точни и дека на истите патот за спроведување и реализација на нивните законски гарантирани права, им е попречен од никој друг туку токму од надлежниот државен орган, кој всушност треба да претставува гарант за тие права.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Случај Добрила Крстева

Г-ѓа Добрила Крстева не известува дека поднела барање[17] до Министерството за финансии за денационализација на недвижен имот, имот во кој е вклучена и КП.бр.264 нов број 2683.

Комисијата за одлучување по барањата за денационализација за општините Карпош и Чаир одлучувајќи по барањето на странките носи решение со кое барањето на странките делумно се усвојува меѓутоа барањето за враќање на парцелата со КП.бр.264 односно КП.2683 се одбива со образложение дека по извршениот увид на лице место од страна на надлежните органи било утврдено дека станува збор за градежно изградено земјиште и дека истото не може да биде предмет на реално враќање.

Незадоволна од ваквото решение странката доставила жалба до второстепената владина комисија, но во меѓувреме Министерството за транспорт и врски - Секторот за документирање и управување на градежно земјиште носи решение за трансформација на правото на користење градежно земјиште во право на сопственост по основ на поранешна сопственост за спорната парцела, на име на АД „Пластика“ за преработка на пластични маси – Скопје.

Хелсиншкиот Комитет по детална анализа на овој предмет увиде дека трансформацијата е направена

спротивна на член 50 ст.1 и 2[18] од Законот за градежно земјиште (Сл. весник. 53/2001), бидејќи АД „Пластика“ немала својство на поранешен сопственик во периодот кога земјиштето е национализирано. Воедно, решението е спротивно на Уредбата[19] за начинот и условите за трансформација на правото на користење на градежното земјиште сопственост на Република Македонија во право на сопственост или право на долготраен закуп, каде е јасно наведено дека барателот за трансформација е должен да приложи доказ со кој се потврдува својството на поранешен сопственик или доказ за наследник на поранешниот сопственик.

Решението донесено од страна на Министерството за транспорт и врски не содржи ниту опис на градежното земјиште што е предмет на трансформацијата согласно извод од урбанистички план или урбанистички проект, што законски претставува задолжителен дел од решението за трансформација.

Државното правобранителство на Република Македонија[20] поднело предлог до Министерството а огласување на решението за ништовно и повторување на постапката за трансформација, кои го информираат Државното правобранителство дека ќе го чекаат исходот на почнатата судска постапка и по добивањето на Судската пресуда ќе пристапат кон одлучување по предлогот.

Иако Хелсиншкиот Комитет во повеќе наврати се обрати до Министерството за транспорт и врски со барање на информации за овој предмет и како истиот ќе биде решен, земајќи го во предвид фактот дека судска пресуда е веќе донесена, наидовме на МОЛК од нивна страна.

Хелсиншкиот Комитет се запрашува дали Молкот и пасивниот однос од страна на надлежното Министерство и не преземањето на соодветни дејствија по предлогот на Државното правобранителство значи намерно замижување пред повредите на Законот и прикривање на сторените неправилности. Комитетот останува со надеж и исчекување дека овој случај конечно ќе добие разрешница, неправилностите ќе бидат отстранети, законските норми ќе бидат целосно почитувани, а надлежните органи ќе застанат во одбрана и заштита на правата на странката.

3.2. ЈЗО Градски Аптеки

Со Одлука на Владата на Република Македонија и Одлука на ЈЗО „Градска Аптека“-Скопје извршена е

целосна приватизација на ЈЗО „Градска Аптека“-Скопје – Скопје. Со првичниот договор за продажба, покрај уделите на вработените од 5% и од 20% влегуваат и уделите на Алкалоид АД Скопје со 25%, на Фарма Корп ДОО Скопје 25% и на ЗЕГИН ДОО Скопје 25%.

Согласно член 18 став 1 точка 2 од Законот за заштита на конкуренцијата, концентрација се смета дека настанува кога промената во контролата на долгорочна основа е резултат од стекнување од едно или повеќе лица, кои веќе контролираат најмалку едно претпријатие или од едно или повеќе претпријатија преку купување на хартии од вредност или имот со договор или на друг начин пропишан со закон, на директна или индиректна контрола на целото или делови од едно или повеќе претпријатија.

Во случај со купување на удели во ЈЗО Градска Аптека на хартии од вредност од страна на Алкалоид АД Скопје, Фарма Корп Скопје и Зегин ДОО Скопје, тие се стекнале со заедничка контрола врз ЈЗО Градска Аптека Скопје, на основа на договорот од 1 Јуни 2006 година, настанала концентрација, а купувачите на уделите се учесници во концентрацијата.

Согласно член 16 став 1 точка 3 од истиот закон, учесниците во концентрацијата се должни да ја известат Комисијата за заштита на конкуренцијата за концентрацијата ако учеството на пазарот на еден од учесниците изнесува повеќе од 40% или вкупното учество на учесниците на пазарот изнесува повеќе од 60%.

Врз основа на ваквите податоци е составена Преглед – листа од 29.11.2006 год. Прегледот ги содржи приходите по аптека, како и вкупните приходи на установите од 124 аптеки. Врз основа на приходот остварен од страна на Зегин ДОО Скопје, пресметано е дека неговиот пазарен удел на релевантниот пазар изнесува 41.96% (заокружено на 42%).

Согласно член 13 став 3 од Законот за заштита на конкуренцијата, се претпоставува дека едно претпријатие има доминантна позиција на релевантниот пазар ако неговото учество на релевантниот пазар изнесува повеќе од 40%, освен ако претпријатието не го докаже спротивното.

Врз основа на овие причини, донесено е Решение со кое на ЗЕГИН ДОО Скопје му се наложува стекнатиот удел од 25% во ЈЗУ Градски Аптеки Скопје - Скопје да го продаде во рок од една година заради воспоставувањето на

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

состојбата на пазарот која постоела пред концентрацијата.

Со Пресуда на Управен суд донесена уште на 21.01.2009 год. конечно е завршена постапката по поднесената жалба од страна на Зегин ДОО Скопје и потврдено е Решението со кое му се наложува стекнатиот удел од 25% во ЈЗУ Градски Аптеки Скопје - Скопје да го продаде во рок од една година заради воспоставувањето на состојбата на пазарот која постоела пред концентрацијата и да не ги врши управувачките, односно гласачките права кои произлегуваат од стекнатиот удел, сметано од денот на конечното на решението. За жал до денес не е ниту на повидок продажба на уделите, а со тоа и решавање на спорната ситуација во која се наоѓаат ЈЗО Градски Аптеки и сведоци сме на инертниот однос на надлежните органи кои на било каков начин би можеле да помогнат за решавањето на целата ситуација. Иако редовно се прават инспекции и до овој момент платите на вработените се подмирени, тоа е далеку од решавање на проблемот. Потребно е итно рестартирање со работата на организацијата, а тоа може да се направи само доколку се овозможи снабдување со потребни лекови и останати средства за работа.

Од односот на двајцата содружници, за жал може да се заклучи дека ниту еден од нив не е заинтересиран за спасување на ЈЗО Градските Аптеки.

Хелсиншкиот Комитет ги повикува и Владата и надлежните органи во најкус можен рок да преземат соодветни чекори во насока да се спречи пропаѓањето на ЈЗО Градски Аптеки, во време кога тоа е се уште можно и да се зачуваат работните места на вработените .

[1] „Ако работодавачот го откажува договорот за вработување, е должен да го наведе основот за отказот, утврден со закон, колективен договор и акт на работодавачот и да ја докаже основаноста на причината која го оправдува отказот“.

[2] „(1) Отказот на договорот за вработување мора да и биде врачен на договорната страна, на која и се откажува договорот за вработување. (2) Отказот на договорот за вработување работодавачот е должен да му го врачички лично на работникот по правило во просториите на работодавачот, односно на адресата на живеалиштето, односно престојувалиштето од кое работникот дневно доаѓа на работа.

[3] „Работодавачот е должен во случај на откажување на договорот за вработување од деловна причина да

провери дали е можно да го вработи работникот под променети услови или на други работи, односно дали е можно да се доквалификува, односно преквалификува за друга работа. Ако постои таа можност, работодавачот на работникот му понудува склучување на променет договор за вработување“.

[4] Член 5 од Законот за изменување и дополнување на Законот за народен правобранител, Службен весник на РМ, бр. 114 од 14.09.2009 година

[5] Член 3 од Законот за изменување и дополнување на Законот за народен правобранител, Службен весник на РМ, бр. 114 од 14.09.2009 година

[6] Social Development Notes. Participatory Approaches to Country Assistance Strategies: Lessons from Africa

[7] Генералните менаџери на АДОР Кјуби и Управниот одбор.

[8] Пресуда П.бр.3711/02 како стар број, односно РО.бр.129/07 како нов број, од 28.02.2007 год.

[9] Пресуда РСЖ.бр.1994/07 од 03.01.2008 год.

[10] Решение ППНИ.бр.446/08 од 21.08.2008 год.

[11] Решение РОЖ.бр.1629/08 од 21.10.2008 год

[12] Пресуда на Основен Суд Идс.Пк.бр.100/09 од 19.06.2009 год

[13] Пресуда на Апелационен Суд РОЖ.бр.1195/09 од 09.07.2009 год

[14] Пратени дописи на 13.04.2009 година, 30.06.2009 година, и 16.09.2009 година

[15] иако постапка за помилување е итна (член 4)

[16] Член 6

Молбата за помилување може повторно да се поднесе по истекот на три месеци од денот на донесената одлука по претходната молба, кога е изречена казна затвор или малолетнички затвор во траење до една година по истекот на шест месеци, кога изречената казна е над една до три години, а кога е изречена повисока казна од три години, по истекот на една година.

[17] Барање ДН.бр.19-08-415/02 од 23.09.2002 год

[18] Член 50 „На корисниците на градежното земјиште по основа на поранешна сопственост на земјиштето, правото на користење се трансформира во право на сопственост на градежно земјиште, со поднесување на барање на корисникот, а по барање Министерството за транспорт и врски донесува решение за трансформација на ова право.

Корисниците по основа на поранешна сопственост во смисла на ст.1 на овој член се лицата кои биле сопственици на земјиштето на денот кога земјиштето е национализирано.....“

[19] Членовите 3 и 4

[20] Допис ЈП бр. 03-117/07 од 14.03.2007 год.

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Октомври / Ноември 2009

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Право на вероисповед – привилегија за големите верски заедници !
- 1.2. Сегрегација на ромите во основните училишта во Битола
- 1.3. Предлог закон за бесплатна правна помош
- 1.4. Правото на протест и изразување повторно на удар !

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

- 2.1. Случај Фатиме Идрис Маслар

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

- 3.1. Случај Ниче Ничевски
- 3.2. Внатрешно раселени лица с. Радуша
- 3.3. Случај Зинета Нурковиќ

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

- 1.1. Право на вероисповед – привилегија за големите верски заедници!

Еден од предусловите да се практикува вера во Република Македонија е соодветната верска заедница да биде регистрирана во Единствениот судски регистар на цркви, верски заедници и религиозни групи, а согласно со Законот за правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи.

Овој закон во 2007 година беше донесен по повеќегодишен меѓународен притисок, дури неговото усвојување беше еден од предусловите за членството во НАТО, се со објаснување дека стариот закон ги ограничува верските слободи особено во делот на регистрирање на други верски заедници. Законот сега дозволува регистрација доколку “името и официјалните обележја на секоја нова црква, верска заедница и религиозна група се разликуваат од називите и официјалните обележја на веќе регистрираните цркви, верски заедници и религиозни групи”[1].

Претставниците на нерегистрираната Православна

Охридска Архиепископија до Основниот Суд Скопје 2 упатиле барање за регистрација на “Трко-православна Охридска Архиепископија на Пеќската Патријаршија”, кое е одбиено од истиот суд.

Во решението за одбивање на барањето, Судот најпрво известува дека се обратил до Македонската Православна Црква (МПЦ) со барање истата да достави известување што претставува поимот Пеќска Патријаршија, дали е верска заедница, а ако е верски субјект со легитимен правен статус каде припаѓа. Не треба ни да се потенцира дека ваквото барање на Судот претставува преседан и е спротивно на законските норми според кои доколку Судот има потреба од експертиза треба да се обрати до признати и независни експерти или судски вештаци.

Со тоа што Судот не ја искористил оваа своја надлежност туку решил да се обрати до МПЦ, која не е никаква страна во постапката ниту независен експерт за религиозни и верски прашања, Судот само ги потврдува наводите на Барателот дека државата Македонија повторно преку своите органи го става во нееднаква положба со другите граѓани и правни лица фаворизирајќи ја МПЦ издигнувајќи ја истата на ниво на државна религија. Судот наместо да се задржи на својата обврска за следење и спроведување на Уставот и законите во РМ се впуштил во следење на наводите на МПЦ издигнувајќи ги истите на ниво на апсолутна вистина и основани факти, со што недвосмислено го дискриминира барателот.

Судот постапил спротивно и на праксата на Европскиот Суд според која “Државата има обврска да делува неутрално и непристрасно во однос на утврдување на легалитетот на религиозните верници и воедно да обезбеди толеранција помеѓу групите, дури и ако потекнуваат од иста вероисповест[2]“.

Понатаму, во своето образложение Судот наведува дека законот не дава можност во името на верскиот субјект чие запишување се бара да е дозволена употреба на имиња и нивни изведенки кои се дел или пак асоцираат на званични називи односно имиња на држави или на веќе регистрирани верски заедници. Според Судот, употребата на зборовите како православна охридска архиепископија како составен дел на името во барањето е повреда на законот бидејќи претставува составен дел од името на веќе регистрираната верска заедница МПЦ - Охридска Архиепископија.

Меѓутоа потребно е да се наспомене дека Законот

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

погоре цитиран, бара името и официјалните обележја на секоја нова верска заедница да се разликуваат од називите и официјалните обележја на веќе регистрираните, додека ниту овој или пак било кој друг закон не оперираат со терминот “составен дел од името” или пак “име кое асоцира на постоечки званичен назив” за да може ова образложение на судот да биде основано.

Една од целите на новиот закон е овозможување на верски плурализам и слобода на секој граѓанин да си ја практикува својата вера без разлика дали тоа се коси со интересите на големите верски заедници или не.

Верскиот плурализам не е ништо друго освен карактеристика на современите демократии и услов за практикување на човековите права во делот на вероисповедта. Имено, и Европскиот Суд потврдил дека организирана структура призната од страна на државата со што се овозможува легално постоење на религиозните заедници, односно групи е суштински дел од религиозниот живот и воедно претставува начин за манифестација на религијата и уверувањето[3]. Европскиот Суд е на гледиште дека неуспехот на државата да остане неутрална во практикувањето на власта и воедно нејзино директно инфилтрирање во одлуката кој може да формира религиозна група а кој не, претставува повреда на правото на слобода на религија загарантирано со членот 9 од Европската Конвенција за човекови права.

За жал, судејќи по се поголемиот број на претставки до Хелсиншкиот Комитет поднесени од припадници на помалите верски заедници кои не можат да се регистрираат, логично се наметнува заклучокот дека постои проблем во соодветна имплементација на законот од страна на надлежните судови.

На ваков заклучок наведуваат и ставовите изнесени во последниот Извештај на ЕУ за прогресот на Македонија како и во Извештајот на Стејт Департментот за верските слободи, каде изречно се наведува дека отсуството на ефективна имплементација на законот ги оневозможува верските заедници да се здобијат со правен статус.

До Комитетот исто така пристигнуваат и претставки за полициско малтретирање на одредени верски заедници. Ако кон ова се додадат и последните изјави на директорката на Државната комисија за односи со верски заедници и религиозни групи за бланко поддршка на државата за сите активности на МПЦ, повеќе од очигледно

е дека уставниот принцип за одвоеност на државата од црквата се нарушува со привилегирање на големите верски заедници а на сметка на попречување на правото на вероисповед на сите останати граѓани од помалите верски заедници.

1.2. Сегрегација на Ромите во основните училишта во Битола

Настаните кои беа обелоденети во јавноста во однос на можната сегрегација на децата Роми во основните училишта во Битола го привлекоа вниманието и на Управата за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците при Министерството за образование и наука, но и на Хелсиншкиот Комитет.

По остварената посета на претставници на Комитетот на општина Битола, претставници на невладиниот сектор во Битола, ОУ “Трифун Пановски” и ОУ “Ѓорѓи Сугарев” од Битола, врз основа на добиените податоци од надлежните органи може да се утврдат 3 различни фактички состојби и тоа:

1. Според општина Битола и Извештајот на Директорот на Управата за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците, утврдено е дека... освен двете паралелки (една во прво и една во второ одделение) нема други паралелки кои се чисто етнички (ниту ромски, ниту македонски).[4]

2. Според писмениот одговор добиен од страна на ОУ “Ѓорѓи Сугарев”, Битола, добиена е информацијата дека бројот на ученици запишани во прво одделение во текот на 2009/2010 год. е 105 (18 се Македонци, 2 Албанци, а 85 Роми). Бројот на ученици во второ одделение е 101 (17 Македонци, 84 Роми)... потоа дека паралелките се формираат пред почетокот на учебната година и во секоја паралелка, задолжително има и по неколку ученици од македонска националност. Малиот број на ученици од македонска националност во последниве две години, е објаснувањето зошто доаѓа до нивно испишување и префрлување во други училишта. На тој начин според ОУ, во прво и во второ одделение, останале по две паралелки исклучиво со ученици од ромска националност што не е случај со паралелките од повисоките одделенија каде соодносот на учениците по национална припадност е изедначен.

3. Според непосредниот увид и разговор на претставниците на Хелсиншкиот Комитет со дел од

вработените во ОУ “Ѓорѓи Сугарев”, Битола, добиена е информација дека во моментот на посетата (24.09.2009 год.), бројот на ученици запишани во прво одделение во текот на 2009/2010 год. е 72 ученици (18 Македонци, 2 Албанци, 52 Роми). Во училиштето постојат 7 чисто ромски паралелки, и тоа: во прво, второ и трето одделение по 2 паралелки и четврто една.

- Состојбата се појаснува со информациите добиени од невладините организации, според кои од вкупно запишаните Роми во прво одделение на територија на општина Битола по едно има запишано во ОУ Даме Груев, ОУ Тодор Ангелевски и во ОУ Гоце Делчев, 2 во ОУ Трифун Пановски, 3 во ОУ Кирил Методиј, додека сите останати се запишани во ОУ Ѓорѓи Сугарев.

На надлежните органи за надзор останува да утврдат која фактичка состојба е точна!

Појавата на сегрегација[5] и дискриминација на децата Роми во образованието е евидентирана како актуелна состојба и во Стратегијата за Ромите во Република Македонија. Препораките наведени во Стратегијата од типот на: образовните иницијативи да водат сметка за избегнување на гетоизацијата, која влијае дестимулативно на компетитивноста и мотивацијата на децата; очигледно во пракса не се почитуваат и состојбата се влошува од ден на ден, така да во моментот има четвртата генерација по ред со чисто ромски паралелки.

Еднаквоста на граѓаните пред Уставот и законите значи еднаков третман во законите и еднаков третман и положба во примената на законите (правото), што значи дека на граѓаните мора да им се обезбеди еднаков пристап до правниот систем и еднаков третман во институциите на системот.

Еднаквоста на граѓаните е во тесна поврзаност и корелација со апсолутната забрана на дискриминација, која како одредба можеме да ја најдеме и во домашната регулатива (член 2 од Законот за основно образование), и во многу меѓународни документи и конвенции, како Европската конвенција за човекови права (член 14), Универзална декларација за човекови права (член 7), како и Конвенцијата против дискриминацијата во образованието на УНЕСКО (член 1).

Во конкретниот случај тоа би значело еднаков пристап за сите деца до основното училиште од својот реон,

без разлика на верата, бојата и припадноста[6], а не со (внатрешно интерна училишна политика) селектирање и запишување на децата од македонската заедница и одбивање на децата од ромската заедница со образложение дека нема место за нив, како и дека тие веќе имаат “нивно” училиште и нема потреба истите да бидат запишани во други училишта.

1.3. Предлог закон за бесплатна правна помош

Во текот на септември 2009 година, по двегодишното работење на предлог верзијата, Собранието на Република Македонија го доби предлог Законот за бесплатна правна помош.

Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот одржа и седница каде министерот, пратеници и претставници на невладиниот сектор расправаа по истиот.

Со овој закон се предвидува да се уредат правото на бесплатна правна помош, постапката во која се остварува, корисниците, условите и начинот на неговото остварување, давателите на бесплатна правна помош, органите надлежни за одлучување, заштитата на правото на бесплатна правна помош, финансирањето и надзорот над неговото спроведување, организирање на денови на бесплатен правен совет, бесплатна правна помош во прекугранични спорови како и надзор над примената на одредбите од овој закон.

Целта на законот е да се обезбеди еднаков пристап на граѓаните и другите лица определени со овој закон до институциите на системот, за запознавање, остварување и за овозможување на ефективна правна помош, согласно со начелото за еднаков пристап до правдата.

И покрај лиферувањето на предлог Законот за бесплатна правна помош, потребата и заложбата за донесување на ваков закон, невладиниот сектор како на одржаните работилници така и на самата седница на Постојаната анкетна комисија имаше доста забелешки. Со конкретни забелешки излезе и Хелсиншкиот комитет, кои воедно се доставени и до Собранието на Република Македонија и Постојаната анкетна комисија за заштита на правата и слободите на граѓанинот. Забелешките се состојат во следното:

1. Апсолутна е потребата од дообјаснување на

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

дефинициите за поимите, кои во понатамошниот текст на предлог законот не содејствуваат со содржината на предлог законот,

2. Конкретни дефинирани критериуми и услови како за здруженијата на граѓани така и за подрачните одделенија на министерството за правда,

3. Нееднаквиот третман кон органите кои ќе ја пружат бесплатната правна помош во делот на извршување на надзор и контрола. Имено, подрачните одделенија на Министерството за правда не подлежат на контрола и надзор од страна на Министерството за правда, а од друга страна адвокатите и здруженијата на граѓани ќе подлежат на постојан надзор,

4. постапката е дефинирана како итна, а од друга страна роковите за одлучување (за постапување по барањето за бесплатна правна помош и др. основи), изнесуваат 15 дена, кој рок всушност значи редовна постапка согласно одредбите во Законот за општа управна постапка,

5. Корисникот сам да го избере органот од кој ќе побара бесплатна правна помош, било да е тоа за претходна правна помош (подрачните одделенија на министерството за правда или здруженијата на граѓани) било да е за правната помош (избор на адвокат од листата која ќе била составена од страна на министерството) и

6. Точно и концизно определување на поимот имот, вклучително и минималниот станбен простор.

Хелсиншкиот комитет смета дека предлог Законот за бесплатна правна помош во себе има дискриминаторски одредби и не овозможува еднаков третман меѓу органите кои ќе даваат бесплатна правна помош, корисниците за бесплатна правна помош како и надзор врз истите органи.

Хелсиншкиот комитет очекува дека власта ќе има слух и ќе ги усвои забелешките предложени од страна на стручната јавност и невладиниот сектор и на крај ќе израсне еден добар плод од дрвото, а граѓаните на Република Македонија ќе добијат закон кој практично ќе може да се имплементира.

1.4. Правото на протест и изразување повторно на удар!

Во зминатиот период Хелсиншкиот Комитет го изнесе своето мислење во врска со состојбата на професионалните војници во АРМ и побара измена на законската регулатива во полза на истите.

Имено, согласно истиот закон[7], вработувањето на професионалните војници однапред се ограничува

на времетраење од најмногу 12 години. Сепак, ова не е единственото ограничување на нивниот работен однос, односно тие доколку имаат склучено договор за работа продолжуваат со службата до навршување на 38 години, по што им престанува работниот однос[8], за што професионалните војници своето незадоволство се обидоа да го искажат преку јавен протест и запознавање на широката јавност со своите барања.

За жал државата не само што не излезе во пресрет на барањата на војниците туку таа се реши за разни притисоци со цел задушвање на слободата на изразување и правото на јавен протест.

Така, спрема војниците иако усно изречени, биле употребени разни мерки од забрана за користење на слободни денови, забрана за контактирање со медиуми, прекинување на годишен одмор, забрана за организирање на протест па се до закана за прекинување на работниот однос ако истите не го прекинат протестот.

Македонија уште еднаш не успеа да одговори на предизвиците со кои се детерминира нејзиниот статус како демократска држава, а тоа е овозможување на услови за непречено ползување на правото на јавен протест. Државата не остана доследна ниту на преземените обврски од меѓународните договори, иако предупредена во последниот извештај на ЕУ, по низата случаи на заплашување на фармерите од Битола, противниците на изградба на црква на плоштад, студентите во Ресен продолжи со практиката на задушвање на слободата на мислење и јавен протест и со професионалните војници.

Хелсиншкиот Комитет повторно ја изразува својата загриженост од ваквиот тренд и апелира до власта да го покаже својот демократски капацитет за почитување на едно од фундаменталните човекови права-слобода на протест, наместо да користи методи карактеристични за тоталитарните режими.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај Фатиме Идрис Маслар

Во текот на месец март[9] 2009 година, Хелсиншкиот комитет го регистрираше случајот на г-ѓата Фатиме Идрис Маслар, која поднела барање за прием во државјанство на Република Македонија во текот на 2008 година. На 23 Јули 2008 година Министерството за внатрешни работи

донело Решение[10] со кое го одбило поднесеното барање со образложение дека г-ѓата Маслар не ги исполнува условите предвидени во член 7 став 1 точка 2 од Законот за државјанство на Република Македонија, односно дека истата до поднесувањето на барањето законски не живее на територијата на РМ најмалку 8 години.

Во законски предвидениот рок од 30 дена г-ѓа Маслар вложила жалба до второстепената владина комисија, која како второстепен орган во предвидениот рок од 60 дена нема донесено Решение.

Иако од април месец 2009 година Хелсиншкиот комитет упатуваше дописи до второстепената владина комисија[11] со барање да биде известена за наводите на непочитувањето на законските рокови предвидени во член 247 од Законот за општа управна постапка како и дали државниот орган ја примил вложената жалба, дали по истата е постепено, каков е исходот на истата како и зашто странката не е известена, но за жал од нивна страна не е добиен одговор.

Од друга страна Хелсиншкиот комитет, иако не упати допис до Министерството за внатрешни работи, на 22 Мај 2009 година доби известување со кое бевме известени дека првостепеното решение на странката и е врачено на 14 Август 2008 година и дека против истото нема поднесено жалба до второстепената комисија за решавање во управна постапка во втор степен од областа на внатрешните работи, судството, државната управа, локалната самоуправа и работите од верски карактер при Влада на Република Македонија.

По добиениот одговор со таква содржина, Хелсиншкиот комитет веднаш изврши телефонски разговор со таткото на г-ѓа Маслар, кој не извести дека вложената жалба е поднесена до МВР, а при проверка од негова страна му било кажано дека истата била заведена во дневникот со назнака дека е препратена до второстепениот орган на 25 Август 2008 година.

Со повторен допис Хелсиншкиот комитет се обрати до Министерството за внатрешни работи при што во фотокопија им ја достави и вложената навремена жалба и побара да официјално биде известен дали истата жалба е заведена во нивната институција. Доколку да (нешто веќе и било потврдено на г. Маслар) кои се причините поради кои истата жалба не е препратена до надлежниот второстепен орган согласно законските одредби[12] предвидени во

Законот за општа управна постапка.

На 14 Септември 2009 година Хелсиншкиот комитет доби втор по ред одговор од министерството со кој бевме известени дека странката има вложено жалба против првостепеното решение. Со добиениот одговор целосно се потврдија наводите на странката.

Хелсиншкиот комитет со голема загриженост констатира дека горенаведениот случај, претставува реална слика на фактичното (не)работење на второстепените владини комисии, а во наведените случаи конкретно затаи комисијата за решавање во управна постапка во втор степен од областа на внатрешните работи, судството, државната управа, локалната самоуправа и работите од верски карактер.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Случај Ниче Ничевски

Г-динот Ниче Ничевски не извести дека Меѓуопштинскиот Центар за социјални работи Скопје-Карпош донел решение[13] за остварување право на социјална парична помош. Со решението на странката и се признава право на социјална парична помош во износ од 2.109.50 денари а во диспозитивот на истото е предвидено дека решението ќе се применува од 01.03.2009 год.

Од доставената документација, односно уплатницата за исплата на готовина, видно е дека странката за месец март и април добила износ од 1.457.50 денари, сума која не соодветствува со износот предвиден во донесеното решение.

Исто така врз основа на приложената документација е воочено дека ЈУ МЦСР Скопје- Карпош се повикува на членови од Одредбата за условите, критериумите, висината, начинот и постапката за утврдување и остварување на правото на социјална парична помош (Сл. весник на РМ. бр. 15/98, 21/98, 28/01, 23/02, 91/02, 59/03, 37/03, 41/05 и 109/05).

Важноста на оваа одлука на која се заснова донесеното решение престанала со носење на Одлуката за престанување на важноста на одлуката за условите, критериумите, висината, начинот и постапката за утврдување и остварување на правото на социјална

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

парична помош (Сл.весник бр.58 од 11.05.2007 год).

Хелсиншкиот Комитет неколкупати писмено се обрати до надлежниот орган се со цел да добие одговор зошто странката, за посочените месеци, не добила социјална парична помош од 2.109 ден. како што е наведено во Решението за остварување на право на социјална парична помош, односно зошто решенијата во кои се одлучува за правото на социјална помош веќе две години се засноваат на Одлука која престанала да важи уште во 2007 год.

Од страна на надлежниот орган до денес немаме добиено одговор на поставените прашања, па останува нејасно зошто странката не може да го исползува своето право во целост, односно зошто истата е финансиски оштетена.

И покрај тоа што Законот за социјалната заштита, кој беше во сила до 2.7.2009 год. во членот 29 предвидува дека поблиските услови, висината, критериумите и начинот на остварување на правото на социјална парична помош ги определува Владата, Хелсиншкиот Комитет смета дека е апсурдно и недозволиво Центарот за социјална работа во своето решение да се повикува на неважечки пропис и врз основа на истиот да ги решава поединечни прашања.

Хелсиншкиот комитет се надева дека надлежните органи нема да си дозволат грешки од ваков вид во иднина, дека ќе ги преземат сите неопходни активности за надминување на настаната ситуација а се во најдобар интерес на корисниците на социјалната заштита.

3.2. Внатрешно раселени лица с. Радуша

До Хелсиншкиот Комитет за човекови права се обрати група на внатрешно раселени лица од с. Радуша кои не известува дека од нивното напуштање на домовите во 2001 год., па до денес се уште не се исполнети условите за нивно враќање назад во куќите.

Во текот на последниве 8 години надлежноста за решавање на проблемот постојано била префрлана од Владата на Министерството за труд и социјална политика, па повторно на Владата.

Сега иако се привремено сместени под кирија од страна на Министерството за труд и социјална политика, останува фактот дека тоа не е крајно решение. Исто така странките не известува дека се појавил и проблем во однос

на паричниот надомест кој им се дава зависно од тоа колку членови брои едно семејство.

Странките не известува дека веќе се имаат обратено и до Владата и до Министерството за труд и социјална политика со барање за средба со цел конечно да се реши проблемот.

Хелсиншкиот Комитет во текот на месец октомври 2009 год. се обрати до Владата на Република Македонија и Министерството за труд и социјална политика, со барање информации дали е остварена средба со претставници од внатрешно раселените лица од с. Радуша, кои се заклучоците од истата и кои активности ќе бидат преземени за конечно решавање на настаната ситуација. За жал од страна на надлежните органи се уште немаме добиено никаков одговор.

Имајќи ја предвид чувствителноста на ситуацијата, Хелсиншкиот Комитет се обраќа до сите надлежни органи конечно да се реши прашањето на сите внатрешно раселени лица во насока на почитување на нивните права гарантирани со меѓународните документи и националните закони.

3.3. Случај Зинета Нурковиќ

Хелсиншкиот Комитет беше запознаат со случај во кој странката веќе десет години континуирано работи во АД за поштенски сообраќај “Македонска пошта” – Скопје, како шалтерски работник, меѓутоа за сето време, наместо со Договор за вработување таа е ангажирана со Договор за вршење на услуга, согласно прописите од облигационите односи.

По претставка до Трудовиот инспекторат, истиот извршил увид и само ја констатира неспорната фактичка состојба. Сепак, нејасно е зошто инспекторатот воопшто не ги зел во предвид одредбите од Законот за работни односи или пак оние од Колективниот договор на Ј.П. Македонска пошта во кои недвосмислено се уредува дека работен однос помеѓу работникот и работодавачот се заснова со потпишување на Договор за вработување.

Откако Хелсиншкиот Комитет се обрати до државниот инспекторат за труд од таму не известува дека извршиле нов надзор при што ги констатирале горенаведените неправилности и “превземени се мерки согласно ЗРО”. Во одговорот исто така се наведува дека работодавачот се обидува да го регулира работниот однос на странката но

истото не било можно бидејќи за тоа не добил согласност од Министерството за финансии, а и дополнително затоа што со Заклучок на влада се известени дека поради спроведување на антикризни мерки нема да има нови вработувања до крајот на 2009 год.

Ова изгледа било соодветно објаснување за трудовиот инспекторат затоа што странката не извести дека по извршениот инспекциски надзор таа добила отказно решение со што и престанал и така (не)регулirаниот работен однос.

Апсурдноста на овој случај е јасно видлива зашто очигледно е дека е поголема силата на Владината мерка од самиот Закон за работни односи и Уставната определба за правото на работа на секој. Но сепак, нелогичноста оди до таму што работодавецот наместо да го санкционира своето незаконско работење преку усогласување на работниот однос со Законот, тој не сакајќи да се противи на владината мерка го прекинува договорот со странката.

Хелсиншкиот Комитет изразува загриженост за леснотијата со која се погизуваат основните закони за правата на работниците и не функционирањето на институциите кои треба да ги заштитуваат. Комитетот потсетува дека во принципот на владеење на правото ни една Влада или Владина мерка не може да се постави над Уставот и законите, и особено не на штета на граѓаните.

[1] Закон за правната положба на цркви, верски заедници и религиозни групи, Сл. весник на РМ бр.113/07 од 20.09.2007

[2] Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova; Serif v. Greece; Ouranio Toxo and others v. Greece

[3] случај Hasan and Chaush v. Bulgaria

1. [4] И покрај тоа УОЈЗ на локалната самоуправа и ги предложила следните мерки:

- Доследно и во целост да се почитува реонизацијата од страна на сите директори на основните училишта во општина Битола,

- Да осигури дека нема да се случи ученици Роми кои ќе изразат желба да се запишат во останатите основни училишта во О. Битола да бидат одбиени со изговор дека нема место, и

Да организира бесплатен превоз и да осигури прием во останатите основни училишта за оние ученици Роми кои

во моментот учат во О.У. “Ѓорѓи Сугарев” доколку нивните училишта одлучат да ги префрлат во останатите училишта во општината..

[5] Ромските деца не се соодветно прифатени од средината во која се образуваат; другите деца не сакаат да седат со нив или да се дружат, па обично седнуваат сами или во задните клупи; некои професори не работат доволно со овие деца; ромските деца се срамат од својата облека, забележана е и дискриминација во односот и оценувањето.

[6] член 46 став 3 од Законот за основно образование.

[7] Член 35, Закон за служба во армијата

Со професионалните војници на служба во Армијата, Министерството за одбрана склучува договор за работа. Договорот за работа со професионалните војници се склучува за времетраење од три години.

Во зависност од покажаните резултати и потребите на соодветниот род, односно служба, договорот за работа со професионалните војници може да се продолжи најмногу уште три пати.

[8] Член 259а, Закон за служба во армијата, Сл.весник на РМ бр.134 од 06.011.2007

[9] 30.03.2009 година се обрати г. Идрис Маслар до Хелсиншкиот комитет

[10] Решение бр. 16.11.1 – 68765/1 – 2007

[11] Дописите се пратени на ден 15.04.2009 година, 08.06.2009 година, 16.07.2009 година и 17.09.2009 година

[12] Член 233 од Законот за општа управна постапка
Жалбата непосредно му се предава или му се праќа по пошта на органот што го донел првостепеното решение.

[13] Решение бр.677.07,-32225/3 од 09.04.2009 год

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

ДВОМЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Декември 2009 / Јануари 2010

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. „Соработка и транспарентност“ на Владата околу законот за спречување и заштита од дискриминација

1.2. Преминува ли слободата на говорот во говор на омраза кога е во прашање кредибилитетот на Уставниот суд?

1.3. Алтернативниот извештај на невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија

1.4. Владата дава ама не бара вистински отчет!

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај И. С.

2.2. Случај Апостол Крстевски

2.3. Случај на О.С. од Гостивар

2.4. Случај “змиско око II”

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Дискриминација на корисниците на социјална парична помош и постојана парична помош

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. „Соработка и транспарентност“ на Владата околу законот за спречување и заштита од дискриминација

Хелсиншкиот Комитет уште во 2005 година достави свој предлог на закон за заштита од дискриминација до тогашното Собрание на РМ, кој за жал не наиде на поддршка од законодавната власт. Од тогаш до денес цели пет години во државата постојано се зборува за потребата од посебен закон кој ќе ја регулира појавата на дискриминација и со кој ќе се овозможи адекватна заштита за граѓаните од нејзините основи. Прашањето стана речиси редовна точка во комуникацијата на меѓународната заедница со нашата влада.

Владата на РМ конечно до парламентарот го достави своетовидување на текстот на законот за спречување и заштита од дискриминацијата. Медиумите известуваа дека

првото читање во Собранието на РМ е закажано за 24 февруари.

И дотука навидум се е во ред. Да не се случеше нешто навистина фрапантно.

Масакрирајќи го текстот на нацртот кој надлежното министерство (МТСП)[1] го усогласи со повеќе невладини организации Владата буквално ги изигра и девалвира оние кои претходно ги повика на соработка!

Додека цивилниот сектор ги вклучуваше своите капацитети и подолг период своето знаење го става на располагање на Владата, убеден во нејзината искреност за меѓусебна соработка со основна цел да се креира европски и ефикасен закон, Владата во духот на “транспарентноста и соработката” усвојува нова верзија на законот без притоа да го информира!

На патот од МТСП до Владата на РМ и од таму до парламентот заедничкиот текст на законот беше редуциран од 61 на 42 члена. Но уште поважно е што притоа страдаа: дефинициите на основните поими со што се намалуваат шансите за препознавање, ефикасно спечување и заштита од дискриминацијата; од предлогот на законот ги снеса промоцијата и унапредувањето на принципот на еднаквост, како и заштита од поттикнување на дискриминација, критериумите и практиките од дефиницијата на индиректна дискриминација, повикување и поттикнување на дискриминација, непристапноста и виктимизација... Предложеното тело „Комисија за еднаквост“ е видоизменето во „Комисија за заштита од дискриминација“ при што задржани се само 3 од претходно дефинираните 16 надлежности на комисијата (операција во која страдаа работната, функционалната и финансиска независност на комисијата)...

Но, овој шамар на лицемерната Влада кон невладиниот сектор е воедно и израз на недолична ароганција кон она што го нарекуваме меѓународна заедница, бидејќи конечниот предлог закон ги игнорира и анализите, мислењата, препораките што за него до МТСП и Владата ги испратија Венецијанската комисија (или официјално: Европската комисија за демократија преку право при Советот на Европа), Спилвер мониторинг мисијата на ОБСЕ во Скопје и ОБСЕ-Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) со седиште во Варшава... Конечно негативните реакции веднаш стигнаа и од Европскиот парламент (и како најава на дел од

европатениците дека ќе ја тужат Македонија пред судот за човекови права во Стразбур, но, што е посериозно, и како амандман при усвојувањето на извештајот за прогресот на Македонија... што дел од медиумите го нарече „европска шлаканица“). Специјалниот пратеник и амбасадор на ЕУ во земјата најави доаѓање на делегација на евро-парламентот која секако ќе го каже своето и по ова прашање. Што тогаш значи европското знаме кое стои на предлог законот дистрибуиран меѓу македонските парламентарци?

Згора на тоа со свое соопштение и писмо до премиерот се јави и највлијателната американска НВО Хјуман Рајт Воч охрабрувајќи ја „Македонија да не сврти во погрешна насока од интернационалните човекови права и стандарди и да се изолира во регионот.“ и порачувајќи и на Владата: „Ве охрабруваме да го промените нацрт-законот и антидискриминаторската рамка на законот да биде компатибилна со интернационалните стандарди за човекови права“.

Се разбира најголем дел од надворешните реакции се однесуваат на елиминирањето на сексуалната ориентација како основ за дискриминација. Рака на срце и делот од невладиниот сектор во процесот на соработка со МТСП отстапи од многу работи кои држеше, па така и третманот на сексуалната ориентација. Сексуалната ориентација како основ на дискриминација е составен дел од Европската Конвенција за човекови права, од Директивите на ЕУ (од која очекуваме да ни определи датум за почеток на преговори за членство), па дури и од некои домашни закони поради што зачудува отпорот на Владата истото да се стори и со овој закон, дотолку повеќе што државата по ова прашање е предмет на јасна критика и во последниот извештај на Европската Комисија.

Наведувањето на „идеолошки“ причини е навистина несериозно бидејќи и десните, конзервативни, народни, демохристијански... партии (било кој термин да употребите) во земјите со развиена демократија не само што не го игнорираат прашањето на дискриминација врз основа на сексуалната ориентација, туку не е никаква реткост нивни високи и партиски и владини функционери (онаму каде што се на власт) отворено да се декларираат како луѓе со поинаква сексуална ориентација.

Комитетот, и пред 5 години и сега, смета дека ваков закон и е потребен на Република Македонија за да создаде механизми за спречување и за заштита од дискриминација, како и постоењето на дискриминација особено на

маргинализираните групи да го подигне на повисоко ниво определувајќи нивна експлицитна заштита.

Степенот на заштита и почитување на човековите права е мерило за демократијата на едно општество, а тоа пак се определува особено според ефикасноста на заштитата која една држава ја обезбедува за ранливите групи, поради што е битно основите за дискриминација на овие групи да бидат експлицитно споменати во легислативата.

Комитетот смета дека на Македонија и е потребна ефикасна а не декларативна заштита од дискриминација, со закон од кој се очекува да ја подигне свеста на граѓаните за проблемите со кои се соочуваат определени групи на граѓани, еднакви во обврските кон државата (на пример плаќањето давачки, но скратени во правата), па затоа се прашуваме можно ли е тоа да се постигне кога самата Влада очигледно нема развиена свест за ова прашање. Владата и мнозинството во парламентот повторно се соочува со две меѓусебно исклучиви алтернативи: да го донесе законот кој Европа нема да го признае како европски или да го повлече нацрт законот и да се врати во парламентот со текст целосно преработен и усогласен со меѓународните стандарди и искуства. Токму затоа Комитетот се придружи кон групата НВО која упати барање до Владата како предлагач на Законот за спречување и заштита од дискриминација.

1.2. Преминува ли слободата на говорот во говор на омраза кога е во прашање кредибилитетот на Уставниот суд?

Принципот на поделба на власта на законодавна, извршна и судска претставува еден од темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија и истиот се јавува како столб на демократијата и заштитата на човековите слободи и права. Во насока на ограничување на власта во рамките на правото, со Уставот на Р. Македонија се предвидува и уставно - правна контрола на уставноста и законитоста од страна на Уставниот Суд, притоа давајќи му улога на најзначајниот актер, чувар на духот и словото на Уставот. Ваквиот вид на контрола има за цел да ги поттикне и направи чувствителни сите субјекти во политичкиот систем на основните вредности на општествениот поредок утврдени со Уставот.

Но оваа теорија за поделба на власта е далеку од реалноста, која ќе беше многу поинаква ако извршната власт сериозно ја сфатеше. Очигледно е дека

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

предногодишната желба на Претседателот на Уставниот Суд во 2010 година да има се помалку притисоци врз работата на Судот остана неисполнета. Праксата на напади врз работата на Уставниот Суд и судиите продолжува на уште подрзок и бескрупулозен начин.

Застрашува зачестеноста на низата напади, обвинувања и притисоци на сметка на работата на Уставниот Суд, кои не доликуваат за едно демократско општество кое го третира начелото на поделба на власта и ја гарантира независноста на судството. Слободата на говорот и информирањето често ја преминуваат границата и преминуваат во говор на омраза, па така Претседателот на Владата очигледно не разбирајќи ја улогата на извршната власт си зема за право да каже дека во рамките на Уставниот Суд влијае „друг фактор во државата, политички фактор, една друга политичка партија. Мене ми е жал што тоа го прави таа политичка партија“. Претседателот на Владата на „наивен“ начин се пожали дека не можел да влијае врз работата на судиите и нивните одлуки „кои се дирижирани од власта која ги поставила“.

Повеќе од очигледна е и тенденцијата на извршната власт да ги заобиколи/игнорира одлуките на Уставниот суд преку изнаоѓање на „алтернативни решенија“ и провлекување на веќе донесените идеи/решенија, кои се прогласени за неуставни. Политичките партии внесени во своите партиски пресметки, ја занемаруваат заштитата на уставната содржина и димензија на основните слободи и права на граѓанинот, и се повеќе преку своето однесување ја нагласуваат арбитарната волја на законодавната и извршната власт. Со ваквото однесување сериозно се поткопуваат постулатите на правната држава, концептот на владеење на правото и се воведува правна несигурност и недоверба во државата.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права во повеќе наврати потенцираше дека за една држава да може да се нарече демократска и правна не е доволно само да се донесе Устав, туку е неопходно да се обезбеди негово остварување и контрола над неговото спроведување. Само на тој начин Уставот како највисок правен акт ќе ја добие својата смисла и ќе претставува брана против самоволието.

Комитетот искрено се надева дека Претседателот на Владата на Република Македонија нема да остане глуп на многубројните забелешки, меѓу кои и оние од страна на Европската Комисија и претставниците на меѓународните фактори кои се однесуваат на притисоците од Владата врз

Уставниот Суд и дека во иднина со своето однесување ќе придонесе кон почитување на независноста на судството и ќе ја докаже зрелоста на нашето општество. Секако, искрено се надеваме дека во иднина ќе се развие благородно чувство и ќе се направи разграничување помеѓу слободата на говорот и говорот на омразата и ќе се придонесе кредибилитетот на сите институции да не биде предмет на дневно политички сензации.

1.3. Алтернативниот извештај на невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија

Конвенцијата за правата на детето (КПД) беше усвоена од Генералното собрание на ОН на 20 ноември 1989 година и стапи на сила на 2 септември 1990 година. Република Македонија пристапи кон КПД во ноември 1993 година.

Правата зацртани во КПД ги дефинираат универзалните принципи и норми за статусот на детето. Денес се повеќе станува јасно дека владите сами не се во можност потполно да ги обезбедат детските права без учество на општеството воопшто и во оваа насока невладините организации играат фундаментална улога во имплементацијата на КПД.

Со цел да се унапреди спроведувањето на КПД, беа создадени посебни протоколи за коишто државите кои ги ратификувале треба, исто така, да известуваат како оди нивното спроведување, и тоа:

О Факултативниот протокол за Конвенцијата за правата на детето за трговија со деца, детска проституција и детска порнографија беше усвоен во Њујорк на 25 мај 2000 година, а ратификуван од страна на Република Македонија на 17 октомври 2003 година;

О Факултативниот протокол за Конвенцијата за правата на детето за инволвираност на деца во вооружени конфликти беше усвоен во Њујорк на 25 мај 2000 година, а ратификуван од страна на Република Македонија на 12 јануари 2004 година.

Во 2007 година, Република Македонија го предаде Вториот периодичен извештај за КПД, а во 2008 година Иницијалните извештаи за факултативните протоколи.

Во однос на заштитата на правата на децата во Република Македонија, Хелсиншкиот Комитет учествуваше во подготовката на Алтернативниот извештај[2] на

невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија изработен од Националната коалиција за правата на детето - Република Македонија - (Неформална коалиција составена од 21 граѓанско здружение и 2 коалиции на граѓански здруженија).

Истиот содржи примери на бројни пропусти направени од страна на државните органи кои се надлежни за имплементација на Конвенцијата и заштита на правата на децата и голем број на препораки чие исполнување би ја подобрило состојбата на децата во Република Македонија.

Сите извештаи ги разгледува Комитетот за правата на детето при ООН, кој се состанува неколкупати годишно во Женева. Оваа година, во однос на Република Македонија, закажана е пред сесија во февруари, на која претставник од страна на Хелсиншкиот Комитет ќе биде дел од тимот кој ќе ги презентира Алтернативните извештаи пред Комитетот за правата на детето.

1.4. Владата дава ама не бара вистински отчет!

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија врз основа на Оглас за финансиска поддршка на здруженија на граѓани и фондации од 25 Февруари 2009 год. аплицираше со проектот „Школи за човекови права“ со кој преку обучување на младите за концептот на човековите права и механизмите за заштита се допринесува во процесот на интеграција на Република Македонија во Европската Унија и НАТО.

Со Одлука на Владата на Република Македонија за распределба на средства од Буџетот на Република Македонија за 2009 год. наменети за финансирање на програмските активности на здруженија на граѓани и фондации, доделени ни се финансиски средства за реализација на проектот „Школа за човекови права“.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија најнапред ги доби финансиските средства на сметка (28 Декември 2009) а дури потоа (11 Јануари 2010) доби кратко известување од страна на Владата на Република Македонија кое содржеше информации за Одлуката на Владата за распределба на средства од Буџетот, рокот во кој треба да се достави Извештај за користењето на средствата.

Хелсиншкиот Комитет не случи посебен договор во

кој ќе бидат таксативно наброени правата и обврските како корисник на средства од Буџетот доделени од Владата на Република Македонија, ниту беше известен за временскиот период во кој треба проектните активности да бидат одржани, информации за начините и формите за известување и сл.

Потребата од вакви информации не се наведени ниту во Одлуката на Владата на Република Македонија за распределба на средства од Буџетот на Република Македонија за 2009 год наменети за финансирање на програмските активности на здруженија на граѓани и фондации.

Излегува дека Владата ни дава буџетски средства (во крајна линија пари на граѓаните на РМ), а не се грижи премногу да добие гаранции дека (и како) се трошат за намената за која се доделени. Сето ова доведува до поткопување на принципите на транспарентност (јавност) и одговорност, принципи кои се стипулирани во Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор за 2007-2011 год.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија смета дека во иднина Владата на Република Македонија треба да развие посериозен пристап кон процес на буџетско финансирање, јасни критериуми и постапка со дефинирани права и одговорности на вклучените страни, постапка која ќе допринесе за поголема отчетност во распределбата и трошењето на буџетските средства како од страна на Владата на Република така и од страна на здруженијата на граѓани и фондации.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Случај И. С.

И покрај честите реакции од страна на Хелсиншкиот Комитет и предупредувањата дека тортурата е апсолутно забранета согласно меѓународните документи и стандарди ратификувани од страна на Република Македонија, сепак се уште до Хелсиншкиот Комитет се обраќаат странки кои биле тепани и малтретирани од страна на припадници на Министерството за внатрешни работи.

Еден од нив е и Г-нот И. С. од Велес, кој заради претходно вознемирување по телефон од страна на лице вработено во Министерството за внатрешни работи случајот го пријавил во Полициска станица Велес.

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

Вознемирувањето продолжило, поради што странката се обратила во полиција и побарала повторно да го пријави случајот. Откако немало резултати се одлучил да побара закажување на состанок со началникот на полицијата.

Истиот ден кога бил закажан состанокот, тој бил запрен од страна на припадници на полицијата, а кога влегол во полициската станица, во една од собите бил малтретиран, тепан, застрашуван, навредуван и понижуван од страна на полицајците. Имено, по влегувањето во полициската станица тој влегол во една соба на првиот кат, а по него влегол и припадник на полицијата кој веднаш го удрил со тупаница по устата и по челото, по што го фатил за врат и почнал да го дави, а главата му ја удирал од ѕидот. При тепањето припадникот на полицијата му пренел дека тој е лицето кое му се јавувал по телефон.

Од давењето и ударите од ѕидот Г-нот И. С. паднал во бесознание. Кога се освестил лежел на подот, а пред него стоел полицаецот, заедно со уште двајца други припадници на полицијата. Сите тројца го навредувале и му викале, а првиот полицаец го извадил пиштолот, му рекол на Г-нот И. С. да ја отвори устата и му ја ставил цевката во уста истовремено заканувајќи му се дека ќе го убие и него и неговата фамилија доколку каже на неког за настанот.

По некое време, на Г-нот И. С. му било кажано да стане од подот и да ги стави рацете позади, по што му ставиле лисици и му рекле да оди пред нив. Го качиле на вториот кат, а за тоа време го удирале по слабините, по грбот и по целото тело. Го внеле во една соба на вториот кат и му рекле да седне на едно од столчињата. Кога Г-нот И. С. седнал на столчето, изненадно од позади него полицаецот го удрил со нога во главата по што истиот се удрил во регалот и повторно паднал во бесознание, по што била повикана брза помош, а по нивната интервенција тој бил внесен во полициски автомобил и однесен во болница.

Во врска со овој случај, Хелсиншкиот Комитет се обрати и до ПС Велес и до Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи. Изненадувачки и зачудувачки е одговорот кој го добивме од страна на Секторот, со кој не известуваат дека наводите во дописот се неосновани, со образложение дека: “кон подносителот на претставката во службените простории двајца полициски службеници превзеле средства за присилба согласно член 80 од Законот за полиција во вид на физичка со употреба на зафат и средства за врзување на лице со цел да го оневозможат

самоповредувањето на лицето кое било во таа службена просторија, откако истото самоволно се качило на работното биро во службената просторија.

Наведениот полициски службеник влегол во канцеларија по наредба на помошник началникот на Секторот за внатрешни работи – Велес откако истиот случајно поминувајќи во близина на канцеларијата слушнал викање “Помагајте колеги” по што и самиот влегол во просторијата, по што и наредил на полициските службеници кои во моментот биле затекнати во близина на просторијата да им помогнат на двајцата полициски службеници кои со употреба на физичка сила со зафат го спречувале подносителот на претставката да се самоповреди, при што на еден полициски службеник му ги дал средствата за врзување – службените лисици со кои бил врзан подносителот на претставката.“

Како потсетување, би сакале да нагласиме дека забраната на тортура е предвидена:

- во член 1[3] од Конвенцијата против тортура и други сурово, нехумано и понижувачко однесување и казнување, донесена од страна на Организацијата на обединетите нации;

- начелото 6[4] од Групата начела за заштита на сите лица кои се под било каква форма на притворање или затворање при Организацијата на обединетите нации од 1988 година;

- член 3[5] од Европската конвенција за човекови права.

Согласно принципите за ефикасна истрага и документирање на тортурата и други сурови, нехумани и понижувачко однесување и казнување, сите жалби и пријави за тортура мора брзо и преку ефикасна истрага да се проверат и да се поведе постапка од страна на објективен и независен орган.

Обврската за спроведување на ефикасна истрага во случаи каде постојат индиции за тортура беше констатирана како основ за повреда на членот 13[6] а во врска со членот 3 од Европската конвенција за човекови права со пресудата на Европскиот суд за човекови права, Јашар против Македонија[7].

Хелсиншкиот Комитет поднесе кривична пријава до

ОЈО Велес за кривично дело “Мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување” и “Малтретирање во вршење на службата” и ги повикува надлежните органи сериозно да ги сфатат забелешките на Европскиот суд за човекови права, да наложат да се спроведе ефикасна истрага и да се казнат сторителите без постојано прогледување низ прсти само затоа што тие се припадници на Министерството за внатрешни работи.

2.2. Случај Апостол Крстевски

До Хелсиншкиот Комитет се обрати лицето Апостол Крстевски, кој не извести дека при Основниот Суд Скопје 1 – Скопје се водела кривична постапка заведена по К.бр.1533/06 против З.К. и И.К. за кривично дело “Организирање на група и поттикнување на извршување на делата трговија со луѓе и криумчарење мигранти” и кривично дело “Криумчарење мигранти”.

На 29.11.2006 година Основниот Суд Скопје 1 – Скопје донел пресуда со која обвинетите биле прогласени за виновни и осудени на казна затвор.

Останувајќи незадоволни од пресудата, во законски предвидениот рок била поднесена жалба од страна на обвинетите и Јавното обвинителство на Република Македонија – Одделение за гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција

Апелационен суд Скопје на јавна седница одржана на ден 01.02.2008 година донел пресуда КЖ.бр. 2735/07 со која вложените жалби од обвинетите и нивните бранители се одбиени како неосновани, а изјавената жалба од страна на Јавното Обвинителство на РМ била уважена а првостепената пресуда била преиначена во делот на правилната примена на КЗ и одлуката за кривичната санкција, и со истата на обвинетите им го зголемил времетраењето на казната затвор за уште по 2 години.

Во 2008 година било поднесено барање за вонредно преиспитување на правосилна пресуда до Врховниот суд на Република Македонија и бил заведен предмет Квп.бр. 145/08, кој сеуште не е решен.

Поради долготраењето на постапката, Хелсиншкиот Комитет се обрати до Врховниот суд на Република Македонија, по што бевме известени дека причина за долготраењето на постапката е тоа што: предметот

административно е вратен во Основниот Суд Скопје 1 – Скопје, од кој суд повторно е доставен до Врховниот суд на Република Македонија на 30.01.2009 година. Предметот повторно на 22.06.2009 година е административно вратен во Основниот Суд Скопје 1 – Скопје заради уредување и сеуште не е вратен од страна на Основниот Суд до Врховниот Суд на Република Македонија.

Хелсиншкиот Комитет го потсетува Врховниот суд на Република Македонија на обврската судските постапки да се водат во разумен рок, согласно Законот за кривична постапка и чл.6 од Европската Конвенција за човекови права.

Очекуваме дека проблемот со административното препраќање на предметот наскоро ќе биде надминат и истиот ќе биде конечно решен.

2.3. Случај на О.С. од Гостивар

“Внатрешното работење на судовите обезбедува законито, навремено и ефикасно вршење на функцијата, како и непречено, во разумен рок и економично остварување на правата и обврските на странките”, пропишува член 2 од Судскиот деловник.

Меѓу другото, член 10 од Законот за парнична постапка пропишува дека „Судот е должен да настојува постапката да се спроведе без одолжување, во разумен рок, со што помалку трошоци и да ја оневозможи секоја злоупотреба на правата што на странките им припаѓаат во постапката”.

Колку реално се спроведуваат овие и многубројните други добро стипулирани законски одредби, кои само го красат нашиот корпус на закони, укажуваат безбројните реакции за прекршување на правата на странките за судење во разумен рок.

Тоа го потврдуваат и многубројните претставки поднесени до Хелсиншкиот комитет, но и самите судови во нивните одговори. Последен во редот е Основниот суд во Гостивар, за чие постапување претставка поднесе лицето О.С. од Гостивар.

Имено, според наводите на странката, во континуитет од неколку години, рочиштата закажувани во врска со постапка поведена по тужба поднесена од негова страна уште во 2003 година, често се одлагаат, само поради отсуство на тужените, бидејќи истите долги периоди одат

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

на привремена работа во странство. Од тие причини, како што понатаму тврди странката, постапката се уште е во тек, а судот не презема конкретни мерки за надминување на пречките за конечно пресудување.

Хелсиншкиот комитет за човекови права се обрати со писмен допис до Основниот суд во Гостивар. Во својот одговор, но и во одговорот на барање до Судскиот совет, судот известува следново: предметот бил предаден во работа на еден судија кој од распоредувањето, па се до предавање на предметот на друг судија закажал и одложил десет рочишта, повеќето поради отсуство на тужените. Понатаму, другиот судија, закажала, одржала и одложила 21 рочиште, пред се заради недоаѓање на тужените бидејќи двајца од нив биле на временна работа во странство. Кон средината на 2008 година, а за среќа на тужителот, дошло до промена на евиденцијата на недвижниот имот кој бил предмет на тужбата, по што истиот извршил прецизирање на истата. И кога конечно работите се раздвижиле, поради заминување на судијата во пензија, во текот на месец септември 2009 година предметот бил доделен во работа на трет судија.

Биле потребни речиси седум години материјален и нематеријален трошок на тужителот, за судот да почне да одржува рочишта, а благодарение на новонастанатата состојба во интерес на тужителот за забрзување на постапката. Во спротивно, сигурно судот не обрнал внимание на одредбите од Законот за парнична постапка, а имено на член 277 според чиј став 2: „Ако на подготвителното рочиште не дојде тужениот, кој е уредно поканет и не го оправда своето отсуство, а не постојат услови за донесување пресуда поради изостанок, судот ќе расправа со присутната странка“, како и особено на став 2 член 280 според кој: „Ако на првото рочиште за главна расправа не дојде тужениот, а изостанокот не го оправда и нема услови за донесување на пресуда поради изостанок, како и кога на некое подоцнежено рочиште ќе изостане тужениот, расправата може да се одржи“. Па така, постапката се уште си трае...

За жал ниту Судскиот совет, кој е надлежен да ја следи и цени работата на судиите, не сметал за целисходно да укаже на повреда на правото на судење во разумен рок, како и неисполнување на сите законски мерки кои на конкретниот судија му стојат на располагање за заштита на истото право и обврската за обезбедување на сите подготовки и објективни услови за побрзо окончување на постапката (член 300 од ЗПП). Ако ја имаме во предвид

и засега не баш големата функционалност и ефикасност на правото да се поднесе барање за заштита на правото за судење во разумен рок до Врховниот суд на РМ, очигледен е заклучокот за немање контрола над работата на судиите во врска со ова прашање во нашиот судски систем, поточно неефикасност и на постојните механизми.

2.4. Случај “Змиско око II”

Во мај 2008 година јавноста беше запознаена со уште една полициската акција на спектакуларни приведувања проследена со медиумска покриеност, таканаречена “Змиско око II” во која по претходно поднесена кривична пријава за сторено кривично дело “Злоупотреба на службена положба и овластување”, вработени во ЈП “Македонија пат” беа приведени и изведени пред истражен судија.

Наредниот ден од страна на ОЈО за организиран криминал поднесен е обвинителен акт за 25 лица, од кои 19 работеле на работно место одговорно лице на наплатна станица, 5 лица биле вработени како контролори на наплатна станица, а еден е раководител на наплатна служба.

Сите тие се обвинети затоа што во период од април до ноември 2007 година како службени лица во ЈП Македонија пат, извршиле кривично дело “Злоупотреба на службена положба и овластување”[8], а со намера претходно обвинетите во случајот “Змиско око I” во својство на инкасанти на наплатни станици да прибават значителна имотна корист. Притоа, тие дејствувале како добро организирана група поради што се теретат и со кривичното дело “Злосторничко здружување”[9].

Во своето обвинение обвинителството исто така ги терети обвинетите дека направиле штета на Фондот за магистрални и регионални патишта во ист износ кој како штета им се става на товар и на обвинетите во случајот “Змиско око I”. !?!

Во оваа постапка дел од обвинетите биле во притвор за време од 2 месеци или во куќен притвор во траење од 6 месеци.

Паралелно со поведувањето на кривичната постапка обвинетите, со Налог за отстранување на работник од работа се отстранети од работа со образложение дека сториле повреда на работните обврски и дисциплина затоа

што на истите во кривична постапка им е определена мерка притвор или куќен притвор соодветно, а во врска со работата и вршењето на работните задачи. Отстранувањето од работа трае се до завршувањето на постапката. Значително е што и покрај престанувањето на причината за суспензијата од работа, обвинетите се уште не се вратени на работа.

Покрај повредата на правото на приватност преку јавното жигосување на обвинетите, недоследностите при подигнувањето на обвинението и негово менување по период од седум месеци и одолговлекување на постапката, во овој случај повеќе од евидентна е и повредата на начелото на пресумпција на невиност во ситуација кога група на лица се теретат за кривично дело поврзано со претходно кривично дело за кое сеуште не е докажано дека постои !?!

Основното уставно начело кое владее во правниот поредок во Република Македонија е начелото на пресумпција на невиност според кое “лицето обвинето за казниво дело ќе се смета за невино се додека неговата вина не биде утврдена со правосилна судска одлука”[10].

За жал, од изнесеното се добива впечаток дека обвинителството и судските власти како да подзаборавиле на овој базичен принцип кога решиле да ја водат оваа кривична постапка притоа доведувајќи се во положба од институции задолжени да ги штитат и спроведуваат законите да бидат тие кои ги прекршуваат.

Сепак, целата оваа нелогичност оди на штета на кој друг ако не на граѓаните кои се обвинети во оваа судска постапка што се одолговлекува скоро две години чекајќи го исходот од претходната постапка за случајот на “Змиско око 1”, а имајќи го во предвид нејзиниот исход очигледно е дека агонијата во овој случај ќе трае уште долго.

Притоа, обвинетите постојано се изложени на исчекување и стрес како и на адвокатски трошоци, а со отстранувањето од работа и на континуирано загрозување на правото на работа и соодветна заработувачка со што несомнено се повредува и правото на личноста со уривање на човековото достоинство, загарантирано и при судски постапки. Со тоа се создаде состојба во која голем број граѓани се отстранети од работа и притоа добиваат личен доход, а на нивно место работат други граѓани кои за истата работа исто така примаат личен доход.

Не може да се избегне заклучокот дека со своето

неодговорно и несериозно постапување институциите водат судска постапка директно спротивна на принципот за судење во разумен рок, со што се поткопува правниот поредок и штети на почитувањето на човековите права на обвинетите во случајот.

3. ПОВРЕДИ НА ЕКОНОМСКИТЕ И СОЦИЈАЛНИТЕ ПРАВА

3.1. Дискриминација на корисниците на социјална парична помош и постојана парична помош

Министерството за труд и социјална политика во месец декември 2009 година донесе Правилник за начинот за остварување на правото на постојана парична помош и Правилник за начинот за остварување на правото на социјална парична помош[11].

Во Правилникот за начинот за остварување на правото на постојана парична помош е предвидено дека родителскиот додаток за дете влегува во приходите врз основа на кои се пресметува состојбата на приходите на подносителот на барањето за постојана парична помош и лицето кое е должно согласно со Законот за семејството да го издржува.

Исто така, во Правилникот за начинот за остварување на правото на социјална парична помош е предвидено дека родителскиот додаток за дете влегува во вкупните примања на домаќинството врз основа на кои се утврдува дали подносителот ги исполнува условите за добивање на социјална парична помош.

Донесувањето на овие членови претставува директно прекршување на одредбите на Уставот на Република Македонија и Европската Конвенција за човековите права, ратификувана од страна на Република Македонија.

Правилниците во делот со родителскиот додаток се во спротивност на Уставот на Република Македонија и членот 14[12] од Европската конвенција за човековите права, со кој се забранува дискриминацијата по било кој основ и Протоколот бр. 12[13] кој предвидува генерална забрана на дискриминацијата и претставува дополнително на членот 14 од Европската Конвенција за човекови права.

Со овие правилници корисниците на социјална парична помош и постојана парична помош се ставаат во нееднаква положба до другите граѓани во Република Македонија кои

Прилог I Месечни извештаи за состојбата на човековите права во Република Македонија

примаат родителски додаток за трето дете.

Лицата кои се во работен однос и имаат трето дете без никакви ограничувања ги земаат паричните средства од родителскиот додаток. Токму на тој принцип треба да бидат направени и правилниците донесени од страна на Министерството за труд и социјална политика и родителскиот додаток за дете да не претставува пречка тие да си го остварат правото на постојана парична помош или социјална парична помош.

Целта на родителскиот додаток за дете е стимулирање на зголемување на наталитеот, а не замена на приходи за корисниците на постојаната парична помош или социјалната парична помош. Со донесувањето на овие членови се дестимулира раѓањето на трето дете во семејствата кои се корисници на социјална парична помош или постојана парична помош.

За да се воспостави еднаквост помеѓу сите граѓани кои се корисници на правото на родителски додаток за дете мора да се поништи точката од двата правилника со која истиот се предвидува како приход на подносителот на барањето.

Хелсиншкиот Комитет поднесе Иницијатива до Уставниот суд на Република Македонија и очекува тој во најкус можен рок да ги поништи оспорените одредби од Правилниците.

[1] Министерството за труд и социјална политика
[2] Алтернативен извештај на невладините организации кон државните извештаи за состојбата со правата на детето во Република Македонија

[3] Тортура е “акт на силна болка и страдање, како физичка така и душевна која е намерно нанесена со цел негово заплашување а предизвикано од службено лице“.

[4] Ниедно лице под која било форма на притвор или затворање не смее да биде подложено на тортура или на суров, нехуман или деградирачки третман или казна. Никакви околности не смеат да бидат користени како оправдување за тортура или други сурови, нечовечки или деградирачки третмани или казна.

[5] Никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување и казнување.

[6] Право на ефикасен правен лек, лен 13 од ЕКЧП

[7] Апликација број 69908/01 од 15 февруари 2007

[8] од член 353 ст.5 вв со ст.3 вв со ст.1. вв со член 45 од

КЗ

[9] по член 394 ст.2 од КЗ.

[10] Член 13 од Устав на РМ

[11] Службен весник бр.146 од 7 Декември 2009 год.

[12] Член 14 од ЕКЧП

Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, ќе се обезбеди на сите без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго уверување, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, род или друг статус.

[13] Протокол 12:

Генерална забрана на дискриминација

1. Уживањето на правата утврдени со закон ќе бидат загарантирани без дискриминација, без оглед на пол, раса, боја, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, раѓање или друг статус.

2. Никој нема да биде дискриминиран од страна на било која власт по било кој основ како оние наведени во параграф бр.1.

Хелсиншки комитет за човекови права
на Република Македонија
mhc.org.mk